

ਦਰਵੇਸ਼ ਬੀਬੀਆਂ

ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ

ਪੰਜ ਨਦ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ

ਲਾਂਬੜਾ, ਜਲੰਧਰ-ਪੰਜਾਬ

ਦਰਵੇਸ਼ ਬੀਬੀਆਂ/Darvesh Bibiyan
ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ/Balbir Sikand
123-3765 Shepheppard Av. E. Scar. Ont.
MIT 3R7, Canada, Ph : 416-880-0324, 98156-16056
Email : bilsikand@gmail.com

ਚੇਤ ੫੪੩ - ਅਪ੍ਰੈਲ 2011
Rs. 100 (Paper Back)
Rs. 150 (Hard Bound)

ਡਾ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ
ਸੇਵਾਦਾਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ, ਲਾਂਬੜਾ
ਜਲੰਧਰ, ਪੰਜਾਬ-ਭਾਰਤ
ਫੋਨ : 0181-2791036
E-mail : drnirmalsinghlambra@gmail.com
Website : www.panjnadparkashan.com

Mota Singh Sarai
11 Queens Road
Walsall, West Midlands
WS5 3NF U.K.
Phone : +44 785 075 0109
E-mail : singh_m_sarai@hotmail.com

Parmjit Singh Sandhu
jjj
Phone : +416-902-9393, 416-725-9226
E-mail : editor@khabarnama.com

ਪ੍ਰਿ. ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਾਏ
ਮੇਜਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ, ਭੰਗਾਲਾ
ਜਲੰਧਰ, ਪੰਜਾਬ-ਭਾਰਤ 144033
ਫੋਨ : 01826-275633, Mobile : 98141-60642
E-mail : kssarai@gmail.com

ਸਮਰਪਣ

ਮੇਰੀ ਹਮਸ਼ੀਰਾ, ਮੇਰੀ
ਹਮਦਮ, ਦੋਸਤ,
ਪਿਆਰੀ
ਭੈਣ ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ
ਉਰਫ਼ ਡੌਲੀ ਨੂੰ

ਇਸੇ ਕਲਮ ਤੋਂ :

ਮੇਰੇ ਗੀਤ ਕੁਸੈਲੇ ਹੋਏ (ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) 2008

ਜੀਵਨ ਚੱਕਰ (ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) 2010

ਜੰਗਾਲਿਆ ਕਿੱਲ (ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ) 2011

ਤਤਕਰਾ

ਦਰਵੇਸ਼ ਬੀਬੀਆਂ	13
ਬੇਬੇ ਜੀ	18
ਧੀ ਦੀ ਵਧਾਈ	24
ਹਮਸ਼ੀਰਾ	26
ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ	32
ਰਾਧਾ ਭਾਬੋ	35
ਯਾਦ ਨਾ ਆਈਂ	39
ਅੰਮਾ ਟ੍ਰੇਸਾ	41
ਔਰਤ	48
ਕਾਲੀ ਲੀਕ	50
ਇਕ ਰਾਤ ਦੀ ਸੁਹਾਗਣ	55
ਅੰਬਰੀ	56
ਸੁਲੱਖਣੀ ਨਾਰ	63
ਇਕ ਖੂਬਸੂਰਤ ਮਾਂ-ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ	64
ਤ੍ਰਿਸ਼ਕਾਰ	75
ਕੰਨਿਆ ਦਾਨ	76

ਕੁਝ ਕੁ ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ

ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਮਿਲਾਪੜੇ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ—ਸਿਕੰਦ ਸਾਹਿਬ...ਮੈਂ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ “ਖਬਰਨਾਮਾ” ਦਾ ਐਡੀਟਰ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਾਲੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵੀ ਸੁਣੀ ਸੀ ਤੇ ਆਪ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੀ ਸੋਚ ਬਿਲਕੁਲ...ਸਾਡੀ ਲਾਂਬੜਾ ਸੱਥ ਨਾਲ ਮੇਚ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਲਈ ਜੂਝਦਿਆਂ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਦਹਾਕੇ ਹੋ ਗਏ ਨੇ! ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਅਣਥੱਕ ਲਗਨ ਲਈ, ਆਪਣੀ “ਲਾਂਬੜਾ ਸੱਥ” ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ‘ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ’ ਅਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਮੇਰਾ ਰੋਮ ਰੋਮ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਖੀਵਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਜ਼ਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ..ਮੇਰੇ ਧੰਨਭਾਗ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਏਨ੍ਹਾਂ ਮਾਣ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ..ਕਿ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਮੇਰੀ ਔਕਾਤ ਤੇ ਲਿਆਕਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਸੱਚ ਪੁੱਛੋਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਵੀ ਇਸਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਫਿਰਾਕ ਦਿਲ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਇਕ ਨਿਮਾਣੇ ਨੂੰ ਏਨ੍ਹਾਂ ਉਚੇਰਾ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ ਹੀ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਤੋਹਫ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਉਹ ਸੀ “ਲਾਂਬੜਾ ਸੱਥ” ਦੇ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਬਾਨੀ ਜਨਾਬ ਡਾ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਜੋ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੀ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਏਨ੍ਹੀ ਹਲੀਮੀ ਦੇ ਪੁੰਜ, ਮਿਠ ਬੋਲੜੇ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਤਨੋ-ਮਨੋ ਸਮਰਪਿਤ ਇਨਸਾਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਣੀ ਇਉਂ ਜਾਪਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਾਖਸਾਤ ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਜੀ ਆਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਣ। ਓਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਲਈ ਤੜਫ..ਓਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ। ਓਹੀ ਸਾਊ ਤੇ ਸ਼ਰਮੀਲਾ ਪਨ, ਓਹੀ ਸ਼ੌਹਰਤ ਤੇ ਝੂਠੀ ਵਾਹਵਾ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਰਖਣਾ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਪਣਤ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਬੜੇ ਹੀ ਪਿਆਰੇ ਲਕਬ ਬਖਸ਼ੇ। ਇਕ ਫੱਕਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੂਜਾ ਸਿਕੰਦ ਦੀ ਥਾਂ ਸੁਗੰਧ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਲਾਇਆ ਕਿ ਬਲਬੀਰ ਬਾਈ! “ਮੈਂ ਤੇਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਤੇ ਤੇਰੀ ਫਿਲਮ ਅੰਬਰੀ ਬੜੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਦੇਖੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦਿਲੋਂ ਭਿੱਜਕੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈਂ। ਸਾਡੀ “ਲਾਂਬੜਾ ਸੱਥ” ਦਾ ਮੂਲ ਮੁੱਦਾ ਵੀ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ। ਔਰਤ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ। ਉਸਦੇ ਕਿਰਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰੀਏ। ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਔਰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ “ਅੰਬਰੀ” ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਡਟਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਔਰਤ ਲਈ ਇਕ ਨਾਅਰਾ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ “ਔਰਤ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਹੀ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ

ਹੈ”। ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਅਰੇ ਜਾਂ ਸਲੋਗਨ ਤੋਂ ਬੜਾ ਹੀ ਮੁਤਾਸਿਰ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਸਾਡੀ ਦਿਲੀ ਖੁਆਇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਨਿਰੋਲ ਬੀਬੀਆਂ ਲਈ ਹੀ ਲਿਖੋ। ਆਪਣੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰੋ।”

ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮੇਰੇ ਰੱਬ ਵਰਗੇ ਸਰੋਤਿਓ, ਤੁਹਾਡਾ ਹੁਕਮ ਸਿਰ ਮੱਥੇ 'ਤੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇਸ ਵਾਰਤਿਕ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਵਿਚ...ਆਪਣੀ ਤੁੱਛ ਬੁੱਧੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਕ ਨਿਮਾਣੀ ਜਿਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਦੇਖੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਕੁ ਔਰਤ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਲਈ। ਕੁੱਝ ਕੁ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਲਈ। ਕੁਝ ਕੁ ਉਸਦੇ ਸਹੇ ਸੰਤਾਪ ਲਈ। ਕੁਝ ਕੁ ਉਸਦੇ ਵਾਸਨਾ ਭਰੇ ਸ਼ੋਸਨ ਲਈ। ਕੁਝ ਕੁ ਇਕ ਮਾਂ ਦੇ ਦੂਜੀ ਮਾਂ ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਦਰਦ ਲਈ। ਕੁਝ ਕੁ ਉਸਦੀ ਦਿਆਲਤਾ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਲਈ। ਕੁਝ ਕੁ ਉਸਦੇ ਸਵਾਰਥ ਤੇ ਲੋਭ ਲਈ। ਕੁਝ ਕੁ ਉਸਦੀ ਉਦਾਰਤਾ ਤੇ ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ। ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਸਦੀ ਉਸਾਰੂ ਸੋਚ, ਵਡੱਪਣ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ।

ਫਿਰ ਵੀ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਾਣੋਂ ਮੈਂ ਔਰਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੇ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਬੂੰਦ ਮਾਤਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮੇਟ ਸਕਿਆ। ਮੇਰੀਆਂ ਰੱਬ ਵਰਗੀਆਂ ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ ਤੇ ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੁਦਾਮਾਂ ਦੇ ਸੱਤ੍ਰੂਆਂ ਵਰਗੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਂਟ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਆਪਣੀਆਂ ਉਣਤਾਈਆਂ, ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਲਈ ਸੁਹਿਰਦ ਬੀਬੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਖਿਮਾਂ ਦਾ ਚਾਚਕ ਵੀ ਹਾਂ।

ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ

- ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ

ਦਰਦ ਕਹੇ ਦਰਵੇਸ਼

ਸ਼ਕਰਗੰਜ ਬਾਬੇ ਦਾ ਕਥਨ ਏ, “ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਏ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਜੀਰਾਂਦ ॥” ਸਰਦਾਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿਕੰਦ ਦੀ ਹਯਾਤੀ ਏਸ ਕਥਨ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਉਤਰਦੀ ਹੈ। ਕਾਦਰ ਦੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਜਿਸ ਫਰਦ ਨੇ ਦਰਵੇਸ਼ੀ ਪੋਟਲੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਠਾਈ ਹੋਈ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਏਸ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਗੁਥਲੀ ਵਿੱਚ ਬੱਝੇ ਮਾਲ ਮੱਤੇ ਦੀ ਸਮਝ ਤੇ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਕੰਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਨਿਵੇਕਲੀ, ਅਜਬ, ਗਜ਼ਬ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਵਾਂ, ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ, ਬਾਬਤ ਕਲਮਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਕਲਾਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਏ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦਰਵੇਸ਼ੀ ਦੀ ਤੱਕੜੀ 'ਤੇ ਪੂਰੀਆਂ ਤੁਲਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਹਨਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ, ਘੋਖਣ, ਸੋਚਣ ਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਮਾਂ ਧਰਤੀ ਦੀ ਧੀ ਦੇ ਜੰਮੇ ਜਾਏ ਅਜਿਹੇ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਕਿਰਦਾਰ ਵਾਲੇ ਸਦਾਚਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜੀਹਨੇ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਵੀ ਮਾਣ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਕੁੜੀਮਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਮੇਹਣੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਆਪਣੀ ਲੇਖਣੀ ਰਾਹੀਂ ਦੇ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਹੀਣੇਪਣ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਤਾਂ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਈ ਇਹੋ ਰਹੀ ਏ ਕਿ ਕੁੱਲ ਜਗਤ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸੱਚਾ ਤੇ ਸੁੱਚਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸਿਰਫ ਮਾਂ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਏਸੇ ਸਬੰਧ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਨੇ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ, ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਕਰਤਾ ਕਾਦਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਦਿ ਜੁਗਾਦ ਤੋਂ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ, ਜਗਤ ਜਣਨੀ ਮਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਅਸੀਂ ਪਰਤੱਖ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸਬੰਧੀ ਤਾਂ ਬਖੇੜੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਨੇ ਪਰ ਸ਼ਾਖ਼ਸਾਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੱਡ ਮਾਸ ਦੀ ਬਣੀ ਹਕੀਕੀ ਜਿਉਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਰੱਬ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ‘ਮਾਂ’ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਨਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਦੋਮ ਦਰਜੇ ਵਾਲੇ ਨਰ ਰੂਪੀ ਮੱਦਦਗਾਰ, ਸਹਾਇਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਏਸ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਖੁਆਰ ਤੇ ਜ਼ਲੀਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜੁਗਾਂ ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਸੰਭੋਗ ਵਰਗੇ ਅਤਿ ਸੂਖਮ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ, ਉੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਕੁਦਰਤ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਅਨਮੋਲ ਦਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੇ ਸਦਾ ਹੀ ਮਲੀਨ, ਪਲੀਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਮਾਦਾ ਜੇ ਨਰ ਨਾਲ ਮੇਲ ਦੀ ਤਾਂਘ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹਦੀ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਾਕ ਪਵਿੱਤਰ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਅੰਸ਼ ਵੰਸ਼ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਤੇ ਜੀਵਤ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪੁਰਾਤਨ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਤਰਾਂ ਦੇ ਰਿਣ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਥਮ ਇੱਛਾ ਮਾਂ

ਬਣਨਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਜਿਸਮ 'ਚੋਂ ਪੁੰਗਰੇ, ਵਿਗਸੇ, ਜਨਮੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਵਰਗੇ ਬੇਹੱਦ ਪਾਕੀਜ਼ਾ ਸ਼ਬਦ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਘੱਟ ਹੀ ਜੁੜੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਰਮ, ਮੁਲਾਇਮ, ਕੂਲੇ, ਅਪਣੱਤ ਭਰੇ ਨਿੱਘੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਡਾ ਸਿਰ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮਾਂ ਅੱਗੇ ਝੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਏਸ ਸ਼ਾਨਾਮੱਤੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿਕੰਦ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਸਬੰਧੀ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਪੰਨੇ ਪਰਤਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਸਮੁੱਚੇ ਇਨਸਾਨੀ ਇਤਿਹਾਸ ਮਿਥਹਾਸ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੋਈ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਪਾਤਰਾਂ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ, ਧਰਮ, ਅਕੀਦੇ, ਉਮਰ, ਕਿੱਤੇ ਭਾਵੇਂ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਵੀ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ, ਖੁਸ਼ਬੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੰਤਰ ਮੁਗਧ ਤੇ ਗਦ ਗਦ ਕਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਮਾਣਦੇ ਵੀ ਹੋ ਅਤੇ ਆਪਾ ਚੀਨਣ ਲਈ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਚੰਗੇ ਉਸਾਰੂ ਤੇ ਉੱਤਮ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਹੋ ਗੁਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਭੇਡਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਕੇ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਤੇ ਉਚੇਰੀਆਂ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਬਣਨ ਦੇ ਰਾਹ ਦੀ ਦੱਸ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨੈਣ ਨਖਸ਼ ਹੋਰ ਸੋਹਣੇ ਸੁਨੱਖੇ ਬਣਾ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਮਾਨਣਯੋਗ ਬਣਾਵੇ। ਸਿਕੰਦ ਨੂੰ ਏਸ ਅਦਭੁਤ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜੀਆਂ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਬੇਬੇ ਨੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਪਦੀਆਂ ਨੇ। ਉਹਦੀ ਹਮਸ਼ੀਰਾ ਭੈਣ ਡੌਲੀ ਦੀ ਦੇਣ ਏਸ ਪੁੰਜੀ ਦੀ ਸੁਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਬਿੱਲੇ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣਾ ਹੈ। ਰਾਧਾ ਭਾਬੀ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰੇ ਤੇ ਮਾਸੂਮ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਮਹਿਕਾਂ ਖਿਲਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਅੰਮਾ ਟ੍ਰੇਸ਼ਾ ਨਾਂ ਦੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਰੂਹ ਕਿੰਨੀ ਰੱਜੀ ਹੋਈ ਤੇ ਮਹਿਕਾਂ ਛੱਡਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰਬਤ ਦੀ ਬੈਤਰਨੀ ਨਰਕੀ ਨਦੀ ਵਿੱਚ ਡੁਬਕੀਆਂ ਲਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਵੀ ਕਿੰਨੀ ਸ਼ਾਂਤ ਤੇ ਸਥਿਰ ਹੈ।

ਕਲਾ ਦੀਆਂ ਦੇਵੀਆਂ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਤੇ ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਦੇ ਦੁਰਲੱਭ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭਿਅਕ ਇਨਸਾਨ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇਵੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚੀਚੀਆਂ ਦੀ ਥਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ। ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀਆਂ ਪੁੰਜ ਇਹਨਾਂ ਦਰਵੇਸ਼ ਬੀਬੀਆਂ ਦੇ ਪੂਜਣਯੋਗ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ 'ਤੇ ਏਨੀ ਨੇੜਿਓਂ ਝਾਤ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰੀ ਦਾ ਅਦਭੁਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਹੈ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਭਾਅ ਜੀ ਤੇ ਅਜੀਤ ਦੀ ਬੇਬੇ ਜਦੋਂ ਹੱਕ ਤੇ ਸੱਚ ਲਈ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਨਿੱਤਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀ ਪੰਜਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਧੀ ਹਕੀਕੀ 'ਸ਼ੀਹਣੀ' ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਫਿਲਮ 'ਅੰਬਰੀ' ਭਾਵੇਂ ਆਰਥਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਕੰਦ ਦਾ ਕੰਘਾ ਕਰ ਗਈ ਪਰ ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ ਓਸ ਵਰਤਾਰੇ ਨੇ ਹੀ ਇਹਨੂੰ ਸੁਗੰਧੀਆਂ ਬਖੇਰਦਾ ਕੱਦਾਵਰ, ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਫਲਸਫਿਆਂ ਦੇ ਸਿਖਰ

‘ਗੁਰਮਤਿ’ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਵਤੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਅਸੀਂ ਕੰਨਿਆਦਾਨ ਵਿਚ ਸਾਕਾਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਕਮਲ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਪੱਗ ਰੱਖ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿਕੰਦ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਦਸਤਾਰ ਦੀ ਲੱਜ ਪਾਲੀ ਹੈ, ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਈ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਸੱਥ ਵਾਲੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਸਿਕੰਦ ਜੀ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਟੋਰੰਟੋ ਦੇ ਨਿਗਰਾਨ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਏਸ ਮਹਾਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਬੱਬ ਬਣਾਇਆ। ਓਸ ਸੱਥ ਵੱਲੋਂ ਛਾਪੀ ਜਾ ਰਹੀ ਇਹ ਪਲੇਠੀ ਕਿਤਾਬ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੰਧੂ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਜੌਹਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਗੀ ਬੇਲੀਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ। ਸਿਕੰਦ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਤਾਂ ਏਸ ਲਿਖਤ ਵਿੱਚ ਬੋਲੀ, ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ, ਸ਼ੈਲੀ, ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਤੇ ਵਸਤੂ ਵਾਲੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਉਣਤਾਈ ਕਤਈ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਛਪਾਈ, ਸ਼ਬਦਜੋੜਾਂ ਜਾਂ ਰੂਪ ਸਜਾ ਤੇ ਦੱਖ ਦੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਘਾਟਾਂ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸਿਕੰਦ, ਸੰਧੂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅਗਾਊਂ ਹੀ ਮਾਫੀ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਮਾਣੋਗੇ ਵੀ ਤੇ ਪੜ੍ਹੋਗੇ ਵੀ, ਇਹ ਸਾਡੀ ਦਿਲੀ ਆਸ ਉਮੀਦ ਤੇ ਤਮੰਨਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਸੱਚਾ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਦੀਆਂ ਸੁਰੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਇਵੇਂ ਹੀ ਕਾਇਮ ਦਾਇਮ ਰੱਖਦਿਆਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤੰਦਰੁਸਤੀਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਬਖਸ਼ੇ। ਬੇਬੇ ਦਾ ਬਿੱਲਾ ਪੁੱਤ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਤੇ ਭੈਣ ਦੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਨਾਲ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰਦਾ ਜੁਗ ਜੁਗ ਜੀਵੇ।

ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਸਰਾਏ
ਸੰਚਾਲਕ ਯੂਰਪੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ
ਵਾਲਸਾਲ, ਯੂ.ਕੇ.।

ਡਾ. ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ
ਸੇਵਾਦਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ
ਲਾਂਬੜਾ-ਜਲੰਧਰ।

ਮੁਹੱਬਤੀ ਬੰਦਾ - ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿਕੰਦ

ਜਦ ਕਿਸੇ ਇਨਸਾਨ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਕਲਾ ਹੁੱਝਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਲਾ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੋਈ ਅਗਲਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿਥ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਲਾ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਤੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕੀ ਕੁਝ ਕੁਰਬਾਨ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਟੀ ਵੀ ਸੀਰੀਅਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਕਤ ਨੇ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਨੇ ਵਕਤ ਹੱਥੋਂ ਮਾਰ ਖਾਧੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਦਿਮਾਗ 'ਤੇ ਕਲਾ ਦਾ ਇਸ਼ਕ ਭਾਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਘਰੋਂ ਬੇਘਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧੰਨ ਦੌਲਤ ਛੱਡ ਕੇ ਕਲਾ ਮਗਰ ਭੱਜ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਇਹ ਇਨਸਾਨ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰੀ ਛੱਡਕੇ ਫਿਲਮ ਨਗਰੀ ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਸੀ।

ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਦੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸੁਨਿਹਰੀ ਵਕਤ ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਅਤੇ ਫਿਲਮੀ ਦਾਮ ਪੇਚਾਂ ਸਮੇਤ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ ਵੀ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿਕੰਦ ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਸੌਂਦਰਾ ਵੇਚਣਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਕਲਾਵਾਂ ਦਾ ਮਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਿਕੰਦ ਬਹੁਤ ਉੱਚੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰਦਾ ਭਰਦਾ ਸਿਕੰਦ ਆਪਣੀ ਝੋਲੀ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਮੁੜਿਆ। ਕੈਨੇਡਾ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਜਿਥੇ ਉਸ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਖੱਦੇ ਧਾਗਿਆਂ ਵਰਗੀ ਸਮਾਜਕ ਬਣਤਰ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਨੰਗ ਮਲੰਗ ਹੋਇਆ ਸਿਕੰਦ ਫਿਰ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਵਿੱਚ ਅੰਨਾ ਹੋਇਆ ਬੰਬਈ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਫਿਲਮੀ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਫਿਲਮ 'ਅੰਬਰੀ ਬਣਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਯਾਰਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪੰਗਾ ਨਾ ਸਹੇੜ ਪਰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ, ਕੋਲੋਂ ਪੈਸਾ ਖਰਚਿਆ, ਫਿਲਮ ਸਿਰੇ ਲੱਗੀ ਪਰ ਰੀਲੀਜ਼ ਮੌਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਬਣ ਗਏ ਕਿ ਫਿਲਮ ਡੱਬਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਾ ਆ ਸਕੀ ਅਤੇ ਸਾਹ ਘੁੱਟਣ ਨਾਲ ਡੱਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਮ ਤੋੜ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਵੀ ਗੁੰਮਨਾਮੀ ਦੇ ਭੇਰੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਵੜਿਆ।

ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਟਰੌਂਟੋ ਤੋਂ ਛਪਦੇ ਇੱਕ ਅਖ਼ਬਾਰ ਜ਼ਰੀਏ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਨੇ ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਰਕਰ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਬੰਦੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਦਮ ਹੈਗਾ ਐਵੇਂ ਫੋਕੀਆਂ ਫੜਾਂ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ। ਇੱਕ ਹੀ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ

ਤਲਖ ਉੱਠੀ ਪਰ ਇੱਕੋ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸਿਕੰਦ ਦਾ ਕਿਤਿਓਂ ਵੀ ਸਿਰਨਾਵਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਬੱਸ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾਰਨ ਸਿਕੰਦ ਹੁਰੀਂ ਫਿਰ ਤੋਂ ਚੇਤਿਆਂ 'ਚੋਂ ਗਵਾਚ ਗਏ। ਫਿਰ ਸਾਲ ਕੁ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਦਿਨ 'ਦੇਸ ਪ੍ਰੇਦਸ' ਟੀ.ਵੀ. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿੱਚ ਸਿਕੰਦ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਪਤਾ ਲੱਗਾ। ਵਕਤ ਦੀਆਂ ਸੂਲਾਂ ਦੇ ਪਰੁੰਨੇ ਸਿਕੰਦ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਹੋਰ ਜਿਗਿਆਸਾ ਭਾਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਇਸੇ ਹੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿੱਚ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਦੇ ਕਈ ਰੂਪ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਕਿਤੇ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਯੋਗੀ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿੱਚ ਹੀਰ ਨੂੰ ਭਾਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਬਗਲੀ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਇਰ ਬਣਿਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਐਕਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸੱਜਣ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਤੜਫ਼ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰੀ ਖੜਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਲੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਜ਼ਾਰ 'ਤੇ ਫਕੀਰ ਬਣਿਆ ਸੱਜਦਾ ਕਰਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਵਾਰਿਸ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਦਰਗਾਹ 'ਤੇ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਗੁੰਮਨਾਮੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀ ਰਹੇ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਨੂੰ 'ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ' ਵੱਲੋਂ ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਐਵਾਰਡ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕਰਨ ਦਾ 2010 ਵਿੱਚ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਧਦੀ ਗਈ ਤਿਵੇਂ ਤਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਬਹੁ ਪੱਖੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਦੀਆਂ ਉਸਾਰੂ ਸੋਚ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਲਿਖੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗ਼ਜ਼ਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਮੇਰੇ ਗੀਤ ਕੁਸੈਲੇ ਹੋਏ' ਅਤੇ 'ਜੀਵਨ ਚੱਕਰ' ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਸਕੂਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਖ਼ਬਰਨਾਮਾ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਛਪੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਦੀ ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ 'ਜ਼ੰਗਾਲਿਆ ਕਿੱਲ' ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਐਸੇ ਡੂੰਘੇ ਕਿੱਲ ਖੋਭੇ ਹਨ ਕਿ ਪਾਠਕ ਆਪਣਾ ਦਰਦ ਭੁੱਲ ਕੇ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਦਾ ਦਰਦ ਹੰਢਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਲੇਖਕ ਦੀ ਵੱਡੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਬੀਬੀਆਂ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਕਿਤਾਬ ਲਿੱਖ ਕੇ ਜੋ ਪਹਿਲ ਕਦਮੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਮੀਦ ਹੈ ਹੋਰ ਲੇਖਕ ਵੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਦੀ ਪਾਈ ਇਸ ਲੀਹ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨਗੇ।

ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਬੜਾ ਹੀ ਮੁਹੱਬਤੀ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ 'ਚੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਵੱਡਾਪਣ ਝਲਕਦਾ ਹੈ। ਵਕਤ ਦੇ ਲਫੇੜਿਆਂ ਦਾ ਭੰਨਿਆ ਸਿਕੰਦ ਬੜੀ ਹੀ ਜਿੰਦਾਦਿਲੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਹੱਬਤ ਭਰੀ ਗਲਬਾਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਥ ਦੇ ਡਾ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਨਿਵੇਕਲੀ ਕਿਤਾਬ ਲਈ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਦਾ ਚੱਕਰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਅਗਾਂਹ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਉਂਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਦੇ ਲਿਖੇ ਇਕ ਸ਼ੇਅਰ ਦਾ ਇਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਕੁਝਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ:

ਜ਼ਖ਼ਮ ਦੁਖੇ ਦੁਖੇ, ਸਾਹ ਮੁੱਕੇ ਮੁੱਕੇ, ਬੁੱਲ੍ਹ ਸੁੱਕੇ ਸੁੱਕੇ ਨੂੰ ਹੰਝੂ ਪਿਲਾਣੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ,

ਆਹ ਉੱਠੀ ਉੱਠੀ, ਜਾਨ ਦੁਖੀ ਦੁਖੀ, ਰੂਹ ਭੁੱਖੀ ਭੁੱਖੀ ਨੂੰ ਗਮ ਖੁਆਣੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ।

- ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਐਡੀਟਰ ਖ਼ਬਰਨਾਮਾ ਵੀਕਲੀ , ਟਰੈੱਟੋ-ਕੈਨੇਡਾ।

ਦਰਵੇਸ਼ ਬੀਬੀਆਂ

ਪਹਿਲੀ ਬੀਬੀ, ਮੇਰੀ ਜਨਮ ਦਾਤੀ, ਮੇਰੀ ਅੰਮੜੀ, ਬੀਬੀ ਪਰਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ 1912 ਦੇ ਲਗਭੱਗ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਇਕ ਮਹਾਨ ਫੌਜੀ ਜੋਧੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟੀ ਧੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਵਡੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਇਕੋ ਇਕ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਤਾਂ (ਮੇਰੀ ਨਾਨੀ) ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਸੋ ਪਰਜੀਤ ਕੌਰ ਬਚਪਨੇ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਇਕ ਲਾਡਲੀ ਮਾਸੂਮ ਭੈਣ, ਇਕ ਮਾਂ, ਇਕ ਧੀ ਵੀ ਸੀ।

ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਜੋ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਘਰ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਜੂਲਾ ਆਪਣੇ ਗੱਲ ਪਾਇਆ ਜੋ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤੱਕ ਉਸਦੇ ਗਲੋਂ ਕਦੇ ਨਾ ਲੱਥਿਆ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਰੜੀ ਘਾਲਣਾ ਤੇ ਨਿੱਤ ਦੇ ਤਲੱਖ ਤਜ਼ਰਬਿਆਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਬੜੀ ਹੀ ਸਿੱਦਕੀ, ਸੂਝਵਾਨ ਤੇ ਅਣਥੱਕ ਸੂਰਮੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਔਖੇ ਤੋਂ ਔਖੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜ਼ਰਾ ਨਾ ਡੋਲਣਾ। ਸਦਾ ਦਾਤੇ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਿਚਰਨਾ। ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਹੀ ਲੋਚਨਾ। ਸਦਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹਿਲ ਦੇਣੀ! ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਸਭ ਦੀ ਹੀ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਪੇਕੇ ਤੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰਵਾਲੇ, ਕੀ ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ, ਕੀ ਘਰਦੇ ਜਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸਾਰੇ ਜੀਅ, ਅੱਜ ਤਾਈ ਉਸਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਰੱਬ ਵੱਲੋਂ ਅੱਗੋਂ ਉਸਦਾ ਵਿਆਹ ਵੀ ਇਕ ਫੌਜੀ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੱਗੋਂ ਉਹ ਫੌਜੀ ਵੀ ਬੜਾ ਸਾਊ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਵਰਗਾ ਬੜਾ ਹੀ ਮਲੂਕ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਸਧਾਰਣ ਜਿਹਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸੀ। ਅੱਗੋਂ ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਪੰਜ ਭੈਣ ਭਰਾ ਸਾਂ। ਦੋ ਵੱਡੇ ਭਰਾ ਤੇ ਦੋ ਹੀ ਵੱਡੀਆਂ ਭੈਣਾਂ। ਪੰਜਵਾਂ ਮੈਂ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟਾ ਮਾਂ ਦੀ ਪੇਟ ਘਰੋੜੀ ਦਾ, ਬਹੁਤ ਲਾਡਲਾ, ਕੁਝ-ਕੁਝ ਮਨਮੌਜੀ, ਬਹੁਤਾ ਨਾਲਾਇਕ, ਬਸ ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਫਰਮਾਵਰਦਾਰ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮਾਂ ਮੇਰਾ ਬਹੁਤਾ ਤੇਹ ਕਰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ, ਬਰਮਾ-ਅਸਾਮ ਦੀ ਜੰਗੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚੋਂ ਰਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਸਨ।

ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਤੇ ਸਿਰੜ ਨਾਲ, ਏਨੀਆਂ ਤੰਗੀਆਂ-ਤੁਰਸ਼ੀਆਂ, ਭੱਜਾਂ-ਦੌੜਾਂ ਸਹਿ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਲ੍ਹਾ ਤਾਲੀਮ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਸੰਸਕਾਰ ਬਖਸ਼ੇ! ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵਡਿਆਂ ਦਾ ਸਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਨੌਕਰ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸੀਰੀ ਆਦਿ, ਸਭ ਨੂੰ ਭਾ ਜੀ, ਚਾਚਾ ਜੀ, ਤਾਇਆ ਜੀ ਜਾਂ ਬਾਪੂ ਜੀ ਕਹਿਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਬੁਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਵਿਚ ਸਭ ਪਰਾਇਆਂ ਦੇ ਵੀ ਕੰਮ ਆਉਣਾ,

ਸ਼ਾਇਦ ਮਾਂ ਦੀ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਸੀ। ਜੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਤਾਂ ਵੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਜਿਤਾਉਣਾ। ਆਪਣੇ ਘਰਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਇੱਕ ਮਾਲਾ ਦੇ ਧਾਗੇ ਵਾਂਗ ਪਰੋਈ ਰੱਖਦੀ ਸੀ। ਘਰਦੇ ਕੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਜੀਆਂ, ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਅਤੇ ਸ਼ਰੀਕੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤਿੜਕਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਤਨੋ, ਮਨੋ, ਧਨੋ, ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਵਾਹ ਲਾ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।

ਉਸਨੂੰ ਗੁਰੂਦਵਾਰੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤਾ ਦਾਨਪੁੰਨ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਆਦਿ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਵਿਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲਾ ਦਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਕੇ ਆਤਮਿਕ ਸਕੂਨ ਜਿਹਾ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂਘਰ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਥੇ ਉਸ ਜੂਠੇ ਭਾਂਡਿਆਂ ਦੀ ਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਹੱਥੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਕੁਝ ਮਾਇਆ ਲੰਗਰ ਲਈ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਫੇਰ ਜਾ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪਰਸ਼ਾਦਾ ਛੱਕਣਾ।

ਕਈ ਵਾਰ ਜਵਾਨ, ਸ਼ਰੀਫ਼ ਤੇ ਗਰੀਬੜੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿਣਾ, “ਬਚਿਓ! ਹੱਥੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਦਾ ਮਿਹਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਬਸ ਮੰਗਣਾ ਤੇ ਠਗੀ-ਠੋਰੀ ਮਾਰਨੀ ਬੰਦੇ ਲਈ ਲਾਹਨਤ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਹੈ।” ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਰਦੇ ਦਮ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਤੇ ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਬਣਾਕੇ ਲੰਗਰ ਖੁਆਇਆ...ਪਰ ਉਸ ਵਿਚਾਰੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰਹ ਧੀ, ਪੁੱਤ ਨੇ ਪਕਾ ਕੇ ਇਕ ਡੰਗ ਵੀ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖੁਆਈ ਹੋਣੀ।

ਮੈਂ ਮਾਂ ਦਾ ਸੱਭ ਨਾਲੋਂ ਨਿੱਕਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਕੁਝ ਕੁਝ ਮਨਮੋਜ਼ੀ, ਥੋੜਾ ਸ਼ਰਾਰਤੀ, ਬਹੁਤਾ ਛੱਕਰ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਸੀ। ਮਾਂ ਨੇ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੈਂ ਹੀ ਸੱਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਮਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖੀ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਪਰ ਮਾਂ ਦੀ ਹੱਥੀਂ ਸੇਵਾ ਵੀ ਮੈਂ ਹੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਘਰਦੇ ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਵੰਡਾਉਣਾ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਥੱਕੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ, ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਲੱਤਾਂ ਘੁੱਟਣੀਆਂ ਤੇ ਅਕਸਰ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੌਂ ਜਾਣਾ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮਾਂ ਲਾਡ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੀ “ਇਹ ਬਿੱਲਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਰਵਣ ਪੁੱਤ ਹੈ। ਵੇਖਿਓ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਬੁੜ੍ਹੇਪਾ ਇਸੇ ਪੁੱਤ ਕੋਲ ਹੀ ਕੱਟਨਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗਰੀਬੜਾ ਤੇ ਸਿਧਰਾ ਭੋਲਾ ਹੀ ਸਹੀ, ਪਰ ਦਰਵੇਸ਼ ਪੁੱਤ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਹੱਥੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।”

ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਅਕਸਰ ਜਿਸਨੂੰ ਬੰਦਾ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰੱਬ ਵੱਲੋਂ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਦੁਖੀ ਵੀ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਰਟ ਅਟੈਕ ਵੀ ਮੇਰੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੋਇਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਆਪਣੇ ਫ਼ਿਲਮੀ ਜਨੂੰਨ ਕਾਰਨ ਮੁੰਹ ਸਿਰ ਮੁੰਨਵਾ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਸਰਵਣ ਪੁੱਤਰ ਵਾਲੀ ਬਹਿਰੀ ਕਿਤੇ ਵਗਾਹ ਮਾਰੀ ਤੇ ਆਪ ਬੰਬਈ ਵੱਲ ਤੁਰ ਗਿਆ।

ਜਦੋਂ ਮਾਤਾ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦੀ ਕਰਦੀ ਆਪਣੇ ਜੱਥੇ ਨਾਲ ਬੰਬਈ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੇਬੇ ਦੀ ਖਾਸ ਤਾਕੀਦ ਤੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਜਦ ਧਰਮਿੰਦਰ ਭਾ ਜੀ

ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਹਾਲੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੀ ਸੀ। ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਲਈ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਬਹਿਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਹੀ ਵਾਲੇ ਸੀ, ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਿਡਊਸਰ, ਡਾਇਰੈਕਟਰਾਂ, ਐਕਟਰਾਂ ਦਾ ਜਮਘਟ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਦਮ ਮੇਰੇ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਪਈ। ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ “ਮਾਸੀ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਆਇਆਂ ਏਂ ਬਿੱਲੇ”, ਮੈਂ ਕਿਹਾ “ਹਾਂ ਭਾ ਜੀ, ਹਾਲੇ ਮੇਰੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੈਠੇ ਨੇ।” ਇਕਦਮ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਉਤਰੇ, ਤੇ ਮੇਰੀ ਕਾਰ ਦਾ ਆਪ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਹੱਥ ਲਾਏ, ਅੱਗੋਂ ਮਾਤਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਮਤਾ ਦੀ ਬੁਕਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਕ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਗਰੀਬ ਨਿਮਾਣੇ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਏਨਾਂ ਮਾਣ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਣਾ ਉਹ ਵੀ ਏਨੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਧਰਮਿੰਦਰ ਜੀ ਦਾ ਗੋਲਡਨ ਪੀਰਡ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਵੁਕ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਹੰਝੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਠੱਲ੍ਹਦੇ। ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਬੇ ਦੇ ਇਹ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੇ...ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਆਪਣਾ ਮੁਰੀਦ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਮਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਾਰਟ ਅਟੈਕ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਮੈਂ ਹੀ ਬਣਿਆ..ਜਦੋਂ ਕਨੈਡਾ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਦੁਰਗਤ ਹੋਈ, ਮੈਂ ਕੱਖੋਂ ਹੌਲਾ ਹੋ ਕੇ ਦਰ ਦਰ ਗੁਲਿਆ, ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਮੇਰੀਆਂ ਨਾਕਾਮੀਆਂ, ਬਦਨਸੀਬੀਆਂ ਮੇਰੀ ਅਵਾਰਗੀ, ਭਟਕਣ, ਬੇਚੈਨੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਮੁਰਾਦ ਫਿਲਮੀ ਜਨੂੰਨ ਨੇ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਜਿਸਮ, ਦਿਲੋਂ ਦਿਮਾਗ ਸਭ ਨੂੰ ਕੰਗਾਲ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਜਾ ਕੇ ਹਰ ਆਪਣੇ ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਥੇਰੀਆਂ ਤਰਲੇ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। “ਬਸ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਹੈ ਮੇਰਾ ਚੱਕੀ ਥੱਲੋਂ ਹੱਥ ਕਢਵਾ ਦਿਓ। ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੀ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਫਿਲਮ, ਕੁਝ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਨੋਟਾਂ ਲਈ ਗਿਰਵੀ ਧਰ ਲਵੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮੰਗਿਆ ਵਿਆਜ ਦਿਆਂਗਾ।” ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਹਿਣ “ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਫਿਲਮੀ ਲਾਇਨ ਦਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ। ਦੂਜਾ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਕਿਸੇ ਅਚਲ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਹੀ ਵਿਆਜ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸਨੂੰ ਕੁਰਕ ਕਰਕੇ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵਸੂਲੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋਈਏ। ਸੱਚ ਪੁੱਛੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਆਜ ਧੰਦਾ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾੜੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਕਰਕੇ ਠੱਪ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਏ।” ਮਰਦਾ ਕੀ ਨਾ ਕਰਦਾ, ਆਖਿਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਦੀ ਛੱਤ ਵੀ ਗਿਰਵੀ ਧਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਖਾਸ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕੋਲ। ਜਦੋਂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਕਿਧਰੋਂ ਭਿਣਕ ਪਈ। ਵਿਚਾਰੀ ਬੜੀ ਹਾਲੋਂ ਬੇਹਾਲ ਹੋਈ। ਜਾਣੋ ਉਹ ਅੱਜ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤੀਕ ਟੁੱਟ ਕੇ ਬਿਖਰ ਗਈ ਹੋਵੇ।

ਅੱਜ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ, ਮੇਰੀ ਅਮੜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਬਾਲ ਵਾਂਗ, ਆਪਣੀ ਮਮਤਾ ਦੀ ਨਿਘੀ ਬੁਕਲ ਵਿਚ ਲਕੋ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਵੀ ਅੱਜ ਜਿਵੇਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫਿਸ ਗਿਆ ਹੋਵਾਂ। ਹੰਝੂ ਠੱਲਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਮਾਂ ਦੀ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਚਿੰਬੜਿਆ ਡੁਸਕਦਾ ਰਿਹਾ। ਅੱਜ ਜੀ ਕਰੇ ਹੋ ਰੱਬਾ ਮੈਨੂੰ ਸਮੇਟ ਕੇ, ਮੁੜਕੇ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਮਸ਼ੂਮੜਾ ਬਾਲ ਬਣਾ ਦੇ। ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ, ਗ਼ਮ, ਝੋਰੇ, ਸੰਤਾਪਾਂ ਦੇ ਝੱਖੜਾਂ ਤੋਂ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਹੋ

ਜਾਵਾਂ।

“ਮੇਰਿਆ ਕਮਲਿਆ ਪੁੱਤਰਾ, ਕਾਸ਼ ਅੱਜ ਤੇਰੀ ਮਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਆਫ਼ਤਾਂ ਸਣੇ, ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਲੈਂਦੀ, ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਕਦੇ ਤੱਤੀ ਵਾ ਨਾ ਲੱਗਣ ਦਿੰਦੀ। ਕਲ੍ਹ ਤਾਈਂ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ। ਅੱਜ ਕੱਖੋਂ ਹੋਲਾ ਹੋ ਕੇ...ਦਰ ਦਰ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਅੱਡ ਰਿਹਾ ਹੈ।” ਭਾਵੁਕ ਹੋਈ ਮਾਤਾ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕੁਝ ਅੱਖਾਂ ਸੋਜਲ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਤੇ ਕਿਹਾ “...ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਜੋ ਕੁਝ ਤਿਲ ਫੁੱਲ ਬਚਿਆ...ਹੈ ਆਪਣੇ ਬਚੜੇ ਤੋਂ ਵਾਰ ਦਿਆਂ....।” ਉਸ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਦੋਨੋਂ ਕੜੇ ਲਾਹੇ, ਜੋ ਮੇਰੀ ਹੋਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਮਾਂ ਨੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਿਹਾ “ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹੜਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਫੂਕਣਾ ਏ। ਫੇਰ ਵੀ ਤਾਂ ਲਾਹ ਹੀ ਲੈਣੇ ਨੇ। ਦੂਜਾ ਆਹ ਕੁਝ ਪੈਸੇ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖੇ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਲਈ। ਆਪੇ ਮੋਈ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਖਪਾ ਦੇਣਗੇ।” ਮੇਰੀਆਂ ਤਾਂ ਭੁੱਬਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ। ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਡਾਢੇ ਸਕਤੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ ਹੋਵਾਂ। “ਨਹੀਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ...ਨਹੀਂ ਇਉਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਮੂਲੋਂ ਤਾਂ...ਰੱਬ ਦੇ ਮਾਂਹ ਨਹੀਂ ਪੁਟੇ ਕਿ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਏਨਾਂ ਕਹਿਰ ਢਾਏਗਾ। ਬਸ ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੋ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਮੋਹਲਤ ਦੇ ਦੈ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਮਰਿਆ ਸੱਪ ਆਪਣੇ ਗਲੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਲਾਹ ਆਵਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਸਿਰਫ਼ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੀ ਰਬ ਵਰਗੀ ਮਾਂ ਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।” ਮਾਂ ਦੀ ਗੁੱਝੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਭੇਦ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੀ ਹੀ ਦਫ਼ਨ ਕਰ ਲਏ। ਬੱਸ ਸੀ ਹੀ ਵੱਟ ਲਈ। ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਖਾਮੋਸ਼ ਸੋਜਲ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤੱਕਦੀ ਰਹੀ। ਬਸ ਆਖਰੀ ਲਫਜ਼ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਹੀ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ “ਜਾ ਮੇਰਿਆ ਪੁੱਤਰਾ ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਟੋਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ...ਜੋ ਜੀ ਆਏ ਕਰੀਂ....।”

ਸੱਚਮੁੱਚ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁੱਖ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਦੀ ਧੂਹ ਕਲੇਜੇ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੋਹ ਤੇ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਅੰਬਰੀ ਫ਼ਿਲਮ ਦੀ ਫਾਈਨਲ ਐਡੀਟਿੰਗ ਕਰਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਰਾਤ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਟਾਫ਼ ਦੇ ਅੱਠ ਦਸ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖੁਆਇਆ। ਪਰ ਕੁਦਰਤੀ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਸੰਘ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬੁਰਕੀ ਨਾਂ ਲੰਘੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੀ ਪਿਆਰੀ ਅਮੜੀ (ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ) ਮੇਰੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਦਮ ਤੋੜ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਅਕਲੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮਰਦਾ ਢਹਿੰਦਾ...ਆਪਣੀ ਰਾਧਾ ਭਾਬੇ ਦੇ ਡੇਰੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, “ਬਿੱਲੇ ਭਾਪੇ ਕੋਈ ਰੋਟੀ ਟੁੱਕ ਵੀ ਖਾਧਾ ਏ ਕਿ ਭੁੱਖਾ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਏਂ।” ਮੈਂ ਕਿਹਾ “ਭਾਬੇ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਬੇਚੈਨ ਹੈ..ਕੁਝ ਖਾਣ ਨੂੰ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।” ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ “ਇਹੀ ਤਾਂ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਦੀ ਸੇਕ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਮਾਮੀ (ਤੇਰੀ ਮਾਂ) ਜੀ ਸ਼ਾਮੀ ਸਾਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਛੱਡਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਨੇ।” ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਲੁਧਿਆਣੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਅਮੜੀ ਦੀ ਅਰਬੀ ਨੂੰ ਸਿਵਿਆਂ ਵੱਲ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਚਰੋਕਣੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਬਸ ਮੈਨੂੰ ਆਖਰੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਉਣ ਜਾਂ, ਮੋਢਾ ਦੇਣ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਲਾਂਬੂ ਲਾਉਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਜਣੇ, ਮੇਰੀ ਅਮੜੀ ਦੇ ਨਲਾਇਕ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਉਡੀਕ

ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਈ ਮੇਰੇ ਆਪਣਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਈ ਬੇਗਾਨੇ ਵੀ ਗਲ਼ ਲੱਗ ਕੇ ਆਪ ਰੋਏ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਭੁੱਬੀਂ ਰੁਆਇਆ। “ਬਾਬੂ ਜੀ ਅੱਜ ਸਿਰਫ਼ ਕੱਲਿਆਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਰੀ, ਸਾਡੀ ਵੀ ਮਾਂ ਮਰੀ ਹੈ।” ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਕਿੰਨੇ ਲੋੜਵੰਦ, ਲਚਾਰ, ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਦਾਤੀ ਮਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਯਤੀਮ ਕਰ ਗਈ ਸੀ। “ਅੱਜ ਇੱਕ ਮਮਤਾ ਦਾ ਮਸੀਹਾ ਮਰ ਗਿਆ ਬਾਬੂ ਜੀ”, ਇਕ ਰੋਂਦੇ ਅਜਨਬੀ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਸ਼ਾਇਦ, ਰੱਬ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਸੂਮ ਬਚਪਨੇ ਤੋਂ ਬੁੜ੍ਹਾਪੇ ਤੀਕ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਜੀਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਕਦੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਜੀਣ ਦਾ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇ ਕਦੇ ਮੌਕਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

“ਕਾਸ਼! ਕਦੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਸਰਵਣ ਪੁੱਤ ਕਹੇਗਾ, ਮਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਵੇਹਲਾ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਤੇਰੇ ਲਈ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਏ। ਤੇਰੀ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ” ...ਪਰ ਵਿਚਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲਾਂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਲਈ ਤਰਸਦੀ ਸੱਖਣੀ ਮਰ ਗਈ..ਕਾਸ਼...ਮੈਂ.....।

-੦-

ਬੇਬੇ ਜੀ

ਦੂਜੀ ਮਹਾਨ ਬੀਬੀ, ਸਰਦਾਰਨੀ ਸੱਤਵੰਤ ਕੌਰ ਜੀ ਉਰਫ਼ “ਬੇਬੇ” ਜੋ ਮੇਰੀ ਧਰਮ ਦੀ ਮਾਂ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਧਰਮ (ਧਰਮਿੰਦਰ) ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਨ। ਉਹ ਕੱਲਿਆਂ ਬਾਈ ਅਜੀਤ ਦਿਓਲ ਤੇ ਧਰਮਿੰਦਰ ਭਾ ਜੀ ਦੀ ਬੇਬੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਬਲਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਜਗਤ ਬੇਬੇ ਸੀ। ਜਿਸਦੀ ਮਮਤਾ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਬੁੱਕਲ ਕਿਸੇ ਸਰਕਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੰਬੂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿਰਦਾ, ਸਭ ਲਈ ਦਯਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਮਮਤਾ ਲਈ ਡੁੱਲ੍ਹ ਡੁੱਲ੍ਹ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਮਹਾਨ ਔਰਤ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਤਗੜੀ ਜੁਰਤ ਸੀ। ਉਹ ਸਦਾ ਨਿੱਜੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਫ਼ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ ਸਨ। ਦੋਗਲੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਉਹ ਅਕਸਰ ਪਰਹੇਜ਼ ਹੀ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਧਰਮਿੰਦਰ ਭਾ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਵੀ ਅੱਜ ਤਾਈ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਛੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਰਾਜ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਭ ਮਹਾਨ ਬੇਬੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਉੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਦੇਨ ਹੈ। ਬੇਬੇ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨਮੋਲ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਅੱਜ ਤਾਈ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇੱਕ ਮਿੱਕ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਤੇਹ ਵਿਚੋਂ ਹਵਾ ਵੀ ਨਿਕਲ ਸਕੇ। ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਦਾ, ਅਜੀਤ ਬਾਈ ਦਾ, ਸੰਨੀ ਅਤੇ ਬੰਬੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ, ਇੱਕ ਮਾਲਾ ਵਾਂਗੂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਵਿੱਚ ਉਤਪ੍ਰੇਤ ਨੇ। ਬੇਬੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਾਬੀ ਜੀ ਨੇ ਬੇਬੇ ਦੀ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰੇਮਤਾ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਅਜੀਤ ਬਾਈ ਦੇ ਘਰੋਂ ਉਸ਼ਾ ਭਾਬੀ ਜੀ ਦਾ ਵੀ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ।

ਮੇਰੀ ਵੱਡੀ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਹੈ...ਮੈਂ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਦੇਰ ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ, ਬੇਬੇ ਦੀ ਅਪਣੱਤ ਭਿੱਜੀ ਮਮਤਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੇੜਿਓਂ ਹੋ ਕੇ ਨਿੱਘ ਮਾਣਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਡੁੱਲ੍ਹਾ ਅਪਣੱਤ ਵਾਲਾ ਦੋਵਾਂ ਮਾਵਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਸੀ। ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੇਬੇ ਜੀ ਵਿੱਚ ਹੂ ਬ ਹੂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਘੁਟਣੀਆ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਦੋਵੇਂ ਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੋਵਾਂ। ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੀ ਅਪਣੱਤ ਤੇ ਮਮਤਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ, ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ, ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਤੇ ਅਜੀਤ ਵਾਂਗੂ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਕਦੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਓਦਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਨਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਤੰਗੀ ਤੁਰਸ਼ੀ ਆਉਣ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਬੜੇ ਹੀ ਚਾਵ-ਮਲੂਰ ਨਾਲ ਦਿਲੋਂ ਖੁਭਕੇ, ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਧੁਰ

ਆਤਮਿਕ ਆਨੰਦ ਮਿਲਦਾ। ਮੇਰਾ ਰੋਆਂ ਰੋਆਂ ਤ੍ਰਿਪੱਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਦਿਨ ਹੀ 24 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚੋਂ 15-16 ਘੰਟੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੇਬੇ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਚਰਦਾ। ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਕਿੱਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ, ਮੈਂ ਬੇਬੇ ਜੀ ਦਾ ਪੱਕਾ ਡਰਾਇਵਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਬੇਬੇ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਬਹੁਤੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਹੋਰ ਵੀ ਘਰ ਦੀ ਬਾਹਰ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਡੀਆਂ ਮਾਂ ਪੁੱਤ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਦੇ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੀਆਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬੜੀਆਂ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਘਰੇਲੂ ਗੱਲਾਂ, ਸੰਜੀਵਨੀ ਬੂਟੀ ਵਰਗੀਆਂ ਸਿੱਖੀਆਂ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਦੀਆਂ ਵੱਡਮੁੱਲੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਗਾਥਾਵਾਂ ਦਾ ਅਤੁੱਟ ਭੰਡਾਰ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬੇਬੇ ਦੀ ਮਹਾਨ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸਾਫ਼ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਸੀ।

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੋ ਬਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ (ਆਮ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ) ਗੱਡੀ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਰ ਕੀਤਾ। ਬੇਬੇ ਜੀ ਵੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਾਂਗ, ਆਪਣੇ ਗਰੀਬ ਲੋੜਵੰਦ ਸਕੇ ਸਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਆਪ ਉਚੇਚਾ ਚੱਲ ਕੇ ਜਾਂਦੇ। ਬੱਸ ਜਿਸਦੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੱਦਦ ਕਰਨੀ, ਚੁੱਪ ਚਪੀਤੇ ਹੀ ਕਰਨੀ। ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਹੱਥ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਾ ਚੱਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੂਠੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਤੇ ਚਾਪਲੂਸੀ ਤੋਂ ਬੜੀ ਹੀ ਨਿਫ਼ਰਤ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਮੇਰੇ ਵੱਡੇ ਵੀਰ ਬਲਦੇਵ ਭਾ ਜੀ ਕੋਲ ਠਹਿਰਦੇ ਸਾਂ..ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲੁਧਿਆਣਾ ਆਈ.ਟੀ.ਆਈ. ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਇਧਰ ਉਧਰ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਜਿਥੇ ਵੀ ਬੇਬੇ ਨੇ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ..ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ, ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀ ਬੇਬੇ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੰਨ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਬੇਬੇ ਜੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਵਾਂਗ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਮੈਂ ਤੇ ਬੇਬੇ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਕੇ ਪਿੰਡ ਧਾਂਦਰੇ ਗਏ..ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਬੇਬੇ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਚਾਅ ਜਿਹਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਗਏ ਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਜੁਆਕ ਮੱਕੀ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਤੇ ਸਾਗ ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੋਟੀ ਦੀ ਸੁਲ੍ਹਾ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਦੋਵਾਂ ਫੱਟ ਹਾਂ ਕਰਤੀ। ਘੰਟਾ ਡੇਢ ਬੀਤ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਰੋਟੀ ਨਾ ਲਿਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਜਦੋਂ ਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਨੂੰਹ ਗੋਭੀ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ, ਇਕ ਫਟਾਫਟ ਕਣਕ ਦਾ ਆਟਾ ਗੂੰਨ੍ਹੀ ਜਾਏ। ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਆ ਕੇ ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਬੇਬੇ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੇ ਸਾਗ ਨਹੀਂ ਖੁਆਉਣਾ”...ਬੇਬੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਬਕਾ ਜਿਹਾ ਮਾਰਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਫੇਰ ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਭਾਈ ਕੋਈ ਉਚੇਚ ਨਾ ਕਰੀਓ, ਜੋ ਵੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਣਿਆ ਲੈ ਆਓ!” ਸ਼ਾਇਦ ਮਾਮੀ ਜੀ ਹੀ ਸੀਗੇ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਬਸ ਬੀਬੀ ਜੀ, ਸਬਜ਼ੀ ਬਣ ਗਈ, ਤਾਜ਼ਾ ਤਾਜ਼ਾ ਗਰਮ ਫੁਲਕਾ ਹੁਣੇ ਲਾਹ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਆਂਦੇ ਨੇ”...ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਹੱਸਕੇ ਕਿਹਾ...“ਤਾਂ ਹੀ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਬਿੱਲਾ ਸੱਚਾ ਕਲਪਣ ਡਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬੇਬੇ ਜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੇ ਸਾਗ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ।” ਸਾਰੇ ਹੱਸ ਪਏ..ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਮਾਂ ਪੁੱਤ ਨੇ ਧਾਂਦਰੇ, ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ ਤੇ ਸਾਗ ਖਾਧਾ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਖਾਸਾ ਮੇਲਾ ਜਿਹਾ

ਲੱਗ ਗਿਆ। ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਭਤੀਜੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਵੇ ਤੁਸੀਂ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ...ਕੱਦ ਤਾਈ ਛੜੇ ਬੈਠੇ ਰਹੋਗੇ।” ਉਸ ਬਾਈ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਭੋਲੇਪਨ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਭੂਆ (ਬੇਬੇ ਜੀ) ਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਭੂਆ ਜੀ ਛੜਾ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਭਾਈ ਹੈ...ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਕੁੰਵਾਰਾ ਹਾਂ।” ਬੇਬੇ ਨੇ ਵੀ ਉਸੇ ਲਹਿਜੇ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਲਿਆ “ਵੇ ਭਾਈ! ਇਹ ਕੁੰਵਾਰੇ ਤੇ ਛੜੇ ਦਾ ਕੀ ਫ਼ਰਕ ਹੈ।” ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੰਗਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ, “ਭੂਆ ਭਾਈ ਨੂੰ ਹੁਣ ਭੋਰਾ ਆਸ ਨਹੀਂ...। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਛੜਿਆਂ 'ਚ ਆ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਥੋੜੀ ਆਸ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਕੁੰਵਾਰਾ ਹਾਂ।” ਬੇਬੇ ਦਾ ਤਾਂ ਹਾਸਾ ਨਾ ਰੁਕੇ।

ਕਦੇ ਕਦੇ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ...“ਮਾਈ (ਬੇਬੇ) ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਰਸ ਦੀ ਜਿੱਪ ਬੰਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।” ਅਗੋਂ ਹੱਸ ਕੇ ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਣਾ...“ਚੋਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾਤਾ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਬਾਅਦ, ਕਿਸੇ ਇਕ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੰਡਣ ਦੀ ਔਕਾਤ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੰਗਣ ਲਈ ਤਾਂ ਤਲੀ ਸੱਭ ਦੀ ਅੱਡੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਦੇ ਉਹ ਦਿਨ ਵੀ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੱਸੀ ਵੀ ਆਂਢੀ-ਗੁਆਂਢੀ ਦੇ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।” ਜਦੋਂ ਤਾਈ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਹੰਢਾਈ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਮਾੜੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਉਂਦਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਰਖਤ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਜੀਉਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਤੱਦ ਤੱਕ ਉਹ ਦਰਖਤ ਸਦਾ ਬਹਾਰ ਵਾਂਗੂ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਸੰਘਣੀ ਛਾਂ ਲੱਖਾਂ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਡੂੰਘੀ ਤਸਕੀਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਵਕਤ ਵਕਤ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਇਹੀ ਪਿਤਾ, ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮੁਢਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਲੇ ਕਾਰੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਫਿਲਮੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨਾਲ ਜੂਝਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕਈ ਬਾਰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵਲੋਂ ਨਿਰਾਦਰ ਭਰੇ ਬੋਲ ਵੀ ਸੁਣਨੇ ਪਏ ਸਨ। ਅੱਜ ਉਹੀ ਪਿਤਾ ਗਰਵ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਥੱਕਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀਰੋ ਧਰਮਿੰਦਰ ਦਾ ਪਿਤਾ ਬੋਲ ਰਹਾ ਹੂੰ। ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਪੁੱਤਰ ਲਈ ਓਹੀ ਪਿਆਰ, ਦੁਲਾਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ, ਜੋ ਅੱਜ ਹੈ। ਸਗੋਂ ਹੁਣ ਹੋਰ ਵੀ ਨਿਮਰਤਾ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਲੱਖ-ਲੱਖ ਬਾਰ ਦਾਤੇ ਦੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਦਾਤਿਆਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਕਰਮ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ! ਅਮੀਨ! ਕਈ ਵਾਰ ਭੁੱਲ ਭੁਲੇਖੇ, ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਅੱਲੜੂ ਮਾਸੂਮ ਕੁੜੀ ਨੇ ਹੀਰੋਇਨ ਬਣਨ ਦੇ ਚਸਕੇ ਵਿੱਚ ਘਰੋਂ ਚੋਰੀ ਨੱਸਕੇ ਬੰਬਈ ਆ ਜਾਣਾ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤ ਖਜ਼ਲ-ਖੁਆਰ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਮਸੀਹਾ, ਦਰਿਆ ਦਿਲ ਧਰਮ ਜੀ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਪਨਾਹ ਲੈਣੀ। ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਦਾ ਦਿਲ ਇਕ ਦਮ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਹਾਏ ਇਹ ਤੱਤੜੀ ਮਾਂ ਪਿਉ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰੋਲਣ ਲਈ ਕਿਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਹਿਸ਼ੀ ਰਾਖਸ਼ਸਾਂ ਦੀ ਨਗਰੀ ਆਣ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਾਂ ਇਸ ਮਾਸੂਮੜੀ ਨੂੰ ਕੱਚਿਆਂ ਨਿਘਲ ਜਾਣਗੇ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਅਣਜਾਣ ਭੋਲੀ ਗਾਂ ਆਪ ਚੱਲਕੇ ਕਿਸੇ ਕਸਾਈ ਕੋਲ ਜੱਬਾ ਹੋਣ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਇਹਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦਾ ਪਿੱਛੋਂ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿੰਨੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਝੱਲੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਰੋ-ਰੋ ਕੇ ਖੱਪ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਜਵਾਨ ਧੀ ਦੀ ਪੱਤ ਵੀ ਟੁੱਟੇ ਕੱਚ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਇਤਮਾਦ ਨਾਲ ਉਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਣਾ। ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਫ਼ਿਲਮੀ ਚਕਾਚੌਂਦ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਜੋ ਖ਼ੌਫ਼ਨਾਕ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੈ... ਉਸਦਾ ਵੀ ਗਿਆਨ ਦੇਣਾ। ਜਦ ਤਾਂਈਂ ਉਸਦੇ ਘਰੋਂ ਕੋਈ ਉਸਦਾ ਸਹੀ ਵਾਰਿਸ ਲੈਣ ਨਾ ਆਉਂਦਾ, ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਾ ਮਨੋਬਲ ਤੇ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਦੇਣੀ, ਫੇਰ ਕੁੜੀ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਕੋਲ ਲੈਣਾ... ਕਿ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਬੱਚੀ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਰਾਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੇ। ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਸੁਧਾਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਮੌਕਾ ਦਿਓਗੇ। ਬਸ ਮਾਪੇ ਬਣਕੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਲਿਜਾਣਾ ਕਦੇ ਕੁਮਾਪੇ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ। ਕਈਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਿਰਾਇਆ ਖਰਚੇ ਤੇ ਵਾਪਿਸ ਮੋੜਿਆ। ਕਦੀ-ਕਦੀ ਕੁਝ ਖਰਾਟ ਜਿਹੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੀ ਦਯਾ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਫੇਰ ਬਰਸਾਂ ਤੀਕ ਉਹ ਉਸੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਖੱਚਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਰਕ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਬੇਬੇ ਜੀ ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਤੇ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ ਨਿਰਪੱਖ ਸਾਫ਼ਗੋ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਜੁਰੱਤ ਵੀ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਦਯਾਲੂ ਤੇ ਭਾਵੁਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਫ਼ਾਟ ਮੋਮ ਵਾਂਗੂ ਪਿਘਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਬਾਰ ਵਿਲੇਪਾਰਲੇ ਵਿਚ ਹੀ, ਕਿਸੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ ਚਲਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਦਿਨ ਲਗਾਤਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਹੱਠ ਤੇ ਅਕੀਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਾਈਂ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਚਹੇਤਾ ਹੀਰੋ ਧਰਮਿੰਦਰ, ਆਪ ਆ ਕੇ ਸਾਈਕਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਲਾਂਹਦਾ। ਮੈਂ ਸਾਈਕਲ ਉੱਤੇ ਹੀ ਭੁੱਖਿਆ ਭਾਣੇ ਦਮ ਤੋੜ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿੱਤੋਂ ਗੱਲ ਪਤਾ ਲਗ ਗਈ। ਬੇਬੇ ਵਿਚਾਰੀ ਤਾਂ ਤੜਫ ਉਠੀ। ਆਖਿਰ ਉਹ ਵੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਮਾਂ ਦਾ ਲਾਡਲਾ ਪੁੱਤ ਹੀ ਹੈ। ਰੱਬ ਨਾ ਕਰੇ ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋ ਗਿਆ.. ਫੇਰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬੱਚੇ ਦੀ ਇਬਾਦਤ..... ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਕਲੰਕਿਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਨੂੰ ਉਚੇਚਾ ਸੁਨੇਹਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ। “ਧਰਮ ਬੇਟੇ ਕੰਮ ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ ਤੋਂ ਲਾਹਕੇ ਫੇਰ ਕਿਤੇ ਜਾਈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਤੇ ਪਿਆਰ ਸਦਕਾ ਹੀ ਤੇਰੀ ਬੱਲੇ ਬੱਲੇ ਹੈ।” ਬਦ ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਧਰਮ ਜੀ ਕੰਮਾਂ ਕਾਜਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਉਲਝੇ ਕਿ ਜਿਹਨ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਫੇਰ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ... ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਮੱਛੀ ਵਾਂਗੂ ਤੜਫਣ ਹਾਲੇ ਬੇਹਾਲ ਹੋ ਗਏ। ਕਹਿਣਾ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਮਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤ ਪਿਛਲੇ ਸੱਤ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਭੁੱਖਾ ਭਾਣਾ ਤੜਫ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਖਾ ਲਵਾਂ। ਬਿੱਲੇ ਤੂੰ ਗੱਡੀ ਕੱਢ। ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਉਸਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ? ਬਸ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣੇ ਉਥੇ ਲੈ ਕੇ ਚੱਲ ਚੰਬੂਰ ਆਰ.ਕੇ ਸਟੂਡਿਓ ਵਿੱਚ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਿੱਧਾ ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਦੇ ਸੈਂਟ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੜੜਾ ਦੜੜੀ ਪੈ ਗਈ ਕਿ ਧਰਮ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਆਏ ਨੇ। ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਓਵੇਂ ਹੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਛੱਡਕੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋਲ ਆ ਗਏ। ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰੇ ਰੋਹ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਪਰ ਕਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਅੱਗੋਂ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਬਸ ਨੀਵੀਂ ਪਾ ਲਈ। “ਧਰਮ ਤੂੰ ਏਨਾ ਵੱਡਾ ਤੇ ਆਪ ਹੁਦਰਾ ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਹੋ ਗਿਆ ਏ? ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਇਕ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਗਰੀਬ ਬੱਚੇ ਲਈ ਏਨ੍ਹੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਵਰਤੋਂਗਾ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੋਚਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਮਾਂ ਦਾ ਲਾਡਲਾ ਪੁਤ ਹੈ। ਜੇ ਤੇਰਾ ਸ਼ੁਦਾਈ ਤੇਰੇ ਲਈ

ਪਿਆਰ ਤੇ ਇਤਮਾਦ ਦੀ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗੂ ਅੜੀ ਕਰ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਚੱਲਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਚੱਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ।” ਭਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਡਰਾਇਵਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ “ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਬੇਬੇ ਜੀ ਹੁਣੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ।” ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਾ ਲਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਦੌੜ ਕੇ ਇਕ ਗੇੜਾ ਕੱਢਿਆ। ਫਿਰ ਉਸਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਇਕ ਗਲਾਸ ਜੂਸ ਦਾ ਪਿਲਾਇਆ। ਫੇਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਵੇਂ ਹੀ ਸਾਈਕਲ ਉਤੋਂ ਭਾ ਜੀ ਨੇ ਗੋਦੀ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਨਜ਼ਰਾਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਨਿਮਰਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਭਾ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਦੇਰੀ ਲਈ ਮਾਫ਼ੀ ਵੀ ਮੰਗੀ। ਸਾਰੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਜੀ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਏ..ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਚਹੇਤੇ ਹੀਰੇ ਨੂੰ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਗੇੜਾ ਲਾਇਆ। ਜਦ ਨੂੰ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਮਾਈ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਉਸ ਸੇਜਲ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਨਾਲ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਦੇ ਗਲ ਹਾਰ ਪਾਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੁਆਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਸ ਮਾਂ ਨੇ ਦੂਜੀ ਮਾਂ ਦਾ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵ ਨਾਲ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕੀਤਾ। ਬੇਬੇ ਇਹ ਮੰਜਰ ਦੇਖ ਕੇ ਖੀਵੀ ਹੋ ਗਈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨਾ ਹੋਊ। ਬੇਬੇ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਕਹਿੰਦੇ, “ਚੱਲ ਬਿੱਲੇ, ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਲਈ ਜਾਣ ਲੱਗੂ ਮੈਂ ਦੋ ਕੁ ਮਿੰਟ ਉਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨੀ ਹੈ।” ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਓਹਲੇ ਸੋਢਿਆਂ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਇਹ ਧਰਮ ਭਾਜੀ ਦੇ ਬੈਡਰੂਮ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖਾਸ ਸੀਟਿੰਗ ਰੂਮ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਭਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗੱਲ ਤੋਂ ਥੋੜੇ ਅਪਸੈਟ ਜਿਹੇ ਲਗਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੁਖਲਾਹਟ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਖਾਸ ਖਿਦਮਤਗਾਰ ਨੌਕਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰੀਆਂ। ਫੇਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਜਾਣੇ ਅਣਜਾਣੇ ਉਸ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹ ਜਾਂ ਕੋਈ ਅਪਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਹੁਣਾ ਏ। ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸੁਣਕੇ ਜਿਵੇਂ ਤਿੰਨ੍ਹੀਂ ਕੱਪੜੀਂ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਪੂਰੇ ਰੋਹ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਜਾਣੇ ਚੰਡੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਗਏ ਹੋਣ। “ਮੇਰਾ ਬੇਟਾ ਹੋਵੇ ਔਰ ਏਨ੍ਹੀ ਭੱਦੀ ਗਾਲ੍ਹ ਕੱਢੇ। ਕੀ ਹੋਇਆ ਉਹ ਗਰੀਬ ਹੈ...ਉਸਦੀ ਵੀ ਤਾਂ ਮਾਂ ਹੈ...ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਇਸਦੀ ਹਾਂ। ਜਾਹ ਬਿੱਲੇ ਉਸ ਬੇ-ਗ਼ੈਰਤ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਬੁਲਾਕੇ ਲਿਆ। ਜੇ ਗਾਲ੍ਹ ਖਾਕੇ ਚੁਪ ਚਾਪ ਚਲੇ ਗਿਆ।” ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਬੇਬੇ ਜੀ ਇਥੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਭਾਜੀ ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਸਕਤੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ। ਇਕ ਦਮ ਗੋਡਿਆਂ ਭਾਰ ਹੋ ਕੇ ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਏ। ਜਦ ਮੈਂ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਲਿਆਇਆ...। ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ...“ਅਰੇ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਕੋ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗਾਲੀ ਨਿਕਾਲੀ ਹੈ?” ਨੌਕਰ ਅੱਗੋਂ ਕਹਿੰਦਾ “ਨਹੀਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਹੀਂ”...ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਰੋਹ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ...“ਅਰੇ ਬੇਗ਼ੈਰਤ ਕਿਉਂ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਡਰਤਾ ਕਿਉਂ ਹੈ ਮੈਂ ਬੈਠੀ ਹੂੰ ਨਾਂ...ਅੱਥ ਤੂੰ ਇਸਕੋ ਵੇਹੀ ਗਾਲੀ ਨਿਕਾਲ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸੇ ਪਤਾ ਚਲੇ ਕਿਤਨਾ ਦਰਦ ਝੇਲਨਾ ਪੜਤਾ ਹੈ ਕਿਸੀ ਮਾਂ ਕੇ ਬੇਟੇ ਕੋ।”

ਏਨ੍ਹੀ ਵਡੀ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਜੁਰੱਤ...ਉਹ ਸਾਡੀ ਦਲੇਰ ਤੇ ਮਹਾਨ ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੇ ਹੀ

ਹਿੱਸੇ ਆਂਦੀ ਹੈ। ਏਨ੍ਹੀ ਸ਼ੌਰਤ ਦੇ ਅੰਬਰ ਨੂੰ ਛੂਹ ਕੇ ਵੀ, ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਜਿੰਦਾਦਿਲੀ, ਹਲੀਮੀ ਤੇ ਵੱਡਿਆਂ ਲਈ ਆਦਰ ਸਨਮਾਨ, ਇਕ ਏਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡਾ ਹੀਮੈਨ ਹੀਰੋ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ। ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਸਿਰ ਸਿੱਟਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਰੋਂਦਿਆਂ ਦੇਖਿਆ। ਅਪਣੀ ਬੇਬੇ ਲਈ ਏਨੀ ਡੂੰਘੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਫ਼ਰਮਾਂ ਬਰਦਾਰੀ ਵੀ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਦੇ ਹੀ ਹਿੱਸੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਊਚ-ਨੀਚ, ਜਾਤਪਾਤ, ਰੰਗ ਨਸਲ, ਅਮੀਰ ਗਰੀਬ ਤੋਂ ਉਤਾਂਹ ਉੱਠਕੇ ਸਾਡੀ ਬੇਬੇ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਇਕ ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ। ਉਹ ਮਮਤਾ, ਦਯਾ ਦੀ ਪੁੰਜ ਸੀ। ਉਹ ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਆਤਮਾ...ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਪਰ ਉਸਦੇ ਪਾਏ ਪੂਰਨੇ ਤੇ ਮਹਾਨ ਸੰਸਕਾਰ...ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਧਰਮ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਜੀਂਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

-੦-

ਧੀ ਦੀ ਵਧਾਈ

ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਦੀ ਜਨਨੀ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਮਾਈ
ਇਸ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਪਲਦੀ ਕੁੱਲ ਲੁਕਾਈ

ਇਕ ਜਨਨੀ ਨੇ ਹੋਰ ਜਨਨੀ ਜੰਮੀ ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ
ਤਹਿਜੀਬ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ, ਲਛਮੀ ਘਰ ਆਈ
ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ, ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ...ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ

ਖਾਓ ਲੱਛੂ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੋ, ਕਿਉਂ ਬੈਠੇ ਮੂੰਹ ਲਟਕਾਈ
ਵਾਰੋ ਨੋਟ, ਦਿਉ ਲਾਗ, ਲਵੋ ਅਸੀਸਾਂ ਸਾਂਝੀ ਕਰੋ ਵਧਾਈ
ਨਿਰਾ ਚੰਨ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਜਿਵੇਂ ਪਰੀ ਕੋਈ ਅਰਜ਼ੋਂ ਆਈ

ਮੈਂ ਬਣਿਆ ਬਾਬਲ ਤੂੰ ਬਣਗੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਮਾਈ
ਜਿਵੇਂ ਮੋਈ ਮਾਂ, ਫੇਰ ਧੀ ਬਣ ਕੇ ਘਰ ਸਾਡੇ ਮੁੜ ਆਈ
ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ, ਲਛਮੀ ਘਰ ਆਈ, ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ....

ਤਗੜੀ ਹੋ ਜਾ ਆਪਾਂ ਇਸ ਦਾ ਹਰ ਸ਼ਗਨ ਮਨਾਣਾ ਏ
ਧੀ ਦੀ ਆਪਾਂ ਲੋਹੜੀ ਵੰਡਣੀ, ਤੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਗਿੱਧਾ ਪਾਣਾ ਏ
ਯਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗਲਾਸੀ ਲਾਣੀ ਰਲ ਕੇ ਭੰਗੜਾ ਵੀ ਪਾਣਾ ਏ
ਵੇਹੜੇ ਵਿਚ ਵੱਜੂ ਢੋਲਕੀ, ਖੁਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਚਾਣਾ ਏ

ਪੂਰੇ ਧੂਮ ਧੜੱਕੇ ਨਾਲ, ਨੱਚਣਾ ਟੱਪਣਾ ਗਾਣਾ ਏ
ਜਿਹੜਾ ਆ ਕੇ ਕਰੂ ਅਫਸੋਸ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਭਜਾਣਾ ਏ
ਉਸ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆ ਅਤੇ ਪਲਕਾਂ 'ਤੇ ਬਿਠਾਣਾ ਏ
ਜਿਹੜਾ ਕਰੂ ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ..ਵਧਾਈ...ਵਧਾਈ
ਘਰ ਤੁਹਾਡੇ ਲਛਮੀ ਹੈ ਆਈ, ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ

ਪੁੱਤਾਂ ਵਰਗੀ ਧੀ ਅਸਾਡੀ ਇਸਦਾ ਹੋਰ ਸ਼ੌਂਕ ਪੁਗਾਣਾ ਏ
ਹਰ ਸਾਲ ਧੂਮ-ਧਾਮ ਨਾਲ, ਇਸਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਣਾ ਏ
ਇਕੋ ਸਾਡੀ ਔਲਾਦ ਸੁਲੱਖਣੀ ਹੋਰ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਬਨਾਣਾ ਏ
ਖੇਡਾਂ, ਗਿੱਧਾ, ਜੂਡੋ, ਕਰਾਟੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਟੁੱਕ ਵੀ ਸਿਖਾਣਾ ਏ

ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਹਰਤ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸਿਰ ਆਪੇ ਉੱਚਾ ਉੱਠ ਜਾਂਦਾ ਏ
ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਇਹ ਪੜ੍ਹੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਾਣਾ ਏ
ਜਦ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਟਾਪ ਕਰੂ, ਫੋਟੋ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਈ
ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ...ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ...

ਅਣਖ, ਹਯਾ, ਦਯਾ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਵੀ ਪਾਠ ਹੈ ਪੜ੍ਹਾਣਾ
ਲੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜਾਊ ਪਹਿਚਾਣੀ ਆਪੇ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰਾ ਹੈ ਬਣ ਜਾਣਾ
ਜਿੱਥੇ ਕਹੂ, ਉਥੇ ਹੀ ਤਿੰਨਾ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ ਇਸਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣਾ
ਪੈਸਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਧੀ ਤੋਰਨੀ, ਕਿਸੇ ਗ਼ੈਰਤਮੰਦ ਦੇ ਲੜ ਹੈ ਲਾਣਾ

ਧੀਆਂ ਬੋਝ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਧੀਆਂ ਅੰਤ ਤਕ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ ਨਿਭਾਣਾ
ਇਸ ਦੀ ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ, ਦੂਜੇ ਮਾਪਿਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਤਾਂ ਵਾਂਗ ਹੈ ਅਪਨਾਣਾ
ਪੁੱਤ ਤਾਂ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਤੁਰ ਗਏ ਆਖ਼ਿਰ ਧੀ ਹੀ ਕੰਮ ਆਈ
ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ...
ਧੀ ਤੁਹਾਡੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਵਿਚ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਧਾਈ
ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ, ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ...

ਕਿਰਨ ਬੇਦੀ ਵਰਗੀ ਬਣੂੰ ਅਫ਼ਸਰ, ਇਨਸਾਫ਼ ਲਈ ਰਹੂ ਡਟੀ
ਮੀਰਾ ਵਰਗੀ ਬਣੂੰ ਵੈਰਾਗਣ ਰੂਹ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਭਗਤੀ
ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਵਰਗੀ ਬਣੂੰ ਦਲੇਰ ਲੈ ਕੇ ਜੇਰਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ
(ਦੇਵੀ) ਸੀਤਾ ਵਰਗੀ ਬਣੂੰ ਪਤਨੀ, ਉੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਤੇ ਜਤੀ

ਨਾਨਕੀ ਵਰਗੀ ਬਣੂੰ ਭੈਣ ਰੋਂਏ ਰੋਂਏ ਵਿਚ ਮਮਤਾ ਰਚੀ
ਗੁਜ਼ਰੀ ਵਰਗੀ ਬਣੂੰ ਮਾਂ, ਮਹਾਂ ਤਿਆਗਣ ਤੇ ਸਤੀ
ਰੱਬ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਬਣ ਕੇ
ਸਿਰਫ਼ ਔਰਤ ਹੀ ਜੱਗ 'ਤੇ ਆਈ
ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ, ਲਛਮੀ ਘਰ ਆਈ
ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਦਾ ਬੂਹਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਲਛਮੀ ਘਰ ਆਈ
ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ...ਵਧਾਈ ਜੀ ਵਧਾਈ...ਵਧਾਈ....

-੦-

ਹਮਸ਼ੀਰਾ

ਤੀਜੀ ਬੀਬੀ ਮੇਰੀ ਹਮਸ਼ੀਰਾ ਮੇਰੀ ਡੌਲੀ ਦੀਦੀ ਹੈ। ਭੈਣ ਭਰਾ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਉਰਦੂ ਰੰਗ (ਮੁਸਲਿਮ) ਵਿੱਚ ਹਮਸ਼ੀਰਾ ਵੀ ਕਹਿ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਖੂਬਸੂਰਤ ਕੋਮਲ ਸੱਜਰਾ ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਪਈ ਤੁਲ ਵਰਗਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ...ਹਮ...ਸ਼ੀਰਾ....ਯਾਨਿ ਕਿ ਇਕੋ ਅਮੜੀ ਦੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਚੁੰਘੇ ਸਾਂਝੇ ਦੁੱਧ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ! ਜੋ ਹਰ ਪਲ ਹਰ ਸਾਹ ਆਪਸੀ ਡੂੰਘੀ ਨੇੜਤਾ ਦੇ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਖਿਚਾਂ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਆਪਸੀ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨੂਰ ਦਾ ਜਲਵਾ ਉਮਰ ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਤਰੌਤਾਜ਼ਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਹਮ ਮਤਲਬ ਸਾਂਝਾ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਂਝੀ ਮਾਂ, ਸਾਂਝਾ ਖੂਨ, ਸਾਂਝਾ ਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ, ਸਾਂਝੀ ਮਾਂ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼, ਸਾਂਝੇ ਸੰਸਕਾਰ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਏਨਾਂ ਕੁੱਝ ਸਾਂਝਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਅਸੀਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਹਮਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਹਮਖਿਆਲ ਹੋਣਾ ਇਨਸਾਨੀ ਫ਼ਿਤਰਤ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵੱਡੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਅਕਸਰ ਬੰਦਾ ਆਪਣੇ ਹਮਖਿਆਲ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣਾ ਦੋਸਤ (ਮਿੱਤਰ) ਚੁਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਕੀ ਉਹ ਹਰ ਚੰਗੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਬੇਝਿਜ਼ਕ ਹੋ ਕੇ ਸਾਂਝੀ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ! ਹਰ ਚੰਗਾ ਹਮਖਿਆਲ ਵੀ ਦਿਲੋਂ ਨਿਰਪੱਖ ਹੋ ਕੇ, ਉਸਦਾ ਸੱਚਾ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਰਾਜ਼ਦਾਨ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਵਧੀਆ ਹਮਖਿਆਲ ਇਕ ਮਸੀਹੇ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਸੋ ਮੇਰੀ ਹਮਸ਼ੀਰਾ ਡੌਲੀ ਦੀਦੀ, ਮੇਰੀ ਹਮ ਉਮਰ, ਮੇਰੀ ਹਮਖਿਆਲ, ਮੇਰੀ ਇਕ ਹਮਦਰਦ ਦੋਸਤ ਵੀ ਹੈ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਸੀਂ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੁਣ (ਬੁੜ੍ਹੇਪੇ) ਤੀਕ, ਸਦਾ ਭੈਣ ਭਰਾ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਵੱਧ, ਇਕ ਦੋਸਤ ਵਾਂਗ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਆਪਣੇ ਹਰ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਤੇ ਔਕੜ ਨੂੰ ਬੇਝਿਜ਼ਕ ਹੋ ਕੇ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਦੋਵੇਂ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਪੂਰੇ ਤਾਣ ਨਾਲ ਡਟਕੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਾਥ ਨਿਭਾਇਆ। ਸਾਡਾ ਆਪਸੀ ਵਿਹਾਰ ਕਦੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਲਈ ਸਵਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ...ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਭਰੋਸਾ ਤੇ ਮਾਣ ਹੈ। ਰੱਬ ਕਰੇ ਸਾਡਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਇਤਮਾਦ, ਸਾਡੇ ਅੰਤਲੇ ਸਾਹਾਂ ਤੀਕ ਇਉਂ ਹੀ ਨਿਭ ਜਾਏ! ਅਮੀਨ!!

ਕਈ ਬਾਰ ਦੀਦੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਾਣ, ਆਪਣੀ ਤੌਫ਼ੀਕ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਪਰਾਂ ਜਾ ਕੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਬੋਲਾਂ ਦਾ ਮਾਨ ਰੱਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਜੀ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਕਿਸੇ ਆਮ ਜਿਹੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਿਲ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ, ਰੱਬ ਵੱਲੋਂ ਮੇਰੀ ਡੌਲੀ ਦੀਦੀ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਦੀਦੀ ਨੇ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਜੀ ਦੀ, ਜੀ

ਜਾਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੀਨਾ ਜੀ ਵੀ ਦੀਦੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਲਈ ਆਪਣੇ ਅੰਤਲੇ ਦਮ ਤੀਕ ਦੀਦੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਦੀਦੀ ਚੌਥੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਸੀ। ਤੇ ਮੈਂ ਪੰਜਵਾਂ ਟਾਇਰ ਯਾਨਿ ਕਿ ਅਖੀਰਲਾ, ਜਿਸਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਕਈ ਪੇਟ ਘਰੋੜੀ ਦਾ ਵੀ ਕਹਿ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਤੇ ਦੀਦੀ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਤਕਰੀਬਨ ਹਮਉਮਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਹਮਨਾਮ ਵੀ ਸਾਂ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੇਰੀ ਵਾਰੀ ਘਰਦਿਆਂ ਕੋਲ ਨਾਂ ਹੀ ਮੁੱਕ ਗਏ ਸਨ। ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤੀ ਖੇਚਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਚਲੋ ਦੀਦੀ ਦਾ ਨਾਂ ਬਲਬੀਰ ਕੌਰ ਤੇ ਮੇਰਾ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਇਕੋ ਹਾਕ ਤੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਬੋਲ ਪੈਂਦੇ, ਕਦੇ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਘੋਸ ਜੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦੇ। ਆਖਿਰ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਕੁਝ ਵਖਰੇਵੇਂ ਲਈ ਦੀਦੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਨਾਂ ਡੌਲੀ, ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਬਿੱਲੂ ਪੈ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਾਡੇ ਛੋਟੇ ਨਾਂ ਹੀ ਸਾਡੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਹਿਚਾਣ ਬਣ ਗਏ ਨੇ। ਪੂਰੇ ਨਾਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਜਾਂ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟਾਂ ਜੋਗੇ ਹੀ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਨੇ।

ਦੀਦੀ ਦਾ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਤਾਲ ਮੇਲ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਗੀਟੇ, ਸ਼ਟਾਪੂ, ਕੋਟਲਾ ਸ਼ਪਾਕੀ, ਆਦਿ ਖੇਡ ਲੈਂਦੇ। ਉਸ ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਆੜੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਫੁਟਬਾਲ ਦੀਆਂ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਦੀਆਂ ਕਿੱਕਾਂ ਲਾ ਲੈਣੀਆਂ। ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਹੀ ਜਿਦੋ ਜਿਦੀ ਸਾਈਕਲ ਦੇ ਡੰਡੇ ਥਲਿਓਂ ਕੈਂਕੀ ਮਾਰਕਾ ਸਾਈਕਲ ਚਲਾਣੀ ਸਿਖੀ। ਕਈ ਬਾਰ ਦੀਦੀ ਨੇ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਿੱਦ ਕੇ, ਖੂਬ ਰੱਜਕੇ ਮੱਖਣ ਤੇ ਮਲਾਈਆਂ ਖਾਣੀਆਂ। ਤਾਂ ਮਾਂ ਨੇ ਲਾਡ ਨਾਲ ਦੀਦੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ, “ਮਰਜਾਏ ਭੁੱਚਰਾ ਜਿਹਾ ਤੂੰ ਕਿਹੜਾ ਮਲੀਂ ਘੁਲਣਾ ਹੈ?” ਸਾਰੇ ਹੱਸ ਪੈਂਦੇ। ਕਦੇ ਅਸੀਂ-ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਮਾਂ ਨਾਲ ਸੌਣ ਦੀ ਜਿੱਦ ਕਰਨੀ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਭੈਣ ਭਰਾ ਛੋਟੇ ਸੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਬੀ ਜੀ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਰਹੇ। ਅਸਾਂ ਰਲਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਡ ਪਿਆਰ, ਮਮਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿੱਘ ਮਾਣਿਆ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬਟਾਲੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਦੀਦੀ ਫਗਵਾੜੇ ਰਾਮਗੜੀਆ ਕਾਲਿਜ ਵਿੱਚ ਐਮ.ਏ.ਬੀ.ਟੀ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੀਦੀ ਹੋਸਟਲ (ਕੁੜੀਆਂ) ਦੀ ਵਾਰਡਨ ਵੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਬੜੇ ਹੀ ਚਾਵ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚੋਂ ਇਸਨੂੰ ਖਰਚਾ ਭੇਜਣਾ ਤੇ ਉਚੇਚਾ ਬਟਾਲੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਤੇ ਦੀਦੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਣਾ। ਮੇਰਾ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਇਹੀ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿ ਦੀਦੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਲੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਕੋਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਾਧੂ ਪੈਸੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਛੱਡਦਾ। ਇਸ ਦੀ ਨੇਕ ਨੀਅਤ ਨੂੰ ਰੱਖ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਭਾਗ ਲਾਏ। ਲੋਭ ਈਰਖਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਇਸਦੇ ਲਾਗਿਓਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੰਘੀਆਂ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੰਸਕਾਰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਵਾਲੇ ਜਾਣੋਂ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਏ ਹੋਣ। ਨਰਮ ਦਿਆਲੂ ਸੁਭਾਵ ਸਦਾ ਸਭ ਦੀ ਸੁੱਖ ਮੰਗਣੀ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਦਮ ਭਰਨਾ। ਪਰ ਜਿੱਥੇ ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖੂਨ ਤੇ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਘੋਲਕੇ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਸੰਸਕਾਰ ਤਾਂ ਦੀਦੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਪਰ ਵਿਚਾਰੀ ਮਾਂ ਆਪਣੀ ਲਾਡਲੀ ਧੀ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਤਕਦੀਰ ਨਾ ਦੇ ਸਕੀ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ

ਅਕਸਰ ਮਮਤਾ ਹਾਰ ਜਾਂਦੀ ਏ।

ਜਿਵੇਂ ਦਾਤਾ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਹੀ, ਜਾਣੋਂ ਜੋੜੀਆਂ ਜਗ ਬੋੜੀਆਂ ਨਰੜ ਬਬੇਰੇ, ਬਨਾਣ ਦਾ ਆਦੀ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਭੁਲੇਖੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਘਰ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਨਾਲ ਸਾਵੇਂ ਪਹੀਏ ਲਾਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੇਜੋੜ ਪਹੀਏ ਹੀ ਅਕਸਰ ਜੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ-ਕਿੱਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਦੇ ਪਹੀਏ ਨੂੰ ਸਕੂਟਰ ਦਾ ਪਹੀਆ ਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਿੱਤੇ ਗੱਡੇ ਦੇ ਪਹੀਏ ਨਾਲ ਸਾਈਕਲ ਦਾ ਪਹੀਆ ਨਰੜ ਦਿੱਤਾ। ਆਪੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਚੀਕ ਚਿਹਾੜਾ ਪਾਈ ਜਾਣ, ਆਪ ਦਾਤਾ ਜਾਣੋਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੋਟੇ ਰੂੰ ਦੇ ਬੁੱਜੇ ਅੜਾ ਕੇ ਕਿੱਤੇ ਦੂਰ ਜਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਦੇਵੀ ਵਰਗੀ, ਏਨੀ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ, ਸੋਹਣੀ ਸੁਨੱਖੀ ਲੰਬੀ ਉੱਚੀ, ਏਨੀ ਸੁਸ਼ੀਲ ਤੇ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ (ਹਮਸ਼ੀਰੀ)। ਵਿਧਾਤਾ ਦੇ ਬੇਜੋੜ ਨਰੜੇ ਸੰਜੋਗ ਲਈ, ਪੂਰੀ ਹਯਾਤੀ ਤਿਲ ਤਿਲ ਮਰਕੇ, ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜੂਝਦੀ ਰਹੀ। ਕਦੇ ਉਫ਼ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਅਣਥਕ ਲਗਨ ਤੇ ਮਾਂ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣਿਆਂ ਤਿੰਨੋਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮੋਢਿਆਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਆਲ੍ਹਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ...ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਣਾ ਸਿਖਾਇਆ...ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਕੁਝ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਲਈ ਆਪ ਤਰਸਦੀ ਰਹੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ ਉਸਦੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਇਬਾਦਤ ਸੀ।

ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੇਰਾ ਮਨ ਉਸ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ, ਕਾਰਨ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਪਰ ਉਹ ਮਮਤਾ ਤੇ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਦੇਵੀ ਅੱਗੋਂ ਕਹਿੰਦੀ....“ਮੇਰੇ ਮਾਂ ਜਾਏ ਮੇਰੇ ਨਿੱਕੇ ਵੀਰੇ...ਇਹ ਸਭ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਗੋੜ ਨੇ...ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਧੁਰੋਂ ਲਿਖਾਏ ਨਸੀਬ ਤਾਂ ਸਭ ਨੂੰ ਭੋਗਣੇ ਹੀ ਪੈਣੇ ਨੇ। ਭਾਵੇਂ ਹਸਕੇ ਭਾਵੇਂ ਰੋ ਕੇ ਉਸ ਡਾਢ੍ਹੇ ਰੱਬ ਅੱਗੇ ਕਿਸਦਾ ਜ਼ੋਰ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਿਰਮੋਹੀ ਸ਼ਖਸ ਨਾਲ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤੀਹ ਸਾਲ ਕਢਤੇ ਤੂੰ ਕਮਲਿਆ ਵੀਰਾ, ਮੇਰੇ ਪਿਛੇ ਤੀਹ ਮਿੰਟ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕਦਾ...।”

“ਮੇਰੇ ਵੀਰਿਆ ਕੀ ਪਤਾ ਇਸ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮੋਤੀ ਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹੋਣ...ਤੇ ਤੇਰੀ ਹਮਸ਼ੀਰਾ ਕੋਈ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਮਾੜੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗ ਰਹੀ ਹੋਵੇ।” ਬਸ ਉਸਦਾ ਇਹ ਅਪਣੱਤ ਤੇ ਮੋਹ ਭਿਜਿਆ, ਉਦਾਸ ਉਲ੍ਹਾਮਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਮੇਰੀ ਜ਼ਬਤ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ...ਤੇ ਲੈਂਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੀਦੀ 1970 ਦੇ ਕਰੀਬ, ਜਦ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਵਾਪਿਸ ਇੰਡੀਆ ਆਈ...ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਦੀ ਦੇ ਕੁੱਛੜ 6-7 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਡੇਜ਼ੀ ਬੇਟੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜੀਅ ਵਾਂਗ ਹੀ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੀਦੀ ਜੀਜਾ ਜੀ ਤੇ ਡੇਜ਼ੀ ਬੇਟੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਧਰਮ ਭਾਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਤੇ ਹੀ ਠਹਿਰੇ। ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਅਪਣੱਤ ਦਿੱਤੀ। ਡੇਜ਼ੀ ਬੇਟੀ ਏਨੀ ਸੁੰਦਰ, ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ, ਘਣੇ ਘੁੰਘਰਾਲੇ ਵਾਲ, ਨਿਰੀ ਪੂਰੀ ਜਪਾਨੀ ਗੁੜੀਆ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਵੱਡੇ ਛੋਟੇ ਤੇ

ਬੱਚੇ ਹੱਥੋਂ ਹੱਥੀਂ ਬੜੇ ਚਾਵ ਨਾਲ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਨੇ ਡੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਭੈਣ ਤੇਰੀ ਬੱਚੀ ਬੜੀ ਹੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਛੱਡ ਜਾ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੂ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟੋ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਨਾਸ ਵੱਜ ਜਾਣਾ ਏ।” ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਾਬੀ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਬੜੇ ਮਾਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, “ਭੈਣ ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੀ, ਅਸੀਂ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਰਖਾਂਗੇ ਤੇਰੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ।”

ਅਕਸਰ ਮੈਂ ਦੀਦੀ ਤੇ ਜੀਜਾ ਜੀ ਬੇਬੇ ਜੀ ਕੋਲ ਹੀ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ-ਭਾਈਏ ਨੂੰ ਇਹ ਫ਼ਤੂਰ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹਾਂ-ਬੇਬੇ ਜੀ ਅੱਗੇ ਐਵੇਂ ਆਪਣੀਆਂ ਜੱਬਲੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਸ਼ੈਅ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੀ ਇਹ ਧੀ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੇਰੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਨਹੀਂ ਘੁੱਟਦੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕੀ। ਇਕ ਅੱਧ ਦਿਨ ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬੀ ਭਾਈ ਕਰਕੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਹਾਰ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਤਾਂ ਬੇਬੇ ਪੈ ਨਿਕਲੀ। ਭਾਈਏ ਨੂੰ “ਗੱਲ ਸੁਣ ਵੇ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਦਾ ਏਂ? ਨਾਂ ਤੇਰੀ ਅਕਲ-ਸ਼ਕਲ, ਨਾਂ ਹੀ ਤੇਰਾ ਕੱਦ ਕਾਠ, ਨਾਂ ਹੀ ਤੇਰੀ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਸਾਡੀ ਕੁੜੀ ਲੰਬੀ ਝੰਬੀ, ਸੋਹਣੀ ਸੁਨੱਖੀ, ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਦੁਗਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿੱਖੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਭੈਣ ਦੀ (ਮੇਰੀ ਮਾਂ) ਕੀ ਮੱਤ ਮਾਰੀ ਗਈ ਸੀ ਜੋ ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਧੱਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।” ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ “ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਨੂਹਾਂ ਨੂੰ ਫੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗ ਧੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਮੇਰੇ ਦੋਵੇਂ ਮੁੰਡੇ ਧਰਮ ਤੇ ਜੀਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਓਏ ਵੀ ਕਹਿ ਜਾਣ।” ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਭਾਈਏ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗਿਲਾ ਜਿਹਾ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਬੇਬੇ ਜੀ ਤਾਂ ਬੜੀ ਡਾਢੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਭਾਇਆ ਜੀ ਆਪਣੀ ਇੱਜ਼ਤ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਸਾਡੀ ਬੇਬੇ ਜੀ ਦਾ ਕੌੜਾ ਸੱਚ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਸੱਚੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਹੀ ਪਚਦਾ ਹੈ।

ਦੀਦੀ ਦੀ ਦੂਜੀ ਬੇਟੀ, ਕਨੇਡਾ ਆਣ ਤੇ ਹੋਈ। ਦੀਦੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਚਾਵਾਂ ਮਲਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪੁੱਤਾਂ ਵਾਂਗ ਪਾਲਿਆ। ਦੀਦੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪੂਰੇ ਹਠ ਨਾਲ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋਬ ਕੀਤੀ। ਘਰ ਦਾ ਹਰ ਨਿੱਕਾ-ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਨਾ। ਭਾਈਏ ਨੇ ਘਰਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਣਾ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਦੀ ਚੁੱਕ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਐਵੇਂ ਦੀਦੀ ਨੂੰ ਚੋਬ੍ਹਾਂ ਜਿਹੀਆਂ ਲਾਈ ਜਾਣੀਆਂ। ਮਕਰਿਆ ਵਾਂਗੂੰ ਦੋਗਲੀ ਨੀਤੀ ਵਰਤਨੀ...ਦਿਨੇ ਤੂੰ ਕਨੇਡੀਅਨ ਲੋਡੀ ਬਣਕੇ 8 ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰ ਤੇ ਰਾਤੀਂ ਘਰ ਆ ਕੇ ਦੇਸੀ ਪਤੀ ਵਰਤਾ ਬਣਕੇ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰ। ਆਪਣੀ ਬਾਰੀ ਬੜੇ ਨਹੋਰੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣ “ਮੈਂ ਕਿਸ ਲਈ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਮਰਾਂ ਮੇਰਾ ਕਿਹੜਾ ਕੋਈ ਮੁੰਡਾ ਵਾਰਿਸ ਹੈ”...ਅਗੋਂ ਦੀਦੀ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ “ਇਹ ਸਭ ਦਾਤੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਸ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕੀ ਕਸੂਰ! ਨਾਲੇ ਅੱਜ ਦੇ ਜਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਕੁੜੀਆਂ-ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਫ਼ਰਕ ਹੈ...ਉਹ ਵੀ ਏਨ੍ਹੇ ਅਡਵਾਂਸ ਮੁਲਕ ਕਨੇਡਾ ਵਿੱਚ।” ਆਖਿਰ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਦੀ ਖਿਚ-ਖਿਚ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ, ਵਿਚਾਰੀ ਦੀਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਿਸਕ ਲੈਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ। ਪਰ ਦੀਦੀ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਸਾਫ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ। “ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਤੂੰ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਦੀ ਚੁੱਕ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਕਹੇਂ ਕਿ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਤੂੰ ਚੈਕਅੱਪ ਕਰਵਾ ਕਿ ਮੁੰਡਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁੜੀ? ਫੇਰ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ

ਕੋਈ ਕੁੱਤਖਾਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਜੋ ਵੀ ਰੱਬ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਦਾਤ ਪਾਉ...ਮੈਂ ਪਾ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਬਸ ਬੱਚਾ ਤੰਦਰੁਸਤ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ।” ਸੋ ਦਾਤੇ ਨੇ ਦੀਦੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਫੁੱਲ ਲਿਲੀ ਇਕ ਹੋਰ ਪੁੱਤਰੀ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ। ਫੇਰ ਤਿੰਨੋਂ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਨੇ ਰਲਕੇ ਬੜੇ ਚਾਵਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਫੁੱਲ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਲਿੱਲੀ ਭਾਣਜੀ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ, ਆਪਣੇ ਸਿਰੜ ਨਾਲ, ਸਕੂਲ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਪਾਰਟ ਟਾਇਮ ਜੌਬਸ ਕਰ ਕਰਕੇ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਗੌਰਮਿੰਟ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਰਜਾ ਚੁੱਕ ਚੁੱਕ ਕੇ, ਅਪਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਫੇਰ ਵਧੀਆ ਵਧੀਆ ਨੌਕਰੀਆਂ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀਆਂ। ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਖੜੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਫੇਰ ਅਚਾਨਕ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੀ ਗੈਰਤ ਤੇ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਝੂਠੀ ਸਰਦਾਰੀ ਦਾ ਭਰਮ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹਕੇ ਬੋਲਣ ਲਗਾ। “ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਲਾਇਕ-ਬੱਚੀਆਂ ਆਪਣੀ ਬਰਾਦਰੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਵਿਆਉਣੀਆਂ ਨੇ।”

ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਬਿਗੜੇ-ਤਿਘੜੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਔਲਾਦ ਹੀ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਬੱਚੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸੀ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਹੀ ਲਿਆ। ਸੋ ਤੁਸੀਂ ਏਨ੍ਹੇ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ, ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਦਮ ਕਨੈਡੀਅਨ ਡੈਡੀ ਤੋਂ ਖਾਲਸ ਦੇਸੀ ਪਿਉਂ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਗਏ? ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਈਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਇੰਡੀਅਨ ਹੋ ਕੇ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਭੰਡਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਥੱਕਦੇ। ਹੁਣ ਅਚਾਨਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੇਹ ਜਾਗਿਆ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਦਾ। ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਡੈਡੀ ਕਦੇ ਸਾਡੇ ਸਕੂਲ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ? ਕਦੇ ਸਾਡਾ ਤੁਸੀਂ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਇਆ ਸੀ? ਕੀ ਕਦੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪਰੈਜੈਂਟ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ? ਕੀ ਕਦੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਏਨੀਂ ਨਿਆਣੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪਾਰਟ ਟਾਈਮ ਜੌਬਸ ਕਿਉਂ ਕਰਦੀਆਂ ਸੀ? ਕੀ ਕਦੇ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਜ਼ੇ ਚੁੱਕੇ ਸਨ...ਕਿਵੇਂ ਲਾਹੇ..ਕਿ ਹਾਲੇ ਨਹੀਂ? ਡੈਡੀ ਜੀ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦਾ ਜੇ ਸ਼ੌਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ ਪਿਉ ਬਣਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਧੀ, ਪਤਨੀ ਜਾਂ ਭਰਾ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਇਤਬਾਰ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ, ਹਰ ਇਕ ਤੋਂ ਓਹਲਾ ਰਖਣਾ। ਹਰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣਾ। ਐਵੇਂ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹੀ ਜਾਣਾ। ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਦੇ ਬੰਦਾ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ। ਡੈਡੀ! ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੋਸਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕੇ। ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਲਈ ਜੀਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਕਦੇ ਮਹਾਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ। ਮਾਂ ਵਾਂਗ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਗਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਣਾ। ਆਪਾਂ ਵਾਰ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਜੀਣਾ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨਾਲੋਂ ਛੋਟਾ ਸਮਝਣਾ। ਮਹਾਨ ਓਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਜੀਵੇ। ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਾ ਮਾਰ ਕੇ, ਤੇਰਾ ਅੱਖੜਪੁਣਾ ਪੁਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ

ਭੈਣਾਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਹੀ ਰੱਬ ਹੈ। ਹਾਂ ਮਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਕਾਰਨ, ਤੁਹਾਡੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਸਾਡਾ ਇਖਲਾਕੀ ਫ਼ਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਸਤੋਂ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਾਂਗੀਆਂ। ਬਾਕੀ ਰਹੀ ਮਾਂ ਦੀ ਗੱਲ-ਉਹ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡੀ ਸਹੇਲੀ ਹੈ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਅੱਜ ਤਾਈਂ, ਉਸਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੱਲ ਦਾ ਓਹਲਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਨੇ ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਉਚ-ਨੀਚ, ਰੰਗ ਨਸਲ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਉਠ ਕੇ ਸਦਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੀ ਹਾਣ ਦੀ ਸੋਚ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਉਸਦੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਮਸਫ਼ਰ ਬਣਾ ਲਵਾਂਗੀਆਂ। ਡੈਡੀ ਹੁਣ ਧੀਆਂ ਮਾਂ ਪਿਓ ਤੇ ਬੇਬ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ। ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਬਣ ਗਈਆਂ ਨੇ। ਅਮੀਨ।”

ਭਾਵੇਂ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਹੀ ਔਰਤ ਵਲੋਂ ਏਨੀਆਂ ਕੌੜੀਆਂ, ਤਲਖੀਆਂ, ਨਫ਼ਰਤਾਂ ਜ਼ਿੱਲਤਾਂ ਸਹਿਕੇ ਵੀ..ਮੈਂ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਔਰਤ ਲਈ, ਹੀਣਤਾ, ਘ੍ਰਿਣਾ, ਘਟੀਆ ਇਖਲਾਕੋਂ ਗਿਰੀ ਸ਼ਬਦਾਬਲੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤ ਸਕਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਵਰਗੀ, ਮੇਰੀ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਪਿਆਰੀ ਹਮਦਰਦ, ਹਮਖਿਆਲ ਦੋਸਤ, ਹਮਸ਼ੀਰਾ, ਦਾ ਦਰਦ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਣ ਖਲੋਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਔਰਤ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਸਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਸ਼ੈਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਤ੍ਰਾਸਦੀਆਂ, ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਇਕ ਔਰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤਵਾਇਫ਼ ਨੁਮਾਂ ਸਬਜੈਕਟ ਲੈ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਫ਼ਿਲਮ ਬਣਾਈ। ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਮਰਦ ਪੁਣੇ ਦੀ ਝੂਠੀ ਹੈਂਕੜ ਨੇ ਮੇਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਵਰਗੇ ਰਹਿਬਰ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ, ‘ਸੋ ਕਿਉਂ ਮੰਦਾ ਆਖੀਏ ਜੋ ਜੰਮੇ ਰਾਜਾਨ’...ਮੈਂ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹਾਂ।

ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹਰ ਔਰਤ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂ ਸਦਾ ਆਪਣੀ ਅੰਮੜੀ ਜਾਈ ਹਮਸ਼ੀਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ!!!

-੦-

ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ

ਦੋ ਪਲਾਂ ਦੇ ਸੁੱਖ ਲਈ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਬੜਾ ਸਤਾਂਦੀ ਏ
ਓਹ ਵੀ ਕਦੇ ਨੂੰਹ ਸੀ, ਕਿਉਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੀ ਏ...

ਤੂੰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਤੱਕ ਸੁੱਤਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏਂ
ਮੈਨੂੰ ਤੜਕੇ ਸਾਰ ਉਹ ਜਗਾਂਦੀ ਏਂ

ਝਾੜੂ ਦੇਵਾਂ, ਪੱਠੇ ਪਾਵਾਂ, ਧਾਰਾਂ ਕੱਢਾਂ
ਚੁੱਲ੍ਹਾਂ ਜਾਲਾਂ, ਫੇਰ ਮਧਾਣੀ ਹੱਥ ਫੜਾਂਦੀ ਏ

ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਚਾਹ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭੱਤਾ ਦੇ ਆ
ਤੈਨੂੰ ਅਧਰਿੜਕਾ, ਆਪ ਦੇਣ ਜਾਂਦੀ ਏ

ਗਿੱਲਾ ਬਾਲਣ, ਉੱਤੋਂ ਪੂਰੇ ਲਾਣੇ ਦਾ ਲੰਗਰ
ਨਿੱਤ ਟੋਕਰਾ ਭਾਂਡਿਆਂ ਦਾ ਮੰਜਵਾਈ ਏ

ਧੋਤੇ, ਕੋਰੇ, ਮੈਲੇ ਕੱਪੜੇ ਕੱਠੇ ਕਰਕੇ
ਫੇਰ ਪੰਡ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਧੋਣ ਨੂੰ ਦੇ ਜਾਂਦੀ ਏ

ਆਪੂੰ ਦੁਪਹਿਰੀਂ ਆਰਾਮ ਫਰਮਾਵੇ
ਮੈਨੂੰ ਧੁੱਪੋਂ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸੁਕਾਂਦੀ ਏ

ਕਣਕ ਸੁੱਕਣੀ ਪਾ ਕੇ, ਫੇਰ ਦਾਲਾਂ ਚੁਗ ਲਈਂ
ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਿਰਚਾਂ ਕੁੱਟਣ ਲਾਂਦੀ ਏ

ਰਾਤੀਂ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਤੂੰ 'ਕੱਲਾ ਉੱਘਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ
ਜਾਣ ਕੇ ਦੇਰ ਤਾਈਂ ਮੈਥੋਂ ਲੱਤਾਂ ਇਹ ਘੁਟਾਂਦੀ ਏ

ਬਾਪੂ ਵਿਚਾਰਾ 'ਕੱਲਾ ਖੰਘਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ
ਪਿਉ ਪੁੱਤ ਦੀ ਵੈਰੀ, ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਸਾਂਦੀ ਏ

ਇਕ ਅੱਖ ਮਾਂ ਤੇਰੀ, ਦੂਜੀ ਹਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰੀ
ਦੋਨੋਂ ਮਿਲ ਕੇ, ਨਜ਼ਰ ਇਕ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਏ

ਮਾਂ ਨੇ ਮਾਂ, ਵਹੁਟੀ ਨੇ ਵਹੁਟੀ ਹੀ ਰਹਿਣਾ
ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੀਕ, ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦੀ ਏ

ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ, ਈਰਖਾ ਦੀ ਅੱਗ
ਅਹਿਸਾਸ ਨੂੰ ਸਿਉਂਕ ਵਾਂਗੂ ਚੱਟ ਜਾਂਦੀ ਏ

ਉਘਾਟ ਕੱਢ, ਕੱਦੂ ਕਰ, ਪੂਰਾ ਵੱਤਰ ਲਾ ਕੇ
ਫੇਰ ਨਿੱਕੀ ਪਨੀਰੀ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਏ

ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਜਨਮ ਦਿਨ ਲੋਹੜੀ ਮਨਾਓ, ਮਨੋਬਲ ਵਧਾਓ
ਫੇਰ ਆਪੇ ਕੁੜੀ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਣਾ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦੀ ਏ

ਜਿਥੇ ਨਫ਼ਰਤ ਈਰਖਾ ਦੇ ਥੋਰਾਂ ਕੰਡੇ ਹੋਣ ਉੱਗੇ
ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਕੱਲਰੀ ਜੋ ਨਾ ਸਿੱਜੀ ਨਾ ਵਾਹੀ ਜਾਂਦੀ ਏ

ਅਜੇਹੀ ਬੰਜਰ ਧਰਤੀ ਲਈ, ਧੀ ਰੂਪੀ ਪਲਿਆ ਬੂਟਾ
ਰਲ ਕੇ ਧਾੜਵੀਆਂ ਦੀ ਬਾਰਾਤ ਪੁੱਟਣ ਜਾਂਦੀ ਏ

ਨਾ ਧੁੱਪਾਂ ਤੋਂ ਰਾਖੀ, ਨਾ ਸਿੱਜਣ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਾਣੀ
ਬੱਸ ਕੋਸਣ ਇਹ ਕੁੜੀ ਜੜ੍ਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਾਂਦੀ ਏ

ਫ਼ਰਜ਼ ਪਿਆਰ ਦੇ ਪੁੜਾਂ 'ਚ ਤੂੰ ਦਰੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ
ਤੇਰੀ ਮਾਂ, ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਏ

ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਭਾਬੀ, ਦੋਵੇਂ ਘਿਉ ਖਿਚੜੀ ਨੇ
ਮੇਰੀ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆਂਦੀ ਏ

ਤੇਰੀ ਮਾਂ, ਤੇਰੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਭੁੱਲੇ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ
ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਧੀ ਘਰੋਂ ਤੇਰੀ ਦੂਜੀ ਲੈ ਆਂਦੀ ਏ

ਵਿਧਾਤਾ ਨਾ ਬਣੋ ਬਸ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਤਕ ਰਹੋ ਸੀਮਤ
ਤਕਦੀਰਾਂ ਘੜਨੀਆਂ ਤਾਂ ਗੁਸਤਾਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ

ਵਿਤਕਰੇ ਘਰੋਂ ਕੱਢਣ ਦੀ ਆਪੂੰ ਪਹਿਲ ਕਰੀਏ
ਫੇਰ ਆਪੇ ਜੋਤ ਨਾਲ ਜੋਤ ਜਗਦੀ ਜਾਂਦੀ ਏ

ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਏ
ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੀ ਭਾਬੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆਂਦੀ ਏ

-੦-

ਰਾਧਾ ਭਾਬੇ

ਚੌਥੀ ਬੀਬੀ, ਰਾਧਾ ਭਾਬੀ ਜੀ, ਜੋ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਦੀ ਰੂਬਰੂ ਤਰਜ਼ਮਾਨੀ ਸੀ। ਪਿਆਰ, ਸ਼ਰਧਾ, ਅਪਣੱਤ, ਈਰਖਾ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਸੀ। ਜੋ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕੱਦ ਦੀ ਚਲਦੀ ਫਿਰਦੀ ਕਿਸੇ ਮੰਦਿਰ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਕੋਲ ਹਰ ਆਪਣੇ ਬੇਗਾਨੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵੰਡਣ ਦਾ ਟਾਈਮ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਕੋਲ ਆਪਣੇ ਦੁਖ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਔਕੜ ਨੂੰ ਹਲਕੇ ਸਹਿਣ ਦੀ ਸ਼ਾਇਦ ਆਦੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਹਰ ਜ਼ਿੱਲਤ-ਨਮੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਉਸਦੀ ਅਦਾ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਸਦੀ ਸਹਿਨਸ਼ਕਤੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਮੇਹਣਾ, ਕਿ ਮੀਸਣੀ, ਜਿੰਨੀ ਛੋਟੀ ਓਨੀ ਖੋਟੀ, ਬੰਬ ਦੀ ਗੋਲੀ ਤੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕੀ ਨਿਰਾਦਰ ਭਰੇ ਲਫਜ਼ ਚੁਪਚਾਪ ਆਪਣੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਡੋਲੀ ਦੀਦੀ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਪਿਉ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਸੰਸਕਾਰ ਵਿਰਸੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜੋ ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ ਡੋਲਣ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦੇ।

ਇਤਫ਼ਾਕ ਨਾਲ ਉਹ ਮੇਰੀ ਭੂਆ ਦੀ ਵੱਡੀ ਨੂੰਹ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਫੁੱਫੜ ਜੀ ਦਾ ਤਾਂ ਕਈ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਹਾਂਤ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਭੂਆ ਸਮੇਤ ਸਾਰਾ ਹੀ ਟੱਬਰ ਪੂਰਾ ਬੰਬਈਆ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਪੂਰੇ ਹੀ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਤੇ ਕੋਰੇ ਜਿਹੇ। ਦਿਲੀ ਪਿਆਰ ਮੁਹੱਬਤ, ਅਪਣੱਤ, ਮਨੁੱਖਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਜਾਂ ਫਿਲਮੀ, ਜਾਂ ਕਿਤਾਬੀ ਲਗਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਵਾਰਥ, ਆਪਣਾ ਸੁੱਖ ਦੇਖਣਾ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਠੇਸ ਲਗੇਗੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁਰਦਰੂ ਵਤੀਰੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਕੋਮਲ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਲਹੂ ਲਹਾਨ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਜਾਣੋਂ ਓਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬੇਲਿਹਾਜ਼ੇ, ਬੇਕਿਰਕੇ, ਬੇਮੁਰਵਤ ਜਿਹੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਥੇ ਰਾਧਾ ਵਰਗੀ ਦਯਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਮੂਰਤ ਦਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਿਰਾਦਰ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਮਾਰੂ ਨਿਰਦਈ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਰਾਧਾ ਵਰਗੀ ਕੋਮਲ ਆਤਮਾ ਨੇ ਕੀ ਪਨਪਣਾ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰੀ ਮੁਰਝਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ।

ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਭੂਆ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਬੋਰੀ ਬਲੀ (ਬੰਬਈ) ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਮੈਂ ਤੇ ਰਾਧਾ ਭਾਬੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬੰਬਈਆਂ ਬੰਦਿਆ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚੇ ਗੁਆਚੇ ਅਜਨਬੀ ਜਿਹੇ ਲਗਦੇ ਸਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਅਕਸਰ ਹਿੰਦੀ ਜਾਂ ਮਰਾਠੀ ਵਿੱਚ ਹਮਕੀ ਤੁਮਕੀ ਜਿਹੀ ਬੋਲਦੇ ਰਹਿਣਾ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਕਦੇ ਭੂਆ ਜੀ ਨੇ ਗੁਲਾਬੀ ਜਿਹੀ ਟੁੱਟੀ ਫੁੱਟੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਤੇ ਰਾਧਾ ਭਾਬੀ ਜੀ ਅਕਸਰ ਆਪੋ ਵਿੱਚ ਠੇਠ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿੜ੍ਹ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਗਵਾਰ ਵੀ ਕਹਿ ਦੇਣਾ। ਕਈ ਬਾਰ ਭਾਬੇ ਦੇ ਮੋਟੇ

ਮੋਟੇ ਨੈਣਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਲੀ ਦੇਖਕੇ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ...ਭਾਬੇ ਅੱਜ ਫੇਰ ਰੱਜਕੇ ਰੋਈ ਸੀ..ਨਹੀਂ ਬਿੱਲੇ ਭਾਪੇ (ਵੀਰ) ਐਵੇਂ ਗੰਢੇ ਕੱਟਦੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ ਸਨ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਭਾਬੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਵਰਗੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨਾਲ ਘਿਸਰਦੇ, ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ, ਸਮੇਟ ਕੇ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਜਿਹੀ ਮੋਟੀ ਗੁੱਤ ਕਰ ਲੈਣੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭਾਬੇ ਨੂੰ ਰਤਾ ਹਸਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿਣਾ...ਭਾਬੀ ਤੇਰੀ ਗੁੱਤ ਵਰਗਾ ਸੱਪ ਲੈ ਕੇ ਸਪੇਰਾ ਆਇਆ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੈਂ ਲਾਡ ਨਾਲ ਪੁੱਛਣਾ, ਭਾਬੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੀਰਾ ਤਾਂ, ਇਹ ਤੇਰੇ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਮਸਤੀ, ਤੇ ਕਾਲੇ ਘਣੇ ਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੁਣਾ ਏ। ਅੱਗੋਂ ਭਾਬੇ ਨੇ ਇਕ ਡੂੰਘਾ ਸਰਦ ਹੌਕਾ ਭਰਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੰਝੂ ਕੇਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਬਿੱਲੇ ਭਾਪੇ ਏਨ੍ਹੀਂ ਤਕਦੀਰ ਤੇਰੀ ਭਾਬੇ ਦੀ ਕਿੱਥੇ? ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਦਮ ਉੱਸ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀ ਡੌਲੀ ਦੀਦੀ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਤਾਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਇਸ ਪਰਦੇਸ਼ਣ ਭੈਣ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਮਤਾ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਬੁਕਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਚੁਪ ਕਰਾਵਾਂ...। ਪਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਅਹਿਸਾਸ ਉਸਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਕੇ, ਆਪਣੀ ਅਕੀਦਤ ਦੇ ਫੁੱਲ ਚੜ੍ਹਾ ਛੱਡਦਾ। ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉਸ ਵਿਚਾਰੀ ਲਈ ਰੱਬ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਛਲਕਦੇ ਅਥਰੂਆਂ ਨੂੰ ਪਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਕੋ ਲੈਂਦਾ।

ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਕਤ ਨਾਲ ਭਾਬੇ ਸਮਝੋਤੇ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਫੇਰ ਰੱਬ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਦੋ ਸੋਹਣੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਮੇਰੀ ਭੂਆ ਤੇ ਭਾਬੇ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਵੱਡੀਆਂ...ਨਣਾਨਾਂ ਨੇ, ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਧੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਇਸੇ ਵਿਚਾਰੀ ਦਾ ਕਸੂਰ ਕੱਢੀ ਜਾਣਾ, ਜਾਣੋਂ ਉਸਦੀ ਇਸ ਕਸੂਤੀ ਜਿਹੀ ਘਰ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਨੇ ਉਸਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਜੀਣਾ ਦੁੱਬਰ ਕਰ ਦੇਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕੁੱਥੇ ਦੇ ਮਾਰੀ ਲੱਤ ਨੇ, ਉਸਦਾ ਕੁੱਥ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੂਆ ਦੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਰਲ੍ਹਕੇ ਰਾਧਾ ਭਾਬੇ ਨੂੰ ਅਲਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਲਟਾ ਭਾਬੇ ਦੀ ਜਾਨ ਸੌਖੀ ਹੋ ਗਈ। ਭਾਬੇ ਨੇ ਔਖੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣਾ ਸਿਦਕ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ। ਪੂਰੇ ਹਠ ਤੇ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਡਟੀ ਰਹੀ। ਕਦੇ ਐਮ.ਏ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਉਸ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੀ ਲਗਨ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਸਦਕਾ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਤੋਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬਣ ਗਈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਵੀ ਬੈਂਕ ਕਲਰਕ ਤੋਂ ਬੈਂਕ ਮੈਨੇਜਰ ਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ਨ ਮਿਲ ਗਈ। ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਈਂ ਜਿਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਖੋਟਾ ਸਿੱਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਸਾਰੇ ਉਸਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦਾ ਸਿੱਕਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬਕਦੇ..ਉਹ ਵੀ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਲਕਸ਼ਮੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਵਾਲਾ ਸਿੱਕਾ।

...ਪਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੀਰੇ ਦੀ ਗਰਮ-ਮਿਜਾਜ਼ੀ, ਪਲ ਵਿੱਚ ਤੋਲਾ ਤੇ ਮਾਸਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ।...ਉਤੋਂ ਭੂਆ ਦੀ ਖਾਹਮਖਾ ਦੀ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਚੱਲਦੀ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਦੀ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਪਟੜੀਓਂ ਲਾਹ ਦੇਣਾ। ਤੂੰ ਤੜੱਕ, ਮੈਂ ਮੈਂ, ਗਾਲੀ ਗਲੋਚ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ..ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੈਨੂੰ ਐਵੇਂ ਵਿੱਚ ਲਪੇਟ ਲੈਣਾ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਦੁਰ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ। ਜੇ ਮੈਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਜਾਣ ਲਗਣਾ, ਤਾਂ ਭਾਬੇ ਨੇ ਤਰਲਾ ਜਿਹਾ ਕਰਨਾ, ਬਿੱਲੇ ਭਾਪੇ ਜਿੱਥੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਦਾ ਏਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਸਾਥ ਨਿਭਾਇਆ ਏ..ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਹੋਰ ਸਹਿ ਲੈ। ਮੇਰੇ ਕਰਕੇ ਨਾ ਸਹੀ, ਦੇਖ ਇਹ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਤੇਰਾ ਕਿੰਨਾਂ ਮੋਹ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਦ ਵੀ ਸਾਡੀ

ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਛਿੜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਸਹਿਮ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚਾਚੇ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ।

ਮੈਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਪਣੀ ਫਿਲਮੀ ਜਦੋਂ-ਜ਼ਹਿਦ ਨਾਲ ਜੂਝਦਿਆਂ ਜਦ ਬਹੁਤ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਟੁੱਟ ਜਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਉਸ ਮਮਤਾ ਦੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ, ਇੱਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮਾਂ ਬਣਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਮਤਾ ਦਾ ਨਿੱਘ ਦੇਣਾ। ਆਪਣੇ ਪੱਲੂ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਕੋਸੇ ਹੱਥ ਪੁੰਝ ਕੇ ਦਲਾਸਾ ਦੇਣਾ। ਕੁਝ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਉਸ ਭੁੱਖਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੌਣ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਂ ਹੀ ਕਦੇ ਮੈਲੇ ਕੱਪੜੇ ਪੋਣ ਦਿੱਤੇ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੇਰੀ ਹੱਥੀਂ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ।

ਜਦ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਅੰਬਰੀ ਫਿਲਮ ਦਾ ਗੋਰੇਗਾਂਵ ਫਿਲਮਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਮਹੂਰਤ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਫਿਲਮ ਦੇ ਮਹੂਰਤ ਸ਼ੋਟ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ (ਧਰਮਿੰਦਰ ਭਾ ਜੀ ਦੀ ਮਾਤਾ) ਬੇਬੇ ਜੀ ਆਪ ਚੱਲਕੇ ਆਏ। ਉਸ ਦਿਨ ਦੂਸਰੀ ਮੇਰੀ ਖਸੂਸੀ ਮਹਿਮਾਨ ਰਾਧਾ ਭਾਬੇ ਸੀ। ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਬਾਰਕ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਨਾਰੀਅਲ ਤੋੜਨ ਦੀ ਰਸਮ ਨਿਭਾਈ। ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਦੋ ਰੱਬ ਵਰਗੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਕੱਠਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਪਲੇਠੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਰਾਧਾ ਭਾਬੇ ਨੇ ਬੇਬੇ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮਹਾਨ ਬੇਬੇ ਨੇ ਰਾਧਾ ਭਾਬੇ ਨੂੰ, ਜਿਵੇਂ ਬਰਸਾਂ ਤੋਂ ਗੁਆਚੀ ਕਿਸੇ ਵਿਛੜੀ ਧੀ ਵਾਂਗੂ, ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿੱਘੀ ਬੁਕਲ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਰੱਜ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਰਾਧਾ ਭਾਬੇ ਬੇਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਧੰਨ ਤੇ ਤ੍ਰਿਪਤ-ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਇਸ ਫਿਲਮੀ ਜਨੂੰਨ ਨੇ ਮੈਥੋਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਸਦਾ ਲਈ ਖੋਹ ਲਈ। ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੌਕ ਦਾ ਏਨਾਂ ਮੁੱਲ ਤਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ...ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰੋਂ ਟੁੱਟਕੇ ਮੁੜ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਗਿਆ।

ਪਿੱਛੋਂ ਭਰ ਜਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਵਰਗੀ ਭਾਬੇ ਵਿਧਵਾ ਹੋ ਗਈ। ਪਰ ਉਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸਿਦਕ ਵਿੱਚ ਸਮੇਂ ਲਿਆ।

ਜਦ ਤਕਰੀਬਨ 20 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਬੰਬਈ ਪਰਤਿਆ। ਹੁਣ ਬੰਬਈ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਏਨ੍ਹਾਂ ਭੀੜ ਭੜਕਾ, ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ, ਸਭ ਕੁਝ ਬਦਲਿਆ ਬਦਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਭਾਬੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬਦਲੀ ਬਦਲੀ ਜਿਹੀ ਲੱਗਦੀ ਸੀ। ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਨੈਣਾਂ ਉਤੇ ਮੋਟਾ ਜਿਹਾ ਕਾਲਾ ਨਜ਼ਰ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾਂ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਕਾਲੇ ਸ਼ਾਹ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਬੰਗਾਲੀ ਸਪੇਰੇ ਦੇ ਸ਼ੇਪ ਦਾ ਨੂੜ ਕੇ ਵੱਡਾ ਸਾਰਾ ਚਾਂਦੀ ਰੰਗਾ ਸਿਰ ਤੇ ਜੂੜਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਨੂਰ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਦੇਖ ਕੇ ਇਕ ਦਮ ਹੈਰਾਨ ਜਿਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਂ ਭਾਬੇ ਦੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਵੱਡੋਪਨ ਦਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਵੀ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਗਲੇ ਲਗਕੇ ਰੱਜ ਕੇ ਰੋਏ। ਫੇਰ ਭਾਬੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨੀਂ ਦੇਰ ਤਾਈ ਨਿਹਾਰਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਬਿੱਲੇ ਭਾਪੇ ਇਹ ਕੀ ਹਾਲ ਬਣਾ ਲਿਆ ਏ ਚਿੱਟੀ ਪਗੜੀ, ਚਿੱਟੀ ਦੁੱਧ ਵਰਗੀ ਦਾੜ੍ਹੀ, ਇਕ ਦਮ ਬਾਬਾ ਜੀ ਲਗਦੇ ਹੋ। ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਣਾ। ਸਗੋਂ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਜੀ

ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਕਰੂੰਗੀ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਹੱਸ ਪਏ।

ਸੋ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਭਾਬੇ ਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿਵੇਂ ਬੀਤ ਰਹੀ ਹੈ? ਅੱਗੋਂ ਭਾਬੇ ਨੇ ਬੜੀ ਹੀ ਸਹਿਜਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ। ਬਿੱਲੇ ਭਾਪੇ ਜਵਾਨੀ ਤੇਰੀ ਭੂਆ ਦੇ ਟੱਬਰ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੀਤ ਗਈ। ਬਾਕੀ ਦੀ ਤੇਰੇ ਵੀਰੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਿੱਛੋਂ, ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹਾਨ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਗਈ.. ਬੱਚੀਆਂ ਦੇ ਅੱਗੋਂ ਬੱਚੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਨੇ। ਘਰ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਵੱਲੋਂ ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ!

ਹੁਣ ਬਚੀ ਖੁਚੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਗਰੀਬ, ਲੋੜਵੰਦ, ਲਾਚਾਰ, ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਗੁਜ਼ਾਰ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਬਿੱਲੇ ਭਾਪੇ ਬੜਾ ਹੀ ਸਕੂਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵੱਡਾ ਲੱਗਣ ਲਗ ਪਏ। ਭਾਬੇ ਨੇ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਧੀਆ ਘਰ ਨੂੰ ਇਕ ਆਸ਼ਰਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਕਦੇ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਭਾਬੇ ਗਰੀਬ, ਅਨਾਥ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਓਹ ਹਾਲੇ ਗਏ... ਤਾਂ ਲੋੜਵੰਦ ਔਰਤਾਂ ਬੱਚੀਆਂ ਲਈ ਘਰੋਂ ਰਾਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਖਾਣਾ ਬਨਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕਲਾਸਾਂ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ...। ਸ਼ਾਮਾਂ ਢਲੀਆਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਅਧਖੜ, ਬਜ਼ੁਰਗ, ਔਰਤ ਮਰਦ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰਲ ਮਿਲਕੇ ਚਾਹ ਨਾਸ਼ਤਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਫੇਰ ਸਭ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਗੁਣਗਾਨ ਕੀਤੇ, ਤੇ ਫਿਰ ਰਲਕੇ ਆਰਤੀ ਦੀ ਰਸਮ ਅਦਾ ਕੀਤੀ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਬਿਰਧ ਤੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕੀ ਲੋਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਰੱਬੀ ਮੂਰਤੀ ਰੁਝੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਕਦੋਂ ਥੱਕ ਟੁੱਟ ਕੇ ਸੌਂਦੀ ਤੇ ਫੇਰ ਸਵੇਰੇ ਓਹੀ ਤਾਂਤਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।

ਮੇਰੀ ਰੱਬ ਵਰਗੀ ਭਾਬੇ ਦੀ, ਹੁਣ ਮਨੁੱਖੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਇਬਾਦਤ ਬਣ ਗਈ ਸੀ।

- ੦ -

ਯਾਦ ਨਾ ਆਈਂ

ਯਾਦ ਨਾ ਆਈਂ, ਸਾਥੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਰੋਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ
ਤੇਰਾ ਵਿਛੋੜਾ ਅੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਲੁਕੋਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ...

ਘਰ ਬੇਗਾਨਾ, ਉਪਰੋਂ ਨੇ ਲੋਕ
ਹਰ ਪਾਸੇ ਘੂਰਦੀਆਂ ਨੇ ਅੱਖਾਂ,
ਸਾਰੇ ਸ਼ੱਕੀ ਵਹਿਮੀ ਨੇ ਚੋਰ,
ਕਿੱਥੇ ਸਾਂਭਾਂ ਕਿਵੇਂ ਲੁਕੋ ਕੇ ਰੱਖਾਂ
ਜਿਵੇਂ ਧੁਖਦੀ ਅੱਗ ਹੋਵੇ,
ਥੱਲੇ ਸੁੱਕੇ ਹੋਏ ਕੱਖਾਂ

ਵੇਖੀਂ ਸਾਥੋਂ ਉਠਦਾ ਧੂੰਆਂ ਲੁਕੋਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ
ਯਾਦ ਨਾ ਆਈਂ.....

ਪਹਿਲਾਂ ਡਾਰੋਂ ਕੂੰਜ ਨਿਖੇੜੀ,
ਫੇਰ ਨਿੱਤ ਝੁੱਲੀ ਕੁਫਰ ਹਨੇਰੀ
ਆਨੇ ਬਹਾਨੇ ਗੱਲ ਤੋਰਨ ਤੇਰੀ,
ਦਿੱਤੇ ਤਸੀਹੇ ਚੁੱਪ ਤੋੜਨ ਨੂੰ ਮੇਰੀ,
ਬੇਰਹਿਮ ਪੱਥਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਈ,
ਕੱਚ ਵਰਗੀ ਹਰ ਯਾਦ ਤੇਰੀ
ਵਿਲਕਦੀ ਰਹੀ ਰੋਣ ਨੂੰ ਅੱਖ ਮੇਰੀ,
ਹਾਏ ਦੀਦਿਆਂ ਵਿਚ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਚਿੱਕੜ, ਵਰ੍ਹਾ ਕੇ
ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਝੜੀ, ਸਾਥੋਂ ਧੋਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ
ਯਾਦ ਨਾ ਆਈਂ...

ਚੰਗਾ ਏ ਤੂੰ ਕੱਲਾ ਏਂ
ਮੈਨੂੰ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਏਂ,
ਮੇਰੇ ਹਾਲ ਤੇ ਹੱਸ ਸਕਦਾ ਏ
ਆਪਣੇ ਹਾਲ ਤੇ ਰੋ ਸਕਦਾ ਏ
ਤੇਰਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਮੁਬਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ,
ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੀਤਾਂ 'ਚ ਪਰੋ ਸਕਦਾ ਏਂ

ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਗੀਤਾਂ 'ਚ ਹਾਂ ਵੱਸਦੀ,
 ਤੂੰ ਉੱਜੜ ਕੇ ਵੀ ਮੇਰੇ 'ਚ ਵਸਦਾ ਏਂ
 ਸ਼ਾਲਾ! ਤੇਰੇ ਸੋਗੀ ਗੀਤਾਂ ਤੋਂ,
 ਮੇਰਾ ਜ਼ਿਕਰ ਲੁਕੋਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ....
 ਯਾਦ ਨਾ ਆਈਂ....
 ਕੌਣ ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਿਲ ਹੈ ਟੋਹਦਾ,
 ਲੈ ਕੇ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਹੱਕ ਜਮਾਂਦਾ ਹੈ
 ਕੌਣ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ,
 ਨਿੱਤ ਨੋਚ ਨੋਚ ਜਿਸਮ ਨੂੰ ਖਾਂਦਾ ਏ
 ਫੇਰ ਵਜੂਦ ਚੋਂ ਹੋਰ ਵਜੂਦ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਏ
 ਫੇਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚ, ਆਪੇ ਪੰਛੀ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ
 ਥੱਕ ਕੇ ਟੁੱਟ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ,
 ਹੁਣ ਸਿਵਿਆਂ ਤਕ ਇਹ ਦੁੱਖ ਢੋਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ
 ਯਾਦ ਨਾ ਆਈ, ਸਾਥੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਰੋਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ
 ਤੇਰਾ ਵਿਛੋੜਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖੀਆਂ ਤੋਂ ਲੁਕੋਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ.....

-੦-

ਅੰਮਾ ਟ੍ਰੇਸਾ

ਭੋਲਾ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਤਾਂ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸੀ। ਕਦੇ ਉਹ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ਐਕਸਟਰਾ ਦੇ ਰੋਲ ਵਿੱਚ ਖਚਤ ਹੁੰਦਾ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਰੁਝਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਤੇ ਮਕੈਨਿਕੀ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ। ਆਖਿਰ ਅੱਕ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਛ ਹੀ ਲਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਬਨਣਾ ਕੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ? ਅਗੋਂ ਉਸ ਬੜੇ ਹੀ ਨਿਸ਼ੰਗ ਲਹਿਜ਼ੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਬੱਸ ਭਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਰਤਾ ਮੁੱਠ ਰੱਖੋ, ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਬੰਬਈ ਦਾ ਭੇਦ ਆ ਗਿਆ ਏ। ਇਥੇ ਆਰ ਜਾਂ ਪਾਰ, ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਲੇ ਲਟਕਦੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਥੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦਾ। ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਸਿਟਿੰਗ ਰੂਮ ਜਿੱਥੇ ਅਕਸਰ ਬਹਿਕੇ ਅਸੀਂ ਫਿਲਮੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਆਦਿ ਲਿਖਦੇ ਸਾਂ, ਓਥੇ ਓਹ ਆਪਣੀ ਟੱਪਰੀ ਵਾਸਾਂ ਵਾਂਗੂ ਰਾਤ ਕਟਾਈ ਕਰ ਛੱਡਦਾ ਸੀ।

ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਫਿਲਮ “ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ” ਸ਼ੁਪਰ ਹਿੱਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਫਿਲਮਸਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਰੁਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਤੇ ਅਜੀਤ ਯਾਰ ਨੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਦੀ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਭੋਲਾ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ ਬਲਬੀਰ ਭਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਮਿਲ ਪਏ ਹੋ। ਬਸ ਭਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਚੱਲੋ...ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਫਿਲਮ ਮੇਰੀ ਫਿਲਮ, ਤੁਹਾਡੀ ਹਰ ਔਕੜ ਦਾ ਤੋੜ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਭਾ ਜੀ ਮੇਰਾ ਇਕ ਜਾਣੂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੁੜੱਕੀ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਦੋ ਕੁ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਡੇਢ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਦਸ ਲੱਖ ਦਾ ਫਲੈਟ ਸਾਡੇ ਨਾਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਰਾਜੀ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਦੋਵੇਂ ਵਧੀਆ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਰਹਾਂਗੇ। ਦੂਜਾ ਅੱਧੇ ਪੋਰਸ਼ਨ ਦਾ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਸਾਨੂੰ ਕਿਰਾਇਆ ਮੁਫਤ ਦਾ ਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਚੰਗੀ ਜਗ੍ਹਾ ਰਹਿਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਰੋਹਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਾਇਨੈਂਸਰਾਂ ਤੇ ਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਟਰਾਂ ਤੇ ਗੱਲ ਕੀ ਭੋਲੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਸੋਚਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਫਲੈਟ ਮੈਨੂੰ ਦੁਆ ਹੀ ਦਿੱਤਾ। ਜਗ੍ਹਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਇਕ ਦਮ ਪਾਰਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ। ਫਲੈਟ ਦਾ ਬਾਹਰਲਾ ਮਾਹੌਲ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਦਿਲ ਕਸ਼ ਸੀ।

ਪਰ ਅੰਦਰਲਾ ਮਾਹੌਲ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕੁਝ ਬਾਹਰ ਸੀ। ਕੁਝ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਣਸੁਖਾਵਾਂ ਜਿਹਾ ਸੀ। ਪਹਿਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਇਕ ਪਾਰਸੀ ਬਾਵਾ ਜੀ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਕ ਮੇਜ਼ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਬੈਠਾ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੇ ਬਹੀਆਂ ਖਾਤੇ ਆਦਿ ਨਾਲ ਮੱਥਾ

ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਕੋਲ ਕਈ ਫਰਮਾਂ ਦੇ ਅਕਾਉਂਟ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਉਸਨੂੰ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਬਾਵਾ ਜੀ ਜਾਂ ਪਾਪਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਬੜਾ ਹੀ ਮਿਠ ਬੋਲੜਾ ਤੇ ਮਿਲਣਸਾਰ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਤੇ ਉਸਦੀ ਇਕ ਲਾਂਡਰੀ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਸੀ। ਜੋ ਉਸਦੇ ਬੱਚੇ ਚਲਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਾਪਾ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਆਪਣੇ ਲੰਬੇ ਚੌੜੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਇਥੇ ਉਸਨੇ ਇਕ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਡੀਕਰਾ (ਪੁੱਤਰੀ) ਕਹਿਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਉਸਨੂੰ ਅੰਮਾ ਕਹਿਕੇ ਹੀ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਅੰਮਾ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਂ ਤਾਂ ਐਲਮ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਉਥ ਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਅਕਸਰ ਸਾਉਥ ਵਾਲੇ ਛੋਟੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ ਬਾਲੜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਅੰਮਾ ਹੀ ਕਹਿ ਛਡਦੇ ਨੇ। ਅੰਮਾ ਇੱਕ ਸਿੱਧੀ ਸਾਦੀ ਆਮ ਜਿਹੀ ਵਕਤ ਦੀ ਮਧੋਲੀ ਹੋਈ ਕੁੜੀ ਸੀ। ਜਾਣੋਂ ਉਹ ਕੋਈ ਰੋਟੀ ਟੁੱਕ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਸਵੇਰੇ ਤੜਕਸਾਰ ਤੋਂ ਰਾਤ ਤੱਕ ਉਸਦੇ ਕੰਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਮੁੱਕਦੇ, ਬਸ ਚੱਲ ਸੋ ਚੱਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਕਿਸ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਟੁੱਟੀ ਫੁੱਟੀ ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਬੋਲ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਏਦਾਂ ਦੀ ਹੀ ਦਰੜੀ ਹੋਈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਮਾਰ ਲੈਂਦੀ ਸੀ। ਪਾਪਾ ਨਾਲ ਉਹ ਅਕਸਰ ਗੁਜ਼ਰਾਤੀ ਜਾਂ ਪਾਰਸੀ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨੌਕਰਾਣੀ ਮਾਰੀਆ ਨਾਲ ਵਾਹਵਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਕੱਨ੍ਹੜ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀ ਨਾ ਥੱਕਦੀ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਲਈ 4-5 ਟਿਫਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਯਾਨਿ ਕਿ 4-5 ਬੰਦਿਆਂ ਲਈ ਲੰਚ ਬਣਾ ਕੇ ਟਿਫਨ ਭੇਜਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਖਰਚਾ ਤੇ ਆਪਣਾ ਖਾਣਾ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਸੀ।

ਪਾਪਾ ਦੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਵਿਚੋਂ ਵਕਤ ਕੱਢਕੇ ਉਹ ਪਾਪਾ ਦੀ ਲਾਂਡਰੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਕਪੜਿਆਂ ਦੀ ਛਾਂਟੀ ਆਦਿ ਕੰਮ ਕਰ ਆਂਦੀ ਸੀ। ਫੇਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਹ ਨੇੜਲੀ ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਬਜ਼ਾਰ ਲੈਣ ਚਲੇ ਜਾਂਦੀ...ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰ ਲਈ।

ਭੋਲਾ ਬੋੜੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਿਹਾ...ਫੇਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਲੰਬੇ ਚੱਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਲਝ ਕੇ ਰਹੂ ਚੱਕਰ ਹੋਇਆ, ਉਸਦੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਉਘ-ਸੁੱਘ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਸ਼ੁਰੂ-ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਘਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਮਾਹੌਲ ਅਜੀਬੋ ਗਰੀਬ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਤੜਕਸਾਰ ਤੋਂ ਦੁਪਹਿਰ ਤੱਕ ਟਿਫਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਰੌਲਾ ਰੱਪਾ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। “ਬਾਈ ਘਾਈ (ਜਲਦੀ) ਕਰੋ। ਮਲਾ (ਮੁਝੇ) ਔਰ ਭੀ ਟਿਫਨ ਉਠਾਨੇ ਔਰ ਬਾਟਨੇ ਹੈਂ...ਆਪਕੀ ਥੋੜੀ ਸੀ ਚੂਕ (ਗਲਤੀ) ਸੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਕਾ ਧੰਦਾ ਚੌਪਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਅੰਮਾ”! ਕਦੇ ਅੰਮਾ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣਾ “ਅਰੇ ਪਾਂਡੂ ਭਾਈ ਪਾਂਚ ਤਾਰੀਖ ਝਾਲੀ, ਹਾਲੇ ਤਾਂਈਂ ਟਿਫਨ ਦੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ-ਐਸਾ ਕੈਸੇ ਚਾਲੇਗਾ, ਮੇਰੇ ਕੋ ਭੀ ਰਾਸ਼ਨ ਭਰਨਾ ਹੈ, ਮਾਰੀਆ ਬਾਈ ਔਰ ਤੁਮਾਰੀ ਪਗਾਰ (ਤਨਖਾਹ) ਭੀ ਦੇਣੀ ਹੈ।” ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਮੱਛੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲਗਿਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ।

ਫਿਰ ਅੰਮਾ ਤੇ ਪਾਪਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਗੁਜਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ, “ਬਲਬੀਰ ਜੀ, ਤੁਮ ਭੀ ਆਪਣਾ ਖਾਣਾ ਨਾਸ਼ਤਾ ਜਹੀ ਘਰ ਪੇ ਖਾ ਲਿਆ ਕਰੋ। ਤੁਮੋਂ ਘਰ ਕਾ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ, ਮਰਜ਼ੀ

ਕਾ ਤਾਜ਼ਾ ਖਾਣਾ ਬੈਠੇ ਬਿਠਾਏ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ...ਔਰ ਅੰਮਾ ਕੀ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਮਦਦ ਭੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ।” ਅਗੋਂ ਅੰਮਾ ਛੱਟ ਦੇਣੀ ਬੋਲੀ..ਏਨੂੰ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਦਾ ਖਾਣਾ ਤੋਂ ਫੋਕਟ ਮੁਫਤ-ਝੁੰਗੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਿਕਲ ਆਏਗਾ। “ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਆਪ ਜਰਾ ਭੀ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਮੈਂ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਆਪਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਤਰੀਕੇ ਕਾ ਖਾਣਾ ਪਕਾਣਾ ਭੀ ਸੀਖ ਲੂੰਗੀ।” ਮੈਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬੜਾ ਹੀ ਆਨੰਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੈਂ ਵੀ ਅੰਮਾ ਦੇ ਆਪਣੇਪਨ ਵਿੱਚ ਰਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਅੰਮਾ ਦਾ ਮੱਛੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੁਝ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਲੱਗਣ ਲਗ ਪਿਆ।

ਕਈ ਬਾਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦੀ ਉਸ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਵਿਚਾਰੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਬਜ਼ਟ ਗੜਬੜ ਹੋ ਜਾਏ। ਉਸ ਰਤਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਨੀ। ਕਈ ਬਾਰ ਉਸ ਬਾਲਕੋਨੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠਿਆਂ ਦੇਰ ਰਾਤ ਤਾਈ ਮੈਨੂੰ ਉਡੀਕਦਿਆਂ ਰਹਿਣਾ। ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਖਾਣਾ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਦੇਣਾ। ਮੈਂ ਬਥੇਰਾ ਕਹਿਣਾ ਮੈਨੂੰ ਇਦਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ, ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਤੇ ਇਉਂ ਭਾਰ ਜਿਹਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੱਸ ਕੇ ਟਾਲ ਦੇਣਾ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਸਾਡੀ ਕਿਟਪਿਟ, ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬਾ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹੋ।

ਕਦੇ ਕਦੇ ਅੰਮਾ ਬਹੁਤ ਥੱਕੀ ਟੁੱਟੀ ਜਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ 'ਕੱਲੀ ਬਾਲਕੋਨੀ ਵਿੱਚ ਚਟਾਈ ਤੇ ਬੈਠੀ... ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਠਰ੍ਹਾ ਪੀਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਵਿੱਚ ਵਿੱਚ ਸਿਗਰਟ ਦੇ ਕਸ਼ ਵੀ ਖਿੱਚੀ ਜਾਂਦੀ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਰਾਤ ਦੇ ਸਨਾਟੇ ਵਿੱਚ ਨਾਲ ਦੀ ਬਾਲਕੋਨੀ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਉਸਦੀਆਂ ਸਿਸਕੀਆਂ ਭਰਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਮੈਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸ਼ੌਕ ਮੈਨੂੰ ਬੜੇ ਘਟੀਆ ਔਰਤਾਂ ਵਾਲੇ ਲਗਦੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਉਸਦਾ ਚਰਿਤਰ ਵੀ ਕੁਝ ਚਾਲੂ ਕਿਸਮ ਦਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਭਰਮ ਨੇ ਉਸਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪਾਪਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦੇਣਾ...ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ। ਫੇਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਕੁਝ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ। ਕੁਝ ਪਾਪਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ...ਕਿ ਇਸ ਵਿਚਾਰੀ ਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਬੜੇ ਹੀ ਆਪਣਿਆਂ ਤੇ ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਦੇ ਸੰਤਾਪ, ਆਪਣੀ ਮਸ਼ੂਮ ਨੰਗੀ ਰੂਹ ਤੇ ਝੱਲੇ ਨੇ। ਇਸ ਵਿਚਾਰੀ ਦੀ ਰੂਹ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਛੀ ਪਈ ਏ। ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਲਾਚਾਰੀਆਂ ਬੜੇ ਬੜੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮਾ ਲਈ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੇਰੀ ਘ੍ਰਿਣਾ ਹਮਦਰਦੀ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਅਕਸਰ, ਉਸਦੇ ਦੁਖਦੇ ਨਸੂਰਾਂ ਤੇ..ਆਪਣੀ ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਅਪਣਤ ਦੇ ਫ਼ਰੇ ਰੱਖਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਕਰਮ ਓਪਰਾ ਜਾਂ ਨਾਗਵਾਰ ਨਾ ਲਗਦਾ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਪਾਪਾ ਤੇ ਅੰਮਾ ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਂਗ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਈ ਪੰਜਾਬੀ ਖਾਣੇ ਬਣਾਉਣੇ ਸਿਖਾਏ ਅਤੇ ਕਈ ਕੁਝ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ। ਗੱਲਾਂ-ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਇੱਕ ਦਿਨ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛ ਹੀ ਲਿਆ, “ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਆਪਕੀ ਫਿਲਮ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਲੜਕੀਆਂ, ਸ਼ਰਾਬ, ਸਿਗਰਟ ਤਾਂ ਆਮ ਹੀ ਚੱਲਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਕੋਈ ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਬੇਜ਼ਿਜਕ ਇਥੇ ਨਾਲ ਲੈ ਆਇਆ ਕਰੋ..ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਦਿਲ ਸੇ ਆਪ ਦੋਨੋਂ ਕੀ ਖਾਤਿਰਦਾਰੀ ਕਰੂੰਗੀ।” ਮੈਨੂੰ ਇਕਦਮ ਅੰਮਾ ਦੀ ਗੱਲ

ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਵੀ ਆਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਕਿਤੇ ਉਸਦੀ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਮਾਸੂਮ ਸ਼ਰਧਾ 'ਤੇ ਨਾਜ਼ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਅੰਮਾ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ.. ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ੌਂਕ ਨਹੀਂ। ਦੂਜਾ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਇਕ ਮੰਦਿਰ ਵਾਂਗ ਪਵਿੱਤਰ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਬਸ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਹੀ ਮੇਰੀ ਇਬਾਦਤ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਅੰਮਾ ਤੇਰੀ ਇਸ ਸਾਫ਼ ਗੋਈ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਦਿਲੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ।

ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਆਪਦੀ ਇਬਾਦਤ ਤੋਂ ਯਾਦ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਹਰ ਬੁੱਧਵਾਰ ਮਹੀਮ ਚਰਚ ਵਿੱਚ ਨਵੀਨੇ (ਅਰਦਾਸ ਲਈ) ਦੇ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਓਥੇ ਸਾਰੇ, ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਿਮ, ਈਸਾਈ, 'ਕੱਠੇ ਰਲਕੇ ਦੁਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਕੋਈ ਓਥੇ ਲਗਾਤਾਰ ਨੌਂ ਨਵੀਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਨ ਦੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। "ਅੱਬ ਮੈਂ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਆਪਕੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਕੇ ਲੀਏ ਨੌਂ ਨਵੀਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰੂੰਗੀ.. ਅਗਰ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਆਪ ਆਪਣੇ ਨੌਂ ਲਗਾਤਾਰ ਨਵੀਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰਲੋਗੇ ਤੋਂ... ਗਾਡ ਆਪਕੀ ਸਾਰੀ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦੇਗਾ... ਐਸਾ ਮੇਰਾ ਇਕਦਮ ਲਕੀ ਫੇਬ ਹੈ ਉਸ ਪਰ।"

"ਅੱਛਾ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨੌਂ ਲਗਾਤਾਰ ਨਵੀਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰੂੰਗਾ। ਗਰ ਤੁਮ ਮੁੜੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਆਪ ਬੀਤੀ (ਕਹਾਣੀ) ਸੁਣਾਓਗੀ, ਅੰਮਾ ਵਿਚਾਰੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ, ਅਤੇ ਲੰਬਾ ਜਿਹਾ ਹੌਕਾ ਲੈ ਕੇ ਕਿਹਾ... "ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਕੀ ਲਵੋਗੇ ਐਵੇਂ ਗੰਦਗੀ ਭਰੇ ਗੱਟਰ ਨੂੰ ਫ਼ਰੋਲਕੇ। ਮੈਂ ਅੱਗੋਂ ਕਿਹਾ... ਜਿਵੇਂ ਤੇਰੀ ਮਰਜ਼ੀ। ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨਹੀਂ...। "ਅੱਛਾ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਇੱਕ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਖਰੀ ਬਾਰ ਬੋੜੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਕੇ ਸੁਣਾਉਂਗੀ। ਦੂਜਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਕ ਵਾਅਦਾ ਕਰੋ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਨਫਰਤ ਤੁਸੀਂ ਕਰਨਾ... ਪਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪਾਪਾ ਨੂੰ ਇਸ ਫ਼ਲੈਟ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣਾ ਨਹੀਂ ਪਲੀਜ਼।" ਨਹੀਂ ਅੰਮਾ ਨਹੀਂ ਜੇ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਤੰਗਦਿਲ ਸਮਝਦੀ ਏ... ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਨਾ ਸੁਣਾ।

ਫਿਰ ਅੰਮਾ ਨੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਘੁੱਟ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਪੀਤੇ... ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਲੰਬਾ ਕਸ਼ ਸਿਗਰਿਟ ਦਾ ਖਿਚਿਆ ਤੇ ਧੂੰਆਂ ਪੂਰੇ ਤਾਣ ਨਾਲ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਵਿਖੇਰ ਕੇ ਬੋਲੀ... "ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਧੂੰਏਂ ਵਰਗੀ ਹੀ ਮੇਰੀ ਆਪ ਬੀਤੀ ਹੈ ਬਲਬੀਰ ਜੀ! ਅਸੀਂ ਕੇਰਲਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਪਿਓ ਡੇਵਿਡ ਇਕ ਚਰਚ ਵਿਚ ਕੱਬਰਾਂ ਪੁਟਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਚਰਚ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪਿਓ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਭੈੜੀ ਲੱਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉਸਦੀ ਚਰਚ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਘਰ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਤੱਕ ਵਿਕ ਗਏ। ਉਤੋਂ ਅਸੀਂ ਛੇ ਭੈਣ ਭਰਾ, ਮੈਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਧੀ ਸੀ, ਮਾਂ ਅਕਸਰ ਬੀਮਾਰ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਲਾਚਾਰੀ ਤੇ ਗਰੀਬੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਕੂਲ ਜਾਣਾ ਵੀ ਛੁਡਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਯਾਸ਼, ਸ਼ਰਾਬੀ, ਗੈਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਾਪ ਦੀਆਂ ਨਲਾਇਕੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਦਾ ਬੋਝ ਇੱਕ ਮਾਸੂਮ 12 ਸਾਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਦੇ ਗਲ ਮਝ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਮੇਰਾ ਇਕ ਨੌਨ ਬਣਕੇ ਗਰੀਬ, ਬੀਮਾਰ, ਅਪਾਹਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਵਿਚੇ ਹੀ ਖੁਰ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਬਰਤਨ ਮਾਂਜ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਦੀ ਇਕ 12 ਸਾਲਾ, ਅੰਮਾ ਬਣਕੇ ਪਾਲਨਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।

ਆਪਣੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ, ਗਰੀਬੀ ਲਈ ਸਦਾ ਝੂਰਦੀ ਰਹੀ। ਮਾਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਬਾਪੂ ਆਪਣੀ ਦਵਾਈ (ਸ਼ਰਾਬ) ਲੈ ਲੈਂਦਾ। ਮਾਂ ਚਾਹੇ ਸਹਿਕਦੀ ਦਮ ਤੋੜਦੀ ਰਹੇ, ਛੋਟੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਵਿਲਕਦੇ ਰਹਿਣ.. ਬਾਪੂ ਏਨ੍ਹਾ ਢੀਠ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਆਣਾ ਪਿਆ। ਉਹ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਬਾਪੂ ਨੂੰ ਪਾਪਾ ਦੀ ਲਾਂਡਰੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਜੋ ਵੀ ਬਾਪੂ ਨੇ ਕਮਾਣਾ, ਖਾਣਾ ਘੱਟ ਤੇ ਪੀਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬਾਪੂ ਦੀ ਇਕ ਦਾਰੂ ਵੇਚਣ ਵਾਲੀ ਆਂਟੀ ਨਾਲ ਯਾਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਦੇ ਹੀ ਕਹੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਸੱਦ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਬੱਸ ਫੇਰ ਕੀ ਮੇਰੇ ਬੇਗੈਰਤ ਪਿਉ ਨੇ ਜਵਾਨ ਧੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਉਸ ਹਰਾਮੀ ਆਂਟੀ ਨਾਲ ਗੁਲਛਰੇ ਉਡਾਉਣੇ। ਦਿਨੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉਸਦੇ ਘਰ ਦੇ ਭਾਂਡੇ, ਬਰਤਨ ਔਰ ਰੋਟੀ ਟੁੱਕ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ। ਰਾਤੀਂ ਉਸਦੇ ਅੱਡੇ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਵੇਚਣੀ ਪੈਂਦੀ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਸਤਾਖ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਰੇਆਮ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਛੇੜਖਾਨੀਆਂ ਬਦਤਮੀਜ਼ੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਰਤਾ ਵੀ ਹੀਲ ਹੁੱਜਤ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਬੈਲਟਾਂ ਤੇ ਸੋਟੀਆਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਕੁੱਟਣਾ। ਜੋ ਵੀ ਪੈਸੇ ਇਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਦੀ ਭੀਖ ਵਾਂਗ ਮਿਲਣੇ, ਉਹ ਮੈਂ ਚੋਰੀ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬੀਮਾਰ ਮਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦੇਣੇ।

ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਆਂਟੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਅਯਾਸ਼ ਸ਼ਰਾਬੀ ਗਾਹਕ ਨਾਲ ਰਾਤ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ। ‘ਗਰ ਤੁਝੇ ਬਹੁਤ ਪੈਸੇ ਚਾਹੀਏ ਤੋਂ ਭੈਣ...ਚੋ...ਸਾਲੀ ਰਾਂਡ ਬਣਕੇ ਧੰਦੇ ਪਰ ਚੜ੍ਹਜਾ। ਫਿਰ ਪੀਛੇ ਗਾਂਵ ਵਾਲੋਂ ਕੋ ਖੂਬ ਪੈਸੇ ਭੇਜਣਾ।’ ਉਸ ਰਾਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਦਾਰੂ ਵਿੱਚ ਟੱਲੀ ਹੋ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ ਕੁੱਟਿਆ। ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਨੀਲ ਲਾਸ਼ਾਂ ਪਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਰੋਂਦੀ ਕੁਰਲਾਂਦੀ ਪਾਪਾ ਦੀ ਲਾਂਡਰੀ ਤੇ ਚਲੇ ਗਈ। ਪਾਪਾ ਜੀ ਬੜੇ ਹੀ ਦਰਵੇਸ਼ ਤੇ, ਰਹਿਮਦਿਲ ਬੰਦੇ ਸਨ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਆਪਣੀ ਧੀ ਵਾਂਗੂ ਪਿਆਰ ਦੁਲਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿਉ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਿਨ ਲਾਂਡਰੀ ਵਿਚੋਂ ਧੱਕੇ ਮਾਰ ਮਾਰਕੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਪਾਪਾ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸਰਪਰਸਤੀ ਦੀ ਸੌਂਹ ਖਾ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਦਾ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਮੈਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲਾਂਡਰੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਤੇ ਫੇਰ ਪਾਪਾ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ। ਆਖਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਪਾਪਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਤਰਸ ਖਾ ਕੇ, ਇਥੇ ਇਕ ਕਮਰਾ ਤੇ ਰਸੋਈ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਲੈ ਲਈ। ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਟਿਫਨ ਬਣਾਕੇ ਭੋਜਨ ਦੇ ਆਰ੍ਹੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਜੋ ਵੀ ਕੁਝ ਹੈ ਮੇਰਾ ਪਾਪਾ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਲਈ ਨੇ, ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮੇਰਾ ਬਾਪ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਗਾਡ ਵੀ ਇਹੀ ਹੈ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਪਾਪਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੀ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਇਬਾਦਤ ਹੈ।” ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਿਨ੍ਹੀਂ ਦੇਰ ਤੋਂ ਇੱਕ ਬੁੱਤ ਵਾਂਗਰ ਅੰਮਾ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਮੇਰੇ ਹੁੰਝੂ ਬਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਅੰਮਾ ਅੱਗੇ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਤਕਰੀਬਨ ਛੇ ਬੁੱਧਵਾਰ ਮੈਂ ਅੰਮਾ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਿਚਨਵੀਨੇ ਕਰਨ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ। ਆਪਣੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਲਈ ਅੰਮਾ ਦੇ ਗਾਡ ਅੱਗੇ ਜੋਦੜੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਹਾਲੇ ਸੱਤਵਾਂ ਹਫ਼ਤਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਲੁਧਿਆਣਾ (ਪੰਜਾਬ) ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ

ਬੀਮਾਰੀ ਦੀ ਖਬਰ ਆ ਗਈ, ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਵਿਚੋਂ ਛੱਡਕੇ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਜਿਸ....., ਰਾਤ ਅਗਲੀ ਭਲਕੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮੈਂ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ...ਉਸ ਰਾਤ ਅਚਾਨਕ ਅੰਮਾ ਮੇਰੇ ਗਲੇ ਲਗਕੇ ਬੜੀ ਹੀ ਰੋਈ...ਬੜੀ ਹੀ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ...“ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਅਕਸਰ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ..ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਹੈ..ਤੇ ਮੇਰੇ ਹੀ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬੀਮਾਰ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਚਿੰਤਾ ਸ਼ਤਾਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਹੀ ਮਨ ਦੁਖਾਇਆ ਹੈ...ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੇਰਾ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਦਿਲੀ ਅਰਮਾਨ ਸੀ। ਕੀ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਇਸ ਯਤੀਮ ਲਾਵਰਿਸ ਕੁੜੀ ਤੇ ਇਕ ਅਹਿਸਾਨ ਕਰੋਗੇ? ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਬਾਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਲੈ ਚੱਲੋ, ਬਸ ਇਕ ਨੌਕਰਾਨੀ, ਇਕ ਸੇਵਾਦਾਰਨੀ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਲੈ ਚੱਲੋ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਂ ਦੀ ਰੱਜ ਕੇ ਜੀ ਜਾਨ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂਗੀ। ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰਦਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਬਸ ਉਹ ਵੀ ਬੋੜੀ ਜਿਹੀ ਆਪਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਤੇ ਅਪਣਤ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਧੰਨ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਦੋ ਟੁੱਕ ਰੋਟੀ ਤਾਂ ਲੋਕੀ ਪਾਲਤੂ ਕੁੱਕਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ..। ਬਸ ਏਨਾ ਹੀ! ਮੈਨੂੰ ਆਪਦੇ ਅਧੂਰੇ ਸੁਪਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਦਾ, ਇੱਕ ਨਿਮਾਣਾ ਜਿਹਾ ਜਤਨ ਤਾਂ ਕਰ ਲੈਣ ਦਿਓ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ! ਇਕ ਪੰਥ ਦੇ ਕਾਜ ਹੋ ਜਾਏਗੇ। ਮਾਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਭੀ, ਆਪਕੀ ਪੂਜਾ ਭੀ।” ਉਹ ਝੱਲੀ ਮਮਤਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਦੇਵੀ, ਆਪ ਵੀ ਰੱਜ ਕੇ ਰੋਈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਭੁੱਬੀਂ ਰੁਆਇਆ। ਮੈਂ ਉਸ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਬਾਰ ਮੈਨੂੰ ਜਾ ਲੈਣ ਦੇ। ਅਗਲੀ ਬਾਰ ਤੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲੁੰਗਾ। ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਕੋਲ।

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਲਬੀਰ ਜੀ, ਆਹ ਦੇਖੋ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਟ ਤੇ ਕੜਾ ਵੀ (ਆਪ ਜੈਸਾ) ਲੈ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਾਈ ਗਾਡ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਦਾਰੂ ਤੇ ਸਿਗਰਿਟ ਨੂੰ ਕਦੇ ਹੱਥ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ।” ਮੈਂ ਇਕ ਦਮ ਹੱਕਾ ਬੱਕਾ ਜਿਹਾ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਵੱਲ ਬਿਟ-ਬਿਟ ਤਕਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਾਣੋਂ ਉਸਦੀ ਅਣਭੋਲ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਮਾਸੂਮ ਜਿਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਕੀਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਮੇਰੀ ਮਾੜੀ ਕਿਸਮਤ, ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਅਜਿਹਾ ਆਇਆ। ਮੁੜਕੇ ਡਾਢੀ ਕਿਸਮਤ ਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੇ...ਬੰਬਈ ਪਰਤਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਮੇਰੀ ਬੀਮਾਰ ਮਾਂ ਜਿੰਦ ਕਰਕੇ ਬਹਿ ਗਈ, ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਸੌਂਹ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਵਾਸਤਾ, ਮੇਰੀ ਅੱਜ ਪਹਿਲਾਂ ਤੇ ਆਖਰੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਇਥੋਂ ਸਿੱਧਾ ਕੈਨੇਡਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਕੋਲ ਚਲੇ ਜਾ। ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਦਿਲ ਤੇ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਕੇ, ਹੁਕਮ ਅਤੇ ਅੰਮੜੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਬੱਧਾ ਹੁੱਧਾ ਚਲੇ ਤਾਂ ਗਿਆ ਪਰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਰੋਜ਼ ਮਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਸੱਭ ਕੁਝ ਰੇਤ ਵਾਂਗੂ ਹਰ ਸਾਹ ਕਿਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਜਦੋਂ ਚਾਰ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਸਿੱਧਾ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਬੰਬਈ ਪਹੁੰਚਿਆ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਪਾ ਦੁਨੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਵਿਚਾਰੀ ਅੰਮਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਥੇ ਰੁਲ ਖੱਪ ਗਈ। ਬੜਾ ਹੀ ਅੰਮਾ ਨੂੰ ਲੱਭਿਆ ਬੜੇ ਤਰਲੇ ਘੱਤੇ। ਅੱਜ ਨਾਂ ਹੀ ਮਾਂ ਰਹੀ ਨਾਂ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਿਲੀ।

ਬੜੇ ਚਾਵਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਐਲਸ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਆਪਣੀ ਬਣਾ ਕੇ ਕਨੇਡਾ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਆਇਆ ਸਾਂ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਮਾਰਿਆ ਨਿਮਾਣੇ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਲਈ, ਰੱਬ ਵਰਗੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਪੁੰਜ ਐਲਸ ਉਰਫ “ਅੰਮਾ ਟਰੇਸਾ” ਕਿੱਥੋਂ...? ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਐਲਸ ਸਚਮੁਚ ਹੀ “ਅੰਮਾ ਟਰੇਸਾ” ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ।

(ਅੰਮਾ) ਉਹ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਉੱਗਕੇ ਵੀ, ਇਕ ਅਜੇਹਾ ਕਮਲ ਸੀ!

ਜਿਸਦੀ ਕੌਮਲਤਾ, ਨਿਰਮਲਤਾ ਤੇ ਤਾਜ਼ਗੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜੀਂਦੀ ਰਹੀ”

.....

ਭਾਵੇਂ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਨੇ-ਅੰਮਾ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆਂ, ਉਮਰ ਦਾ ਆਖਰੀ ਪੜਾਅ ਆ ਗਿਆ ਹੈ....ਫਿਰ ਵੀ...

ਨਾ ਜਾਨੇ ਫਿਰ ਭੀ ਕਿਉਂ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਹੈ!

ਆਨੇ ਕਾ ਤੇ ਕੋਈ ਭੀ ਵਾਅਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ॥

-੦-

ਔਰਤ

ਰੱਬ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਵੀ,
ਸਵਰਗਾਂ ਦੇ ਝਾਂਸੇ ਨਾਲ ਰਹੇ ਭਰਮਾਂਦੇ,
ਇਸ਼ਟ ਦੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਬਣੀਆਂ ਪਰੀਆਂ,
ਇਥੇ ਵੀ ਕਾਮੀ ਸੋਚ ਦੀ ਹੈ ਬਦਕਾਰੀ।
ਸਤਯੁਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕਲਯੁਗ ਤਾਈਂ,
ਔਰਤ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਉਵੇਂ ਹੈ ਜਾਰੀ।
ਕਦੇ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਸਿਰਫ ਵਾੜ ਲਈ,
ਸੱਚ ਦੇ ਖੇਤ ਨੂੰ ਸੀ ਵਾਰ ਦਿੱਤਾ,
ਸਤਯੁਗ 'ਚ ਵੀ ਸੀਤਾ ਮਾਂ ਨੂੰ,
ਬਨਵਾਸ ਜਾਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਦੋ ਵਾਰੀ।
ਲੋਭ, ਅਹੰਮ ਨੇ ਕੀਤਾ ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਯੁੱਧ।
ਰੱਜੀਆਂ ਗਿਰਝਾਂ ਨੇ ਵੀ ਦੇਹੀ ਨ ਖਾਧੀ,
ਫੇਰ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਦ੍ਰੋਪਦੀ,
ਨਗਨ ਕਰਨ ਲਈ ਗਈ ਸੀ ਖਲ੍ਹਾਰੀ।
ਸਦਾ ਇਕ ਮੋਈ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ
ਸਤੀ ਜਿਉਂਦੀ ਹੀ ਸੜਦੀ ਰਹੀ,
ਕੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਮਰਦ ਨੇ ਵੀ,
ਜੀਂਦੇ ਜੀ, ਅੱਗ ਵਿਚ ਛਾਲ ਸੀ ਮਾਰੀ।
ਕਦੇ ਪੋਰਸ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਹਾਰ ਨੂੰ,
ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੇ ਗਲ ਮੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ,
ਇਕ ਬਿਗਾਨੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਿਕੰਦਰ ਨਾਲ,
ਵਿਆਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਆਪਣੀ ਧੀ ਪਿਆਰੀ।
ਆਪਣੀਆਂ ਸਕੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ,
ਡੋਲੇ ਹੱਥੀਂ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਘਰ ਤੋਰੇ,
ਗ਼ੈਰਤ ਛਿੱਕੇ ਟੰਗ ਕੇ ਵੀ,
ਬਣੇ ਰਹੇ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰੀ।

ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਲਕਸ਼ਮੀ,
 ਟਕੇ ਟਕੇ ਨੂੰ ਵਿਚ ਮੰਡੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕ ਗਈ,
 ਅਣਖ ਅਤੇ ਪਤ ਗੁਆ ਕੇ ਵੀ,
 ਬਣੇ ਰਹੇ ਉਵੇਂ ਹੀ ਧਨ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ।
 ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਜਾਂ ਜਨੂੰਨੀ ਦੰਗੇ,
 ਦੋਨੋਂ ਪਾਸੀਂ ਮਰਦੇ ਗਰੀਬ ਹੀ ਬੰਦੇ
 ਬੰਦੇ ਤਾਂ ਲੜ ਮਰ ਕੇ ਖਪ ਜਾਂਦੇ ਨੇ,
 ਪਿਛੋਂ ਔਰਤਾਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਭੁਗਤਨ ਉਮਰਾ ਸਾਰੀ।
 ਮਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ ਦੂਜਾ,
 ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਾਂ ਦੇ ਜਗਰਾਤੇ ਨੇ ਕਰਦੇ,
 ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅੱਜ ਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਕੁੱਖ ਵਿਚ,
 ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਮਾਰੀ।
 ਅੱਜ ਵੀ ਸ਼ਰੇਆਮ ਮਾਇਆਧਾਰੀ,
 ਗਰੀਬ ਮਾਂ ਦਾ ਦੁੱਧ ਕੰਲਕਿਤ ਕਰਦੇ,
 ਜਦ ਸਿਰਫ ਨੌਂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ,
 ਕੁੱਖ ਕਿਰਾਏ ਚਾੜ੍ਹੇ ਗੁਰਬਤ ਦੀ ਮਾਰੀ।
 ਆਪਣੇ ਵਿਲਕਦੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਦੀ,
 ਇਕ ਮਾਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਭੁੱਖ ਜਰੀ ਨ ਜਾਂਦੀ,
 ਆਪਣਾ ਤਨ ਵੇਚਣ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਏ,
 ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਦੀ ਮਾਰੀ।
 ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਬਾਬਲੇ ਨੇ, ਡੋਲੀ ਦੀ ਥਾਂ,
 ਹੱਥੀਂ ਧੀ ਚੱਕਲੇ ਹੈ ਚਾੜ੍ਹੀ,
 ਕੰਨਿਆਦਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ,
 ਦਾਨ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਉਮਰਾ ਸਾਰੀ।
 ਅੱਜ ਵੀ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਜੂਲਾ ਲਾਹੁਣ ਲਈ,
 ਧੀਆਂ ਦਾ ਹੀ ਸ਼ਰੇਆਮ ਸੋਸ਼ਣ ਹੁੰਦਾ ਏ,
 ਆਪੂੰ ਧੀਏ ਭਾਵੇਂ ਸੂਲੀ ਤੂੰ ਰੋਜ਼ ਚੜ੍ਹੀ,
 ਬਸ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ੇ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇ ਇਕ ਵਾਰੀ।

-੦-

ਕਾਲੀ ਲੀਕ

ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਭੱਗ 27 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋ ਚੱਲੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਮੈਂ ਅੱਜ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਰਿਣੀ ਹਾਂ ਤੇ ਰਹਾਂਗਾ, ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹਾਂ...ਕਿਉਂ...?

ਦੀਦੀ ਲਤਾ 'ਸਰਸਵਤੀ ਦਾ ਰੂਪ' ਤੇ 'ਦਇਆ ਦੀ ਦੇਵੀ', ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਗਾਇਕਾ! ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਤੋੜ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਰਸਵਤੀ ਵਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਏਸੇ ਲਈ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵੀਰ ਹੋਰਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, "ਇੱਕ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਲਤਾ ਮੰਗੋਸ਼ਕਰ ਨਹੀਂ...ਦੂਜਾ ਤਾਜ ਮਹੱਲ ਨਹੀਂ..." "ਲੱਖਾਂ-ਕਰੋੜਾਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨੇ ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਆਮ ਔਰਤ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਕਲਾ ਦੀ ਦੇਵੀ' ਬਣਾ ਕੇ ਪੂਜਿਆ ਹੈ। ਲਤਾ ਜੀ ਨੇ ਤਨ-ਮਨ ਤੇ ਰੂਹ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਣ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੀਦੀ ਨੇ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ। ਨਾ ਹੀ ਮੁੜ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ। ਸਭ ਕੁੱਝ 'ਸੰਗੀਤ ਹੀ ਸੰਗੀਤ'...ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਸੰਗੀਤ...! ਭਾਵੇਂ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਮੈਂ ਪੂਰਾ ਕੌਰਾ ਸੀ ਪਰ ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਰੀਦ ਸੀ। ਸੰਨ 1967 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਮੈਂ ਬੰਬਈ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੀਲੇ-ਵਸੀਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ। ਰੌਸ਼ਨ ਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਸਪੱਰਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਰੌਸ਼ਨ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਨੇੜੇ ਦੇ ਬੰਦੇ ਸਨ, ਇੱਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਜੀਅ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਦੀ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਮੈਂ ਪੁੱਜ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਲਤਾ ਜੀ ਜਦ ਵੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਲਈ ਸਟੂਡੀਓ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਾਜ਼ਿੰਦੇ ਤੇ ਵਰਕਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਦਬ ਵਿੱਚ ਉੱਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਸੱਚੇ ਮਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ। ਦੀਦੀ ਜੀ ਵੀ ਹਰ ਛੋਟੇ-ਵੱਡੇ ਸਾਜ਼ਿੰਦੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਅਪਣੱਤ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਤੇ ਹਰੇਕ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ, ਉਹ 'ਜੀ' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਬੋਲਦੇ। ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਮੌਕੇ ਜੇ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮੰਨਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, "ਅੱਛਾ?...ਐਸੇ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖ ਲੇਤੇ ਹੈਂ..."

ਫਿਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਰੌਸ਼ਨ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦੀਦੀ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸਾਂ।

ਅਕਸਰ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭਰਾ ਹਿਰਦੇ ਨਾਥ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗੀਤਕ ਬੈਠਕ (ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਸਿਟਿੰਗ) ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਗੀਤ ਦੀ ਧੁਨ ਬਣਾਉਣ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਢੁਕਵੇਂ ਬੋਲ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨ ਜੀ ਰਿਦਮ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਉਸ਼ਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਵੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਚਾਹ ਤੇ ਭਜੀਆ (ਪਕੌੜੇ) ਬਣਾ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਕਦੀ-ਕਦੀ ਆਪਣੀ ਵੱਡਮੁੱਲੀ ਸਲਾਹ ਵੀ ਦੇ ਦਿੰਦੇ। ਜੇ ਮੂਡ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦੇ, ਸਾਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਬੜੀਆਂ ਰੌਚਿਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਹੀ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਰਮਾਇਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਟੋਰਾਂਟੋ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਚੇਤੇ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਰੋਸ਼ਨ ਜੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਚੱਲ ਵੇਸੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਨੇਕ ਇਨਸਾਨ ਸਨ।

ਸੰਨ 1980 ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਧੂਰੇ ਸੁਪਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁੜ ਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਬੰਬਈ ਫਿਲਮ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਪੁੱਜਿਆ। ਇਕ ਔਰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਬਜੈਕਟ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ 'ਅੰਬਰੀ' ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਤਹੱਈਆ ਕਰ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਕਹਾਣੀ, ਗੀਤ, ਡਾਇਲਾਗ, ਪਟਕਥਾ ਸਭ ਕੁਝ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਦੋਸਤ ਰੋਸ਼ਨ ਲਾਲ ਨੂੰ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਦੇਣ ਲਈ ਸਾਈਨ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਸੁਲਝੇ ਹੋਏ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਸਨ। ਰੋਸ਼ਨ ਜੀ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰਤ ਇਹੀ ਰੱਖੀ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਹੋ ਨਿੱਬੜੇ। ਆਪਾਂ ਤਿੰਨੋਂ ਹੀ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਭੈਣਾਂ ਲਤਾ ਜੀ, ਆਸ਼ਾ ਭੌਂਸਲੇ ਤੇ ਉਸ਼ਾ ਜੀ ਨੂੰ 'ਮਦਰ ਇੰਡੀਆ' ਫਿਲਮ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਨੂੰ ਗਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਫਿਲਮ ਦਾ ਟਾਈਟਲ ਸੌਂਗ ਤਾਂ ਲਤਾ ਜੀ ਤੋਂ ਹੀ ਗਵਾਉਣਾ ਹੈ, ਲਤਾ ਜੀ ਜਾਨ ਪਾ ਦੇਣਗੇ। ਕੁਦਰਤੀ ਗਾਣਾ ਲਿਖਿਆ ਵੀ ਦਿੱਲ ਟੁੰਬਵਾਂ ਗਿਆ ਤੇ ਉਤੋਂ ਰੋਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਧੁਨ ਵੀ ਲਾ-ਜਵਾਬ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਨੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਭਿਣਕ ਪੈ ਗਈ, ਕਿ 'ਅੰਬਰੀ' ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਸ਼ਾ ਭੌਂਸਲੇ ਜੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੀਤ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਤੇ ਉਹ ਜ਼ਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਚੌੜਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਇੱਕਦਮ 30,000 ਰੁਪਏ ਮੰਗ ਲਏ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਏਨੀ ਰਕਮ ਆਮ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਦਾ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਬਜਟ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸੋ, ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਜੁਗਾੜ ਕਰ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਵੀ ਸੈਕਟਰੀ ਲਤਾ ਜੀ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਲਈ ਡੇਟ ਦੋਣ ਤੋਂ ਨਿੱਤ ਹੀ ਟਰਕਾਈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਏਸੇ ਹੀ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਇਕ ਸਾਲ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਟਰੈਕ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠਾ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਅੱਕ ਕੇ ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਦੀਦੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਦੀਦੀ ਜੀ, ਆਪ ਕੇ ਲੀਏ ਹੀ ਯੇ ਗਾਨਾ ਲਿਖਾ ਗਯਾ ਹੈ...ਔਰ ਧੁਨ ਵੀ ਆਪ ਕੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕੀ ਹੈ...ਦੀਦੀ, ਚਾਹੇ ਇਸੇ ਹਮਾਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਸਮਝ ਲੋ, ਚਾਹੇ ਹਮਾਰਾ ਹਠ...ਆਪ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਯੇ ਗਾਨਾ ਤੋਂ ਕਿਆ ਯੇ ਫਿਲਮ ਭੀ ਨਹੀਂ ਬਨੇਗੀ...ਆਪ ਏਕ ਬਾਰ ਫਿਲਮ ਕੀ ਕਹਾਨੀ ਤੋਂ ਸੁਣ ਲੋ...ਯੇ ਸ਼ਮਾਂ...ਅਦਾਲਤ...ਪਾਕੀਜ਼ਾ ਤਵਾਇਫ਼ ਨੁਮਾਂ...ਕਹਾਨੀ ਸੇ ਹਟ ਕੇ ਕਹਾਨੀ ਹੈ...ਇਸ ਕਾ

ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਿਕਾਲਾ ਗਯਾ ਹੈ...ਫਿਲਮੀ ਸੈੱਟ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨਹੀਂ...ਨਾ ਮੈਂ ਪੈਸੇ ਕੇ ਲੀਏ ਯੇ ਫਿਲਮ ਬਣਾ ਰਹਾ ਹੂੰ...ਨਾ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਸਿਰਫ ਪੈਸੇ ਕੇ ਲੀਏ ਗਾਨਾ ਹੀ ਗਾਨਾ ਹੈ...।” ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ, ਤੇ ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਦੀਦੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਗਲੇ ਸੜੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਦੁਤਕਾਰੀ ਹੋਈ ਇਕ ਲਾਚਾਰ ਕੁੜੀ ਦੀ ਹੂਕ ਹੈ। ਇਹ ਹੂਕ ਪੂਰੀ ਔਰਤ ਜਾਤ ਲਈ ਕਲੰਕ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਕੌਣ ਇਸ ਹੂਕ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਦੀਦੀ। “ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਲਤਾ ਜੀ ਏਨੇ ਪਸੀਜ ਗਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੰਝੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁੱਕ ਰਹੇ। ਉਹਨਾਂ ਝੱਟ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਮੋੜਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, “ਲੋ...ਬਲਬੀਰ ਭਾਈ, ਆਪਣੀ ਦੀਦੀ ਕੀ ਤਰਫ਼ ਸੇ ਯੇ ਛੋਟੀ ਸੀ ਭੇਂਟ...ਆਪਣੀ ਫਿਲਮ ਮੇਂ ਲਗਾ ਲੇਨਾ...ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਤੁਮ ਸਚਮੁੱਚ ਏਕ ਨੇਕ ਕਾਮ ਕਰਨੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ...।” ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਜੀ ਨੇ ਏਨੀ ਰੂਹ ਨਾਲ ਉਹ ਗਾਣਾ ਗਾਇਆ, ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਵੇਲੇ ਨਾ ਰੋਇਆ ਹੋਵੇ। ਜਾਣੋ, ਇਹ ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਜੀ ਦਾ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਤੇ ਸ਼ੁੱਭ ਮਹੂਰਤ ਸੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਮਿਲਿਆ। ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਦੇ ਬਾਅਦ ਲਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਭਾਵੁਕ ਅਤੇ ਅਪਣਤ ਦੇ ਮੂਡ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, “ਬੁਰਾ ਨਾ ਮਾਨਨਾ ਬਲਬੀਰ ਭਾਈ, ਯੇ ਮੇਰਾ ਏਕ ਨਿੱਜੀ ਸੁਝਾਵ ਹੈ, ਵੈਸੇ ਤੋਂ ਸਭ ਕੋ ਅਪਨੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪਿਆਰੀ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਮੁਝੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਕਾਸ਼ ਯੇ ਫਿਲਮ ਤੁਮ ਹਿੰਦੀ ਮੇਂ ਬਨਾਤੇ...ਇਤਨਾ ਅੱਛਾ ਔਰ ਹਟਕੇ...ਅਲਗ ਸਾ ਔਰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਬਜੈਕਟ ਹੈ...ਕੋਈ ਭੀ ਬੜੀ ਸੇ ਬੜੀ ਹੀਰੋਇਨ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਤੀ...ਏਕ ਅੱਛੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਫਿਲਮ ਬਨ ਜਾਤੀ...ਸ਼ਾਇਦ ਦੋ ਤੀਨ ਐਵਾਰਡ ਭੀ ਮਿਲ ਜਾਤੇ...ਤੁਮਹਾਰੀ ਭੀ ਏਕ ਅਲਗ ਪਹਿਚਾਨ ਬਨ ਜਾਤੀ...ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਤੁਮਾਰਾ ਯੇ ਟਾਈਟਲ ਸੌਂਗ ਤੁਮਹੋਂ ਅਮਰ ਕਰ ਦੇਤਾ...ਭਾਈ ਤੁਮਹਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਬੜੀ ਮੀਠੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ...ਜਬ ਮੈਨੇ ਲੰਡਨ ਕੇ ਰੋਇਲ ਥੇਮਸਨ ਹਾਲ ਮੇਂ ਪਹਿਲੀ ਬਾਰ ‘ਹੀਰ’ ਗਾਈ...ਮੁਝੇ ਇਤਨਾਂ ਪਿਆਰ ਮਿਲਾ, ਮੈਂ ਬਤਾ ਨਹੀਂ ਸਕਤੀ...ਆਜ ਦੂਸਰੀ ਬਾਰ ਤੇਰਾ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਨਾ ਗਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੂੰ...ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਹਿਤਾ ਹੈ...ਤੇਰੇ ਸਾਥ-ਸਾਥ ਮੁਝੇ ਭੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬਹਨ-ਭਾਈ ਯਾਦ ਰਖੇਂਗੇ...।”

ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਲਈ ਮੇਰਾ ਦਿਲੋਂ ਸਮਰਪਨ ਕਹਿ ਲਓ ਜਾਂ ਮੇਰਾ ਸਿਰੜ, ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ...ਕਿੰਨੇ ਔਖੇ ਹੋ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਫਿਲਮ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਡਿਸਟੀਬਿਊਟਰ ਜਾਂ ਫਾਈਨੈਂਸਰ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਨਾ ਫੜੀ, ਸਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਪੱਲਾ ਝਾੜ ਜਾਂਦੇ, ਬੜਾ ਹੀ ਰਿਸਕੀ ਸਬਜੈਕਟ ਹੈ, ਆਰ ਜਾਂ ਪਾਰ ਵਾਲਾ...ਤੂੰ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ, ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਫਿਲਮ ਕਿਉਂ ਨਾ ਬਣਾਈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੋਸਤ ਧਰਮਿੰਦਰ ਭਾਅ ਜੀ ਦੀ ਕਹੀ ਹੋਈ ਗੱਲ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦੀ, “ਬਿੱਲੇ ਤੇਰੀ ਮੱਤ ਮਾਰੀ ਗਈ ਐ, ਜੋ ਤੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਬਜੈਕਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਬਣਾ ਰਿਹਾ...ਕਿਤੇ ਝੁੱਗਾ ਨਾ ਚੌੜ ਕਰਵਾ ਲਈਂ।” ਅਉਲੇ ਦਾ ਖਾਧਾ ਤੇ ਸਿਆਣੇ ਦਾ ਕਿਹਾ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਈ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਐ। “ਧੈਰ...ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਦੇ ਮੂੰਹ ਕੋਹੜ ਕਿਰਲੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਆਪਣਾ ਘਰ-ਬਾਰ ਵੇਚ ਕੇ ਮੈਂ ਫਿਲਮ ਦੇ ਫਾਈਨਲ

ਪ੍ਰਿੰਟਸ ਵੀ ਬਣਵਾ ਲਏ। ਹੁਣ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਡਿਸਟੀਬਿਊਟਰ ਟਰਾਈਲ ਦੇਖੇ, ਕਹੇ, “ਯਾਰ ਆਹ ਤੇਰੀ ਫਿਲਮ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਬਣੀ ਐ...ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ...ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਈ ਹੈਂ...ਅੱਜ ਕੱਲ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦਰਸ਼ਕ ਚੌਦੇ-ਚੌਦੇ ਗਾਣੇ...ਲੋਕਲ ਸਿੰਗਰਾਂ ਦੇ...ਬਸ ਚੁੱਪ ਈ ਚੰਗੀ ਐ...ਜਾਂ ਮਿਹਰ ਮਿੱਤਰ ਦੀ ਠਰਕੀ ਕਾਮੇਡੀ...ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਤਾਂ ਸੜਕ ਛਾਪ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਈ ਚੱਲਦੀਆਂ ਨੇ...ਸੂਝਵਾਨ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਕਮਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਮਿਆਰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਦੇ-ਚੁੱਕਦੇ ਆਪ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਸਦਾ ਲਈ ਗਰਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ...”

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ, ਜਿਦਣ ਮੈਂ ‘ਅੰਬਰੀ’ ਫਿਲਮ ਦਾ ਐਲ.ਪੀ. ਫੜੀ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਦੀਪਕ ਜਲੰਧਰੀ ਵੀ ਸਨ, ਜਲੰਧਰ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਗਿਆ ਸਾਂ ਤੇ ਰਿਸੈਪਸ਼ਨ 'ਤੇ ਬੈਠੀ ਇਕ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਦੀਪਕ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਪਰ ਹਿੱਟ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਐਲ.ਪੀ. ਹੈ, ਏਨੇ ਸੁਪਰ ਸਿੰਗਰਜ਼ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਗਾਣੇ ਗਾਏ ਨੇ...” ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਉਹ ਕੁੜੀ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੀ ਮਾਲਕ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਨਾ ਦੇਖਿਆ, ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਜੀ ਦੇ ਗੀਤ ‘ਕੰਜਰੀ ਰਹੀ...ਮੈਂ ਕੰਜਰੀ...’ ਉੱਤੇ ਮੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕਾਲੇ ਮਾਰਕਰ ਨਾਲ ਮੋਟੀ-ਕਾਲੀ ਲੀਕ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, “ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗੰਦੇ ਗਾਣੇ ਸਾਡੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦੇ।” ਇਹ ਸੁਣ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਸੌ ਘੜੇ ਪਾਣੀ ਪੈ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਛੋਟੇ-ਵੱਡੇ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਤਰਲੇ ਕੱਢੇ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਪੂਰਾ ਗਾਣਾ ਤਾਂ ਸੁਣ ਲਵੋ...ਲਤਾ ਜੀ ਨੇ ਗਾਇਆ ਹੈ...ਜੋ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮਹਾਨ ਗਾਇਕਾ ਹੈ...ਅੱਜ ਤੀਕ ਉਸਨੇ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਗੀਤ ਨਹੀਂ ਗਾਇਆ...” ਸਾਡੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਸੁਣੀ...ਲਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼...ਮੇਰੀ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ...ਮੇਰੇ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਜਾਨ...ਉਸ ਕਾਲੀ ਲੀਕ ਹੇਠਾਂ ਵਿਲਕ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ...ਰਹਿੰਦੀ ਖੂੰਹਦੀ ਕਸਰ 1984 ਦੇ ਦੰਗਿਆਂ ਦੇ ਖ਼ੋਫ਼ ਨੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਭੱਠਾ ਈ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਜਦ ਮੈਂ ਜਲੰਧਰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਫਿਲਮ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ...ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜਲੰਧਰ ਰੇਡੀਓ ਵਾਲੀ ਰਟ ਦੁਹਰਾਈ...ਬਸ ਉਹ ਲਤਾ ਜੀ ਵਾਲਾ ਕੱਢ ਦਿਓ...ਏਹੀ ਕਹਿਣ...। ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਇਹੀ ਗੀਤ ਤਾਂ ਫਿਲਮ ਦੀ ਰੂਹ ਹੈਂ...ਤੁਸੀਂ ਪੂਰੀ ਫਿਲਮ ਤਾਂ ਦੇਖੋ, ਇਹ ਗਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਅੰਤ ਤੀਕ ਫਿਲਮ ਦੇ ਹਰ ਸੀਨ ਵਿੱਚ ਸਮੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਦਾ ਘਾਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਦਿਆਂ...ਜੇ ਰੂਹ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ ਤਾਂ ਧੜ ਕਿਸ ਕੰਮ?” ਸੋ, ਮੈਂ ਧੁਰ ਅੰਦਰੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੰਜੋੜਿਆ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀਰ...ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਰਾਖੇ...ਇਕ ਪਰਦੇਸੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀਰ ਦੀ ਇਹ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਕਰਨਗੇ...? ਮੇਰੇ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪ੍ਰਤੀ ਜਨੂੰਨ ਨੂੰ ਏਡੀ ਕਰੜੀ ਸੱਟ ਵੱਜੀ, ਜਾਣੇ ਮੈਂ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਸੀ, ਆਪਣਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹਾਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰੱਬ ਜਿਹੀ ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਕੋਲੋਂ ਅੱਜ ਵੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹਾਂ।...ਇੱਕ ਮਰਾਠਣ ਧੀ ਲਤਾ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਮੇਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਅਨਮੋਲ ਸੰਗਤ ਤੂੰ...ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀਰਾਂ ਨੇ ਬੇਕਦਰੀ ਨਾਲ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੋਲ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਰੇਡੀਓ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਮਹਿਫ਼ਿਲ ਵਿੱਚ ਵੱਜਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਇਹ ਗੀਤ...ਇਸੇ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਮੈਂ 27 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਲਤਾ ਦੀਦੀ ਦੇ ਮੱਥੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਿਆ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਆਪਣੀ 20 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੀ ਬੰਬਈ ਫ਼ਿਲਮ ਦੀ ਲਾਈਨ ਵੀ ਛਿੱਕੇ ਟੰਗ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਗੁੰਮਨਾਮ ਹਨੇਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁੰਮ ਗਿਆ। ਭਲਾ ਹੋਵੇ...ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਅਜੀਜ਼ ਨਿੰਦਰ ਘੁਗਿਆਣਵੀ ਦਾ...ਜਿਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਲਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਅਭੁੱਲ ਯਾਦਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਪਲੀਜ਼ ...ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਤਰਸ ਨਾ ਖਾਣਾ...ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੱਚ...ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਪੁੱਛੋ ਕਿ...ਕੀ ਇਹ ਗੀਤ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਨਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ...ਲਓ ਤੁਹਾਡੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਗੀਤ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਕੰਜਰੀ' ਸ਼ਬਦ ਕਿੰਨਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਤੇ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਸੀ ਸਾਡੇ ਸਾਈਂ ਬਾਬਾ ਬੁਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ—

ਕੰਜਰੀ ਬਣਿਆਂ ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾ ਘਟਦੀ

ਮੈਨੂੰ ਨੱਚ ਕੇ ਯਾਰ ਮਨਾਵਣ ਦੇ

ਨੀਂ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਕੰਜਰਾਂ ਦੇ ਜਾਵਣ ਦੇ...

ਤੇ ਮੈਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:

ਕੰਜਰੀ ਰਹੀ ਮੈਂ ਕੰਜਰੀ

ਮੈਂ ਹਾਏ ਕੰਜਰੀ...

ਮੇਰਾ ਜੀਣਾ ਕੰਜਰੀ, ਮੇਰਾ ਮਰਨਾ ਕੰਜਰੀ

ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਕੰਜਰੀ, ਮੈਂ ਹਰ ਥਾਂ ਕੰਜਰੀ

ਮੇਰੀ ਜਾਤ ਕੰਜਰੀ, ਮੇਰੀ ਔਕਾਤ ਕੰਜਰੀ

ਮੇਰੀ ਤਕਦੀਰ ਕੰਜਰੀ, ਮੇਰੀ ਜਗੀਰ ਕੰਜਰੀ

ਕੰਜਰੀ ਰਹੀ ਮੈਂ ਕੰਜਰੀ....

ਪਿੰਡੇ ਹੰਢਾਵਣ ਵਾਲੇ

ਜਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਪਾਰੀ, ਨਹੀਂ ਉਮਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਤਕਾਜ਼ਾ

ਸਿਰਫ਼ ਤੱਤੇ ਲਹੂ ਦੀ ਹੈ ਯਾਰੀ

ਸੱਭੇ ਹਿਰਸਾਂ ਦੇ ਨੇ ਖਿਡਾਰੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਰੂਹ ਪੁਜਾਰੀ

ਕੰਜਰੀ ਰਹੀ ਮੈਂ ਕੰਜਰੀ...

ਸਮਾਜਾਂ ਦੇ ਬਾਨੀਓ

ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਰਹਿਬਰੋ, ਮੇਰੀ ਵੀ ਕੋਈ ਪੱਤ ਹੈ

ਮੈਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਮਾਂ ਦੀ ਜਾਈ, ਮੇਰੇ ਪਿੰਡੇ ਵੀ

ਰੱਤ ਹੈ ਜਦ ਪੁੱਤ ਪਤੀ ਭਾਈ

ਹਰ ਔਰਤ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ, ਫਿਰ ਮੇਰਾ ਹੀ

ਜੀਣਾ ਕਿਉਂ ਹਵਸਾਂ ਤੱਕ ਹੈ

ਕੰਜਰੀ ਰਹੀ ਮੈਂ ਕੰਜਰੀ..।

—o—

ਇਕ ਰਾਤ ਦੀ ਸੁਹਾਗਣ

ਮਾਂਏ ਨੀ ਮਾਂਏ ਸੁਣ ਮੇਰੀ ਅੰਮੜੀਏ ਮਾਂਏ
ਜਾਈ ਤੇਰੀ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਜੂਨ ਹੰਢਾਏ
ਕੱਲ੍ਹ ਜਿਥੇ ਗੁੰਜੀਆਂ ਸ਼ਹਿਨਾਈਆਂ
ਅੱਜ ਉਥੇ ਭੌਂਕਣ ਕੁੱਤੇ
ਮੇਰਾ ਨਸੀਬ ਸੌਂ ਗਿਆ ਨੀ ਮਾਂਏ
ਭਰ ਜੋਬਨ ਰੁੱਤੇ
ਠੰਢੜੀ ਲਾਸ਼ ਪਈ ਲਾੜੇ ਦੀ
ਸੱਜਰੀ ਸੇਜ ਦੇ ਉੱਤੇ
ਮਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗੀ
ਪੂੰਝ ਸੰਧੂਰ ਕਲ੍ਹੀਰੇ ਲਾਹੇ....
ਮਾਂਏ ਨੀ ਮਾਂਏ, ਸੁਣ ਮੇਰੀ ਅੰਮੜੀਏ ਮਾਂਏ...
ਸੋਹਣੀ ਫੱਬਤ, ਸੀਰਤ ਪਿਆਰੀ
ਚੜ੍ਹੀ ਜਵਾਨੀ ਟੂਟੇਹਾਰੀ
ਹਰ ਪਾਸੇ ਮੈਂ ਹਾਸੇ ਵੰਡਦੀ
ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਫਿਰਾਂ ਮਹਿਕ ਖਿਲਾਰੀ
ਗਰੀਬ ਦੀ ਧੀ ਕਰਮਾਂ ਮਾਰੀ
ਸਾਰੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਬਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ
ਲੀਰੋ-ਲੀਰ ਗੋਦੜੀ ਹਾਲਤ ਮਾੜੀ
ਕਿਸ ਕਿਸ ਤੋਂ ਗਰੀਬਣੀ ਲਾਲ ਲੁਕਾਏ...
ਮਾਂਏ ਨੀ ਮਾਂਏ, ਸੁਣ ਮੇਰੀ ਅੰਮੜੀਏ ਮਾਂਏ...
ਜਾਈ ਤੇਰੀ ਕਿਵੇਂ ਜੂਨ ਹੰਢਾਏ...ਤੇ
ਪਰਸੋਂ ਸੀ ਮੈਂ ਕੁਆਰੀ
ਜਿਉਂ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਫੁਲਵਾਰੀ
ਕੱਲ੍ਹ ਬਣੀ ਸੀ ਸੁਹਾਗਣ
ਇਕੋ ਰਾਤ 'ਚ ਹੋਈ ਦਾਗਣ
ਡੰਗਿਆ ਸੁਹਾਗ ਮੌਕੇ ਹੈ ਨਾਗਣ

ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹੋਈ ਅਭਾਗਣ
 ਇਕ ਰਾਤ 'ਚ ਮੈਂ ਰੰਡੀ ਹੋ ਗਈ ਨੀ ਮਾਂਏਂ
 ਮਾਂਏਂ ਨੀ ਮਾਂਏਂ ਸੁਣ ਮੇਰੀ ਅੰਮੜੀਏ ਮਾਂਏਂ
 ਹੁਣ ਜਾਈ ਤੇਰੀ ਕਿਵੇਂ ਜੂਨ ਹੰਢਾਏ...
 ਸਭੇ ਕਹਿਣ ਇਹ ਭੈੜੀ
 ਇਹ ਨਹਿਸ਼ ਰੰਨ ਕੁਲਹਿਣੀ
 ਮਾੜੇ ਪੋਖੇ ਵਾਲੀ ਲਾੜੀ
 ਇਹ ਡੈਣ ਖਸਮਾਂ ਖਾਣੀ
 ਅੱਧੀ ਰਾਤੀਂ ਸਹੁਰਿਆਂ ਕੱਢੀ
 ਵਿਲਕਦੀ ਇਕ ਧੀ ਬੇਗਾਨੀ
 ਹਾਏ ਇਉਂ ਪੁੰਝ ਕੇ ਸਿੱਟੀ
 ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਹੋਵੇ ਲੀਰ ਪੁਰਾਣੀ
 ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨਾ ਭਰੀ
 ਇਕ ਆਹ ਵੀ ਮਾਂਏਂ...
 ਮਾਂਏਂ ਨੀ ਮੇਰੀ ਮਾਂਏਂ, ਸੁਣ ਅੰਮੜੀਏ ਮਾਂਏਂ
 ਹੁਣ ਜਾਈ ਤੇਰੀ ਕਿਵੇਂ ਜੂਨ ਹੰਢਾਏ...
 ਬੀਮਾਰ ਪਿਉ, ਲਾਚਾਰ ਗਰੀਬੜਾ
 ਨਿੱਕੇ ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਵੇ ਨਾ ਰੁਲਣਾ
 ਰਹਿਣ ਹੱਸਦੇ ਵੱਸਦੇ ਅੰਮੀ ਜਾਏ,
 ਮੈਨੂੰ ਪਿਆ ਸੀ ਜੀਵਨ ਗਿਰਵੀ ਧਰਨਾ
 ਪਿਉ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡੇ ਬੁੱਢੜੇ ਨਾਲ,
 ਮੈਨੂੰ ਪਿਆ ਸੀ ਵਿਆਹ ਕਰਨਾ
 ਬੱਸ ਉਸ ਇਕ ਰਾਤ ਦਾ ਸੀ ਲਾੜਾ ਬਣਨਾ,
 ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆ ਸੀ ਸਿਰਫ ਇਕ ਵਾਰ ਹੀ ਮਰਨਾ
 ਨਾ ਕੋਈ ਛੱਤ ਰਹੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਪੱਤ ਰਹੀ
 ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪੈਣਾ ਹੁਣ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਮਰਨਾ
 ਕੰਡਿਆਂ ਦੀ ਸੇਜੇ ਨੀ ਮਾਂਏਂ
 ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਜੀਆ ਜਾਏ
 ਮਾਂਏਂ ਨੀ ਮਾਂਏਂ ਸੁਣ ਮੇਰੀ ਅੰਮੜੀਏ ਮਾਂਏਂ
 ਹੁਣ ਜਾਈ ਤੇਰੀ ਕਿਵੇਂ ਜੂਨ ਹੰਢਾਏ...

-੦-

ਅੰਬਰੀ

ਕੁਝ ਕੁ ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਲੇਖ ਛਪਿਆ ਸੀ “ਮੇਰੀ ਦੀਦੀ ਲਤਾ ਮੰਗੋਸ਼ਕਰ” ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ੋਂ ਪਰਦੇਸ਼ੋਂ, ਅਮਰੀਕਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਜਰਮਨੀ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਫ਼ੋਨ ਆਏ, ਕੁਝ ਇੱਕ ਨੇ ਤਾਂ ਡੂੰਘਾ ਹੋਰਵਾ ਜਿਤਾਇਆ। ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਕੁਝ ਭੈਣਾ ਨੇ ਬੜੀ ਅਪਣੱਤ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ‘ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਫ਼ਹਿਰੇ ਰੱਖੇ। ਕੁਝ ਇੱਕ ਨੇ ਤਾਂ ਮਮਤਾ ਭਿੱਜੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਕੁਝ ਇੱਕ ਨੇ ਦਿਲਾਸਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਕਿਹਾ ਵੀਰਿਆ ਹੌਸਲਾ ਰੱਖ, ਹਰ ਨੇਕ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਦਿੱਕਤਾਂ ਤਾਂ ਆਂਦੀਆਂ ਹੀ ਨੇ। ਤਕਰੀਬਨ ਸਭ ਦੀ ਮਿਲਦੀ ਜੁਲਦੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਵੀਰਿਆ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ “ਅੰਬਰੀ” ਫ਼ਿਲਮ ਦੀ ਡੀ.ਵੀ.ਡੀ. ਭੇਜ ਦਿਉ ਜਾਂ ਅੰਬਰੀ ਫ਼ਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਵਾਓ, ਹੁਣ ਸਾਡੀ ਲਤਾ ਜੀ ਵਾਲਾ ਗਾਣਾ ਤੇ ਅੰਬਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਨ ਦੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਖ਼ਿਰ ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਭਾਣਾ ਵਾਪਰਿਆ?

ਮੇਰੇ ਰੱਬ ਵਰਗੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਮਥੇ ‘ਤੇ, ਮੈਂ ਇੱਕ ਨਿਮਾਣੀ ਜਿਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਕੇ ਲਤਾ ਜੀ ਵਾਲਾ ਗਾਣਾ ‘ਕੰਜਰੀ ਰਹੀ ਮੈਂ ਕੰਜਰੀ’ ਇੰਟਰਨੈਟ ‘ਤੇ ਯੂ ਟਿਊਬ ‘ਤੇ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅੰਬਰੀ ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ ਕੁਝ ਚੋਣਵੇਂ ਅੰਸ਼ ਆਪ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਨਿਮਾਣਾ ਜਿਹਾ ਨਜ਼ਰਾਨਾ ਕਬੂਲ ਕਰਨਾ। ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣੀ।

ਮੇਰੀ ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਗੁਮਨਾਮ ਚੁੱਪ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਮੈਂ ‘ਕਲਮ’ ਦੀ ਮਾਸਿਕ ਬੈਠਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਬੜਾ ਹੀ ਰੋਚਕ ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਉਘੀਆਂ ਕਵਿਤਰੀਆਂ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਖ਼ਾਸ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਬੀਬੀ ਸੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬੜਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕਲਾਮ ਸੁਣਾਇਆ। ਮੰਚ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਬੀਬੀ ਨੀਟਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਜੀ, ਹਰਬੰਸ ਬਰਾੜ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਕਵਿਤਰੀਆਂ ਨੇ ਦਿਲ ਟੁੰਬਵੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ। ਵਿਸ਼ਾ ਸਭ ਦਾ ਇੱਕੋ ਹੀ ਸੀ, ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ ਬਾਰੇ। ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਛਿੜੀ ਰਹੀ, ਗੱਲ ਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਲੰਮੇਂ ਹੱਥੀਂ ਲੈ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਮਰਦ ਨੀਵੀਆਂ ਪਾਈ ਉਪਰਲੇ ਮਨੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਾਦ ਵੀ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਕਿ

ਰੱਬਾ ਤੇਰਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ...ਅੱਜ ਮੇਰੀਆਂ ਪੰਜਾਬਣ ਮਾਵਾਂ, ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਕ ਮੰਗਣ ਦੀ ਜ਼ਰਅਤ ਤੇ ਆਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਲਾਅਨਤ ਪਾਣ ਦਾ ਹੀਆਂ ਤਾਂ ਕੀਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਹਮ-ਖਿਆਲ ਹੋਣਾ ਹੀ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਨਕਲਾਬ ਹੀ...ਮੂੰਹ ਜ਼ੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਕੜੀ ਨੱਥ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇੱਕ ਇੱਕ ਬੂੰਦ ਨਾਲ ਦਰਿਆ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਸ ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਸ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹੜ੍ਹ ਆ ਗਿਆ...ਤਾਂ ਫੇਰ ਵੇਖਣਾ, ਉਹ ਹੜ੍ਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੰਦਗੀਆਂ ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ...ਤੇ ਫੇਰ ਉਸ ਨਵੀਂ ਸਰਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ, ਮੁਹੱਬਤ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਤੇ ਸੱਜਰੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਉਗਣਗੀਆਂ।

ਇਸੇ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਦਰਿਆ ਵਿੱਚ ਰੁੜ੍ਹਦੇ-ਰੁੜ੍ਹਦੇ ਮੈਂ ਵੀ 25-30 ਸਾਲ ਪਿੱਛੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕਦੇ ਮੈਂ ਵੀ ਅਜੇਹੀ ਸਰਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਪਨਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਨਿਰੋਲ ਔਰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਫਿਲਮ ਆਪਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਬਣਾਵਾਂਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦੀ ਹਰ ਦੁਖਦੀ ਰਗ ਨੂੰ ਛੂਹਾਂਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਹਰ ਸ਼ਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਾਂਗਾ। ਉਸਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਰਾਹਤ ਲਈ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸੋਧ ਲਭਾਂਗਾ। ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਪਿਰਤ ਪਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਸਾਰੂ ਕੰਮ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਹੀ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਅੰਜਾਮ ਤਾਂ ਆਪੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸਿਰਾ ਲੱਭ ਹੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ...ਬਸ ਸੂਝ ਦੀ ਇੱਕ ਕਿਰਨ, ਇੱਕ ਸੁਲਖਣੀ ਘੜੀ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਫਿਲਮ ਅੰਬਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਰ ਕਈ ਵਿਸ਼ੇ ਆਰੰਭੇ ਸਨ। ਪਹਿਲਾ-ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲੋਂ...ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਔਰਤ ਜਾਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਲੇਟਫਾਰਮ 'ਤੇ ਇਕੱਠਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨਿਆਵੀ ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਕੇ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਆਰੰਭਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਸੱਸ ਬਣ ਕੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤੇ, ਕਦੇ ਨੂੰਹ ਬਣ ਕੇ ਸਹਾਰੇ। ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਔਰਤ ਹੀ ਔਰਤ ਦੀ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਣੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਔਰਤ ਦੀ ਸਹਿ 'ਤੇ ਮਰਦ ਮਜ਼ੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨਮਾਨੀਆਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ...ਸ਼ਾਇਦ ਕਰਦਾ ਰਹੇ...?

ਦੂਜਾ-ਮਰਦ ਭਾਈਚਾਰਾ ਬੜੀ ਸਫਾਈ ਨਾਲ ਔਰਤ ਜਾਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਫਰੇਬ ਦਿੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਜਾਤ ਨੂੰ ਬੜੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਵਾਰਥੀ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਵਰਤਣਾ...ਬਸ ਉਸ ਨੂੰ ਝੂਠੀ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਵਿੱਚ ਉਲਝਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਔਰਤ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮਮਤਾ ਦੀ ਦੇਵੀ ਹੈ, ਦਿਆਲੂ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਹੈ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸ਼ਰਮ ਹੀ ਔਰਤ ਦਾ ਸੱਚਾ ਗਹਿਣਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਤਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਜਗਤ ਜਨਨੀ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇ ਆਪ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਲਈ ਸਿਰਜਿਆ ਹੈ...ਕਦੇ ਮਾਂ ਪਿਓਂ ਲਈ, ਕਦੇ ਪਤੀ ਲਈ, ਕਦੇ ਔਲਾਦ ਲਈ...ਜਿਹੜੀ ਜਨਮ ਤੋਂ ਮਰਨ ਤੀਕ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਕੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ। ਬਸ ਉਹੀ ਸਤੀ ਸਵਿੱਤਰੀ ਤੇ ਦੇਵੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਹੱਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੇ, ਫੇਰ ਤਾਂ

ਸਮਝੋ, ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆ ਗਈ। ਕਦੀ ਕੁਲਟਾ, ਪਤਿਤਾ, ਲੁੱਚੀ, ਅਵਾਰਾ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕੀ ਦੂਸ਼ਨ ਲੱਗਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਵਿਚਾਰੀ 'ਤੇ।

ਤੀਜਾ-ਔਰਤ ਲਈ ਕਦੇ ਵਰ ਕਦੇ ਸਰਾਪ! ਸਿਰਫ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਔਰਤ ਜਗਤ ਜਨਨੀ ਹੈ? ਜੇ ਇੱਕ ਔਰਤ ਮਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਕਾਹਦੀ ਔਰਤ? ਉਹ ਵੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਮਾਂ। ਜੇਕਰ ਔਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਂਝ ਹੈ। ਅਜੇਹੀ ਔਰਤ ਇੱਕ ਸਰਾਪ ਹੈ, ਇੱਕ ਗਾਲ੍ਹ ਹੈ। ਉਹ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਜਿਹੀ ਦੁਰਕਾਰੀ ਹੋਈ, ਹੀਣਤਾ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਜੀਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ, ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਚੱਲਦੀ ਫਿਰਦੀ ਲਾਸ਼ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਡੱਟ ਕੇ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ, ਕਿ 'ਕੱਲੀ ਔਰਤ ਹੀ ਕਿਉਂ? ਮਰਦ ਵੀ ਬਾਂਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਮਰਦ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-ਔਰਤ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ?

ਚੌਥਾ-ਧੀਆਂ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਨਵਜੰਮੀ ਬੱਚੀ ਦਾ ਕਦੇ ਸੋਗ ਨਾ ਮਨਾਉ, ਸਗੋਂ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੋ, ਉਸ ਦਾਤੇ ਦਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਨਮ ਦਾਤੀ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਰਿਸ਼ੀਆਂ, ਮੁਨੀਆਂ, ਗੁਰੂਆਂ, ਮੁਰਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਜਨਨੀ ਹੈ। ਵਿਤਕਰੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਰ ਕੇ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਹੀਣਤਾ ਭਾਵ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿਉ। ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਲੋਹੜੀਆਂ ਮਨਾਉ। ਜਿੰਨੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉ। ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਣਾ ਸਿਖਾਉ। ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਅਬਲਾ ਵਿਚਾਰੀ ਦਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਰੋਂਦਲ ਨਾ ਬਣਾਉ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਲੈਣ ਦੀ ਜੁਅਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰੋ। ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਮਾਈ ਭਾਗੋ, ਰਾਣੀ ਝਾਂਸੀ ਤੇ ਕਿਰਨ ਬੇਦੀ ਬਣਨ ਦੀ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਦਿਉ।

ਪੰਜਵਾਂ-ਭੈਣਾਂ ਲਈ ਔਰਤ ਦਾ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਪਿਆਰਾ, ਅਹਿਮ ਤੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ: ਭੈਣ ਭਰਾ ਦਾ। ਜੋ ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਅਪਣੱਤ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੈ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਭੈਣ ਰੱਬ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਰਲਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬਾ ਇੱਕ ਵੀਰ ਦੇਵੀ, ਬੜਾ ਜੀ ਕਰਦਾ ਏ ਵੀਰੇ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾਣ ਨੂੰ। ਕਦੇ ਸੁੱਖਾਂ ਸੁੱਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬਾ ਜੀਉਂਦਾ ਰਵੇ ਮੇਰਾ ਵੀਰ। ਮੇਰੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਪੇਕੇ। ਵੀਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਹੀ ਏਨੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਦੁੱਧ ਤੇ ਖੂਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੈਣ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿੰਨਾਂ ਵੀ ਕਮੀਨਾ ਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਔਰਤ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਗਰ ਤੁਰ ਪਏਗੀ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਮਾਸੂਮ ਗਾਂ ਕਿਸੇ ਕਸਾਈ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਕਰ ਲਵੇ। ਪਰ ਜਦ ਇਹ ਕੱਚ ਵਰਗਾ ਨਾਜ਼ੁਕ ਰਿਸ਼ਤਾ ਟੁੱਟਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਔਰਤ ਵਿਚਾਰੀ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤੀਕ ਟੁੱਟ ਕੇ ਬਿਖਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੇਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੀ ਫਿਲਮ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵੀ ਭੈਣ ਭਰਾ ਦੇ ਕੱਚੇ ਤੰਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬੱਝਾ ਅਟੁੱਟ ਪਿਆਰ ਹੈ।

ਅੰਬਰੀ ਫਿਲਮ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸਾਰ:-

ਭਾਵੇਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਤੇ ਘਟੀਆ ਅੰਸ਼ ਦੇ ਹੋਛੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਸਰਵਣ ਚੜ੍ਹਤ

ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਣ ਦੀ ਇੱਕ ਕੋਝੀ ਤੇ ਇਖਲਾਕੋਂ ਗਿਰੀ ਚਾਲ ਸੀ। ਇੱਕ ਭਲੇਮਾਨਸ (ਸਰਵਣ) ਨੂੰ ਸ਼ਰੇਆਮ ਭਰੀ ਮਹਿਫਲ ਵਿਚ ਜ਼ਲੀਲ ਕਰਨ ਦੀ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨੱਚਣ ਵਾਲੀ (ਕੰਜਰੀ) ਅੰਬਰੀ ਨਾਂ ਦੀ ਨਚਾਰ ਤੋਂ ਭਰੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿੱਚ ਸਰਵਣ ਨੂੰ ਭਰਾ ਅਖਵਾ ਕੇ, ਉਸ ਦੀ ਖਿੱਲੀ ਉਡਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਖਲਾਕੋਂ ਗਿਰੇ ਫਿਕਰੇ ਉਸ 'ਤੇ ਕੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਬੱਲੇ ਓ ਸ਼ੋਕੀਨਾਂ, ਭੈਣ ਦਾ ਮੁਜਰਾ ਸੁਣਨ ਆਇਆਂ ਹਾ..ਹਾ..ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕੀ? ਕਿਹਾ...ਜਾਣੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੀਚ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰੇਆਮ ਇੱਕ ਪਾਕ ਪਵਿੱਤਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਉਧੇੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਪਰ ਇਹ ਹੋਛਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਦੋਂ ਕੌੜੀ ਸਚਾਈ ਬਣ ਗਿਆ...ਜਦੋਂ ਉਸ ਸਰਵਣ ਮਰਦ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਉਸ ਕੰਜਰੀ ਅੱਗੇ ਅਪਣਾ ਗੁੱਟ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ, ਤੇ ਗਰਜ ਕੇ ਕਿਹਾ...ਲੈ ਫਿਰ ਜੇ ਵੀਰ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇ ਰੱਖੜੀ। ਉਸ ਕੁੜੀ ਨੇ ਵੀ ਪੂਰੇ ਹੌਸਲੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਚੁੰਨੀ ਦੀ ਕੰਨੀ ਪਾੜੀ ਤੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤੀ ਰੱਖੜੀ ਤੇ ਭੁੱਬਾਂ ਮਾਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸੱਜਰੇ ਵੀਰ ਦੀ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਰੋਈ...ਤੇ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਵੀਰ, ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਤਾਈ ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੈਣ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਭੈਣ ਆਖੀਂ..ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਣਾ ਹਰਾਮ ਕਰਦੇ ਗਏ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਹੋਰ ਪੀਡੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪਰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਅੰਬਰੀ ਕੋਲੋਂ (ਸਰਵਣ) ਅਪਣੇ ਸੱਜਰੇ ਵੀਰ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ, ਲਾਅਨਾਤਾਂ, ਗਾਲ੍ਹਾਂ, ਅਪਮਾਨ ਸਹਿਆ ਨਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਡੋਲ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਸਰਵਣ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਮੋਹ ਤੇ ਅਪਣੱਤ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦਾ..ਹੁਣ ਤਾਂ ਅੰਬਰੀਏ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਤੂੰ ਮੁੜ ਕੇ ਨੱਚੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅੰਬਰੀ ਨੱਚਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਰਵਣ ਦੀ ਭੈਣ ਨੱਚਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਪੱਤ ਤੇਰੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਅੰਬਰੀਏ। ਸਿਸਕੀਆਂ ਲੈਂਦੀ ਅੰਬਰੀ ਆਖਦੀ..ਨਹੀਂ ਵੀਰਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਮਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਜਾਵਾਂ ਪਰ ਤੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਜੀਉਂਦਾ ਰੱਖਾਂਗੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰ ਔਕੜ ਨਾਲ ਦੋਵੇਂ ਹਿੱਕ ਤਾਣ ਕੇ ਲੜਦੇ ਰਹੇ। ਆਪਣਾ ਸਿਦਕ ਨਹੀਂ ਹਾਰਿਆ। ਆਖ਼ਿਰ ਸੱਚ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ। ਅੰਬਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਕਰ ਕੇ ਹਰ ਖੁਸ਼ੀ ਨਸੀਬ ਹੋਈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਵੀਰ ਮਿਲਿਆ, ਫੇਰ ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ, ਫੇਰ ਇਕ ਧਰਮੀ ਬਾਬਲ, ਆਖ਼ਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਰੌਸ਼ਨ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲਾ, ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ, ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਦਿਲ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਵੀ ਮਿਲ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਹਰ ਔਰਤ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ, ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਵੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਔਰਤ ਦੇ ਉੱਜਲ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਇਕ ਨਾਅਰਾ ਵੀ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤਾ (ਧਰਮ ਭਾਅ ਜੀ ਦੀ ਜੁਬਾਨੀ)

“ਔਰਤ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ”

ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਸਰੋਤ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੰਗਾਰਿਆ ਸੀ—“ਸੋ ਕਿਉਂ ਮੰਦਾ ਆਖੀਏ, ਜਿਸ ਜੰਮੇ ਰਾਜਾਨ” ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨੀਚਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਉੱਠਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ

ਸੀ। ਕਬੀਰ ਜੀ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਜਾਤਪਾਤ ਤੇ ਕੋਈ ਔਕਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ “ਅਵੱਲ ਅਲ੍ਹਾ ਨੂਰ ਉਪਾਇਆ, ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸਭ ਬੰਦੇ, ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭ ਜਗ ਉਪਜਿਆ ਕੌਣ ਭਲੇ ਕਉ ਮੰਦੇ।”

ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੈੱਟ ਫਿਲਮ ਫਾਰਮੂਲੇ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਕਸਰ ਤਵਾਇਫ਼ਨੁਮਾ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਕੋ ਘਿਸਿਆ-ਪਿਟਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੋਹਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਹੀਣਤਾ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀ ਕੇ ਵੀ ਚੰਗੇ ਸੰਸਕਾਰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖ ਸਕੀਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਖੋਖਲੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਲਈ ਉਹ ਅਕਸਰ ਬਲੀ ਦਾ ਬੱਕਰਾ ਬਣਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਸ਼ਮੂ, ਪਾਕੀਜਾ, ਅਦਾਲਤ, ਉਮਰਾਓ ਜਾਨ ਦਾ ਇੱਕੋ ਤਰਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਸੀ। ਉਹੀ ਲਾਚਾਰੀ, ਉਹੀ ਕੁਰਬਾਨੀ, ਫੇਰ ਖੁਦਕਸ਼ੀ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ.. ਫੇਰ ਹਾਏ ਬੇਚਾਰੀ ਕਹਿ ਕੇ ਚਾਰ ਹਮਦਰਦੀ ਦੇ ਹੰਝੂ। ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਕੁਝ ਦੇਣ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਰਿਹਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਹਨਾਂ ਬੇਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਏਨੇ ਨਿਪੁੰਸਕ ਤੇ ਕੰਗਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ? ਸਿਰਫ਼ ਵਰਤਣਾ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ? ਕੀ ਨਿਭਾਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਜ਼ਮੀਰ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ? ਕੀ ਆਪਣੀ ਹਵਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਇਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਕੰਜਰੀ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਹੱਥ ਨਹੀਂ? ਬਸ ਚਾਰ ਹੰਝੂ ਹੀ ਹਨ।

ਜਿੰਨਾਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਆਪਣੀ ਬੇਬਸੀ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ-ਅੰਦਰੀ ਰੋਈਆਂ ਨੇ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਹਨਾਂ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਹੜ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਗ਼ੈਰਤ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਡਰਦੇ ਨਹੀਂ, ਬੜੇ ਢੀਠ ਹਾਂ ਤੇ ਚਾਤਰ ਹਾਂ, ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਰੱਬ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਭਾਂਡਾ ਭੰਨ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਵੀ ਫਿਲਮੀ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਿਲਕੁਲ ਇਕ ਸਿਨੇਮਾ ਘਰ ਵਿਚ ਜਿਥੇ, ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਾਰ ਇਕ ਫਿਲਮ ਚਲਾ ਕੇ ਵੀ ਆਪ ਕਦੇ ਪੂਰੀ ਫਿਲਮ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਸ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਗੀਲਾਂ ਗੀਵਾਈਂਡ ਕਰ ਕੇ ਅਗਲਾ ਸ਼ੋਅ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਹਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵੀ ਰੋਜ਼ ਨਵੇਂ ਸ਼ੋਅ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਦਰਸ਼ਕ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਔਕੜਾਂ ਉਥੇ ਹੀ ਖੜੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ਚੱਕਰਵਿਊ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਨਾਇਕਾ (ਕੰਜਰੀ) ਜੋ ਸੱਚਮੁੱਚ ਕੰਜਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜੰਮੀ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਪਾਈ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਉਗ ਕੇ ਵੀ ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਆਪਣੀ ਪਵਿੱਤ੍ਰਤਾ ਤੇ ਕੌਮਲਤਾ ਜਿਊਂਦੀ ਰੱਖੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਘਰੋਂ ਕੱਲੀ ਚੱਲੀ ਸੀ, ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਸਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਸੱਚੇ ਵਫ਼ਾਦਾਰ, ਹਮਦਰਦ, ਹਮਖਿਆਲ ਸਾਥੀ ਮਿਲਦੇ ਗਏ, ਫੇਰ ਕਾਰਵਾਂ ਬਣਦਾ ਗਿਆ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਸੱਚਾ ਸਿਦਕ ਤੇ ਜਨੂੰਨ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਪਿੱਛੇ ਪੈੜਾਂ ਛੱਡਦਾ ਗਿਆ। ਬਸ ਇਹੀ ਸੀ ਮੇਰਾ ਬਰਸਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਅਧੂਰਾ ਸੁਪਨਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ਮੁੜ ਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਬੰਬਈ ਗਿਆ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਉੱਘੀ ਹਸਤੀ

ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਔਰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਬਜੈਕਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਬਨਾਉਣ ਤੋਂ ਵਰਜਿਆ ਕਿ ਇਹ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰ ਹਿੱਟ ਫਿਲਮ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੀ ਮਿਆਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਬਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਾ ਛੱਡੀ। ਲਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਫਿਲਮ ਦਾ ਟਾਈਟਲ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਨਾਇਕਾ (ਕੰਜਰੀ) ਦੀ ਪੂਰ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲੀ ਹੂਕ ਦੀ ਦਿਲੋਂ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਧਰਮਿੰਦਰ ਭਾਅ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਇੱਕ ਕਰਮ ਯੋਗੀ ਦਾ ਰੋਲ ਨਿਭਾਇਆ। ਦੂਜੇ ਸਿਤਾਰੇ ਰਮਾ ਵਿੱਜ, ਮਧੂ ਮਾਲਨੀ, ਗਿਰਜਾ ਮਿੱਤਰਾ, ਭਰਤ ਕਪੂਰ, ਮੇਹਰ ਮਿੱਤਲ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪ ਸਰਵਣ ਦਾ ਰੋਲ ਨਿਭਾਇਆ। ਰੋਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਤਿੰਨੋਂ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਭੈਣਾਂ ਲਤਾ ਜੀ, ਆਸ਼ਾ ਜੀ, ਉਸ਼ਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਇਕੱਠਿਆ ਕੀਤਾ। ਮਹਿੰਦਰ ਕਪੂਰ ਜੀ, ਰਫੀ ਜੀ ਦੇ ਸਕੇ ਭਰਾ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਭਾਰਤ ਬੁਲਾਕੇ ਅੰਬਰੀ ਦੇ ਗਾਣੇ ਗੁਆਏ। ਰਫੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇੱਕ ਅਧੂਰਾ ਸੁਪਨਾ ਵੀ ਸਾਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਦਿਲਰਾਜ ਕੌਰ ਤੇ ਸਵਿਤਾ ਸਾਥੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਗਿੱਧੇ ਦੀ ਪਿਰਤ ਪਾਈ।

ਮੈਂ ਕਹਾਣੀ, ਪਟਕਥਾ, ਸੰਵਾਦ, ਗਾਣੇ ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਦੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ 'ਕੱਲੇ ਨੇ ਨਿਭਾਈਆਂ। ਇਸੇ ਲਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕੁਝ ਉਣਤਾਈਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹੋਣ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਮੇਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਮਰਦਪੁਣੇ ਦੀ ਝੂਠੀ ਹੈਂਕੜ ਨੇ, ਨਾ ਹੀ ਲਤਾ ਜੀ ਦਾ ਏਨਾ ਪਿਆਰਾ ਦਿਲ ਟੁੰਬਵਾਂ ਗਾਣਾ ਸੁਣਿਆ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਤੇ ਵੱਜਣ ਦਿੱਤਾ। ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੀ ਫਿਲਮ ਦੀ ਕੌੜੀ ਸਚਾਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਘ ਥੱਲੇ ਉਤਰੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਗੁਣਕਾਰੀ ਕੁਨੀਨ ਖੁਆਉਣ ਲਈ, ਫਰੇਬੀ ਸ਼ੱਕਰ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦਾ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ।

ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਲਈ 'ਅੰਨ੍ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ' ਬੱਸ ਇੱਕ ਮਜ਼ਾਕ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ। ਮੇਰੀ ਨਾਮੋਸ਼ੀ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਨਿਘਾਰ ਗਈ। ਮੈਂ ਗੁਮਨਾਮ ਨੇਰੀਆਂ 'ਚ ਸਦਾ ਲਈ ਗੁਆਚ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਲਿਖੀ ਇਕ ਗਜ਼ਲ ਦਾ ਮੁੱਖੜਾ ਮੈਨੂੰ ਸੱਚਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ...

ਬਨ ਬਨ ਕੇ ਹਰ ਬਾਤ ਬਿਗੜੀ,
ਕੁੱਛ ਹਮੀਂ ਮੇਂ ਕਮੀ ਹੋਗੀ!

-੦-

ਸੁਲੱਖਣੀ ਨਾਰ

ਓਹ ਰੱਬਾ ਅਜਿਹੀ ਮਿਲਾਈਂ ਇਕ ਨਾਰ
ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਖੜੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤੇਰਾ ਦੀਦਾਰ
ਸੀਰਤ ਜਿਸਦਾ ਗਹਿਣਾ ਹੋਵੇ,
ਹਯਾ ਵਿਚ ਉਠਣਾ ਬਹਿਣਾ ਹੋਵੇ
ਅਦਬ ਵਿਚ ਸੁਣਨਾ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ,
ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਆਂਦਾ ਰਹਿਣਾ ਹੋਵੇ
ਆਪੇ ਬੁੱਝ ਲਵੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ
ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇ ਕਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ...
ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਸੂਰਤ ਹੋਵੇ
ਨੀਤ ਦੀ ਰੱਜੀ, ਰੂਹ ਦੀ ਅਨਮੋਲ
ਹਾਸੇ ਉਸਦੇ ਖੁਸ਼ਬੋਆਂ ਵੰਡਣ
ਮਿਸ਼ਰੀ ਘੋਲਣ ਮਿੱਠੇ ਬੋਲ
ਹਯਾ ਦਯਾ ਦੀ ਮੂਰਤ ਹੋਵੇ
ਸਦਾ ਸਿਦਕੀ ਰਹੇ ਅਡੋਲ
ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਸਰਮਾਇਆ ਰੱਖੇ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਲਈ ਇਤਬਾਰ....
ਉਹ ਵਿਹੜਾ ਨਿਰੀ ਹੈ ਜੱਨਤ,
ਜਿੱਥੇ ਵਸੇ ਅਜਿਹੀ ਸੁਲੱਖਣੀ ਨਾਰ...
ਉਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਅਰਮਾਨ ਬਣੇ
ਉਹ ਹਰ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਬਣੇ
ਉਹ ਹਰ ਦਿਲ ਦੀ ਸਤਿਕਾਰਤ ਮਹਿਮਾਨ ਬਣੇ
ਉਹ ਪੂਰੀ ਔਰਤ ਜਾਤ ਦੀ ਇੱਕ ਪਹਿਚਾਣ ਬਣੇ
ਗੁਣਾਂ ਲੱਧੀ ਉਹ ਸਦਾ ਨਿਵੀ ਰਹੇ
ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਮਾਣੇ ਸਤਿਕਾਰ...
ਓਹ ਰੱਬਾ ਅਜਿਹੀ ਮਿਲਾਈਂ ਇਕ ਨਾਰ
ਜਿਸ ਦੇ ਮੁੱਖੜੇ ਵਿਚ ਹੋਵੇ ਤੇਰਾ ਦੀਦਾਰ

-੦-

ਇਕ ਖੂਬਸੂਰਤ ਮਾਂ-ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ

ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਨਾਮ ਸੀ..ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸੀ..ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਆਦਰਸ਼ ਨਾਰੀ ਸੀ, ਇਕ ਅਬਲਾ ਵਿਚਾਰੀ...ਦੁਖਿਆਰੀ ਸੀ, ਇਕ ਮਜ਼ਲੂਮ ਔਰਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਸੀ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ...। ਉਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਝ ਯਾਦਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁੱਝ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਕਰ ਲਵਾਂ। ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਉਹ ਧੁਰ ਅੰਦਰੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੱਛੀ ਪਈ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਮੀਨਾ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਫਿਲਮ ਸਨ 1939 ਵਿੱਚ 6 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਬਤੌਰ ਕਲਾਕਾਰ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਨਾਂ ‘ਮਹਿਜ਼ਬੀਨ’ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਆਪਣੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸੁਪਰ ਹਿੱਟ ਫਿਲਮ “ਬੈਜੂ ਬਾਵਰਾ” (1954) ਵਿੱਚ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਅੰਤਲੇ ਸਾਹਾਂ ਤੱਕ ਉਹ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਹੀ ਰਹੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਸਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸੁਣੋ—

ਸਫੇਦ ਕਪੜੇਂ ਸੇ, ਜ਼ਖਮ ਆਪਣੇ ਛੁਪਾਏ ਹੁਏ

ਫਿਰ ਵੁਹੀ ਮੈਂ, ਫਿਰ ਵੁਹੀ ਚੁਰਾਹਾ, ਵੁਹੀ ਬੇਨਾਮ ਸਕੂਤ

ਧੂੰਆਂ-ਧੂੰਆਂ ਸਾ, ਨਜ਼ਰ ਔਰ ਵੁਹੀ ਸੰਨਾਟਾ

ਫਿਰ ਸੇ ਅਹਸਾਸ ਨੇ ਪਹਨਾ ਹੈ, ਬੇਬਸੀ ਕਾ ਲਿਬਾਸ

ਸਵਾਲ ਬਨ ਗਈ, ਬੇਵਜ੍ਹਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਫਿਰ ਸੇ

ਜਵਾਬ ਜਿਸਕਾ ਫਿਰ ਸੇ, ਵੁਹੀ ਹੈਰਾਂ ਸੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਹੈ...

ਸਾਡੇ ਸਵਾਰਥੀ ਸਮਾਜ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮਰਦ ਵਰਗ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਵਫਾ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਸੁਹਲ ਦਿਲ ਤੇ ਜ਼ਮੀਰ ਦੀਆਂ ਕੀਚਰਾਂ-ਕੀਚਰਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਨਸ-ਨਸ ਘਾਇਲ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਸੀ:

ਯੂੰ ਤੇਰੀ ਰਾਹ ਗੁਜ਼ਰ ਸੇ, ਹਮ ਦੀਵਾਨਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਗੁਜ਼ਰੇ

ਕਾਂਧੇ ਪੇ ਅਪਨੇ ਰੱਖ ਕੇ, ਅਪਨਾ ਮਜ਼ਾਰ ਗੁਜ਼ਰੇ...

ਭਾਵੇਂ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਹਰ ‘ਸਾਹ’ ਇਕ ਸਰਦ ‘ਆਹ’ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਦੇ ‘ਉਫ’ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ‘ਪੀੜ’ ਤੇ ‘ਜ਼ਬਤ’ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ‘ਅਦਾ’ ਹੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਇਕ ‘ਪਿਘਲਦਾ ਹੋਇਆ ਲਾਵਾ’ ਸੀ। ਪੱਥਰ ਤੋਂ ਪੱਥਰ ਦਿਲ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅੱਖਾਂ... ਉਸ ਦੇ ਭਖਦੇ ਤੇ ਥਿਰਕਦੇ ਬੁੱਲ੍ਹ...ਉਸਦਾ ‘ਉਦਾਸ ਚੰਨ’ ਵਰਗਾ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿਹਰਾ...ਸਾਰੇ ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਸਹਿਜ ਭਾਵ

ਨਾਲ ਕਦੇ ਕਦੇ ਡੂੰਘੀਆਂ ਰਮਜਾਂ ਵੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਤਕਰੀਬਨ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕੇ, ਆਪ ਵੀ ਰੱਜ ਕੇ ਰੋਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੁਆਂਦੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਖਾਣ ਬਣ ਗਈ ਸੀ ਕਿ, “ਇਹ ਤਾਂ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਵਰਗਾ ਰੋਲ ਹੈ...”।” ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਕਾਰ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਬਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਗੱਲ ਕਿੱਥੇ ਬਣਦੀ ਸੀ...? ‘ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ’ ਤਾਂ ‘ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ’ ਹੀ ਸੀ। ਐਵੇਂ ਤੇ ਨਹੀਂ ਲੋਕ ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਸਨੂੰ ‘ਟੈਰੇਜ਼ਡੀ ਕੁਈਨ’ ਕਹਿੰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਕ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣਾ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਇਨਸਾਫ਼ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਘੁੱਟ ਪੀਣੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ... ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਲ-ਤਿਲ ਕਰ ਕੇ ਮਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ... ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਘੁੱਟਾਂ ਨਿਗਲਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਨੇ... ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਰੋਜ਼ ਜ਼ਹਿਰ ਪੀਂਦੀ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਜ਼ਹਿਰ ਪੀਂਦੀ ਪੀਂਦੀ ਹੀ ਉਹ ਮਰ ਗਈ।

ਯੇ ਨੂਰ ਕੈਸਾ ਹੈ, ਬਰਫ਼ ਕਾ ਕਫ਼ਨ ਪਹਨੇ
ਰਾਖ ਕਾ ਸਰਨ ਪਹਨੇ, ਬਰਫ਼ ਕੀ ਲਾਸ਼ ਹੈ
ਲਾਵੇ ਸਾ ਬਦਨ ਪਹਨੇ, ਗੂੰਗੀ ਚਾਹਤ ਹੈ
ਰੁਸਵਾਈ ਕਾ ਕਫ਼ਨ ਪਹਨੇ, ਹਰੇਕ ਕਤਰਾ ਮੁਕੱਦਸ ਹੈ
ਮੈਲੇ ਆਂਸੂ ਕਾ....

ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਬੜੀ ਖ਼ੁਦਗਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਪੀੜ ਅਤੇ ਕੜਵਾਹਟ ਦਾ ਬੜੀ ਮੱਕਾਰੀ ਨਾਲ ਸੋਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਝੂਠੀ ਵਾਹ-ਵਾਹ... “ਤੁਮ ਤੋਂ ਤੁਮ ਹੋ... ਤੁਮਹਾਰਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੀਨਾ ਜੀ...” ਉਸ ਦੀ ਝੂਠੇ ਮਨ ਨਾਲ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਇਸੇ ਜ਼ਮੀਨ ‘ਤੇ ਬਸ’... ਦੋ ਚਾਰ ਫ਼ਿਲਮੀ ਐਵਾਰਡ ਉਸਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ... ਗੋਂਗਲੂਆਂ ਤੋਂ ਮਿੱਟੀ ਝਾੜਦੇ ਰਹੇ! ਬਿਲਕੁੱਲ ਉਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਲੁੰਬੜੀ-ਨੁਮਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਤਰਾਸਦੀ ਵਾਂਗ! ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਹਿੰਗੇ ਸ਼ੌਕ ਬਣੇ ਰਹੇ ਹਨ... ਬਹੁਤ ਆਹਲਾ ਤੇ ਨਾਯਾਬ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਤਰ (ਪ੍ਰਫਿਊਮ) ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਨਿੱਕੇ ਤੇ ਮਾਸੂਮ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਨੱਠਾਈ ਤੇ ਹਫ਼ਾਈ ਰੱਖਦੇ ਨੇ... ਤਾਂ ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਹਦਾ ਪਸੀਨਾ ਨਿਚੋੜ ਕੇ... ਉਸ ਦੇ ਪਸੀਨੇ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਣ। ਅੱਜ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਅਮੀਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਾਸੂਮਾਂ ‘ਤੇ ਕਹਿਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਤਾਪਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਜ਼ਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਵਿਚਾਰੀ ਇੱਕ ‘ਕੱਟੇ ਪਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀ’ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕੱਲੀ-ਕਹਿਰੀ ਛਟਪਟਾਂਦੀ ਰਹੀ... ਤੜਫ਼ਦੀ ਰਹੀ... ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਤੇ ਅਜੀਮ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਰਸ਼ੀ ਉਡਦੀ ਪਰਵਾਜ਼ ਜ਼ਮੀਨ ‘ਤੇ ਗੀਗਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਕਈ ਦਹਾਕੇ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਤੇ ਰਾਈਟਰ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਇਹੀ (ਖੂਬਸੂਰਤ ਪਸੀਨੇ ਵਾਲੀ) ਘਿਨੌਣੀ ਖੇਡ ਖੇਡਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਕਰੁਣਾ-ਭਰਪੂਰ... ਤਰਾਸਦੀ ਵਾਲੇ... ਇੱਕ ਬਾਂਝ ਮਾਂ ਮਮਤਾ ਲਈ ਵਿਲਕਦੀ... ਦੁਖਿਆਰੀ ਤੇ ਕਰਮਾ ਮਾਰੀ ਮਾਂ... ਭੈਣ ਵਾਲੇ

ਰੋਲ...ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸੇ ਲਈ ਹੀ ਲਿਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸੀ। ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਬਰਸਾਤੀ ਹੰਝੂਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਡੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ, ਜਿਹਨੂੰ ਅਸੀਂ 'ਮਾਇਆ ਨਗਰੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ...ਖੂਬ 'ਕੈਸ਼' ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਇੱਕ 'ਪਾਰਸ' ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਛੁਹਿਆ, ਉਹਨੂੰ ਉਹਨੇ ਤਾਰ ਦਿੱਤਾ...ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਹੀਰੋ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਾਂ ਰਾਈਟਰ...ਸਭ ਉਸਦੀਆਂ 'ਆਹਾਂ' ਤੇ 'ਹੰਝੂਆਂ' ਸਦਕਾ ਆਪਣੀਆਂ ਤਜ਼ਰਬਿਆਂ ਭਰਦੇ ਰਹੇ। ਉਸਦੇ ਖੁਰਦੇ ਹੱਡਾਂ ਤੇ ਬਲਦੇ ਭਾਂਬੜਾ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਸੇਕਦੇ ਰਹੇ...ਅਣਗਿਣਤ ਫਿਲਮਾਂ, ਜੋ ਉਸਦੀ ਬਦੌਲਤ ਹੀ ਹਿੱਟ ਹੋਈਆਂ ਸਨ...ਫਿਰ ਇਹੀ ਲੋਕ ਉਸਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਫ਼ਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝਿਆਂ ਕਰਕੇ ਚਟਖਾਰੇ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਉਹ ਵਿਚਾਰੀ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਹਉਂਕਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਮੋਸ਼ ਸਮੇਟੀ ਬੈਠੀ ਰਹੀ...ਘੁਣ ਵਾਂਗ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਬਖਸ਼ਦੀ ਰਹੀ। 'ਏਕ ਹੀ ਰਾਸਤਾ', 'ਪਰਨੀਤਾ', 'ਕਾਜਲ' 'ਦਿਲ ਏਕ ਮੰਦਿਰ', 'ਦਿਲ ਅਪਨਾ ਪ੍ਰੀਤ ਪਰਾਈ', 'ਬੈਜੂ ਬਾਵਰਾ', 'ਚਿਰਾਗ ਕਹਾਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਕਹਾਂ', 'ਚੰਦਨ ਕਾ ਪਲਨਾ', 'ਫੂਲ ਔਰ ਪੱਥਰ', 'ਗਜ਼ਲ', 'ਪਾਕੀਜ਼ਾ', 'ਦੁਸ਼ਮਨ', 'ਮੇਰੇ ਅਪਨੇ', ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਅਣਗਿਣਤ ਫਿਲਮਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ।

ਕਈ ਉਸਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਆਨੇ-ਬਹਾਨੇ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਆਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਗਰਜ ਤੇ ਤਮ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਹਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਲੁਟਾਂਦੀ ਰਹੀ...ਚੁੱਪ ਚਾਪ...ਲੋਭੀ ਤੇ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਫਰੋਲਣ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫੁਰਸਤ ਨਾ ਮਿਲੀ...ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਇਕ ਜੀਂਦੀ-ਜਾਗਦੀ ਔਰਤ ਹੈ...ਉਸਦੀ ਵੀ ਕੋਈ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ...ਉਸਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਅਰਮਾਨ ਹੋਣਗੇ...।

ਬੈਠੇ ਹੋਂ ਰਾਸਤੇ ਮੇਂ, ਦਿਲ ਕਾ ਖੰਡਰ ਸਜਾ ਕਰ
ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੀ ਤਰਫ਼ ਸੇ, ਏਕ ਦਿਨ ਬਹਾਰ ਗੁਜ਼ਰੇ
ਤੁਮਨੇ ਭੀ ਹਮਕੋ ਦੇਖਾ, ਹਮਨੇ ਭੀ ਤੁਮਕੋ ਦੇਖਾ
ਤੂੰ ਦਿਲ ਹਾਰ ਗੁਜਰਾ, ਹਮ ਜਾਨ ਹਾਰ ਗੁਜ਼ਰੇ...

ਕਮਾਲ ਅਮਰੋਹੀ ਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਖਸ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਦਿਲ ਦਾ ਰੱਜ ਕੇ ਸੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ। ਉਹਨੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਲੱਛੇਦਾਰ ਫਰੋਬੀ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਬੀਵੀ ਹੀ ਨਹੀਂ...ਬਸ...ਇਕ ਪੈਸੇ ਕਮਾਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਮਰੋਹੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਬੱਚੇ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਬੇਰਹਿਮ ਤੇ ਜ਼ਾਲਮ ਬੰਦੇ ਨੇ, ਇਕ ਕਾਰ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਵਿੱਚ ਮਾਮੂਲੀ ਹੱਥ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਦੀ ਤੀਮਾਰਦਾਰੀ ਦੀ ਆੜ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚਾਰੀ ਦੀ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਹੀ ਕਢਵਾ ਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਸਦੀਵੀ 'ਬਾਂਝ' ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਹਾਦਸੇ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਧੁਰ ਅੰਦਰੋਂ ਵਲੂੰਧਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਖਰ ਗਈ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਸਬਰ, ਸੰਜਮ ਤੇ ਖਲੂਸ ਜਿਵੇਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੁਖਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਅਸਹਿ-ਦੁੱਖ ਸਹਿਣ ਦਾ ਹੁਣ ਦਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਲੱਗੀ।

ਇਹ ਬੋਥਾ ਸਹਾਰਾ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਖੋਖਲਾ ਹੀ ਖੋਖਲਾ ਕਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਰੇਤ ਵਾਂਗ ਕਿਰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਢਹਿੰਦੀ ਕੰਧ ਦੀ ਛਾਂਵੇਂ ਬਹਿਣੋਂ ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਹੀ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਣ ਲੱਗੇ ਸਨ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਸਦੇ ਹੇਠਾਂ ਹੀ ਨਾ ਆ ਜਾਈਏ!

ਸ਼ਮਾਂ ਹੂੰ, ਫੂਲ ਹੂੰ, ਯਾ ਰੇਤ ਕੇ ਕਦਮੋਂ ਕਾ ਨਿਸ਼ਾਂ

ਆਪਕੋ ਹੱਕ ਹੈ, ਮੁਝੇ ਜੋ ਭੀ ਜੀ ਚਾਹੇ, ਕਹ ਲੋਂ

ਕਮਾਲ ਅਮਰੋਹੀ ਦੇ ਸਟੂਡੀਓ ਕਮਾਲਸਤਾਨ ਦਾ ਘੇਰਾ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਵਧਦਾ ਗਿਆ, ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਘੇਰਾ ਸੁੰਗੜਦਾ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ, ਜੋ ਸੋਨੇ ਦਾ ਪਿੰਜਰਾ ਸੀ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਹ ਲੋਹੇ ਦਾ ਪਿੰਜਰਾ ਬਣਦਾ ਗਿਆ। ਮੀਨਾ ਜੀ ਦੀ ਖੂਨ-ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ, ਕੁਝ ਤਾਂ ‘ਪਾਕੀਜਾ’ ਫਿਲਮ ਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਖਪ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਬਾਕੀ ਕਮਾਲ ਅਮਰੋਹੀ ਦੇ ਵਿਹਲੜ ਚਮਚੇ ਡਕਾਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੀ ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਅਦਾਕਾਰਾ ਕੋਲ ਕਦੇ-ਕਦੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਵੀਹ-ਤੀਹ ਰੁਪਈਏ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੇ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਉਸਦਾ ਹਮਦਰਦ ਆਣ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਜਾਣੋ, ਜਿਸ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਉਹ ਫਿਲਮੀ ਪਰਦੇ ਉੱਤੇ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਦਤਰ ਤੇ ਤਰਸਯੋਗ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਇੱਕ ਦੁਖੀ ਅਬਲਾ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਅਜਿਹੀ ਛਾਪ ਛੱਡਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਫਿਲਮਾਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਮਿਸਾਲ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਭਾਵੇਂ ‘ਫੂਲ ਔਰ ਪੱਥਰ’ ਦੀ ਇੱਕ ਮਜ਼ਲੂਮ ਬੇਵਾ ਦਾ ਰੋਲ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ‘ਸਾਹਿਬ ਬੀਬੀ ਔਰ ਗੁਲਾਮ’ ਦੀ ਇੱਕ ਬੇਕਸ ਲਾਚਾਰ ਸ਼ਰਾਬਣ ਬਹੂਰਾਣੀ ਹੋਵੇ..ਪੱਥਰ ਤੋਂ ਪੱਥਰ ਅੱਖ ਵੀ ਡੁੱਲ੍ਹ ਪੈਂਦੀ ਸੀ, ਇਹ ਮੀਨਾ ਜੀ ਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਕਮਾਲ ਸੀ। ਕਦੇ ਲਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ “ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਜੈਸੀ...ਸੁਭਾਵਿਕ ਅਦਾਕਾਰਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਫਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਮੈਂ ਫਿਰ ਕਭੀ ਪੈਦਾ ਹੋਗੀ...ਮੀਨਾ ਜੀ ਕਾ ਗਾਨਾ ਗਾ ਕਰ ਮੈਂ ਔਰ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਜਾਤੀ ਥੀ...।” ਮੀਨਾ ਜੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਦਲੀਪ ਕੁਮਾਰ ‘ਟਰੈਜਡੀ ਕਿੰਗ’ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ, “ਮੀਨਾ ਜੀ ਕੇ ਸਾਥ ਜਬ ਮੈਂ ਸ਼ਾਟ ਦੇਤਾ ਥਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸੁਚੇਤ ਹੋਤਾ ਥਾ..ਕਿ ਕਹੀ ਮੇਰੀ ਛੁੱਟੀ ਨਾ ਕਰ ਦੇਂ...।”

ਸੱਠਾਂ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਗੁੱਡੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਜੀ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ‘ਨੀਲਾ ਆਕਾਸ਼’ ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਮਹਿਮੂਦ ਧਰਮਿੰਦਰ ਜੀ ਦੇ ਕਾਫੀ ਨੇੜੇ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਮਹਿਮੂਦ ਮੀਨਾ ਜੀ ਦਾ ਛੋਟਾ ਜੀਜਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਫਿਕਰਮੰਦ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਧਰਮਿੰਦਰ ਤੇ ਮਹਿਮੂਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ‘ਤੇ ਖੇਡ ਕੇ ਮੀਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਨਰਕ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮੀਨਾ ਜੀ ਵੀ ਜੱਟ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਾਹਵਾਂ ਨੂੰ ‘ਆਪਣੀਆਂ’ ਸਮਝਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ‘ਫੂਲ ਔਰ ਪੱਥਰ’ ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਧਰਮਿੰਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਈਨ ਕਰਵਾ ਕੇ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਸਟਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ...ਤੇ ਬੱਚਾ-ਬੱਚਾ ਧਰਮ ਭਾਅ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀਰੋ ‘ਸ਼ਾਕਾ’ ਸਮਝਣ ਲੱਗ

ਪਿਆ। ਫੇਰ ਕੁਝ ਸਾਲ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਰਲ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿੱਚ ਗੋਤੇ ਲਾਂਦੇ ਰਹੇ। ਪਰ ਧਰਮਿੰਦਰ ਜੀ ਤਾਂ ਤਾਜ਼ਾ-ਦਮ ਸਨ... ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗ ਦਾ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਕੰਢੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ, ਪਰ ਵਿਚਾਰੀ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਸ ਨਾਮੁਰਾਦ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਾ ਸਕੀ। ਉਸਦੇ ਫੇਫੜੇ ਛਲਣੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਬੀਮਾਰੀ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਹਿੜੇ ਪੈ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਜਾਨ ਦੇ ਲਾਲੇ ਪੈ ਗਏ। ਪਰ ਮੀਨਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹਠ ਨਾ ਛੱਡਿਆ, ਕਦੇ ਵੀ ਹਾਏ ਤੋਬਾ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗਿਲਾ-ਸ਼ਿਕਵਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ।

ਆਗਾਜ਼ ਤੋਂ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਅੰਜਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ

ਜਬ ਮੇਰੀ ਕਹਾਨੀ ਮੈਂ, ਵੇਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ

ਹੰਸ-ਹੰਸ ਕੇ ਜਵਾਂ ਦਿਲ ਕੇ, ਹਮ ਕਿਓਂ ਨਾ ਚੁਨੇ ਟੁਕੜੇ

ਹਰ ਸਖਸ਼ ਕੀ ਕਿਸਮਤ ਮੈਂ ਇਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ...

ਮੀਨਾ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਇੱਥੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮਾਲ ਅਮਰੋਹੀ ਨਾਲ ਏਨਾ ਖਟਾਸ ਭਰਿਆ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ‘ਪਾਕੀਜ਼ਾ’ ਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ‘ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ, “ਪਤਾ ਨਹੀਂ...ਕੌਨ ਸੇ ਜਨਮ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਕਰਜ ਉਤਾਰ ਰਹੀ ਹੂੰ...ਇਸੀ ਜਨਮ ਮੇਂ ਹੀ ਸਭ ਅਦਾ ਹੋ ਜਾਏ ਤੋਂ ਅੱਛਾ...ਨਹੀਂ ਤੋਂ ਕੰਮਬਖਤ ਕਬਰ ਮੇਂ ਭੀ ਕਮਰ ਸੀਧੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਦੇਂਗੇ।” ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੀ ‘ਮੇਰੇ ਅਪਨੇ’ ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਮੀਨਾ ਜੀ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੋਣ ਦੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦਰਵੇਸ਼ੀ ਫਿਤਰਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਪਾਰਸ ਹੋਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਬੂਤ 14-15 ਸਾਲਾਂ ‘ਚ ਬਣੀ ਇਕ ਦਮ ਫਲਾਪ ਹੋਈ ‘ਪਾਕੀਜ਼ਾ’ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਜਾਣੇ ਸੁਪਰ-ਹਿੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੀ ਮੁਹਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਆਪ ਵਿਚਾਰੀ ਭਾਵੇਂ ਮਣਾਂ-ਮੂੰਹੀ ਮਿੱਟੀ ਬੱਲੇ ਸਦਾ ਲਈ ਦੱਬੀ ਗਈ ਪਰ ਕਮਾਲ ਅਮਰੋਹੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਰਜ਼ੇ ਲਾਹ ਗਈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕੱਚੀ ਰਹੀ। ਪਰ ਕਮਾਲ ਅਮਰੋਹੀ ਦਾ ‘ਕਮਾਲਸਤਾਨ ਸਟੂਡੀਓ’ ਪੱਕਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਉਮਰ ਭਰ ਦੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਬਣਾ ਗਈ ਮੀਨਾ ਜੀ।

-o-

ਮੇਰੀਆਂ ਕੌੜੀਆਂ-ਮਿੱਠੀਆਂ ਯਾਦਾਂ-2

ਹੁਣ ਮੈਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ ਜੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਨੇੜਤਾ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੰਨ 1969-70 ਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਵਾਂ-ਨਵਾਂ ਬੰਬਈ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਨਾਣ ਲਈ ਭੱਜ-ਨੱਠ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੀਨਾ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਜੀਜਾ ਜੀ, ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਵਾਈ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਸ਼ਮ੍ਰਾ ਜੀ ਦੇ ਘੋਰ ਹੋਈ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਜੀਅ ਬੜੀ ਸੁਹਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਲੱਗਣ ਲੱਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਆਪਣਾ ਪਿੱਛਾ ਕਿਤੇ ਸਰਗੋਧਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਕਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਮੁੰਡਾ ਜਾਵੇਦ ਮੀਨਾ ਜੀ ਦਾ ਸੈਕਟਰੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਡੁੱਬਣ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੇਠਲੀ ਤਹਿ ਵਿਚ

ਰਹਿੰਦੇ ਚੂਹੇ ਹੀ ਜਹਾਜ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜਦੇ ਨੇ...ਭਾਵੇਂ ਜਾਂਦੇ ਹੀ ਨਿਗਲੇ ਜਾਣ...ਸ਼ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਪਰ ਮੀਨਾ ਜੀ ਨੇ ਕਦੇ ਉਫ਼ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਆਪਣੇ ਫਲੈਟ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਤਨਹਾ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ‘ਜੁਲਾਹਿਆਂ ਦੇ ਪਠਾਨ ਵਗਾਰੂ’, ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੇਰਾ ਰੋਜ਼ ਆਣਾ-ਜਾਣਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਸਟੋਰੀ, ਸੰਵਾਦ ਤੇ ਗਾਣੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਬਜੈਕਟ ‘ਜਹਾਂ ਜਾਗੇ ਵਹੀ ਸਵੇਰਾ’ ਦੇ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਸ ਵੀ ਆਰਟਿਸਟ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਈਨ ਕਰਨ ਜਾਣਾ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸਟੋਰੀ ਸੁਨਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਇੰਝ ਹੌਲੇ-ਹੌਲੇ ਮੇਰਾ ਝਾਕਾ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮੇਰੀ ਕੂਹਣੀ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਗੁੜ ਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਕਹਿੰਦੇ—“ਮਾਸਾ ਅੱਲਾ...ਅਰੇ ਬਲਬੀਰ ਭਾਈ...ਤੁਮ ਭੀ ਕਿਸੀ ਹੀਰੋ ਸੇ ਕਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਪੂਰੇ...ਹੀਰੋ ਲਗਤੇ ਹੋ...ਤੁਮ ਤੋਂ ਇਸ ਸਬਜੈਕਟ ਮੇਂ ਰੀਅਲ ਹੀਰੋ ਲੱਗੇਗੇ।” ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਅਤੇ ਅਜੀਤ ਦਿਓਲ ਨੇ ‘ਕੱਠਿਆਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ’। ਹੇਮੰਤ ਕੁਮਾਰ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗੀਤ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਰੋ-ਪਿੱਟ ਕੇ ਫ਼ਿਲਮ ਪੰਜ-ਛੇ ਗੀਤਾਂ ਬਣ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਈ। ਮੇਰੀ ਬਤੌਰ ਕਲਾਕਾਰ ਪਛਾਣ ਥੋੜ੍ਹੀ-ਬਹੁਤ ਬਣਨ ਲੱਗੀ। ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਫਾਇਦਾ ਇਹ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇਸ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਗਈ ਸੀ।

ਜਲਤੀ-ਬੁਝਤੀ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਥੀ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਕੀ ਤਰਹ

ਸਿਮਟਾ-ਸਿਮਟਾ ਸਾ ਹੈ, ਏਕ ਮਕਾਂ ਤਨਹਾ-ਤਨਹਾ

ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਮੀਨਾ ਜੀ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਸਮ੍ਹਾਂ ਜੀ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਰੁਕਦੇ ਦੋ ਚਾਰ ਤਮਾਕੂ ਵਾਲੇ ਪਾਨ ਵੀ ਬਣਵਾ ਲੈਂਦੇ...ਫੇਰ ਦੋਨੋਂ ਭੈਣਾਂ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਾਨ ਚਗੋਲੀ ਜਾਂਦੀਆਂ...ਅਤੇ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਇੱਕੋ ਪਾਨਦਾਨ ਵਿੱਚ ਖੁੱਕੀ ਵੀ ਜਾਂਦੀਆਂ...ਵਿੱਚ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂ ਵੀ ਕੇਰ ਲੈਂਦੀਆਂ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮੇਰੀ ਵੀ ਨੇੜਤਾ ਵੱਧਦੀ ਗਈ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਕੱਲਾ ਹੀ ਪਾਨ ਲੈ ਕੇ ਮੀਨਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ। ਮੀਨਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਾਨ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਲੈਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਚਾਹ ਬਣਾ ਕੇ, ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਠੰਡੀ ਚਾਹ ਦੀਆਂ ਚੁਸਕੀਆਂ ਲੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਰਦੂ ਜ਼ਬਾਨ ’ਤੇ ਬਹੁਤ ਮੁਹਾਰਤ ਸੀ। ਉਹ ਆਪ ਬਹੁਤ ਆਲ੍ਹਾ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰਾ ਸਨ। ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਬਹੁਤਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਉਰਦੂ ਮੇਰੇ ਪੱਲੇ ਨਾ ਪੈਣਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਦਿਲ ਟੁੰਬਵੀਆਂ ਤਸਬੀਹਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਉਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਦਕੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਉਰਦੂ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਭੁੱਖ ਪਿਆ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਵਜਦ ਵਿੱਚ ਆਏ, ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਸੁਨਾਉਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੇ ਤੇ ਬੜੀ ਗੋਰ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਤੇ ਜੀਅ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਾਦ ਵੀ ਦਿੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਹੀਰ ਵਾਰਿਸ’ ਬੜੀ ਪਸੰਦ ਸੀ। ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਕਲਾਮ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਯਾਰ ਸ਼ਿਵ ਬਟਾਲਵੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਵੀ ਪਵਾਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜੇ ਕਦੀ ਤੇਰਾ ਸ਼ਿਵ ਬੰਬਈ ਆਇਆ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਇਕ ਸ਼ਾਮ ਸਾਂਝੀ ਕਰਾਂਗੇ-ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਮੈਂ ਦੋ ਬਿਰਹਾ ਹਸਤੀਆਂ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਨਾ ਕਰਵਾ ਸਕਿਆ।

ਮੀਨਾ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਕਾਫੀ ਖਰਾਬ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਤਕਰੀਬਨ ਬੰਬਈ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਹੀਲੇ-ਵਸੀਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਇਲਾਜ ਲਈ ਜਾਣਾ ਪਿਆ। ਖਸਤਾ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਖਸਤਾ ਤਬੀਅਤ ਮੌਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਰਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਗਏ ਸਨ। ਬਸ ਦਰਦਵੰਦਾਂ ਦਾ ਮਸੀਹਾ ਬਣ ਕੇ ਸਿਰਫ ਸੁਨੀਲ ਦੱਤ ਜੀ ਹੀ ਨਿੱਤਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਮੱਦਦ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਸ਼ਾਇਦ ਨਰਗਿਸ ਜੀ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਮੀਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਪਣਾਪਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਅਦਾਕਾਰਾ, ਕਿੰਨੇ ਸਾਰੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪੱਧਰ ਦੇ ਮਾਨ-ਸਨਮਾਨ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ, ਅੱਜ ਲੰਡਨ ਦੇ ਇੱਕ ਆਮ ਖਰਾਬੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਜੇਹੇ ਇਲਾਜ ਪਈ ਕੱਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਵੱਡੀ ਦੀਦੀ ਡੌਲੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿ ਰਹੀ ਸੀ। ਜ਼ਿੰਨੀ ਵੀ ਦੀਦੀ ਦੀ ਔਕਾਤ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਤਨੋ, ਮਨੋ, ਧਨੋ ਮੀਨਾ ਜੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੀ ਦੀਦੀ ਦੇ ਇਸ ਸੁਭਾਅ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੀਨਾ ਜੀ ਦੇ ਹੋਰ ਨੇੜੇ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਬਰ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਸਦਾ ਆਪਣੀ ਖਿੱਚ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦੀ ਏ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਆਵਾਂ ਜਾਂ ਦਵਾਵਾਂ ਸਦਕੇ ਮੀਨਾ ਜੀ ਠੀਕ ਹੋ ਕੇ ਭਾਰਤ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਤਾਂ ਮੀਨਾ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰਾ ਪਰਹੇਜ਼ ਰੱਖਿਆ, ਜਦ ਫੇਰ ਉਹੀ ਤਨਹਾਈ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜਿਹਨ 'ਤੇ ਭਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਬੁਖਲਾਹਟ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤੋੜ ਦਿੰਦੀ...ਆਖਦੀ ਕੌਣ ਕਮਬਖ਼ਤ ਤਿਲ-ਤਿਲ ਮਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ...ਮਰ ਜਾਨੇ ਦੇ ਮੁਝੇ...ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਜ਼ਹਿਰ (ਸ਼ਰਾਬ) ਦਾ ਜਾਮ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਾ ਲੈਂਦੀ ਤੇ ਫੇਰ ਮੱਛੀ ਵਾਂਗ ਤੜਫਦੀ ਬੇਸੁੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਤਰਸਯੋਗ ਹਾਲਤ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਮੀਨਾ ਜੀ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਖਾਹ-ਮਖਾਹ ਦੀ ਫੋਕੀ ਜਿਹੀ ਹਮਦਰਦੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਦੀ। ਉਹ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਪਾਸਾ ਫੇਰ ਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੀ। ਮੀਨਾ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਤਨਹਾਈ ਨਾਲ ਇੱਕਮਿੱਕ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਕਦੇ ਕੁਝ ਗੁਣਗੁਣਾ ਲੈਂਦੀ...ਕਦੇ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਦੀ-ਪੜ੍ਹਦੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੌਂ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਕਿਤਾਬ ਆਪੇ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਮੀਨਾ ਜੀ ਕੋਲ ਪੇਂਟਿੰਗਜ਼ ਦੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸੀਲੈਕਸ਼ਨ ਸੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਪਿਘਲਦੀ ਸ਼ਮੂਾਂ ਨਾਲ ਹੰਝੂਆਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਬੜਾ ਟਚਿੰਗ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਪੇਂਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੁਸੀਨ ਜਵਾਨ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਬਾਲ ਨੂੰ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੇਂਟਿੰਗ ਨੂੰ ਉਹ ਬੜੀ ਨੀਝ ਲਾ ਕੇ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ-ਇੱਕ ਟਕ ਦੇਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਉਹ ਇਸ ਪੇਂਟਿੰਗ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਰਖੂ ਕਸਵੱਟੀ ਵਜੋਂ ਵੀ ਵਰਤਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ, “ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਕਾਮੁਕ ਤੇ ਖੁਦਗਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ...ਉਹ ਸਿਰਫ ਔਰਤ ਦੇ ਨੰਗੇ ਤੇ ਜਵਾਨ ਜਿਸਮ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰੇਗਾ...ਉਸਦੀ ਵਾਸਨਾਂ ਭਰੀ ਨਜ਼ਰ ਉਥੇ ਹੀ ਟਿਕੀ ਰਹੇਗੀ...ਸਮਝੋ, ਉਸਦੀ ਹੀ ਘਟੀਆ ਦੇਖਣੀ...ਉਸਦੇ ਮਮਤਾ ਭਿੱਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗੀ...ਜਿਸ ਬੰਦੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਜੀਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਆਪੇ ਝੁਕ ਜਾਣਗੀਆਂ...ਫਿਰ ਅਦਬ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਨਜ਼ਰ ਔਰਤ ਦੇ ਪੈਰਾਂ

ਵੱਲ ਝੁਕ ਜਾਵੇਗੀ।” ਪਰ ਮੀਨਾ ਜੀ ਅਕਸਰ ਆਪ ਆਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ, ਉਸ ਪੇਟਿੰਗ ਵਿੱਚ। ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਪਿਆਸੀ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਸਾਖਸਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਤੇ ਮੁੜ ਕਦੇ ਹਕੀਕਤ ਵਿੱਚ ਪਰਤਣ ਤੋਂ ਕਤਰਾਉਂਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਰੋਜ਼ਮੱਰਾ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਹੋਰ-ਹੋਰ ਜਾਣੂੰ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਤੀਕ ਮੇਰੀ ਨੇੜਤਾ ਵੱਧਦੀ ਗਈ। ਉਸਦੀ ਡੂੰਘੀ ਚੁੱਪ ਤੇ ਅਸਹਿ ਦੁੱਖਾਂ ਤੇ ਹੋਰਵਿਆਂ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਾ ਅਹਿਸਾਸ ਸੀ। ਕਦੀ-ਕਦੀ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਵੀ ਫਰੋਲ ਲੈਂਦੇ ਸਾਂ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸ਼ਰਾਪ ਸੀ ਜਾਂ ਵਰਦਾਨ ਸੀ...ਮੈਨੂੰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਪੇਟਿੰਗਜ਼ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਹਿਊਮਨ ਪੋਰਟਰੇਟ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਕਾਫੀ ਮੁਹਾਰਤ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਉਸੇ ਪੇਟਿੰਗ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਆਪਣੇ ਤਸਵੀਰ ਨਾਲ ਸਕੈਚ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਮੈਂ ਮੀਨਾ ਜੀ ਦਾ ਹੀ ਚਿਹਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਦਿਲੀ ਅਕੀਦਤ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਇਕ ਟਕ ਦੇਖਦੀ ਰਹੀ ਤੇ ਫੇਰ ਬਹੁਤ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਗਈ...ਇਵੇਂ ਜਾਣੇ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੰਗਾ ਜਮਨਾ ਹੀ ਬਹਿ ਤੁਰੀਆਂ ਹੋਣ! ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਜਿਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਦੁਖਦੀ ਰਗ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਕੋਈ ਹਿਮਾਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ! ਮੈਂ ਹੌਲੀ ਕੁ ਉਥੋਂ ਖਿਸਕਣ ਲੱਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਹੱਥ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਰੁਕਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਤੇ ਫੇਰ ਮੈਂ ਵੀ ਉਸੇ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਉਵੇਂ ਹੀ ਟਿਕਟਿਕੀ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖਣ ਲੱਗਿਆ...ਏਨਾ ਗੁਆਚਾ ਓਸ ਤਸਵੀਰ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕਿ ਉਸ ਪੁੰਦਲਕੇ ਵਿੱਚ ਮੀਨਾ ਜੀ ਸਚਮੁੱਚ ਹੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਾਖਸਾਤ ਦੁੱਧ ਚੁੰਘਾਂਦੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਏ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਕਦੋਂ ਉਹਨੇ ਸਹਿਜੇ ਜਿਹੇ ਮੇਰੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰਾ ਸੁਪਨਾ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ! ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, “ਅਰੇ ਬਲਬੀਰ ਹਮੇਂ ਤੁਮਾਰਾ ਯੇ ਨਾਯਾਬ ਤੁਹਫਾ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਆਯਾ ਹੈ।” ਇਕ ਠੰਢਾ ਜਿਹਾ ਹਉਕਾ ਭਰ ਕੇ ਬੋਲੀ, “ਕਾਸ਼ ਕਿ ਯੇ ਸਚ ਹੋਤਾ ਬਲਬੀਰ...” ਫਿਰ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸੋਜਲ ਹੋ ਗਈਆਂ, “ਅਰੇ ਬਲਬੀਰ...ਤੁਮ ਤੋਂ ਬੜੇ ਛੁਪੇ ਹੁਏ ਰੁਸਤਮ ਨਿਕਲੇ ਹੋ...ਚਿਤਰਕਾਰੀ ਭੀ ਕਰ ਲੇਤੇ ਹੋ...ਵੇ ਬੀ ਕਿਸੀ ਕੀ ਰੂਹ ਮੇਂ ਉਤਰ ਕਰ...” ਮੀਨਾ ਜੀ ਬੜੇ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਬਲਬੀਰ ਆਜ ਇਸ ਅਜ਼ੀਮ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਕਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਇਆ ਜਾਏਗਾ...ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੂੰ...ਆਜ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਕੋ ਦੁਬਾਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ...ਆਜ ਕੀ ਸ਼ਾਮ ਇਸ ਤਸਵੀਰ ਕੇ ਨਾਮ ਹੋਗੀ...ਆਜ ਮੈਂ ਜੀ ਭਰ ਕੇ ਪੀਉਂਗੀ...ਫਿਰ ਅਪਨਾ ਦਫ਼ਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪੇ ਤਪਸਰੇ ਕਰੇਗੇਂ...ਤੁਮ ਨਹੀਂ ਜਾਨਤੇ ਬਲਬੀਰ...ਆਜ ਤੁਮਨੇ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਕੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕੀ ਹੈ...ਮੇਰੀ ਖੋਈ ਹੁਈ ਪਹਿਚਾਨ ਕੋ ਫਿਰ ਸੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹੈ...ਏਕ ਨਯਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਦੀਆ ਹੈ।”

ਮੈਂ ਮੀਨਾ ਜੀ ਅੱਗੇ ਗਿੜਗਿੜਾਇਆ ਮੀਨਾ ਜੀ, ਏਹ ਸ਼ਰਾਬ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ...ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ...ਏਹ ਨਾਮੁਰਾਦ ਤੁਹਾਡੇ ਸੰਤਾਪ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ...ਮੀਨਾ ਜੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਿਲਕਦਿਆਂ ਤੇ ਮੱਛੀ ਵਾਂਗ ਤੜਫਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ। ਮੀਨਾ ਜੀ ਮੈਂ ਆਪ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਰ ਜਾਵਾਂ ਮੀਨਾ ਜੀ...ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਪ ਕਹਤੇ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਉਂਗੀ।” ਮੇਰੀਆਂ ਭੁੱਬਾਂ

ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, “ਆਗੇ ਮੈਂ ਕੌਨ ਸੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੂੰ ਬਲਬੀਰ...ਕੌਣ ਕਮਬਖ਼ਤ ਔਰ ਜੀਣਾ ਚਾਹਤਾ ਹੈ? ਅਰੇ ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਤਿਲ-ਤਿਲ ਕਰ ਕੇ ਮਰ ਰਹੀ ਹੂੰ...ਇਸ ਸੇ ਤੋ ਅੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਏਕ ਬਾਰ ਮਰ ਜਾਨਾ...ਆਜ ਅਗਰ ਤੁਮਨੇ ਮੁਝੇ ਟੋਕਾ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਮਰੀ ਕਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖੋਗੇ ਬਲਬੀਰ।”

ਹੁਣ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਤਾਲਾ ਹੀ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੀਨਾ ਜੀ ਜਾਮ ਦੀ ਹਰ ਘੁੱਟ ਨਾਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੜਵਾਹਟਾਂ...ਪੀੜਾਂ...ਗਮ...ਹੰਝੂ ਤੇ ਹਟਕੋਰੇ ਪੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਦੀ ਬੇਖੁਦੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਗੁਣਗੁਣਾਉਂਦੀ...ਕਦੇ ਕੋਈ ਸ਼ੇਅਰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਤੇ ਫਿਰ ਬੇਸੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਢੇਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਸ਼ਾਇਦ, ਉਸ ਦਿਨ ਪੂਨਮ ਦੀ ਰਾਤ ਸੀ, ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਪੁੰਨਿਆਂ ਦੀ ਰਾਤ ਸਮੁੰਦਰ ਤੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਕੋਮਲ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤੇਜ਼ਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਘਾਤਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਾਤ ਕਾਫੀ ਬੀਤ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਹਵਾ ਦੇ ਹਲਕੇ ਹਲਕੇ ਬੁੱਲੇ ਵਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਸਰੀ ਚਾਂਦਨੀ ਮਨਮੋਹਕ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੀਨਾ ਜੀ ਨੇ ਪਤਲੇ ਜਿਹੇ ਸਿਲਕ ਦਾ ਲੁੰਗੀ ਕੁਰਤਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਹੋਰ ਵੀ ਸੋਹਣੀ ਤੇ ਸਦਮਸਤ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਹਵਾ ਦਾ ਬੁੱਲਾ ਉਹਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਅਠਖੇਲੀਆਂ ਕਰ ਜਾਂਦਾ...ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਪਰੀ ਆਪਣੀ ਅਦਭੁੱਤ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚੀ ਪਈ ਹੋਵੇ! ਮੈਂ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨੀੜ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਰੌਚਕ ਕੁਦਰਤੀ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਫੇਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਮੈਂ ਵੀ ਕਿਹੜੇ ਵਹਿਣਾ ਵਿੱਚ ਵਹਿ ਤੁਰਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਕਿੱਥੋਂ, ਇਕ ਸ਼ੈਤਾਨ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਪੁੱਠੀਆਂ-ਸਿੱਧੀਆਂ ਕਾਮੁਕ ਵਾਸਨਾ ਭਰੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਬਹਿਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦਿਲ ਤੇ ਜ਼ਮੀਰ ਆਪੋ-ਵਿੱਚ ਘੋਲ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਦਿਲ ਅੱਥਰਾ ਕਹੇ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਮੌਕਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ। ਤੋੜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨ...ਮੌਕਾ ਵੀ ਹੁਸੀਨ ਹੈ...ਨਿਗਲ ਜਾ ਕੋਲ ਪਈ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ...ਬਣ ਜਾ ਪਸ਼ੂ...ਕੱਢ ਲੈ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਭੜਾਸ...ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਬੋਲਾਂ ਹੋ ਜਾਹ...ਛੱਡ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ...ਛੱਡ ਦੇ ਜ਼ਮੀਰ ਨੂੰ...ਜਿੱਥੇ ਏਨੇ...ਤੂੰ ਵੀ ਸਦ੍ਰੀ...ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਏ...ਪੀ ਲੈ ਸ਼ਰਾਬ...ਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਬਣ ਜਾਹ...।”

ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ ਮੈਂ ਕੰਬ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਜ਼ਮੀਰ ਨੇ ਹੰਝਲਾ ਮਾਰਿਆ। ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਤਾਣ ਨਾਲ ਕਾਮੀਂ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰ੍ਹੇ ਧੱਕਿਆ...ਮੈਂ ਗਰਕਣੋਂ ਬਚ ਗਿਆ। ਮਨ ਬੋਲਿਆ, ਉਏ ਬਲਬੀਰ ਕਮਲਿਆਂ...ਕੁਝ ਪਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਇਸ ਵਿਚਾਰੀ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਾਰੀ ਅਬਲਾ ਦੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰੋਂ ਪਿਆਰ ਤੇ ਮਮਤਾ ਤੇ ਅਪਣਤ ਨੂੰ ਜਗਾ ਕੇ ਇਹਦੇ ਸੁੱਚੇ ਤੇ ਸੱਚੇ ਵਿਸਵਾਸ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ? ਤੇ ਹੁਣ ਹੱਥੀ ਇਹਨੂੰ ਤਾਰ-ਤਾਰ ਕਰੇਂਗਾ? ਲੱਖ-ਲੱਖ ਲਾਅਨਤ ਹੈ ਤੇਰੇ 'ਤੇ...ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਮੌਕਾਸ਼ਨਾਸ ਕਾਇਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਰੀਫ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ। ਸ਼ਰੀਫ ਤਾਂ ਉਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜਿਸ ਕੋਲ ਤਾਕਤ ਵੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮੌਕਾ ਵੀ ਹੋਵੇ...ਫੇਰ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਾਫਤ ਤੇ ਅਦਬ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁੱਲੇ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਵਹਿ ਤੁਰਿਆ ਸੀ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਲੂਆ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮੇਰਾ ਸਰੋਤ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਡਿਗਦਾ-ਡਿਗਦਾ ਬਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਝੱਟ ਉਠਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਪਈ ਸ਼ਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਪਾ

ਦਿੱਤੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਮੈਂ ਮੀਨਾ ਦੀਦੀ ਦੇ ਪਾਕ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਸੇ-ਕੋਸੇ ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਧੋਂਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ‘ਪਾਕੀਜ਼ਾ’ ਫਿਲਮ ਦਾ ਉਹ ਸੀਨ ਯਾਦ ਆਇਆ, ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ, “ਤੁਮਹਾਰੇ ਪੈਰ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੈਂ... ਇਸੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪਰ ਨਾ ਰਖਨਾ... ਮੈਲੇ ਹੋ ਜਾਏਗੇ...।” ਮੇਰੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰੋਂ ਇੱਕ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਇਹ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ... ਇਹ ਪੈਰ ਤਾਂ ਪੂਜਣਯੋਗ ਵੀ ਨੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੋਮਲ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਪਲੋਸਦਾ ਹੋਇਆ ਉਥੇ ਹੀ ਸੌਂ ਗਿਆ। ਜਦ ਸਵੇਰੇ ਉਠਿਆ ਤਾਂ ਮੀਨਾ ਜੀ ਵਾਲੀ ਉਹ ਸ਼ਾਲ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਪਈ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਮਮਤਾ ਦੀ ਉਹ ਦੇਵੀ ਨਹਾ-ਧੋਕੇ ਤੇ ਹੱਥੀਂ ਚਾਹ ਬਣਾ ਕੇ ਜਦ ਲਿਆਈ ਤੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬਹਿ ਗਈ, “ਅਰੇ ਬਲਬੀਰ ਭਾਈ... ਉਠੋ... ਚਾਏ ਪੀ ਲੋ... ਆਜ ਮੈਨੇ ਆਪਣੇ ਹਾਥੋਂ ਸੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਚਾਏ ਬਨਾਈ ਹੈ।” ਮੈਂ ਇੱਕ-ਦਮ ਗਹਿਰੀ ਨੀਂਦਰ ‘ਚੋਂ ਤੁਭਕਿਆ... ਬੋੜਾ ਸੰਭਲਿਆ ਤੇ ਪਛਤਾਵੇ ਵਜੋਂ ਮੀਨਾ ਜੀ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪੈਰ ਫੜ ਲਏ ਮੈਂ... ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸਿਸਕਣ ਲੱਗਿਆ, “ਅਰੇ ਮੁਝੇ ਮੁਆਫ਼ ਕਰਦੇ ਨਾ ਮਾਫ਼... ਮਾਫ਼... ਮਾਫ਼...।” ਮੇਰੇ ਬੋਲ ਥਿੜਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਜ਼ੁਬਾਨ ਬੁਥਲਾ ਰਹੀ ਸੀ, “ਅਰੇ ਮਾਂ... ਮਾਂ... ਮੇਰੀ ਮਾਂ...।” ਮੈਂ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸਾਂ। ਉਸ ਮਮਤਾ ਦੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਬੜੇ ਮੋਹ ਭਿੱਜੇ ਲਾਡ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਅੱਥਰੂ ਪੂੰਝੇ ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਪਲੋਸਿਆ। ਮੇਰੇ ਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪੋਲੇ-ਪੋਲੇ ਉਂਗਲੀਆਂ ਫੇਰਦੇ ਰਹੇ। ਕਿਹਾ, “ਮੇਰੇ ਬੇਟਾ... ਏਕ ਤੂਫ਼ਾਨ ਥਾ... ਜੋ ਟਲ ਗਯਾ... ਅਕਸਰ ਜਵਾਰ ਭਾਟੇ ਕੇ ਬਾਅਦ ਸਾਗਰ ਬਹੁਤ ਗਹਰਾ ਔਰ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਂਤਾ ਹੈ... ਔਰ ਭੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋ ਜਾਂਤਾ ਹੈ...।”

ਜਾਣੋ ਕਿ ਮੀਨਾ ਜੀ ਬੇਸੁਧੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪੂਰੀ ਸੁਚੇਤ ਤੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਵੀ ਗਿੜਗਿੜਾਕੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਲਈ ਤਰਲਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਕਿਹਾ, “ਨਹੀਂ... ਨਹੀਂ... ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ... ਤੂਨੇ ਤੋਂ ਆਜ ਮੁਝੇ ਅਧੂਰੀ ਔਰਤ ਸੇ ਏਕ ਪੂਰਨ ਮਾਂ ਬਨਾ ਦੀਆ ਹੈ... ਮੇਰਾ ਬਰਸੋਂ ਕਾ ਖਾਲੀਪਨ ਤੂਨੇ ਭਰ ਦੀਆਂ ਹੈ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਨਤਾ ਆਜ ਤੂਨੇ ਮੁਝ ਪੇ ਕਿਤਨਾ ਕਰਮ ਕੀਆ ਹੈ... ਏਕ ਅਹਸਾਨ ਔਰ ਕਰਦੇ ਮੁਝ ਪਰ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ... ਜੇ ਅਧੂਰੀ ਪੇਟਿੰਗ ਕੋ ਭੀ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦੋ... ਜੈਸੇ ਤੂਨੇ ਆਪਣੇ ਤਸੱਵਰ ਕੇ ਸਾਥ ਇਸ ਮੇਂ ਮਾਂ ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰ ਮੇਰਾ ਚਿਹਰਾ ਬਨਾਇਆ ਥਾ... ਉਸੀ ਤਰਹ ਉਸ ਦੂਧ ਚੁੰਘ ਰਹੇ ਬਾਲ ਕੀ ਜਗਹ ਪਰ ਅਪਨਾ ਚਿਹਰਾ ਲਗਾ ਦੇ ਫਿਰ ਜੇ ਤਸੱਵਰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਏਕ ਅਕੀਦਤ ਬਨ ਜਾਏਗੀ।” ਹੁਣ ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਹਕੀਕਤ ਬਣ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੂਬਰੂ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾ ਵਜੋਂ ਇਸ ਪਾਕਿ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੰਝੂਆਂ ਦੇ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀ ਅਰਪਣ ਕੀਤੇ ਸਨ।

ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੀ ਇਸ ਮਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਾਕ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਹੋਇਆਂ ਅੱਜ ਚਾਰ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋ ਚੱਲੇ ਨੇ... ਇਥੇ ਉਸ ਦੀ ਇੱਕ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗਜ਼ਲ ‘ਚਾਂਦ ਤਨਹਾ’ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਿਅਰ ਪੇਸ਼ ਨੇ-

ਚਾਂਦ ਤਨਹਾ ਹੈ-ਆਸਮਾਂ ਤਨਹਾ ਹੈ

ਦਿਲ ਮਿਲਾ ਹੈ, ਕਹਾਂ-ਕਹਾਂ ਤਨਹਾ ਹੈ

ਹਮ ਸਫ਼ਰ ਕੋਈ ਗਰ, ਮਿਲੇ ਭੀ ਕਹੀਂ

ਦੋਨੋਂ ਚਲਤੇ ਰਹੇ, ਤਨਹਾ-ਤਨਹਾ
 ਰਾਹ ਦੇਖਾ ਕਰੇਗਾ, ਸਦੀਓਂ ਤਕ ਹਮਾਰਾ
 ਛੋੜ ਜਾਏਗੇ, ਯੇ ਤਨਹਾ-ਤਨਹਾ

ਅੱਜ ਵੀ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਜਦ ਮੈਂ ਥੱਕਿਆ ਤੇ ਉਨੀਂਦਰੇ ਦਾ ਭੰਨਿਆਂ ਬਹੁਤ ਬੇਚੈਨ ਹੁੰਦਾ
 ਹਾਂ...ਮੀਨਾ ਮਾਂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਦੀ ਛੁਹ ਮਹਿਸੂਸਦਾ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕਈ
 ਸਾਲ ਇਹ ਭਰਮ ਪਾਲੀ ਰੱਖਿਆ...ਰੱਬ ਕਰੇ..ਉਹ ਮੇਰੇ ਘਰੇ ਮੇਰੀ ਹੀ ਧੀ ਬਣ ਕੇ ਜੰਮ
 ਪਵੇ...ਪਰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਵੀ ਅਧੂਰਾ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਨਿਰਾਸ਼ਹੀਣਤਾ
 ਦੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਥੱਕਾ-ਟੁੱਟਾ...ਜਦ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਆਖ਼ਰੀ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਂ
 ਰੱਬ ਅੱਗੇ ਰੋਜ਼ ਤਰਲਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ, ਹੇ ਰੱਬਾ..ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਮਰਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਵੇਲਾ
 ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ...ਹੁਣ ਹੋਰ ਨਾ ਤਰਸਾ...ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਲੈ ਜਾਹ...ਜ਼ਰੂਰ ਮੇਰੀ ਖੂਬਸੂਰਤ
 ਮਾਂ...ਮੀਨਾ ਕੁਮਾਰੀ...ਕਿਧਰੇ ਮੈਨੂੰ ਬੇਸਬਰੀ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੀ ਉਡੀਕਦੀ ਹੋਵੇਗੀ...ਆਪਣੀ ਕੁੱਖੋਂ
 ਜਨਮ ਦੇਣ ਨੂੰ!

-੦-

ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ

ਮੈਂ ਨੀ ਜੰਮਣਾ ਮਾਏ, ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਕੀ ਕੀ ਤਰਕੀਬਾਂ ਕੱਢੀਆਂ
ਵੇ ਰੱਬਾ ਤੂੰ ਕਾਹਨੂੰ, ਬੇਕਦਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਵੰਡੀਆਂ
ਕਦੇ ਰੋਹੜੀਆਂ, ਕਦੇ ਦੱਬੀਆਂ, ਕਦੇ ਸਹਿਕਦੀਆਂ ਘੜੇ 'ਚ ਨੱਪੀਆਂ
ਕਦੇ ਜਿਉਂਦੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁੱਖ 'ਚ ਮਾਰਿਆ ਕੁਤਰ ਕੁਤਰ ਕੇ ਢਿੱਡੋਂ ਕੱਢੀਆਂ
ਜੰਮਣ-ਘੁੱਟੀ ਦੀ ਥਾਂ ਫੀਮ ਖੁਆਈ, ਫੇਰ ਸਦਾ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੁਆਈ
ਮੈਂ ਵਿਲਕਦੀ ਮਰ ਗਈ ਮਾਏ, ਤੂੰ ਦੋ ਧਾਰਾਂ ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਨਾ ਕੱਢੀਆਂ
ਜਾਹ ਮਾਏ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਦੁੱਧ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਬਾਬਲਾ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੌਤ
ਇਹ ਪੁੱਤ ਹੀ ਕੋਹ ਕੋਹ ਮਾਰਨਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪਾਈਆਂ ਕਾਣੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ
ਲਾਜ ਤਿਆਗ ਦੀ ਮੂਰਤ ਮਮਤਾ ਦੀ ਮਾਰੀ ਔਰਤ ਆਏ ਦਾ ਦੀਵਾ ਵਿਚਾਰੀ
ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਬਣ ਕੇ ਚੂਹੇ ਖਾ ਗਏ, ਬਾਹਰ ਬੇਗਾਨੇ ਕਾਗਾਂ ਨਾ ਛੱਡੀਆਂ
ਕਿਤੇ ਇਕ ਜਰਵਾਣੇ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਬਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਲਈ ਉਮਰਾਂ ਗਿਰਵੀ ਧਰੀਆਂ
ਇਕ ਇਕ ਹਰਮ 'ਚ ਦਾਗਣਾਂ ਕਰਕੇ ਇੱਜ਼ਤਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੰਨਾਂ ਡੱਕੀਆਂ
ਲੈ ਕੇ ਮੋਇਆ ਜ਼ਮੀਰ ਚਕਲੇ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਆਪੇ ਆਪਣੇ ਬੇਹੇ ਮਾਸ ਨੂੰ ਵੇਚਣ
ਵਹਿਸ਼ੀ ਭੁੱਖੇ ਕਾਮੀ ਦਰਿੰਦਿਆਂ ਨੇ ਚੰਗੁਡਿਆ ਸਾਰਾ ਮਾਸ ਖੜਕਾਈਆ ਹੱਡੀਆਂ
ਕਿਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਸੰਤਾਲੀ ਤੇ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਫਿਰਕੂ ਜਨੂੰਨੀ ਦੰਗੀਆਂ
ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਬਲਾਤਕਾਰ ਗਿਰਝਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਖਾਧੀਆਂ, ਫੇਰ ਛਾਤੀਆਂ ਵੱਢੀਆਂ
ਜ਼ਾਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕੱਢਣ ਦੇ ਕੋਝੇ ਵਰਤਣ ਹੱਥਕੰਡੇ ਹੋਏ ਬੈਰੈਗਤ ਹੋਏ ਖੱਸੀ ਬੰਦੇ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਸ਼ਰੇਆਮ ਕਰਕੇ ਨੰਗੀਆਂ ਜਬਰੀ ਧੂ ਧੂ ਕੱਢੀਆਂ
ਨੰਗੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ, ਨੰਗੀਆਂ ਕਲੱਬਾਂ, ਨੰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨੰਗੀ ਤਹਿਜ਼ੀਬ
ਜਿਥੇ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼, ਉਥੇ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਲਈ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨਾਂ ਕੀ ਕੀ ਕਾਢਾਂ ਕੱਢੀਆਂ
ਧਰਤੀ ਤੇ ਜਨਨੀ ਸਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਰੱਬ ਦਾ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹੈ ਮਾਂ ਪਿਆਰੀ
ਤੇਰੀ ਭੇਂਟ ਦਾ ਕਰਕੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਰੱਬਾ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢੀਆਂ
ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਤੇਰਾ ਹੀ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਤੇਰੇ ਹੀ ਨਿੱਤ ਬੰਦੇ ਮਾਰਨ ਤੇਰੇ ਬੰਦੇ,
ਰੱਬਾ ਇਕ ਨਾਂ ਇਕ ਧਰਮ ਰੱਖਦਾ, ਕਿਉਂ ਪੁਆਈਆਂ ਕੋਝੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ
ਮੈਂ ਨੀ ਜੰਮਣਾ ਮਾਏ, ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਕੀ ਕੀ ਤਰਕੀਬਾਂ ਕੱਢੀਆਂ
ਵੇ ਰੱਬਾ ਤੂੰ ਕਾਹਨੂੰ, ਬੇਕਦਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਵੰਡੀਆਂ

-੦-

ਕੰਨਿਆ ਦਾਨ

ਰਾਣੀ ਭਾਵੇਂ ਕਰਮਾ ਦੀ ਰਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ...ਪਰ ਦਿਲ ਦੀ ਰਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਵਾਂਗ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਡੁੱਲ੍ਹਾ, ਮਸੱਤ ਮੌਲਾ ਉਸਦਾ ਸੁਭਾਵ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਡੀਲ ਡੌਲ ਕਰਕੇ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਡੇਰੀ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਤਬੀਅਤ ਵੱਲੋਂ ਪੂਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ, ਮਸੂਮਣੀ ਜਿਹੀ ਸੀ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੰਸੂ ਹੰਸੂ ਕਰਦਾ ਉਸਦਾ ਚੇਹਰਾ ਉਹ ਕਈ ਕੋਮਲ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਨਕੋ ਨਕੋ ਰੱਜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਹਤਿਕ ਰੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਸੀ। ਬਿਲਕੁਲ ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਵਰਗੀ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਗਾਣੇ ਉਸਨੂੰ ਮੂੰਹ ਜੁਬਾਨੀ ਯਾਦ ਸਨ। ਅੰਤਾਖਸ਼ਰੀ (ਗਾਣਿਆਂ ਦੀ ਖੇਡ) ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਦੀ ਨਾ ਹਾਰਦੀ। ਉਸ ਵਿਰਸੇ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਹੀ ਗੁਣ ਆਪਣੇ ਬਾਉ ਜੀ ਵਾਲੇ ਲਏ ਸਨ। ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਪੱਟਕਥਾ, ਨਿਰਦੇਸ਼ਨ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੀਆਂ ਬਰੀਕੀਆਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਨੂੰ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਾਉ ਜੀ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਕਦਮ ਤੇ ਚੱਲਕੇ, ਇਕ ਮਹਾਨ ਅਲੱਗ ਹਟਕੇ ਇਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾ ਪੱਟਕਥਾ ਤੇ ਗਾਇਕਾ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ।

ਉਸਦੇ ਬਾਉ ਜੀ ਵੀ ਮਹਾਨ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਇਕ ਸਾਊ ਜਿਹਾ ਕਰਮਯੋਗੀ ਸੀ...ਇਕ ਸੱਚਾ ਸੁੱਚਾ ਕਲਾਕਾਰ, ਸਰਸਵਤੀ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਸਨ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਹੀਨ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ, ਹਰਫ਼ਨ ਮੌਲਾ, ਸ਼ਖਸ ਸਨ। ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬਾਰ ਮਿਲਦਾ ਬਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਵੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ...ਏਨੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਸੱਤਯੁਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਕਲਯੁਗ ਵਿੱਚ ਜੰਮਕੇ, ਜਾਣੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅਧੂਰੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਜਾਵਾਂ ਭੁਗਤ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਰਸਵਤੀ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਤੇ ਲਖਸ਼ਮੀ ਮਾਂ ਦੀ ਕਰੋਪੀ ਘੱਟ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੀ ਇਕ ਗੁਰਬਤ ਦੀ ਕਰੋਪੀ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੱਦ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਛਿੱਕੇ ਟੰਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਚਾਰੇ ਬਾਉ ਜੀ ਵੀ ਇਸ ਚੱਕੀ ਵਿੱਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਿਸ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਤਾਂ ਸਾਉ, ਭੋਲਾਪਨ, ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਵ। ਉਤੋਂ ਮਕਰੇ, ਚਾਲੂ, ਝੂਠੇ, ਖੁਦਗਰਜ਼, ਨਿਰਮੋਹੀ, ਸਵਾਰਥੀ ਫਿਲਮੀਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਵਾਹ ਪੈਣਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਵਾਏ ਝੂਠੇ ਲਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਣਾ। ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਬੰਦੇ ਨੇ ਹੀ ਬਾਉ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਾਫ਼ਤ ਦਾ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਗਰਜ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖ ਰੱਖਕੇ ਆਪ ਅਗਾਂਹ ਵਧ ਗਏ। ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਕੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਾਉ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰ ਲਈ।

ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਬਾਊ ਜੀ ਦੀ ਖਸਤਾ ਹਾਲਤ, ਹਰ ਸਾਲ ਹੋਰ ਖਸਤਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਵਿਚਾਰੇ ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪੰਝੀ ਸਾਲ ਇਸ ਫ਼ਿਲਮ ਲਾਇਨ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ... ਅਜ ਉਹ ਗੁਆਚੇ ਗੁਆਚੇ, ਵਿਚਾਰੇ, ਦੁਖੀ ਤੇ ਤਨਹਾ, ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਸੁੰਨਸਾਨ ਚੌਰਾਹੇ ਤੇ ਖੜੇ ਨੇ। ਢਲਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਥੱਕੇ ਮੋਢੇ। ਸਿਰ ਉਤੇ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਭਾਰੀ ਪੰਡ। ਨਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਆਪਾ ਕਰਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ, ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਘਰ ਗਹਿਸਬੀ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ, ਉਜਵਲ ਭਵਿੱਖ ਤੋਂ ਸਖਣੇ ਬੱਚੇ। ਅਜੇਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰੇ ਬਾਊ ਜੀ, ਜਾਣ ਤਾਂ ਜਾਣ ਕਿੱਥੇ? ਅਜੇਹੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਿਦਕੀ ਬੰਦਾ ਕੀ... ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਵੀ ਡੋਲ ਜਾਣ।

ਕੁਝ ਅਜੇਹੇ ਹੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨਾਲ ਜੂਝਦੀ ਬਾਊ ਜੀ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਦੇਵੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਕ-ਥੱਕ ਕੇ ਚਕਨਾ ਚੂਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਨਿੱਤ ਦੀਆਂ ਤੰਗੀਆਂ ਤੁਰਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਲਾਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਰੋਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਾਣੋਂ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਕੋਮਲ ਵਤੀਰੇ, ਮਿੱਠਤ, ਮਮਤਾ, ਸਤਿਕਾਰ, ਕੌੜੇ-ਕੁਸੈਲੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਵਿਚਾਰੀ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਦੇਵੀ ਦਾ ਬਨਵਾਸ ਤਾਂ ਸੀਤਾ ਮਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਦੁਗਣਾ-ਤਿਗਣਾ ਹੋ ਚਲਿਆ ਸੀ। ਕੱਲਿਆਂ ਉਹ ਹਰਿਆਣੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਕਸਬੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਆਮ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਅਧਿਆਪਕਾ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਬੜੇ ਹੀ ਸੰਗਮ ਸਰਫ਼ ਨਾਲ ਢਿੱਡ ਨੂੰ ਗੰਢਾ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਦਿਨ ਕਟੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਬਾਊ ਜੀ ਵੀ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਥਾਂ ਸੁਪਨੇ ਤੇ ਲਾਹੇ ਹੀ ਭੇਜਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੱਲੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਤੇ ਲਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਨਾਂ ਹੀ ਤਨ ਢਕਦਾ ਹੈ... ਨਾਂ ਹੀ ਢਿੱਡ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਪੁਰਾਣਾ ਕਿਰਾਏ ਦਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਮਕਾਨ, ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਹੀ ਚਾਰ ਛੇ ਕਪੜੇ ਲਿਤੇ... ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਮਾਨ। ਅਕਸਰ ਗਰੀਬੀ ਹਰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਿੱਤ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰੀ ਰਾਣੀ ਦੀ ਹਰ ਖੁਸ਼ੀ, ਹਰ ਸੁਪਨਾ ਖੋਹ ਲਿਆ ਸੀ। ਵਿਚਾਰੀ ਰਾਣੀ ਨੇ ਚੁਪਚਾਪ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਚਾਵਾਂ ਮਲ੍ਹਾਰਾਂ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁੱਟਕੇ, ਮਾਂ ਪਿਓ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗ੍ਰਹਿਸਥੀ ਦੀ ਪੰਡ ਦੇ ਥੱਲੇ, ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਸਦਾ ਲਈ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਦਸਵੀਂ ਤੱਕ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰ ਸਕੀ। ਹੁਣ ਉਸਨੇ ਵੀ ਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਛੋਟੀਆਂ-ਮੋਟੀਆਂ ਟਿਊਸ਼ਨਾਂ ਪੜ੍ਹਾਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਿਉਟੀ ਪਾਰਲਰ ਦਾ ਵੀ ਕੋਰਸ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਬੂੰਦ ਬੂੰਦ ਜੋੜਕੇ ਮਸੀਂ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਲਈ ਬੰਬਈ ਤੱਕ ਦਾ ਕਿਰਾਇਆ ਜੋੜਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਬਾਊ ਜੀ ਕੋਲ ਜਾ ਸਕੀਏ।

ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਆਪਣੇ ਬਾਊ ਜੀ ਕੋਲ ਜਾਣ ਦਾ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਚਾਵ ਹੁੰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਾਊ ਜੀ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ... ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਲੁਕੋਣ ਜੋਗੀ ਥਾਂ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਅਥਰੀ ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਚਾਹ ਦਾ ਤਾਂ ਮਾੜੇ ਤੋਂ ਮਾੜੇ ਨਿਆਸਰੇ ਬਦ ਦਾ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਸਰ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਪਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੌਣ ਲਈ ਤਾਂ ਛੱਡਰੀ ਜੋਗੀ ਥਾਂ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਬਹਿਣ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲਦੀ, ਸੌਣਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ

ਇਸੇ ਲਈ ਬੰਬਈ ਦੇ ਫੁੱਟਪਾਥਾਂ ਤੇ ਸੌਣ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਬੜੀ ਰੋਚਕ ਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਥੱਕੇ ਹਾਰੇ ਨਿਰਾਸ਼ੇ-ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਕਿਤੋਂ ਨਸ਼ਾਦਰ ਵਾਲੀ ਘਟੀਆਂ ਦੇਸੀ ਠਰਾ ਇਕ ਦੋ ਰੁਪਏ ਦਾ ਪੀਤਾ-ਕਿਤੋਂ ਸਸਤਾ ਜਿਹਾ ਰੁਪਏ ਧੋਲੀ ਦਾ ਹੁਸਲਪਾਵ ਖਾਦਾ। ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਛਾਈ ਤੇ ਰਾਤ ਫੁੱਟਪਾਤ ਤੇ ਕਟੀ-ਫੇਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਕਿਸੇ ਕਚਰੇ ਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਸੁਟੀ ਅਤੇ ਚਲਦੇ ਢਿਰਦੇ ਬਾਲਟੀ ਮਾਰਕਾ ਚਾਹ ਦੀ ਕੇਤਲੀ ਵਾਲੇ ਕੋਲੋਂ ਹੀ ਘੁੱਟ ਕੂ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਚੂਲੀ ਕੀਤੀ, ਫੇਰ ਫੁੱਟਪਾਥ 'ਤੇ ਬੈਠ ਟੀ ਪੀਤੀ, ਫੇਰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਰੇਲਵੇ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਡਾਸਖਾਨੇ (ਟੱਟੀਆਂ) ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤੀ ਬੈਠੇ ਜਮਾਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਥੋੜੇ ਹੌਲੇ ਹੋਣ ਲਈ ਹਾਲੇ ਬੈਠਣਾ ਹੀ...ਪਿੱਛੋਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ...ਅਰੇ ਭਾਈ ਤੀਨ ਨੰਬਰ ਲੋਕਰ ਕਰਾ (ਛੇਤੀ ਕਰ) ਬਾਹਰ ਕਿਤਨੀ ਲੰਬੀ ਲਾਇਨ ਲਗੇਲੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਰੋਲਾ ਪਾਈ ਜਾਣਾ। ਇਕ ਹੋਰ ਅਨੌਖੀ ਗੱਲ, ਬੰਬਈ ਦੇ ਢੀਠ ਸੰਗ੍ਰਸ਼ੀਆਂ ਦੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬੰਬਈ ਦੀ ਬਰਸਾਤ ਬੜੀ ਲੰਬੀ, ਮਨਚਲੀ ਤੇ ਨਾਮੁਰਾਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸਦੇ ਕਈ ਅਖਾਣ ਵੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੇ ਕਿ ਬੰਬਈ ਦੀ ਬਰਸਾਤ ਦਾ ਤੇ ਔਰਤ ਦੀ ਜਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ। ਬਰਸਾਤਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਘਰਸ਼ੀ ਫੁੱਟਪਾਥ 'ਤੇ ਸੌਣ ਵਾਲੇ ਲਾਵਾਰਿਸ ਬੰਦਿਆਂ ਲਈ ਵੱਡਾ ਸੰਤਾਪ ਹੈ। ਕਈ ਢੀਠ ਮਕਰੇ, ਬੇਸ਼ਰਮ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੋਹਣਾ ਤੇ 'ਲਾਂਭਾ' ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਏਨ੍ਹੇ ਤਸੀਹੇ ਔਕੜਾਂ ਝੱਲਕੇ ਵੀ ਹਰ ਬੰਦਾ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਖਵਾਬਾਂ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਪਿਛੇ ਭੱਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਂ ਬਾਊ ਜੀ ਵਾਂਗਰਾਂ, ਇਸ ਮਾਇਆ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਉਮਰਾਂ ਖੁਰ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਖੁਰੀ ਉਮਰ, ਉੱਜੜੇ ਖਵਾਬ, ਖਸਤਾ ਸਿਹਤ, ਗੁਆਚੀ ਪਹਿਚਾਣ-ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਬੱਸ ਇੱਥੇ ਹੀ ਇਕ ਅਧੂਰੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਤੇ ਆਸਾਂ ਦੀ ਚੱਲਦੀ ਢਿਰਦੀ ਅਪਾਹਜ ਜਿਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਖਿਰ ਇਕ ਲਵਾਰਿਸ ਲਾਸ਼ ਬਣਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਕੁਝ ਕੁ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਧਨੀ ਨਾਮਵਰ ਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜੱਗ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ਵਾਲੀ ਪਹਿਚਾਣ ਲੱਖਾਂ ਹੋਰ ਅਨਭੋਲ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਲੱਖਾਂ ਸੰਘ੍ਰਸ਼ੀ ਸ਼ਰੀਰ ਇੱਥੇ ਗੁਮਨਾਮ ਸਹਿਕਦੇ ਸਹਿਕਦੇ ਦਮ ਤੋੜ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਭਾਗਿਆਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਬਕ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ।

ਬਾਊ ਜੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਸਾਂਝ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬੜਾ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਤੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੇਰੇ ਅੰਗਸੰਗ ਸੀ। ਅੰਬਰੀ ਫ਼ਿਲਮ ਬਨਾਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਦਿਲੋਂ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅੰਨ੍ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੀ ਔਕਾਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਅੱਜ ਫੇਰ ਬਾਊ ਜੀ ਗੁਪਤਾ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਲਭਦੇ ਲਭਦੇ ਆ ਗਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਅਸਾਂ ਰਲਕੇ ਓਥੇ ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ। ਫੇਰ ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਝਿਜਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ। ਬੇਟੇ ਤੇਰੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਅਹਿਸਾਸ ਨੇ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਬੜੀ ਨੱਠ ਭੱਜ ਕੀਤੀ ਕਿਤੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਜੁਗਾੜ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ। ਹਾਰ ਕੇ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਬੜੀ ਆਸ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ...ਬਲਬੀਰ ਬੱਚੇ, ਤੇਰੀ ਆਂਟੀ

ਤੇ ਬੱਚੇ, ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਬੰਬਈ ਆ ਰਹੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਥੇਰਾ ਆਨੇ ਬਹਾਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਾਲਿਆ... ਪਰ ਕੀ ਕਰਾਂ... ਹੁਣ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ। ਏਨੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਸਿਰ ਲਕੋਣ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤਾਈਂ ਕੋਈ ਛੱਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜੁੜੀ। ਚੰਦਰੀਆਂ ਮਨਹੂਸੀਆਂ ਖਹਿੜਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀਆਂ। ਅੱਜ ਪੰਜੀ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਨੇ, ਆਸਾਂ ਦੇ ਛਲਾਵਿਆਂ ਮਗਰ ਮਗਰ ਭਜਦਿਆਂ... ਹੁਣ ਤਾਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਫ਼ ਗਿਆ ਹਾਂ- ਪੁਰ ਅੰਦਰ ਤੀਕ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਹਾਂ- ਬੱਚੇ ਪਿਛੇ ਵੀ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੈ ਅਗੇ ਵੀ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੀ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਬਾਊ ਜੀ ਦਾ ਗਲੇਭੂ ਭਰ ਆਇਆ। ਸੱਭ ਨਾਲੋਂ ਸੰਤਾਪ ਵਾਲੀ ਗਲ ਤੇਰੀ ਆਂਟੀ ਦੀਆਂ ਜਲੀਆਂ ਕਟੀਆਂ ਗਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤਾਹਨੇ ਮੇਹਣੇ ਰੋਜ਼ ਸੁਣਨੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ- ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੀ ਏ- ਭਾਵੇਂ ਇਸੇ ਲਈ ਉਸ ਮਾਸੂਮ ਬਚੀ ਨੇ, ਮੇਰੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਦਾ ਝੂਲਾ, ਇੰਝਾਣੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਗੱਲ ਪਾ ਲਿਆ ਏ। ਕਦੀ ਵਿਚਾਰੀ ਨੇ ਸੀ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਜਦ ਵੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਲੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਆਂਟੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਗੁੱਸਾ ਓਥੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਾਣੀ ਵਿਚਾਰੀ ਤੇ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਥੇ ਮੇਰੇ ਤੇ... ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦ ਤਾਈਂ ਜਵਾਨ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾਈ ਰਖਾਂਗੀ। ਕੱਦ ਤਾਈਂ ਵੇਸ਼ਿਆ ਵਾਂਗ ਉਸਦੀ ਕਮਾਈ ਖਾਈ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਤਾਂ ਕੰਨ ਤੇ ਜੂੰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸਰਕਦੀ ਜਦੋਂ ਦੇਖੋ... ਅਵਾਰਾ ਵੇਹਲੜ ਮੁਸ਼ਟੰਡਿਆਂ ਤੇ ਮੁਫਤ ਖੋਰਿਆਂ ਦੀ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਭੀੜ ਲਾਈ ਰਖਦੇ ਹੋ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਕੇ ਵਡਿਆ ਛੱਡਿਆ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਆਂਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲੁਆਇਆ। ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਕਦੇ ਬਸ ਇਸ ਫ਼ੋਕੀ ਵਾਹ ਵਾਹ ਨਾਲ ਢਿੱਡ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ... ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪਿਓ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸਧਰਾਂ ਵੀ ਨੇ, ਮੈਂ 'ਕੱਲੀ ਕਦ ਤਾਈਂ ਤੇਰੀ ਕਬੀਲ ਦਾਰੀ ਦਾ ਭਾਰ ਚੁਕਾਂਗੀ- ਹੁਣ ਮੈਂ ਥੱਕ ਚੁੱਕੀ ਹਾਂ। ਤੇ ਤੇਥੋਂ ਵੇਹਲੜਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਰਦਾ। ਤਾਂ ਘਟੇ ਘੱਟ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਤਾਂ ਲਿਆਕੇ ਦੇ ਸਕਦਾ ਏਂ। ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਮਰਨੇ ਨਾਲੋਂ ਇਕ ਬਾਰ ਮਰਨਾ ਕਿਤੇ ਚੰਗਾ ਏ। ਨਾਲੇ ਫੇਰ ਤੂੰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਜਾਏਂਗਾ। ਫੇਰ ਜੋ ਮਰਜੀ ਕਰੀਂ। ਏਨੇ ਸਿਦਕੀ ਤੇ ਹੱਠ ਵਾਲੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਬਾਊ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੋਲਿਆਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ।

ਬਾਊ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਦੋਸਤ ਤੇ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਸਮਝਿਆ ਹੈ। ਬਾਊ ਜੀ ਆਪ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਮੇਰੀ ਫ਼ਿਲਮ ਵੀ ਕੁਝ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਰਕੇ ਹੀ ਰੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਚਲੋਂ ਜਿੱਥੇ ਏਨਾਂ ਚਿਰ ਲੇਟ ਹੋਈ ਬੋੜੀ ਹੋਰ ਸਈ। ਦਾਤਾ ਭਲੀ ਕਰੂਗਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਾਂ ਇਹ ਸਿਰ ਤੇ ਖੜੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਤਾਂ ਹੱਲ ਕਰੀਏ। ਬਾਊ ਜੀ ਕੋਈ ਹੀਲਾ ਵਸੀਲਾ ਸੋਚਿਆ? ਹਾਂ ਬੱਚੇ... ਖਾਰ ਰੇਲਵੇ ਕੁਆਟਰਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਧਾ ਕੁਆਟਰ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਕਿਰਾਇਆ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਦੱਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਡਿਪੋਜ਼ਟ ਮੰਗਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਵੀ ਕਿਰਾਏ ਵਿਚੋਂ ਕਟਾਣੇ ਪੈਣਗੇ। ਮੋੜਨੇ ਨਹੀਂ। ਅਕਸਰ ਇਹ ਬਿਓੜੇਬਾਜ਼ (ਸ਼ਰਾਬੀ ਕਬਾਬੀ) ਖਰਚਿਓਂ ਟੁੱਟੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਸਾਥੋਂ ਲਏ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹੀਨੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਖਾ

ਚੱਟ ਜਾਣੇ ਨੇ...ਫੇਰ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਨਿੱਤ ਕੋਈ ਝਮੇਲਾ ਖੜਾ ਕਰੀ ਰਖਣਗੇ। ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਓ। ਬਾਊ ਜੀ ਸਾਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਸਾਊ ਤੇ ਸ਼ਰੀਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਥੇ ਤਾਂ ਹਰ ਬੰਦਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਚੋਰਾਂ, ਠੱਗਾਂ, ਤੇ ਬੇਕਿਰਕਿਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਲਗੀ ਹੈ। ਖੈਰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੱਠ ਭੱਜ ਕਰਕੇ ਬਾਊ ਜੀ ਦੀ ਗੱਡੀ ਲੀਹ ਤੇ ਲੈ ਆਂਦੀ। ਆਖਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਊ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਬੰਬਈ ਮਹਾਂ ਨਗਰੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਗਿਆ। ਉਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਆਹਲਣੇ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਨਾ ਕਿਵੇਂ ਵਿਚਰਨ ਲੱਗਾ। ਵਿੱਚ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਮੈਂ ਵੀ ਬਾਊ ਜੀ ਦਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛਣ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਫਰਮਾਇਸ਼ ਜਾਂ ਖੁੜ ਪੂਰੀ ਕਰ ਆਉਂਦਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਤੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਤਾਂ ਬੰਬਈ ਘੁਮਾ ਕੇ ਲਿਆਣੀ ਏ, ਤੇ ਦੂਜਾ ਆਪਣੇ ਧਰਮਿੰਦਰ ਭਾ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਦਿਖਾ ਕੇ ਲਿਆਣੀ ਏ...ਮੈਂ ਸੱਤ ਵਚਨ ਕਹਿ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਲਈ ਜੀਤ ਭਾ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰ ਲਈ। ਰਾਣੀ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਲੈ ਗਿਆ। ਸਭ ਨੂੰ ਖੂਬ ਘੁਮਾਇਆ, ਫਿਰਾਇਆ ਤੇ ਖੁਆਇਆ ਪਿਆਇਆ। ਫੇਰ ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਵੀ ਵਿਖਾਈ। ਅਖੀਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੁਹੂ ਚੌਪਾਟੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਆ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ। ਬੱਚੇ ਕਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ, ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਰੇਤ ਦੇ ਘਰ ਬਣਾ ਕੇ ਖੇਡਦੇ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਤੇ ਰਾਣੀ ਇਕ ਨਵੇਕਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਤੇ ਨਿੱਕ ਸੁੱਕ ਦੀ ਰਾਖੀ ਬੈਠੇ...ਬੈਠੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਰਾਣੀ ਬਾਊ ਜੀ ਤੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਨੇ...ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੇਰੀ ਫ਼ਿਕਰ ਬਹੁਤ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਇਕ ਤਾਂ ਤਕਦੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਦੂਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਊ ਤੇ ਦਰਵੇਸ਼ ਤਬੀਅਤ ਕਰਕੇ ਅਕਸਰ ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਵੀ ਮੰਗਣੋਂ ਸੰਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ...ਪਰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ। ਨਾ ਹੀ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਸ ਹਰ ਵੇਲੇ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਰੋਣਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਲੈ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਿਚਾਰੇ ਬਾਊ ਜੀ ਨਾਲ ਮਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਲੜਨ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਲੱਭ ਹੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹ ਲਿਖਕੇ, ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਕਦਮਾਂ ਤੇ ਚੱਲਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੂਰੇ ਸੁਪਨੇ ਸਾਕਾਰ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਪਰ ਹੁਣ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਦਾ ਗਲਾ ਆਪੂ ਘੁੱਟ ਕੇ ਮੈਂ ਵਕਤ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ...ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਏਨ੍ਹਾਂ ਡੂੰਘਾ ਲਗਾਵ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵੀ ਮਾਂ ਮੈਥੋਂ ਚਿੜਦੀ ਹੈ। ਐਵੇਂ ਖਾਰ ਜਿਹੀ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਏ? ਉਸਦਾ ਬੱਸ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਚਰੋਕਣਾਂ ਹੀ...ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਾਬੀ, ਕਬਾਬੀ, ਦੁਹਾਜੂ ਕਿਸੇ ਟੱਬਰ ਟੀਰ ਵਾਲੇ ਬੁੱਢੇ ਨਾਲ ਫੇਰੇ ਕਰਾ ਕੇ ਮੁਫਤੋਂ ਮੁਫਤੀ ਤੋਰ ਦਿੰਦੀ। ਜੇ ਮੈਂ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਕਮਾਕੇ ਨਾਂ ਲਿਆਂਦੀ ਹੁੰਦੀ...ਖੈਰ ਇਹ ਤਾਂ ਹਰ ਗਰੀਬ ਤੇ ਲਾਚਾਰ ਘਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਜੰਮਣ ਵਾਲੀ ਮਾਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨਾਲ ਦੋਗਲਾ ਤੇ ਸਵਾਰਥੀ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਕੀ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਹੋਸ਼

ਸੰਭਾਲੀ ਹੈ...ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਧੀ ਪੁੱਤ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਸਦਾ ਆਪਣੀ ਨੰਗੀ ਰੂਹ ਅਤੇ ਪਿੰਡੇ ਤੇ ਝਲਿਆ ਹੈ। ਮਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਹਿਲ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਸੀ। ਅਕਸਰ ਮੈਨੂੰ ਛੋਟੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਬਚਿਆ-ਖੁਚਿਆ ਜੂਠਾ ਖਾਣਾ ਖਾਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਆਪਣੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੂਠ ਮਾਂਜਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਲੇ ਕਪੜੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਧੋਣੇ ਪੈਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਦਾ ਨਿਆਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟਿਊਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਰਹਿਣਾ। ਜਿਹੜੇ ਨਾਲਾਇਕ ਭਰਾ ਮੂਲੋਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੇਰੇ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਢਿੱਡ ਨੂੰ ਗੰਢਾਂ ਦੇ ਦੇ ਕੇ, ਬਾਹਰ ਟਿਊਸ਼ਨਾਂ ਰੱਖ ਕੇ ਜਬਰਦਸਤੀ ਪੜ੍ਹਾਨਾ ਤੇ ਫਰਮਾਇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਕਲਾਸਾਂ ਚਾੜ੍ਹਨੀਆਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਘਰ ਦੇ ਚੁੱਲੇ ਚੱਕੇ ਵਿੱਚ ਡਾਢੀ ਰੱਖਣਾ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਲਈ ਪੈਸੇ ਮੰਗਣੇ ਤਾਂ ਬੜੇ ਨਹੋਰੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ, ਮੰਗਵਾ ਲੈ ਆਪਣੇ ਕਮਾਊ ਪਿਉ ਕੋਲੋਂ। ਜਿਸ ਗਰੀਬ ਘਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਜਵਾਨ ਧੀ ਹੋਵੇ...ਉਤੋਂ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਜਾਂ ਪਿਉ ਸਿਰ ਤੇ ਹਿਫ਼ਾਜ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਕੁੜੀ ਦਾ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਰੱਬ ਹੀ ਰਾਖਾ। ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ-ਬੇਗਾਨੇ, ਲਵਾਰਿਸ, ਸ਼ਾਮਲਾਟ, ਮਾਲ ਸਮਝ ਕੇ ਨਿਘਲਣ ਨੂੰ ਫ਼ਿਰਦੇ ਨੇ। ਰਾਣੀ ਵਿਚਾਰੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵਹਿਣਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚੀ, ਆਪਣੇ ਅਤੀਤ ਦੀ ਗੋਦੜੀ ਦੀਆਂ ਲੀਰਾਂ ਫਰੋਲੀ ਜਾਂਦੀ, ਤੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਤੇ ਰੇਤੇ ਦਾ ਘਰ ਵੀ ਉਸਾਰੀ ਜਾਂਦੀ। ਗਾਹੇ-ਵਗਾਹੇ ਉਸ ਘਰ ਦੀ ਛੱਤ ਤੇ ਆਪਣੇ ਖਾਰੇ ਹੰਝੂ ਵੀ ਕੇਰੀ ਜਾਂਦੀ। ਮੈਂ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਮਾਸੂਮ ਦੀ ਵੇਦਨਾਂ ਭਿੱਜੀ ਦਾਸਤਾਂ ਸੁਣੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਰੇਤੇ ਦੇ ਨਵੇਂ ਉਸਾਰੇ ਮਹਿਲ ਬੱਲੋਂ ਪੋਲੇ ਜਿਹੇ ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਖਿੱਚ ਲਿਆ...ਫੇਰ ਪਲਾਂ ਛਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰਾ ਘਰ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਬੜਾ ਹੀ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਸੱਜਰੇ ਢਹੇ ਘਰ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਸਾਡੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਤਾਂ ਇਵੇਂ ਹੀ ਅਕਸਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਢਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਹਾਂ ਰਾਣੀ! ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਸ਼ਖਸ ਚਾਹੇ ਉਹ ਗਰੀਬ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਅਮੀਰ, ਕੁੜੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਮੁੰਡਾ, ਅਕਸਰ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਸੁਖ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਨੇ।

ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਇਕ ਗਲ ਪੁੱਛਾਂ, ਸੱਚ ਸੱਚ ਦਸੋਗੇ...। ਮੈਂ ਏਨ੍ਹੇ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ। ਪਰ ਕਦੇ ਕਦੇ ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਾਣੋਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਇਕ ਦਮ ਅਜਨਬੀ ਹਾਂ। ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਰਾਣੀ ਜੀ ਇਕ ਆਪਣੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਦੋਵੇਂ ਬਾਊ ਜੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਸਾਂਝ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈ, ਆਪਾਂ ਦੀ, ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਦਿਲੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੀ ਏਂ। ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਦੱਸਾਂ ਰਾਣੀ, ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗ ਖੂਠਾ ਮਖੌਟਾ ਪਾ ਕੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੱਸਣ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣ ਦਾ ਢੋਂਗ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਰਾਣੀ ਮੇਰਾ ਹੀ ਹੱਕ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਵਿੱਚ ਵਿਨ੍ਹੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਸੁਣਾ ਕੇ ਹੋਰ ਦੁਖੀ ਕਰਾਂ। ਰਾਣੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਸਕਤੇ ਵਿੱਚ ਘਿਰ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਕਿ ਇੱਕ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ., ਸੋਹਣਾ ਸੁਨੱਖਾ, ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ,

ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਹੀਰੋ, ਏਨ੍ਹੇ ਅਮੀਰ ਘਰ ਦਾ ਬੰਦਾ ਵੀ ਅੰਦਰੋਂ ਏਨ੍ਹਾਂ ਸੱਖਣਾਂ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਬੜੀ ਹੀ ਭਾਵੁਕਤਾ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਕਿਹਾ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਹੋਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਓਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਕਾਬਿਲ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਆਪਦੀ ਇਕ ਸੱਚੀ ਰਾਜਦਾਂਤ ਤੇ ਗੂੜ੍ਹੀ ਦੋਸਤ ਤਾਂ ਬਣ ਹੀ ਸਕਦੀ ਹਾਂ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੀਤਿਆਂ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਦੋ ਕੋਸੇ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਸਾਡੀ ਦੋਸਤੀ ਤੇ ਪੱਕੀ ਮੋਹਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਮੈਂ ਚਾਹਕੇ ਵੀ ਨਾਂਹ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੀ ਦੁਖਦੀ ਨਸ ਫੜਕੇ, ਮੈਥੋਂ ਕਦੇ ਚੋਰ ਵਾਂਗੂ ਸਭ ਕੁਝ ਸੱਚ ਸੱਚ ਬਕਵਾ ਲਿਆ। ਪ੍ਰੀਤਮਾਂ ਨਾਲ ਇੰਝਾਣੀ ਉਮਰ ਦੇ ਇਕ ਤਰਫ਼ਾ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਨਾਕਾਮਯਾਬੀ ਤੇ ਨਾਮੋਸ਼ੀ। ਦੂਜਾ ਕਿਵੇਂ ਮਾਂ ਦੇ ਅਨਭੋਲ ਪੁਣੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਰਾਪ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਸਾਰੀ ਹਯਾਤੀ ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰਕੇ ਹੰਢਾਇਆ। ਕਿਵੇਂ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੌੜੀ ਸੋਚ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੱਖੋਂ ਹੌਲਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਮਾਸੂਮ ਯਤੀਮ ਬੱਚੀ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵਿਧਵਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ। ਉਹ ਹੰਕਾਰੀ ਔਰਤ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਕਨੇਡਾ ਦੀ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਹਥਾਉਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਢੋਂਗੀ ਤੇ ਮਕਾਰ ਬੰਦਾ ਕਹਿਕੇ ਦੁਰਕਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਜ਼ਲੀਲ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਛੱਜ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਛੰਡਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਇਸੇ ਢਾਹ ਭੰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਇਕ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਚੰਡਾਲ ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿਰਫ਼ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਘਰੋਂ 45 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਮੇਰੀ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿੱਚ ਰੋਂਦੇ ਕੁਰਲਾਉਂਦੇ ਭੁੱਖੇ-ਭਾਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਿੱਟ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਮਾਂ ਪਿਓਂ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਕਰਕੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਾਲਪੋਸ ਕੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕੋਰਟ ਵਲੋਂ ਆਪਣਾ ਮਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਜਿਤਾ ਕੇ, ਨਾਲੇ ਮੈਥੋਂ ਮੇਰਾ ਬੱਚਾ ਖੋਹ ਲਿਆ, ਨਾਲੇ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਦਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਖਰਚਾ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਢਾਡਿਆਂ ਦਾ ਸਤੀਂ ਵੀਹੀਂ ਸੌ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹੋਈ। ਕੋਰਟ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿ ਗਈ। ਜਿਵੇਂ ਕੰਜਰਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਹਿੱਕ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਤੈਥੋਂ ਆਪਣਾ ਬੱਚਾ ਖੋਹਿਆ ਹੈ। ਏਦਾਂ ਹੀ ਤੇਰੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿੱਚ ਏਨਾਂ ਜ਼ਹਿਰ ਭਰੂੰਗੀ ਕਿ ਉਹ ਤੇਰੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇਖਣਾ ਤੱਕ ਗਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ...ਜੇ ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਨਾ ਬੁਕਾਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਵਟਾ ਦੇਵੀਂ...ਹਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕਦੇ ਡਾਇਵੋਰਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ-ਤਰਸਾ ਤਰਸਾ ਕੇ ਮਾਰੂੰ।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚੀ, ਰਾਣੀ ਦੀਦੇ ਪਾੜੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬਿੱਟ ਬਿੱਟ ਦੇਖਦੀ ਰਹੀ। ਅਚਾਨਕ ਉਸਦਾ ਹੱਥ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਤੇ ਕਦੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਈਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹੀ ਦੁੱਖ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਕਾਸ਼ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸ਼ਖ਼ਸ ਇਸਦਾ ਦਸਵਾਂ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ। ਫੇਰ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਤਨ ਦੀਆਂ ਜੁੱਤੀਆਂ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ। ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਇਕ ਵਾਰੀ ਵੀ ਸੀ ਕਰ ਜਾਂਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਔਰਤਾਂ ਰੱਜ ਕੇ ਹੋਛੀਆਂ ਤੇ ਮੰਦਭਾਗਣਾਂ ਲੱਗੀਆਂ। ਕਾਸ਼ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ...!! ਰਾਣੀ ਨੇ ਇਕ ਲੰਬਾ ਸਰਦ ਹੌਕਾ ਭਰਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਮਲੋਮੱਲੀ ਸੇਜਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹੋਣ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਅੱਜ ਤੁਹਾਡਾ ਮੇਰੇ

ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਗਿਆ। ਪਰ ਰਾਣੀ ਜੀ ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਰਾਜਦਾਂ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਨਿਭਾਣਾ ਏ। ਫੇਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਹੱਥ ਤੇ ਮਰਦਾਂ ਵਾਂਗ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣੀ ਹੱਥ ਮਾਰਕੇ ਕਿਹਾ—ਇਹ ਰਾਣੀ ਦਾ ਕੋਲ ਏ... ਪ੍ਰਾਣ ਜਾਏ ਤੋਂ ਜਾਏ.. ਪਰ ਵਚਨ ਨਾ ਜਾਏ। ਜਦ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਥੱਕ ਟੁਟਕੇ ਆਪਣੀ ਦੀਦੀ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਏ।

ਮੈਂ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਹੱਡਬੀਤੀ ਸੁਣਾਂ ਤਾਂ ਬੈਠਿਆ ਪਰ ਦਿਲੋਂ ਹੀ ਦਿਲੋਂ ਡਾਢਾ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮਾਰਾ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਕਨ੍ਹੀਂ ਕਤਰਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਿੰਨਾਂ ਰਾਣੀ ਆਨੇ ਬਹਾਨੇ ਮੇਰੇ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਅੰਦਰਲਾ ਇਸਾਸੇਕੰਮਤਰੀਨ ਮਨ ਉਸਤੋਂ ਦੂਰ ਭੱਜਦਾ। ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਗੋੜਾ ਮਾਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਨਾਲੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਆਵਾਂਗਾ, ਦੂਜਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਟਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਕੇ ਦੇਖਾਂਗਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਫਿਲਮ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਜੁਗਾੜ ਬਣ ਜਾਏ।

ਜਿਸ ਕਬੂਤਰਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਕੋਲੋਂ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਪਗੜੀ ਦੇ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਧਰਮਪਤਨੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਕੁੰਤਲਾ ਦੇਵੀ ਸ਼ੁਕਲਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਸਮੇਤ ਤਾੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਨਿਰਾ ਕਲੇਸ਼ ਦਾ ਖਾੜਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਤਾਂ ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਚੌਥੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਮੁਲਾਜ਼ਿਮਾਂ ਦਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕੁਆਟਰ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਪੂਰੇ ਦੋ ਦੋ ਟੱਬਰ ਡੱਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ੁਧ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦਾ ਟੱਬਰ, ਦੂਜਾ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਅਨ ਮਾਸਾ ਹਾਰੀ ਟੱਬਰ। ਦੋਨਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ ਖਾਣ ਪੀਣ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਅੰਤਰ ਸੀ। ਉਹ ਫ਼ਕਰ ਮਰਾਠੇ, ਰੋਜ਼ ਮੱਛੀ ਮੁਰਗਾ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲੇ। ਪੀ ਕੇ ਗਾਲੀ ਗਲੋਚ ਹੱਥੋਂ ਪਾਈ ਹੋਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦਾ ਰੌਲਾ ਰਪਾ ਆਮ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਡਤਾਇਨ ਸਕੁੰਤਲਾ ਦੇਵੀ ਕੁੱਝ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਕਰ ਕਾਂਡਾਂ ਦੇ ਫੋਕੇ ਭਰਮਾਂ ਪਾਖੰਡਾਂ, ਸੁੱਚਮ, ਉੱਚ ਨੀਚ, ਛੂਆਛਾਤ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਭਰਮ ਪਾਲੀ ਬੈਠੀ ਸਕੁੰਤਲਾ ਦੇਵੀ ਤਾਂ ਲੱਸਨ ਪਿਆਜ਼ ਦੀ ਬੋ ਤੋਂ ਵੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨੱਕ ਬੁੱਲ੍ਹ ਵੱਟਦੀ ਸੀ। ਉਸਤੋਂ ਮੀਟ ਮੱਛੀ ਦੇ ਤੜਕਿਆਂ ਦੀ ਬੋ ਕਿੱਥੋਂ ਸਹਾਰੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਪੰਡਤਾਇਨ ਦਾ ਸਿਰ ਚਕਰਨਾਂ ਜਾਂ ਉਲਟੀਆਂ ਆਣੀਆਂ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਵਿਚਾਰੇ ਬਾਊ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਮਿਤ ਆ ਗਈ। ਸ਼ੁਕਲਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਧਰਮ ਵੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਕਿਹੜੇ ਜਨਮ ਦੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹੋ।

ਦੂਜਾ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਸਕੁੰਤਲਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਭਰਮ ਪਾਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹਾਲੇ ਤਾਈ ਉਵੇਂ ਹੀ ਜਵਾਨ ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ੁਕਲਾ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਬੁੱਢੇ ਖੂਸਟ ਲਗਦੇ ਨੇ। ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਂਟੀ ਕਹਿਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਲਗਣਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਟਾ-ਫੱਟ ਪੈਰ ਪਿੱਛੇ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲੈਣੇ। ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਕਿਸੇ ਬਿਛੂਏ ਚੁਰਾ ਲੈਣ ਹੋਣ ਜਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੇ ਅਣਜਾਣ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਭਿਟੇ ਜਾਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ ਬਸ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰੋ। ਮੈਨੂੰ

ਤਾਂ ਬਸ ਮੈਡਮ ਜੀ ਕਹਿਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਕਰੋ। ਮੈਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ, ਆਂਟੀ-ਵੱਟੀ ਜਰਾ ਨਹੀਂ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਊ ਜੀ ਸੰਤੋਖੀ ਤੇ ਸੱਚ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਸਨ, ਉਸਦੇ ਉਲਟ ਮੈਡਮ ਜੀ ਉਨੇ ਹੀ ਸਵਾਰਥੀ, ਲੋਭੀ, ਈਰਖਾਲੂ ਤੇ ਦਿਖਾਵੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਨਕੋ ਨਕੋ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਰਾਣੀ ਵਿਚਾਰੀ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਝੌਤੇ ਕਰਾਂਦੀ ਥੱਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਬਾਊ ਜੀ ਅਕਸਰ ਆਪਣੀ ਲਾਡਲੀ ਧੀ ਨੂੰ ਕਸੂਤੀ ਫੁਸੀ ਦੇਖ ਕੇ ਵਿਚਾਰੇ ਆਪਣੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਦਿੰਦੇ। ਫੇਰ ਪਿਉ ਧੀ ਕਿਸੀ ਡੂੰਘੀ ਜ਼ਬਤ ਵਿੱਚ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦੇ।

ਇਧਰ ਇੱਕ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਲਝਿਆ ਰਿਹਾ। ਪੂਰੀ ਫ਼ਿਲਮ ਨੂੰ ਕਾਂਟ ਛਾਂਟ ਕਰਕੇ, ਕੁਝ ਕੁਝ ਕਿਤੋਂ ਕੱਟਨਾ ਸੀ। ਤੇ ਕੁਝ ਕੁਝ ਕਿਤੇ ਨਵਾਂ ਜੋੜਨਾ ਤੇ ਪੈਚ ਵਰਕ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਅਜੀਤ ਬਾਈ, ਬਾਊ ਜੀ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਲਈ ਸਾਂਦਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਉਚੇਚਾ ਘਰ ਆਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਓਥੇ ਕਾਫ਼ੀ ਗਹਿਮਾਂ ਗਹਿਮੀ ਸੀ। ਚੰਗੀਆਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਾਲੀਆਂ ਰੌਣਕਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਲੈਤੀਏ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਉਸਦੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਘੁੰਮਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਉਸਨੂੰ ਚੰਗਾ ਚੋਖਾ ਮਸਕਾ (ਮੱਖਣ) ਵੀ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੇ ਹੀ ਹੁੱਬਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਖਾਸਮਖਾਸ ਬਰਖੁਰਦਾਰ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਦਿਲੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰੱਜ ਕੇ ਜ਼ਹੀਨ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਹਰਫਨ ਮੌਲਾ ਵੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਮੀਦਾਂ ਨੇ, ਇਹ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰੇਗਾ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਲਡੂਆਂ ਦਾ ਡੱਬਾ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਮੁੰਹ ਮਿੱਠਾ ਕਰੋ, ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਇਕ ਲੱਭੂ ਮੇਰੇ ਮੁੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਹਾ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਬਾਊ ਜੀ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਪਿਕਚਰ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਿਕਚਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਅੱਧੀ ਇੰਡੀਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ੂਟ ਹੋਵੇਗੀ, ਤੇ ਅੱਧੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਸ਼ੂਟ ਹੋਵੇਗੀ। ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਉਸ ਨਵੇਂ ਇੰਗਲੈਂਡੀਏ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਨਾਲ ਕਰਵਾਈ। ਬਲਬੀਰ ਬੇਟੇ, ਇਹ ਨਵਾਂ ਬਰਖੁਰਦਾਰ ਅਰਮਾਨ ਕੁਮਾਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਹੈਲੋ ਕਹਿਕੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਇਕ ਲੱਭੂ ਖਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਰਮਾਨ ਬੇਟੇ ਆਪਣਾ ਬਲਬੀਰ ਲੇਖਕ ਬਾਕਮਾਲ ਹੈ। ਗਾਣਿਆਂ ਤੇ ਡਾਇਲਾਗਸ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਜਾਨ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਰਮਾਨ ਭਾਈ ਬਾਊ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸਿਰ ਮੱਥੇ ਤੇ... ਜਿੰਨੇ ਜੋਗਾ ਹਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਨੇ। ਅਰਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਫੇਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਖੋਚਲ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਅਰਮਾਨ ਨੂੰ ਹੁਣ ਬਾਊ ਜੀ ਨੂੰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਾਈਨ ਕਰਕੇ, ਰਸਮੀ ਪੇਸ਼ਗੀ ਸ਼ਗਨ ਵਾਂਗੂ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਨੱਕਦ ਦੁਆਉਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ। ਰਾਣੀ ਫੱਟਾ-ਫੱਟ ਆਰਤੀ ਦਾ ਦੀਵਾ, ਕੁਝ ਸੰਪੂਰ, ਚੌਲ ਆਰਤੀ ਦੀ ਬਾਲੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਲਿਆਈ। ਫੇਰ ਬਾਊ ਜੀ ਦੀ ਪੂਰੇ ਆਦਰ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਆਰਤੀ ਉਤਾਰੀ ਗਈ, ਫੇਰ ਟਿੱਕਾ

ਲਾ ਕੇ ਚੌਲ ਚੜ੍ਹਾਏ ਗਏ। ਫੇਰ ਪੈਸੇ ਫੜਾ ਕੇ ਅਰਮਾਨ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾਇਆ..ਫੇਰ ਹੱਥੀਂ ਸਭ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮਿੱਠਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਰਾਣੀ ਦਾ ਤੇ ਮੈਡਮ ਜੀ ਦਾ ਖਾਸ ਅਪਣੱਤ ਭਰੇ ਡਰਾਮੇ ਨਾਲ। ਫੇਰ ਮੈਡਮ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਵਲੈਤੀ ਸਾੜੀ ਭੇਂਟ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਾੜੀ ਲੈ ਕੇ ਮੈਡਮ ਜੀ ਗਦਗਦ ਹੋ ਗਏ।

ਫੇਰ ਮੈਡਮ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਚਾਵ ਨਾਲ ਅਰਮਾਨ ਨੂੰ ਤਿਲਕ ਚੜ੍ਹਾਇਆ, ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਪਿਆਰ ਤੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤਾ। ਫੇਰ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜੱਫੀ ਪਾ ਕੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਅਰਮਾਨ ਕੁਮਾਰ ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਛੇਤੀ ਹੀ ਘਿਉ ਖਿਚੜੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਬਰਸਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਅਰਮਾਨ ਦੀ ਜਾਦੂਗਿਰੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਸੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕੂਹ ਨੂੰ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਕੁ ਗੁੜ ਲਾ ਕੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕਿੱਦਾਂ, ਆਪਣਾ ਉੱਲੂ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਫ਼ਨ ਦੀ ਅਰਮਾਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣੀ ਤੇ ਖਾਸ ਮੁਹਾਰਤ ਸੀ। ਉਹ ਪੂਰਾ ਘਾਗ ਮਹਾਂ ਚਾਲੂ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਸਤੇ ਰਤਾ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਹੋ ਜਾਏ। ਉਹ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਡੂੰਘੇ ਇਤਮਾਦ ਵਿੱਚ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਲੈ ਲੈਂਦਾ। ਉਸਦਾ ਭਰੋਸਾ ਜਿੱਤ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਬਸ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਤਾਈ ਹੀ ਗੱਲ ਰੱਖੀਂ...ਆਪਣਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਵਗੈਰਾ ਬਣਵਾ ਕੇ ਰੱਖੀ ਛੱਡ...ਮੈਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਤੇਰਾ ਵੀਜਾ ਲਗਵਾ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਐਸ਼ ਕਰੀਂ। ਗੱਲ ਕੀ ਉਸਨੇ ਹਰ ਛੋਟੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਟੈਕਨੀਸ਼ਨ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਫਰੇਬੀ ਜਾਲ ਵਿਚ ਉਲਝਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਕੋਈ ਉਸਤੋਂ ਪੈਸਾ ਮੰਗ ਜਾਏ।

ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਉਸ ਬਾਊ ਜੀ ਤੇ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਉਸ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਖ ਕੱਢ ਲਈ ਕਿ ਰਾਣੀ ਬਾਊ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਫਿਲਮ ਮੇਕਿੰਗ ਦਾ ਕਾਫੀ ਗਿਆਨ ਤੇ ਲਗਨ ਵੀ ਹੈ। ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਕ ਤੀਰ ਨਾਲ ਦੋ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਸੱਭ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਮੈਡਮ ਜੀ ਦੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਤਾਰੀਫ਼ਾਂ ਦੇ ਪੁਲ ਬੰਨ੍ਹਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ। ਮੈਡਮ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਉਤਾਰ ਲਿਆ। ਫੇਰ ਰਾਣੀ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖਿਆਲ ਰੱਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਣੀ ਦੀਆਂ ਖਾਸ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਰਾਣੀ ਜੀ ਇਕ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਿਉਟੀ ਪਾਰਲਰ ਦਾ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਬੋੜਾ ਬਹੁਤ ਮੇਕਅੱਪ ਦਾ ਵੀ ਨਾਲ ਨਾਲ ਕੰਮ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦੇ। ਡਾਇਰੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਅਗੇ ਬਾਊ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਕਾਫੀ ਕੁੱਝ ਸਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸਿਸਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤੀਜਾ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਰਾਣੀ ਜੀ ਆਪ ਤੋਂ ਘੱਟ ਘੱਟ ਦੋ ਗਾਣੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਗਵਾਣੇ ਨੇ। ਏਦਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾ ਕੇ ਮੇਰੀ ਪੂਰੀ ਫਿਲਮ ਸਾਂਭਣੀ ਹੈ। ਇਕ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਬਾਊ ਜੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖ ਸਕੋਗੇ। ਦੂਜਾ ਮੇਰੇ ਕਿਨੇ ਕੰਮ ਤਾਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਰ ਜਾਣੇ ਨੇ। ਇਥੋਂ ਬੰਦੇ ਲਿਜਾਣੇ ਤੇ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਰੱਖਣੇ ਕਿਨ੍ਹੇ ਮਹਿੰਗੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਘਰਦੇ ਬੰਦੇ ਹੋ ਹੁਣ ਇਹ ਮੇਰੀ ਫਿਲਮ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਘਰਦੀ ਸਾਂਝੀ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਜ਼ੂਲ

ਖਰਚਿਆਂ ਤੋਂ ਪੌਂਡ ਬਚੇ...ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਣੀ ਜੀ ਆਪਨੂੰ ਉਥੇ ਸ਼ੌਪਿੰਗ ਕਰਵਾ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਅਗਲੀ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਆਪਾਂ ਛੋਟੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਤੇ ਮੈਡਮ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਵਾ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੇ ਮੈਡਮ ਜੀ ਇਕ ਬਾਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਥੇ ਮੇਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੱਚ ਮਿੱਚ ਜਾਣਾ ਹੈ ਪਹਿਚਾਨਣਾ ਵੀ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਏ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਦੀਆਂ ਤਾਂ ਸੁਣਕੇ ਬਾਛਾਂ ਖਿੜ ਗਈਆਂ। ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਅਰਮਾਨ ਕੁਮਾਰ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਕਾਮਧੇਨੂ ਗਾਂ ਦਾ ਖਾਸ ਬੱਛੜਾ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਜਿਵੇਂ ਅਰਮਾਨ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਦਲਿਦਰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਣੇ ਨੇ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਨਰਕ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸਿੱਧਾ ਸਵਰਗ ਵਿੱਚ ਲੈ ਜਾਏਗਾ। ਹੁਣ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਦੇਵੀ ਮੋਹ, ਮਾਯਾ, ਲੋਭ ਵਿੱਚ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ, ਜਾਣ ਬੁੱਝਕੇ ਅਰਮਾਨ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਬਨਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਰਾਣੀ ਵੀ ਕੁਝ ਕੁਝ ਅਰਮਾਨ ਦੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਦੂਰੀਆਂ ਘਟਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਨੇੜਤਾ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਉਸ ਰਾਣੀ ਦਾ ਇਕ ਗਾਣਾ ਵੀ ਗੀਕਾਰਡ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ।

ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਅਰਮਾਨ ਮੈਥੋਂ ਅਕਸਰ ਕੰਨ੍ਹੀਂ ਜਿਹੀ ਕਤਰਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਨੇੜਤਾ ਮਹਿੰਗੀ ਵੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਕਈ ਪੋਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਦੂਜਾ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵਿਲਾਇਤ ਲਜਾਉਣ ਦਾ ਝਾਂਸਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਸੀ। ਸੋ ਮੈਨੂੰ ਭਰਮਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਸ਼ੋਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦੂਜਾ ਉਸਦੇ ਖਾਸ ਚਮਚੇ ਗੋਰਾ, ਵਰਨਜੀਤ ਤੇ ਮਨਜੀਤ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਿੱਤ ਉਸ ਨਾਲ ਬਹਿਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾਰੂ ਪੀਣੀ ਤੇ ਫੇਰ ਰਲਕੇ ਰੰਡੀ ਬਾਜੀ ਕਰਨੀ, ਮੈਥੋਂ ਜਾਣਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪਰੇ ਹੀ ਰਖਦੇ ਸਨ।

ਮੈਂ ਵੀ ਜਾਣਕੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪਿੱਛੇ ਹੱਟਦਾ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਆ ਗਿਆ ਆਪਣੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ। ਕੁਝ ਮਾਇਆ ਦਾ ਜੁਗਾੜ ਵੀ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਤਾਂਕਿ ਆਪਣੀ ਫਿਲਮ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ‘ਦੀ ਐਂਡ’ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਬਥੇਰੇ ਆਪਣੇ ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਦੇ ਤਰਲੇ ਕੀਤੇ ਕਿਸੇ ਬਾਂਹ ਨਾ ਫੜਾਈ। ਅਖੀਰ ਆਪਣੀ ਸਿਰ ਦੀ ਛੱਤ ਵੀ ਕਿਸੇ ਆਪਣੇ ਖਾਸ ਸਕੇ ਕੋਲ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਮਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਕੱਲ੍ਹ ਤਾਈਂ ਮੇਰਾ ਦਾਨੀ ਪੁੱਤਰ ਸਭ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲਾ, ਅੱਜ ਏਨਾਂ ਸਸਤਾ ਤੇ ਨਿਆਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਏ। ਮੈਂ ਬਥੇਰਾ ਮਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲਾ ਰਖਣਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਕਿਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲ ਹੀ ਗਿਆ...ਬਸ ਏਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੋਜਲ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾਹ ਪੁੱਤਰਾ ਹੁਣ ਜੋ ਮਰਜੀ ਕਰ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਟੋਕਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ।

ਜਿਵੇਂ ਫਿਲਮ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਹਾਥੀ ਤਾਂ ਅਰਾਮ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਏ ਬਸ ਪੂੰਛ ਹੀ ਫਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਲੈਣਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਸਾਰੇ ਅੜਕੇ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਇਕ ਦਮ ਕੋਰੇ ਤੇ ਨਿਰਮੋਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਫਿਲਮ ਦੇ ਮਹੂਰਤ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਸਭ ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਟੈਕਨੀਸ਼ੀਅਨ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਬਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ...ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਿਉ ਬਣ ਕੇ

ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ। ਜਾਣੋਂ ਪੁੰਛ ਦੇ ਇਕ ਇਕ ਵਾਲ ਨੂੰ ਸਭ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਕੜਿੰਗੀ ਮਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ...ਕਿਤੇ ਪੁੰਛ ਹੱਥੋਂ ਨਾ ਨਿਕਲ ਜਾਏ। ਸੋ ਮੈਂ ਵੀ ਪੁੰਛ ਕਟਵਾ ਲੰਡਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਸੀ।

ਸੋ ਮੈਂ ਬਬੇਰੀਆਂ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਭ ਦੀਆਂ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਨ ਤੇ ਜੁੰ ਨਾ ਰੋਂਗੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਫਿਲਮ ਤੇ 8-9 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਲੱਗੇ ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਫਾਈਨੈਂਸਰ ਜਾਂ ਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਟਰ ਦੀ ਕੌਡੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਬਸ ਮੈਨੂੰ ਲੱਖ ਡੇਢ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੀ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ ਉਹ ਵੀ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਫਾਇਨਲ ਪ੍ਰਿੰਟ ਕਢਵਾ ਕੇ ਫਿਲਮ ਸੈਂਸਰ ਹੀ ਕਰਵਾਣੀ ਹੈ। ਬਸ ਫੇਰ ਰਲੀਜ਼...ਬਸ ਇਥੇ ਆਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਘੋਸ਼ ਮਾਰ ਜਾਂਦੇ, ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਫਿਲਮ ਰਲੀਜ਼ ਤਾਂ ਕਰੋਗੇ ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਸੁਧਰਨਗੇ। ਦੂਜਾ ਆਪਦਾ ਸਬਜੈਕਟ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ...ਔਰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਬਜੈਕਟ ਤਾਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਚਲਦੇ ਨੇ...ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਕੰਜਰੀ ਨੂੰ ਭੈਣ ਬਨਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਕੰਜਰੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨਾਂ ਨੇ ਬੱਲੇ ਬੱਲੇ ਕਰ ਦੇਣੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਤਕਦੀਰ ਤੇ ਬੜਾ ਹੀ ਹਿਰਖ ਆਇਆ...ਪਰ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ?

ਇਧਰ ਅਰਮਾਨ ਤੇ ਉਸਦੇ ਲੱਚਰ ਸਾਥੀ ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਘਿਉ-ਖਿਚੜੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਦੇਵੀ ਤਾਂ ਲੋਭ ਮੋਹ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਸੋਨੇ ਦੇ ਅੰਡੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮੁਰਗੀ ਆ ਗਈ ਏ। ਹੁਣ ਉਸ ਆਪਣੇ ਦੁਖ ਦਲਿਦਰ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰ ਲੈਣੇ ਨੇ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਉਹ ਏਨੀ ਸਵਾਰਥੀ ਤੇ ਨਿਰਲੱਜ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਮਸੂਮ ਬੱਚੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਬਲੀ ਦਾ ਬੱਕਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਬੇਰਹਿਮ ਅਹਿਸਾਸੇ ਸੱਖਣੀ ਔਰਤ ਨੇ ਹੱਥੀ ਅਰਮਾਨ ਕਸਾਈ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ। ਆਪ ਕਬੂਤਰ ਵਾਂਗ ਜਾਣ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਲਈਆਂ। ਜਦ ਬਾੜ ਹੀ ਕੱਚੀ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਕੱਚੀ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਤਾਂ ਰੱਬ ਹੀ ਰਾਖਾ।

ਅਗੋਂ ਅਰਮਾਨ ਵੀ ਪੂਰਾ ਘਾਗ ਤੇ ਮਹਾਂ ਚਾਲੂ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾਂ ਖੂਬ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਉਸਦੇ ਇਕ ਚਮਚੇ ਘਿਉ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਦੂਜੇ ਦੇ ਘਿਉ ਦਾ ਘੜਾ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਏ, ਉਸਨੂੰ ਰਤਾ ਮਲਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਸ ਉਸਨੇ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖ ਕੇ, ਕੋਠੇ ਟੱਪਣ ਦਾ ਹੁੰਨਰ ਹੀ ਸਿਖਿਆ ਸੀ। ਬਸ ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣਾ ਉੱਲੂ ਸਿੱਧਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹੀ ਫ਼ਿਰਾਕ ਰਹਿੰਦੀ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੌਣ ਕੀ ਕਹੂ, ਇਸਦੀ ਚਿੰਤਾ ਉਸ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਲਈ ਅੱਜ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ ਬੰਦੇ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਮਯਾਬ ਨੇ। ਈਮਾਨਦਾਰ ਤੇ ਸੱਚੇ ਬੰਦੇ ਸਦਾ ਹੀ ਫ਼ਾਡੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਅਰਮਾਨ ਨੇ ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ 25 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਏਨੀਂ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਕਮਾਏ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਫ਼ਿਲਮ ਜਗਤ ਦੇ ਰੀਲੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੈਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ। ਕਿਹਾ ਬਾਊ

ਜੀ ਬੱਸ ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਘਰ ਦੀ ਫ਼ਿਲਮ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਇਸਦੇ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਤੇ ਰਾਣੀ ਨੇ ਮਿਲਕੇ ਇਸਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨਾ ਹੈ। ਬਸ ਇਥੇ ਦਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਂਭ ਲਵੋ, ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੀ ਆਪਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਤੁਸੀਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਫ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਦੇਖਣਾ ਬਾਊ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਹੀ, ਚਾਰ ਪੰਜ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਹੋਰ ਸਾਈਨ ਕਰਵਾ ਦੇਣੀਆਂ ਨੇ। ਫੇਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਾਪਿਸ ਆਣ ਦਾ ਟਾਇਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ। ਉਸ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲਾਹਣ ਲਈ ਰਾਣੀ ਦਾ ਇਕ ਗਾਣਾ ਹੋਰ ਰੀਕਾਰਡ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਰਾਣੀ ਤਾਂ ਜਾਣੋਂ ਬਾਗੋ ਬਾਗ ਸੀ...ਹਰ ਵੇਲੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਹੀ ਸੁਪਨੇ ਬੁਣਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਅਤੇ ਅਰਮਾਨ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਡੁੱਲੀ ਪਈ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਉਸਦੇ ਸੁਪਨੇ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਾਦੂਗਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਤੇ ਟੈਕਨੀਸ਼ੀਅਨਜ਼ ਨੂੰ ਕੁਝ ਤਾਂ ਬਾਊ ਜੀ ਦਾ ਅਦਬ ਮਾਰ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਅਰਮਾਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਸਬਜ਼ਬਾਗਾਂ ਦਾ ਲਾਰਾ ਮਾਰ ਗਿਆ ਜਾਣੋਂ ਉਸ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੇ ਵਾਵਾ ਫ਼ਿਲਮ ਖਿੱਚ ਲਈ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਫ਼ਿਲਮ ਦੀ ਵਾਵਾ ਪਬਲੀਸਿਟੀ ਹੋਈ, ਅਰਮਾਨ ਤੇ ਬਾਊ ਜੀ ਬਾਰੇ ਲੰਬੇ ਚੌੜੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨਾਲ ਲੇਖ ਛਪੇ। ਗਲ ਕੀ ਹਰ ਪਾਸੇ ਅਰਮਾਨ ਦੀਆਂ ਹੁੰਮਾਂ ਪੈ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਸ਼ੋਹਰਤ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਤੁਰਦੀ ਤੁਰਦੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਪੇਪਰਾਂ ਤੇ ਓਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਲ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।

ਨਾਲ ਹੀ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨਾਂ ਯਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਯਾਸ਼ੀ ਦੇ ਖਰਚੇ ਵੀ ਵਧਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਸਨ, ਸ਼ਰਾਬ, ਕਬਾਬ ਦੇ ਦੌਰ ਜ਼ੋਰ ਫੜ ਗਏ...ਪਿੱਛੋਂ ਪੈਸੇ ਆਣੇ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ। ਸਿਰਫ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਬਰਸਾਤੀ ਯਾਰ, ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਚਲਦੇ ਬਣੇ। ਕੁਝ ਕੁ ਰਾਜਦਾਂ ਯਾਰ ਅਰਮਾਨ ਨੂੰ ਬਲੈਕ-ਮੇਲ ਵੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਜਾਣੋਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਲੋਹੇ ਤੋਂ ਸੋਨੇ ਦੀ ਝਾਲ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਉਤਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਅਰਮਾਨ ਨੇ ਵਾਪਿਸ ਪੰਜਾਬ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਜਾਕੇ ਆਪਣਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਆਦਿ ਬਣਵਾਓ। ਜਦ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਲੋੜ ਪਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਮੰਗਵਾ ਲਵਾਂਗਾ। ਫੇਰ ਆਪਾਂ ਪਹਿਲੋਂ ਤਿੰਨੋਂ, ਮੈਂ ਤੂੰ ਤੇ ਬਾਊ ਜੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ੂਟਿੰਗ ਲੋਕੇਸ਼ਨ ਫਾਇਨਲ ਕਰਕੇ, ਫੇਰ ਬਾਕੀ ਦਾ ਸਟਾਫ ਸੱਦਾਂਗੇ।

ਹੁਣ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਦੇਵੀ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਰਾਣੀ ਲਈ ਬੜਾ ਅਪਣੱਤ ਭਿੱਜਿਆ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਕਸਰ ਕਹਿੰਦੀ ਦੇਖੀ ਰਾਣੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਮੀ ਤੇ ਛੋਟੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਬੁਲਾਣਾ ਨਾ ਭੁੱਲੀਂ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਨਰਕ ਵਿਚੋਂ ਹੁਣ ਤੂੰ ਹੀ ਕੱਢਣਾ ਹੈ...ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਧੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ...ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਗੂੜ੍ਹੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਸਮਝ ਲੈ ਇਹ ਤੇਰੀ ਸਖੀ ਦਾ ਖਾਸ ਮਸ਼ਵਰਾ ਹੈ। ਬਸ ਤੂੰ ਅਰਮਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੋਹ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਉਲਝਾਈ ਰੱਖੀਂ...ਸਮਝਿਆ ਕਰ ਕੁੜੀਏ...ਹਾਲੀਂ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸ਼ਕੇ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ। ਹੁਣ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਦੇਵੀ ਰਾਣੀ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਸਹੇਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਲਾਹੀਂ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ। ਰਾਣੀ ਵੇਖੀਂ ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵਲੈਤ ਜਾ ਕੇ ਕੋਈ ਅਧਖੜ ਜਿਹਾ ਗੋਰਾ ਬੋਆਏ

ਫਰੈਂਡ ਬਣਾ ਲੈਣਾ ਏ...ਸਾਰੀ ਜਵਾਨੀ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਨਿਕਲ ਗਈ...ਤੇਰੇ ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਲਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ...ਰਾਣੀ ਨੇ ਵੀ ਸਖੀ ਬਣਕੇ ਚੁਟਕੀ ਭਰੀ...ਮੈਡਮ ਜੀ ਗੋਰਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਵੈਸ਼ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੇ ਮੀਟ ਸ਼ਰਾਬ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਮੇਰੇ ਬਾਊ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਦੋਸਤੀ ਕਰ ਲੈ ਫਿਰ ਤੋਂ। ਰਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਦੇ ਸ਼੍ਰੋਦਪੁਣੇ ਤੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦੀ ਵੀ ਹੋਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਵਤਾ ਵਰਗੇ ਬਾਊ ਜੀ ਤੇ ਤਰਸ ਵੀ ਆਇਆ। ਰਾਣੀ ਵਿਚਾਰੀ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁੱਝੀਆਂ ਤੇ ਲੁੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਕਦੇ ਕਦੇ ਝੋਂਪ ਜਾਂਦੀ...ਰਾਣੀ ਦੇ ਦਿਲ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਜੰਗ ਛਿੜ ਜਾਂਦੀ। ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਮਾਂ ਹੈ। ਏਨੀਂ ਸਵਾਰਥੀ, ਲੋਭੀ, ਬੇਗ਼ੈਰਤ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸੁੱਖਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਕੀ ਧੀ ਲਈ, ਆਪ ਨਰਕ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹੱਥੀਂ ਖੋਲ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਵਰਜਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਉਲਟਾ, ਆਪੂੰ ਛਲ ਕਪਟ ਦੇ ਗੁਰ ਸਿਖਾ ਰਹੀ ਏ। ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ...ਮੇਰੀਏ ਮਾਏ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਗਰ ਭਜਣਾ...ਇਥੇ ਤਾਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਨੁਰਾ ਹੀ ਨੁਰਾ ਹੈ...ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਫਿਸਲਨ ਹੈ।

ਫੇਰ ਰਾਣੀ ਦਾ ਦਿਲ ਬਾਗੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਬਜ਼ਬਾਗਾਂ ਦੀ ਸੈਰ ਲਈ..ਰਾਣੀ ਐਵੇਂ ਕਮਲੀ ਨ ਬਣ...ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਰੱਬ ਨੇ ਤੇਰੀ ਸੁਣੀ ਹੈ....ਤੇਰੇ ਅਧੂਰੇ ਸੁਪਨੇ ਸਾਕਾਰ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ...। ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਦੇ ਸੁਖ, ਐਸ਼, ਅਰਾਮ ਤੇ ਸ਼ੋਹਰਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਹੀਆਂ ਨੇ...ਰਾਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੂੰ ਭੁੱਖ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਲਾਚਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਘੁਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈਂ। ਬੱਸ ਹੁਣ ਅਖਾਂ ਮੀਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗੀਨ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵੱਲ ਤੁਰੀ ਜਾ। ਵੇਖ ਅਰਮਾਨ ਤੈਨੂੰ ਕਿੰਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ...ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਤੈਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਨਿੱਕੀ ਨਿੱਕੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਰਾਣੀ ਵਿਚਾਰੀ ਇਸੇ ਖਿਚੋਤਾਨ ਵਿੱਚ ਉਲਝੀ, ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਆਈ ਸੀ, ਜਿਥੋਂ ਵਾਪਿਸ ਮੁੜਨਾ ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਧਰ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆ ਕੇ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ...ਕਦੇ ਫਿਲਮ ਦਾ ਪੈਚ ਵਰਕ ਕਰਦਾ, ਕਦੇ ਫਿਲਮ ਦਾ ਬੈਕ ਗਰਾਉਂਡ ਮਿਊਜ਼ਿਕ, ਕਦੇ ਫਿਲਮ ਦੀ ਡਬਿੰਗ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕੰਮ ਮੁਕਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਾਂ ਆਂਦੇ। ਜਿੰਨੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕਾਹਲ ਸੀ। ਉਨੀਂ ਹੀ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਅੜਚਨ ਆਈ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਫਾਇਨਲ ਐਡੀਟਿੰਗ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਐਡੀਟਰ ਤੇ ਹੋਰ ਟੈਕਨੀਸ਼ੀਅਨਜ਼ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਮਾਰਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਲਾ ਹੋਵਾਂ ਤੇ ਸੌ ਪਾਸਿਓਂ ਮੇਰੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲੇ ਹੋਣ। ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਮੈਂ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਹਾਰੀ ਲਗਾ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਸਾਰੇ ਸਟਾਫ਼ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖੁਆਈ। ਤੇ ਦੇਰ ਰਾਤ ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਮੂਡ ਬਣਾਇਆ। ਪਰ ਮਨ ਦੀ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਬੇਚੈਨੀ ਨੇ ਨਾਂ ਤਾਂ ਰੋਟੀ ਹੀ ਖਾਣ ਦਿੱਤੀ। ਨਾ ਹੀ ਓਥੇ ਟਿਕਣ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਕਰਕੇ ਅਧੀ ਰਾਤ ਚੰਬੂਰ ਤੋਂ ਬੇਰੀਬਲੀ ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਭੂਆ ਦੇ ਪੁੱਤ ਭਰਾ ਭਾਬੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਅਗੋਂ ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ ਅਮੜੀ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਸ਼ਾਮੀ ਸਦਾ ਲਈ, ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਕੂਚ ਕਰ ਗਈ ਏ...ਜਾਣੋਂ ਅੱਜ ਮੈਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਬਿੱਖਰ ਗਿਆ ਹੋਵਾਂ...ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੱਤੜੇ ਜਨੂੰਨ ਦੀ ਏਨ੍ਹੀਂ ਵੱਡੀ ਕੀਮਤ

ਤਾਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਕਰਕੇ ਮੈਂ (ਪੰਜਾਬ) ਲੁਧਿਆਣੇ ਪਹੁੰਚਿਆ...ਹੱਥੀਂ ਮਾਂ ਜੀ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਬੱਸ ਇੱਕ ਚਲਦੀ ਫ਼ਿਰਦੀ ਲਾਸ਼ ਹੋਵਾਂ। ਕੁਝ ਲੰਬੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨੇ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਤਿਆ ਨਾ ਬਰਾਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਵੇ। ਫੇਰ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਕੁਝ ਸੰਭਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ “ਅੰਬਰੀ” ਫ਼ਿਲਮ ਦਾ ਮਰਿਆ ਸੱਪ ਆਪਣੇ ਗਲੋਂ ਲਾਹਣ ਲਈ ਮੁੜ ਬੰਬਈ ਆ ਤਾਂ ਗਿਆ...ਪਰ ਨ ਕੋਈ ਹੋਸ਼ ਸੀ...ਨਾ ਕੋਈ ਜੋਸ਼ ਹੀ ਸੀ। ਬਸ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਫ਼ਿਲਮ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਪ੍ਰਿੰਟ ਬਣਵਾ ਕੇ ਫ਼ਿਲਮ ਸੈਂਸਰ ਵੀ ਕਰਵਾ ਲਈ। ਪਰ ਫ਼ਿਲਮ ਨੂੰ ਰਲੀਜ਼ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਨੇਮਾ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਸਹਿਕਦੇ ਦਮਾਂ ਤੇ ਸੀ।

ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਖਾਸ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਇਸ ਵੇਲੇ, ਤੁਹਾਡੀ ਸਿਹਤ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਹਾਲਾਤ ਬੜੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਘੜੀ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਦੂਜਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਸਦਮੇ ਤੋਂ ਹਾਲੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕੇ। ਬਿਹਤਰ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਅਰਸੇ ਲਈ ਵਾਪਿਸ ਆਪਣੇ ਕੈਨੇਡਾ ਚਲੇ ਜਾਓ...ਬਾਉ ਜੀ ਤੇ ਚੋਪੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਯਕੀਨ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਫ਼ਿਲਮ ਦੇ ਡਬਿੰਗ ਰਾਈਟ ਦੇ ਜਾਓ, ਆਪਾਂ ਰਲ ਮਿਲਕੇ “ਅੰਬਰੀ” ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਵਰਸ਼ਨ ਬਣਾ ਕੇ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਰਲੀਜ਼ ਕਰਾਂਗੇ। ਮੈਂ ਬਾਉ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਚੋਪੜਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਰਾਈਟ ਲਿਖਕੇ ਦੇ ਦਿੱਤੇ। ਬਾਉ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਬੇਫ਼ਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾਓ ਈਸ਼ਵਰ ਸਭ ਭਲੀ ਕਰੂਗਾ। ਅੱਜ ਫੇਰ ਮੈਂ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਕੇ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵੱਢਕੇ ਦੇ ਆਇਆਂ ਹੋਵਾਂ। ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹਿ ਲਵੋ ਸਭ ਕੁਝ ਗਵਾਕੇ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਏ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਇਆ।

ਇਧਰ ਅਰਮਾਨ ਦੇ ਪਾਪ ਦਾ ਘੜਾ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਛੱਲਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸਦਾ ਹਰ ਝੂਠ, ਫ਼ਰੇਬੀ ਲਾਰਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ...ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲਹਿਣੇਦਾਰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਉਸਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਨੱਪਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਅਰਮਾਨ ਕਿਸ ਕਿਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛਾ ਛੁਡਵਾਵੇ। ਬਾਉ ਜੀ ਵਿਚਾਰੇ ਮੁਫ਼ਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਾਫ਼ਤ ਕਰਕੇ ਰਗੜੇ ਗਏ। ਹੁਣ ਰੋਜ਼ ਬਾਉ ਜੀ ਨੂੰ ਜਣੇ ਖਣੇ ਦੀਆਂ ਖਰੀਆਂ ਖੋਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਹਾਰਨੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ। ਹੁਣ ਅਰਮਾਨ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਡਨ ਲਈ ਕਿਰਾਏ ਦੇ ਜੁਗਾੜ ਵਿੱਚ, ਆਪਣੇ ਬੇਗਾਨਿਆਂ ਸਭ ਦੇ ਤਰਲੇ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਕੇ ਅੱਕ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਬਾਤ ਨਾ ਪੁੱਛੀ...ਜਿਹੜਾ ਕਲ ਤਾਈ, ਜਣੇ-ਖਣੇ ਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲਿਜਾਣ ਦੇ ਲਾਰੇ ਲਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਉਸ ਕੋਲ ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਰਾਤ ਕਟਣ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਧਰ ਰਾਣੀ ਦੇ ਪਾਪ ਦਾ ਘੜਾ ਵੀ ਭਰਨ ਲਗਾ ਛੇਵਾਂ ਸੱਤਵਾਂ ਮਹੀਨਾ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਕੁਆਰੀ ਮਾਂ ਬਨਣ ਨੂੰ ਫ਼ਿਰਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਸੁੱਝਦਾ, ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਾਂ? ਪਰ ਮਾਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ...ਤੂੰ ਰਤਾ ਕੁ ਮੁੱਠ ਰਖ...ਜੇ ਹੁਣ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਿਧਰੇ ਖਿਸਕ ਜਾਵੇ। ਦੂਜਾ ਮੁਫ਼ਤ ਵੀ ਬਦਨਾਮੀ ਅਲਗ ਖੱਟਾਂਗੇ...ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਾਣ ਵਿੱਚ ਤੇਰੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ...ਕਿਤੇ

ਮਰਿਆ ਬੱਚਾ ਸਾਡੇ ਗਲੇ ਵਿਚ, ਮਰਿਆ ਸੱਪ ਹੀ ਬਣਕੇ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਬਸ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਔਖੀ ਸੌਖੀ ਇਕ ਬਾਰ ਬੰਬਈ ਜਾਕੇ ਤੂੰ ਇਹ ਬੱਚਾ ਤੂੰ ਜੰਮ ਲੈ-ਫੇਰ ਪਾਉਂ ਮੈਂ ਅਰਮਾਨ ਦੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਸਾਫ਼ਾ। ਦੇਖਾਂਗੀ ਕਿਵੇਂ ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ਤੇ ਤੇਰੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਅਪਣਾਕੇ ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲਿਜਾਂਦਾ। ਤੇਰੇ ਬਾਉ ਜੀ ਉਸਦੀ ਫਿਲਮ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਤੇ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਨੇ ਉਸਦੀ ਫਿਲਮ ਰੁਕਵਾ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਅਣਗਿਣਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨੇ। ਮੈਂ ਕੱਚੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਖੇਡੀਆਂ... ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਸਦੀਆਂ ਘੀਸੀਆਂ ਕਡਵਾ ਦਿਉਂਗੀ। ਬਸ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਤਕੜੀ ਹੋਕੇ ਹੁਣ ਸਾਥ ਦੇ। ਪਰ ਰਾਣੀ ਵਿਚਾਰੀ ਤਾਂ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤੀਕ ਹਿੱਲੀ ਪਈ ਸੀ। ਮਰਦੀ ਕੀ ਨਾ ਕਰਦੀ। ਜਿਸ ਤਨ ਲਗੇ ਉਹੀ ਜਾਣੇ। ਉਹ ਸੁੰਨ ਵਟਾ ਹੋਈ ਬੈਂਦਲੀ ਜਿਹੀ ਮਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਗ ਤੁਰੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਆਂਦੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਆਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਰਾਣੀ ਦੇ ਬੰਬਈ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅਰਮਾਨ ਦੀ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲੀ ਬੇਗਮ ਜਮੀਲਾ, ਆਪਣੀਆਂ ਦੋ ਧੀਆਂ, ਇਕ 12 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਦੂਜੀ 14 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਬੰਬਈ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਥੋਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਜਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿੱਚ ਛੱਪੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੋਂ... ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅਰਮਾਨ ਨਾਲ ਖਾਰ ਖਾਂਦੇ ਭੇਤੀ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ, ਜਾਂ ਬੁਲਾਇਆ ਹੋਵੇ। ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਭੁੱਖਿਆਂ ਪਿਆਸੀਆਂ, ਨਿਤਾਣੀਆਂ, ਯਤੀਮ ਖਾਨਿਆਂ 'ਚ ਰਾਤਾਂ ਕੱਟਕੇ, ਇਹ ਲੁੱਚੇ ਹਰਾਮੀ ਅਰਮਾਨ ਨੂੰ ਲੱਭਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਬਾਰ ਬਾਉ ਜੀ ਦੇ ਡੇਰੇ ਤੇ ਵੀ ਆ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ...। ਬਥੇਰੇ ਫਿਲਮੀ ਘਾਗਾਂ ਵਹਿਸ਼ੀ ਬੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਵਾਰਸ ਮਾਲ ਸਮਝਕੇ ਕੱਚਾ ਨਿਘਲਣ ਨੂੰ ਫਿਰਦੇ ਰਹੇ। ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਣਜਾਣ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸਨ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹਾਂ ਬੱਸ ਤੁਸੀਂ ਤੱਕੜੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਡਟੀਆਂ ਰਹੋ। ਆਖਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਇਕ ਐਕਸਟ੍ਰਾ ਸਪਲਾਇਰ, ਮਹਾਂ ਚਾਲੂ ਤੇ ਬੇਗੈਰਤ, ਪੂਰਾ ਠਰਕੀ ਪੈਸੇ ਦਾ ਲੋਭੀ, ਡਰਾਮੇਵਾਜ਼ ਮੁਸਤਫਾ ਦੇ ਟੇਟੇ ਚੜ੍ਹ ਗਈਆਂ। ਉਸਨੇ ਅਪਣਾ ਮੁਸਲਿਮ ਹੋਣ ਦਾ ਚੋਗਾ ਪਾ ਕੇ ਵਿਚਾਰੀ ਜਮੀਲਾ ਨੂੰ ਵਰਗਲਾ ਲਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਡੁੱਬਦੇ ਨੂੰ ਤਿਨਕੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ... ਮੁਸਤਫਾ ਨੇ ਵਿਚਾਰੀ ਜਮੀਲਾ ਦੀਆਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਲਾਹਾ ਲਿਆ... ਉਸਨੂੰ ਬੜੇ ਲੰਬੇ ਚੌੜੇ ਸਬਜ਼ ਬਾਗ ਦਿਖਾਏ... “ਦੇਖ ਜਮੀਲਾ ਬੇਗਮ... ਤੇਰੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ, ਮੇਰੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ... ਖੁਦਾ ਕਸਮ ਤੂੰ ਦੇਖਤੀ ਜਾ... ਦੋਨੋਂ ਬਚੀਓਂ ਕੋ ਅਭੀ ਸੇ ਇਤਨਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਸੀਧੀ ਫਿਲਮ ਕੀ ਹੀਰੋਇਨ ਬਣਾਕੇ ਉਤਾਰੂੰਗਾ। ਆਖਿਰ ਮੇਰੀ ਵਾਕਫ਼ੀ ਕਿਸ ਦਿਨ ਕਾਮ ਆਏਗੀ.. ਬਸ ਜਮੀਲਾ ਤੂੰ ਦੇਖਤੀ ਜਾਹ, ਜ਼ਰਾ ਇਸੀ ਬੰਬਈ ਮੈਂ ਤੁਝੇ ਕਾਰੋਂ ਔਰ ਬੰਗਲੋਂ ਮੇਂ ਨਾ ਘੁਮਾਇਆ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਭੀ ਮੁਸਤਫਾ ਨਹੀਂ। ਦੇਖਣਾਂ ਜਮੀਲਾ ਬੇਗਮ ਫਿਰ ਇਸ ਖਾਦਿਮ ਕੋ ਨਾਂ ਭੂਲ ਜਾਣਾ।” ਲੁੱਚੇ ਮੁਸਤਫਾ ਨੇ ਏਨੇ ਉੱਚੇ ਸਬਜ਼ਬਾਗ ਦਿਖਾ ਕੇ... ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਵਕਤ ਦੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਘਟੀਆਂ ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਦਰਾਵੀ ਮਹੀਮ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜਾ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੇ ਏਰੀਏ ਵਿੱਚ ਦੋਜ਼ਕ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਨਰਕ ਦੇ ਕਿਸੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਝੋਂਪੜੇ ਵਿਚ ਟਿਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਥੇ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਵਾ ਹੀ ਉੱਤਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ

ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਲਾਂਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਵੱਧ ਢੀਠ ਅਪਰਾਧੀ, ਕਮੀਨੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੰਦੇ ਸਨ। ਜਿਥੇ ਸ਼ਰੇਆਮ ਦਿਨ ਦਿਹਾੜੇ ਰੰਡੀ ਬਜ਼ਾਰ, ਜੂਏ ਖਾਨੇ, ਸ਼ਰਾਬਖਾਨੇ, ਲੁੱਟਾਂ ਖੋਹਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਰਸੀਏ ਤੇ ਖੁੰਘਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਜਾਇਜ਼ ਦਾਰੂ ਦੀਆਂ ਭੱਠੀਆਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨਸ਼ਾਦਰ ਤੇ ਬੈਟਰੀਆਂ ਦਾ ਤੇਜ਼ਾਬੀ ਪਾਣੀ ਘੋਲਕੇ, ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ...ਜਿਸ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਸ਼ਰੇਆਮ ਬੰਦੇ ਕੀ ਜਨਾਨੀਆਂ ਵੀ ਪੀਵੀ ਜਾਂਦੀਆਂ...ਉਤੋਂ ਸੁੱਕੇ ਤੰਬਾਕੂ ਦੇ ਛੱਕੇ ਵੀ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੇ। ਲਾਗਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਖੂਨ ਖਰਾਬਾ ਸ਼ੁਰੇ ਬਾਜ਼ੀ ਆਮ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਇਹ ਖਿੱਤਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਣਪਿਆ ਜੀਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਨਰਕ ਦਾ ਖਾਸ ਨਮੂਨਾ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਥੇ ਪੁਲੀਸ ਤੇ ਰੱਬ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਆਣੋਂ ਕਤਰਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਅਜਿਹੀ ਨਰਕ ਨੁਮਾਂ ਥਾਂ ਤੇ ਜਮੀਲਾ ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੀਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਰੱਬ ਹੀ ਰਾਖਾ ਸੀ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੁਸਤਫਾ ਭਾਈ ਨੇ ਤਿੰਨਾਂ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਹੀਰੋਇਨਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਆਰਕੈਸਟ੍ਰਾਵਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਵਿੱਚ ਖੱਚਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਅੱਧੀਆਂ ਰਾਂਡਾ ਤਾਂ ਫਿਲਮੀ ਐਕਸਟ੍ਰਾਂ ਦੇ ਗੰਦੇ ਮਾਹੌਲ ਤੇ ਕੁੱਝ ਘਰੇਲੂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਨਰਕ ਨੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਖੁੰਹਦੀਆਂ ਮੁਸਤਫਾ ਦੀ ਭੜਵਾਗਿਰੀ ਦੀ ਕਰਤੂਤ ਨੇ ਪੂਰੀਆਂ ਰਾਂਡਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਅਣਭੋਲ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੀਆਂ ਆਪਣਾ ਗੁਆਚਾ ਪਿਉ ਲੱਭਣ ਆਈਆਂ...ਕਿਸ ਦਲ ਦਲ ਵਿੱਚ ਪੱਸ ਗਈਆਂ। ਜਿਥੋਂ ਜੀਂਦੇ ਜੀ ਨਿਕਲਣਾਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਮਾਇਆ ਨਗਰੀ ਦੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਚਕਾਚੌਂਦ ਦੇ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਲੁੱਟੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਅਬਲਾਵਾਂ ਰੋਜ਼ ਇਸ ਦੱਲਦੱਲ ਵਿੱਚ ਫਸਦੀਆਂ ਤੇ ਇਸਦਾ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਦੀਆਂ ਭੋਗਦੀਆਂ ਫ਼ਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਰੋਜ਼ ਕਿੰਨੇ ਹਰਾਮੀ ਬਾਪ ਬਣਦੇ, ਕਿੰਨੇ ਹਰਾਮੀ ਬੱਚੇ ਜੰਮਦੇ, ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਲਾਵਾਰਿਸ ਅਣਜੰਮੇ ਅਧੂਰੇ ਬੱਚੇ ਕੂੜੇ ਦੇ ਢੇਰ ਤੇ ਭੁੱਖੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦਾ ਢਿੱਡ ਭਰਦੇ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਫੇਰ ਉਸੇ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਕੀੜੇ ਓਥੇ ਹੀ ਜਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਮਾਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸੋਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਤੇ ਫੇਰ ਬੜਾ ਹੁੱਬਕੇ ਬੇਸ਼ਰਮਾਂ ਵਾਂਗ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ...“ਜੇ ਖੇਰ ਬਾੜੀ ਦੀ ਬਸਤੀ ਹੈ ਜਹਾਂ ਆਟਾ ਮਹਿੰਗਾ ਹੈ, ਔਰਤ ਕੀ ਵੋਹ ਸਸਤੀ ਹੈ।” ਭਾਵੇਂ ਉਸੇ ਬਸਤੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ...ਇਹ ਮੇਰਾ ਮਹਾਨ ਭਾਰਤ ਹੈ...ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਅਬਲਾ ਦੀ ਅਸਮਤ ਨਾਲੋਂ ਆਟਾ ਮਹਿੰਗਾ ਹੈ।

ਵਿਚ ਵਿਚ ਜ਼ਾਮੀਲਾ ਬੇਗਮ ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਦੋਨੋਂ ਧੀਆਂ ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਆਣ ਧਮਕਦੀਆਂ...ਅਰਮਾਨ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲਈ। ਗੱਲਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਲੀ ਗਲੋਚ ਤੇ ਉਤਰ ਆਂਦੀਆਂ...ਚੰਗਾ ਖਾਸਾ ਦੂਏ ਚੌਥੇ ਦਿਨ ਹੰਗਾਮਾ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਵਿਚਾਰੇ ਬਾਊ ਜੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਪਤਲੀ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਤ ਨਿੱਤ ਦੇ ਕਲੇਸ਼ ਨੇ ਰਾਣੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਤਾਂ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਹਵਾ ਸਰਕਾ ਦਿੱਤੀ...ਇਥੇ ਤਾਂ ਅਰਮਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿੰਨੇ ਸਿਆਪੇ ਪਏ ਹੋਏ ਨੇ। ਇਹ ਮਲੇਸ਼ ਹਰਾਮੀ ਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨ

ਨਿਕਲਿਆ...ਕੁੱਤਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਅਰਮਾਨ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਇਸਨੇ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਧਰਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਾਏ ਮੇਰਾ ਚੌਂਕਾ ਚੁੱਲ੍ਹਾ ਤਾਂ ਕੀ ਬਚਣਾ ਸੀ ਉਸ ਚੰਦਰੇ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਧੀ ਵੀ ਦਾਗੀ ਕਰਕੇ...ਭਿਟ ਦਿੱਤੀ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਗੰਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਚੁੱਬੀਆਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਪੈਣੀਆਂ ਨੇ...ਛੀ ਛੀ ਹਾਏ ਤੋਂਬਾ ਮੇਰੇ ਰਾਮ! ਅੱਗੋਂ ਰਾਣੀ ਬੜੇ ਨਹੋਰੇ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੀ...ਮਾਤਾ ਸ੍ਰੀ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਤੇ ਡੂੰਘੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਡੁਬੋਦੇ। ਫੇਰ ਆਪ ਜਿੰਨੀਆਂ ਮਰਜ਼ੀ ਗੰਗਾ ਜੀ ਵਿੱਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਂਦੀ ਫਿਰੀ...ਤੂੰ ਤਾਂ ਮਾਏ ਗੰਗਾ ਮਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵੀ ਗੰਧਲਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਏ। ਬੇਬਸ ਰਾਣੀ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ। ਹੁਣ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਕੜਕੀ ਵਿੱਚ ਜਾਨ ਫਸ ਗਈ ਕੋਹੜ ਕਿਰਲੀ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਾਣੋ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਜੇ ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਭੁਲੇਖੇ, ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਬਾਊ ਜੀ ਕੋਲੋਂ ਅਰਮਾਨ ਦੀ ਉਘ ਸੁੱਘ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛ ਹੀ ਲੈਂਦੀਆਂ। ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਬਾਊ ਜੀ ਭਰੇ ਪੀਤੇ, ਵਿਚਾਰੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫਿਸ ਜਾਂਦੇ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੀ ਮਨਹੂਸ ਘੜੀ ਸੀ। ਜਦ ਉਹ ਦੁਸ਼ਟ ਕਮੀਨਾ, ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਦਾ ਲੁੱਚਾ ਮਕਾਰ ਬੰਦਾ ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਲਗਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਦੀਆਂ ਚਿਕਨੀਆਂ ਚੌਪੜੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜੀਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਨੇਕੀ ਕਮਾਈ, ਇਜ਼ਤਮਾਣ ਤੇ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਮੇਰਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਤਮਾਦ, ਜੋ ਮੈਂ ਤਿਲ ਤਿਲ ਕਰਕੇ ਕਮਾਇਆ ਸੀ ਇਸ ਹਰਾਮੀ ਕੁੱਤੇ ਛੋਕਰੇ ਨੇ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਮਿੱਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਉਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਬੜੇ ਹੋਰਵੇ ਨਾਲ ਪੁੱਛਣ ਬਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੋ...ਕਿ ਕਦੋਂ ਆਏਗਾ ਅਰਮਾਨ...ਹੁਣ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਭੜੂਏ ਦਾ ਅਤਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ...ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਲਹਿਣੇਦਾਰਾਂ ਤੇ ਜਮੀਲਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਜੋ ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਰਲਕੇ, ਖਾਹਮਖਾਹ ਮੇਰੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਰੱਸੀ ਪਾਈ ਫ਼ਿਰਦੇ ਨੇ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਮਾਂ ਧੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਿਸੂ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਨੇ...ਹੁਣ ਕੀ ਬਣੁੰਗਾ? ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਡਾਢੀ ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਘਿਰ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਵਿਚਾਰੇ ਮਮਤਾ ਮਾਰੇ ਬਾਊ ਜੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਚੱਲ ਪੁੱਤਰ ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਕੋਈ ਦਵਾ ਦਾਰੂ ਲੈ ਦੇਵਾਂ। ਤੂੰ ਜਦੋਂ ਦੀ ਆਈ ਏਂ, ਬੱਸ ਮੰਜੇ ਤੇ ਹੀ ਪਈ ਉਦਾਸ ਚੁੱਪਚਾਪ ਛੱਤ ਵੱਲ ਬਿੱਟ ਬਿੱਟ ਤਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ। ਕਦੇ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਲੈਂਦੀ ਏਂ...ਮੈਥੋਂ ਤਾਂ ਏਦਾਂ ਤੈਨੂੰ ਉਦਾਸ ਦੇਖਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਹੁਣ ਦੁਖੀ ਧੀ ਆਪਣੇ ਭੋਲੇ ਬਾਵਲੇ ਨੂੰ ਕੀ ਦੱਸੇ...ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਊ ਜੀ ਹਾਲੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੱਡਾ ਬੰਬ ਤਾਂ ਫਟਣ ਵਾਲਾ ਏ...ਫ਼ਿਰ ਕੀ ਬਣੂੰ?...

ਇਧਰ ਮੈਂ ਵੀ ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਬੱਝਾ ਰੁੱਝਾ ਹੀ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉੱਕਾ ਹੀ ਜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ...ਸਭ ਕੁਝ ਹੁਣ ਖਾਣ ਨੂੰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਾਣੋ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਫਿਲਮ ਕਿੱਤੇ ਤੋਂ ਡਾਢੀ ਚਿੜ ਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਸਭ ਕੁਝ ਦੁਚਿੱਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਮੈਂ ਗਲੋਂ ਵਗਾਰ ਲਾਹਣ ਵਾਂਗਰਾਂ ਹੀ ਫਿਲਮ ਦੇ ਆਖਰੀ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਹੋਣ।

ਜਾਣੋ ਅੱਜ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਨੂੰ ਭੰਗਦੇ ਭਾੜੇ ਸਿੱਟਕੇ, ਚੋਪੜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇੱਕ ਫਿਲਮ ਦਾ ਪ੍ਰਿੰਟ ਦੇ ਆਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬੇਬਸ ਬਾਵਲਾ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਪਾਲ

ਪੋਸਕੇ ਹੱਥੀਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ, ਗੈਰ ਅਜਨਬੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸਦਾ ਡੋਲਾ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਮੈਂ ਵੀ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੁਆਰੀਏ ਵਾਂਗੂ ਝਾੜ ਕੇ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਪਿਆ। ਸਭ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ।

ਬੰਬਈ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ ਤੇ ਗੋਰਾ...ਬਾਊ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ ਸਾਂ...ਜਾ ਕੇ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ, ਤੇ ਬਾਊ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ ਪਿੱਛੋਂ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਆਪ 'ਤੇ ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਭਰੋਸਾ ਹੈ...ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਭਰੋਸੇ ਤੇ ਅਪਣੇਪਨ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਤੂੰ ਬੇਫ਼ਿਕਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾਹ। ਈਸ਼ਵਰ ਸਭ ਭਲੀ ਕਰੂਗਾ। ਕੀ ਪਤਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਮੁੜਕੇ ਛੇਤੀ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਣ। ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਤੇਰੀ ਫ਼ਿਲਮ “ਅੰਬਰੀ” ਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਡੱਬ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾਵਾਂਗੇ।

ਅੱਜ ਰਾਣੀ ਦੀ ਤਬੀਅਤ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਹੀ ਖਰਾਬ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਚਾਹ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਉੱਠ ਸਕੀ। ਫ਼ਿਰ ਮੈਂ ਉਸ ਕੋਲ ਜਾਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦਿਆਂ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਮੱਥਾ ਤਪਦਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਰਾਣੀ ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੇਜ਼ ਬੁਖਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਨਹੀਂ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ...ਬੱਸ ਰਤਾ ਕੁ ਉਨੀਂਦਰੇ ਕਾਰਨ, ਭੁੱਖ ਜਿਹੀ ਲੱਗਦੀ ਏ। ਰਾਣੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਡੱਬਡਬਾ ਆਈਆਂ...ਉਸ ਮੇਰਾ ਘੁੱਟਕੇ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਬੱਸ ਰੋਈ ਜਾਏ, ਮੂੰਹੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹੇ। ਬੱਸ ਕੰਬਦੇ ਕੰਬਦੇ ਬੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਬਿਰਕਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਮਸੀਂ ਏਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ...ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ ਮੈਨੂੰ 'ਕੱਲਿਆਂ ਛੱਡਕੇ। ਤੁਹਾਡੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰ ਸਕੀ...ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਬਲਬੀਰ ਜੀ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਕੱਲ੍ਹ ਤੋਂ ਖੋਫ ਜਿਹਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਹਮਦਰਦ ਦੋਸਤ ਦਾ ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਆਸਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਅੱਗੋਂ ਗੋਰਾ ਚਾਹ ਪੀਂਦਿਆਂ ਪੀਂਦਿਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਤੁਸੀਂ ਕੱਲ੍ਹ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਸੀ...ਕਲ੍ਹ ਰਣਜੀਤ ਸਟੂਡੀਓ ਦੇ ਕੁਆਲਿਟੀ ਲੈਬ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹੋਰ ਬੜਾ ਵੱਡਾ ਹੰਗਾਮਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੈਬ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਸ਼ੇਟੀ ਬਾਬੂ ਤਾਂ ਬੜਾ ਹੀ ਰੋਣ ਹਾਕਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਹਾਂ ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਮੁਝੇ ਫ਼ਸਾ ਦੀਆ ਹੈ। ਬਾਪ ਰੇ ਬਾਪ ਤੁਮਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਇਤਨੇ ਲਫੜੇ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਕੱਲ੍ਹ ਕਿਧਰੋਂ ਪੁੱਛਦੀ ਪਛਾਂਦੀ ਆਪਣੇ ਹੀਰੋ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸਰ ਅਰਮਾਨ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਦੂਜੀ ਘਰਵਾਲੀ ਜੋ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਲੋਕਲ ਮਾਟ੍ਰੰਗਾ ਦੇ ਪਾਦਰੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ। ਬੜੀ ਰੋਈ ਪਿੱਟੀ ਕਲਪੀ ਤੇ ਕਿਹਾ “ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੇਟੀ ਕਿ ਇਹ ਅਰਮਾਨ ਇਕ ਨੰਬਰ ਦਾ ਝੂਠਾ, ਚਾਲੂ ਤੇ ਚਾਰ ਸੌ ਬੀਸ, ਪੂਰਾ, ਜ਼ਾਲਸਾਜ਼ ਹੈ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖਰਾਬ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੰਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨੇ ਏਨੀਆਂ ਠੱਗੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਵੀ ਲੱਭਦੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਇਹ ਕਿਸ ਕਿਸ ਨਾਲ ਠੱਗੀਆਂ ਮਾਰ ਮਾਰਕੇ ਕੰਜਰ ਇਥੇ ਫ਼ਿਲਮ ਬਨਾਉਣ ਆ ਗਿਆ। ਸੱਭ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਵੱਧ ਇਹ ਮੇਰਾ ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਦਾ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹੈ।” ਅੱਗੋਂ ਸ਼ੇਟੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਉਸਨੂੰ ਦਫਤਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੌਰੀ ਮੈਡਮ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ

ਸਕਦਾ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਘਰੇਲੂ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮਿਸਟਰ ਸ਼ੁਕਲਾ ਬਾਊ ਜੀ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕਰਕੇ ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਉਨਕਾ ਪਤਾ ਮੈਂ ਦੇ ਸਕਤਾ ਹੂੰ। ਉਨਾਂ ਨੇ ਹੀ ਮਿਸਟਰ ਅਰਮਾਨ ਦੀ ਇਥੇ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ।’ ਹੁਣ ਉਹ ਬਾਹਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੱਠੇ ਕਰਕੇ, ਨਾਲੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਨਾਲੇ ਉਸਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਿਖਾ ਦਿਖਾ ਕੇ, ਅਰਮਾਨ ਦੇ ਪੋਤੜੇ ਫੋਲੀ ਜਾਂਦੀ! ਜਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮੁਸਤਫਾ ਤੇ ਜਮੀਲਾ ਨੂੰ ਖਬਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਰਮਾਨ ਦੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਾਲੀ ਦੂਜੀ ਬੀਵੀ, ਸ਼ੇਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠੀ, ਆਪਣਾ ਹੱਕ ਜਿਤਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਸ ਫੇਰ ਕੀ ਮੁਸਤਫਾ ਜਮੀਲਾ ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਦੋਨੋਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੇ ਆਣ ਦਬੋਚੀ ਉਹ ਕਾਠੀ ਮੇਮ ਪਟਿਆਂ ਵਾਲੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਤੜਕ ਮੇਹਣੇ ਮੇਹਣੀ, ਫੇਰ ਸਿੱਧੀਆਂ ਗੰਦੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਉਤਰ ਆਈਆਂ। “ਹਰਾਮਦੀਏ ਕੁਨਸਲੇ ਪਾਦਰੀ ਦੀ ਧੀਏ, ਕੁੱਤੀਏ ਮੇਰਾ ਖਸਮ ਲੈ ਕੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਭੱਜ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਪਿਛੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬੇਸਹਾਰਾ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗੋਰਾ ਕੂੜਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜ ਮਾਂਜ ਕੇ ਪਾਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਕਾਰਨ ਕੁੱਤੀਏ ਜਹਾਨ ਦੀਏ ਤਿਨੋਂ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ...ਕਈ ਕਈ ਰਾਤਾਂ ਪਾਲੇ ਵਿੱਚ ਠਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਅਸੀਂ ਤਿਨੋਂ ਢਿੱਡ ਵਿੱਚ ਗੋਡੇ ਦੇ ਦੇ ਕੇ ਸੌਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।” ਗੱਲਾਂ-ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਧਦੀਆਂ ਹਥੋਂ ਪਾਈ ਤੀਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚੀਆਂ। ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਰੀ ਪੀਤੀ ਜਮੀਲਾ ਬੇਗਮ ਅੱਜ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉੱਬਲ ਪਈ। ਬਸ ਫੇਰ ਕੀ ਬੋਦਿਓਂ ਫੜਕੇ ਢਾਹ ਲਈ, ਨਾਲੇ ਜਮੀਲਾ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਧੀਆਂ ਵੀ ਉਸਨੂੰ ਚਿੰਬੜ ਗਈਆਂ। ਲੱਤਾਂ ਚੱਪਲਾਂ ਘੁੰਮਨ, ਚਪੇੜਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰਕੇ, ਪਲਾਂ ਛਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰੀ ਕਾਠੀ ਮੇਮ ਬਕਰੀ ਵਾਂਗ ਖੁੱਲ੍ਹਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। ਭਲਾ ਉਸ ਪਾਦਰੀ ਦਾ ਜਿਸ ਪੁਲਿਸ ਬੁਲਵਾ ਲਈ...ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਵਲੈਤਨ ਸੈਂਡਰਾਂ ਮਸੀਂ ਮਰਨੋਂ ਬਚੀ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਫੇਰ ਕਿਵੇਂ ਲੈ ਦੇ ਕੇ ਦੋਨੋਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

ਗੋਰੇ ਦੀ ਦਿਲ ਕੰਬਾਊ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਕੇ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਕਤੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ। ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਇਕ ਲੰਬਾ ਜਿਹਾ ਹੌਕਾ ਭਰਿਆ..ਹੇ ਮੇਰਿਆਂ ਰੱਬਾ, ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਊਗਾ। ਹੁਣ ਪੰਡਤਾਇਨ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਦੇਵੀ ਨੇ ਇਕ ਡੂੰਘੀ ਰਹਿਸਮਈ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮੀ ਹੋਈ ਧੀ ਵਲ ਦੇਖਿਆ। ਜਾਣੋਂ ਦੋਵੇਂ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਕਿਸੇ ਅਣਜਾਣੇ ਜਿਹੇ ਖੈਡ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤ੍ਰਬਕ ਗਈਆਂ ਹੋਣ।

ਮੈਂ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹਾਲੇ ਮੰਗੀ ਹੀ ਸੀ। ਜਦ ਨੂੰ ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਲੀ ਆਫ਼ਤ ਵਲੈਤਨ ਸੈਂਡਰਾ ਉਸੇ ਪਾਦਰੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆ ਧਮਕੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਸੈਂਡਰਾਂ ਨੇ ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾਇਆ ਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਤੁਆਰਫ਼ ਕਰਵਾਇਆ..ਬਾਊ ਜੀ ਮੈਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਤੋਂ ਆਈ ਹਾਂ..ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਸੈਂਡਰਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਅਰਮਾਨ ਦੀ ਬੀਵੀ ਹਾਂ..ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਉੱਥੇ ਤਿੰਨ ਬੱਚੀਆਂ ਵੀ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਥੋਂ ਖਿਸਕਨ ਹੀ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਤਰਲੇ ਜਿਹੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਰਸੀਆਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਆਪੂ ਅਸੀਂ ਬਾਊ ਜੀ ਕੋਲ ਚਟਾਈ ਤੇ ਹੀ ਬੈਠ ਗਏ। ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਦੁਖਿਆਰੀ ਦੀ ਸ਼ੁਕਲ ਕਾਫੀ ਵਿਗੜੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੋਂ ਸੁੱਜੀ ਪਈ ਸੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਨੀਲ ਵੀ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ।

ਬਾਊ ਜੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬੜੀ ਹੀ ਸ਼ੋਭਾ ਸੁਣ ਕੇ ਆਈ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਰਗੇ ਬੰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਕਮੀਨੇ ਅਰਮਾਨ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਇਕ ਦਮ ਰਾਣੀ ਤੇ ਸ਼ਕੁੰਤਲਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪਾਲਾ ਮਾਰ ਗਿਆ। ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਵਲੈਤਨ ਨੂੰ ਬੜੀ ਗੌਰ ਨਾਲ ਚੋਰ ਅੱਖ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ। ਫੇਰ ਸੈਂਡਰਾ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਲਈਆਂ ਤੇ ਕਿਹਾ “ਬਾਊ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪਿਉ ਵਰਗੇ ਹੋ। ਜਾਤ ਤੇ ਸੋਹਬਤ ਦਾ ਬੰਦੇ ਤੇ ਬੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਮੀਨੇ ਦਾ ਅਸਲ ਨਾਮ ਹਮੀਦਾ ਸੀ। ਜੁਲਾਹਿਆ ਦਾ ਯਤੀਮ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਮਾੜੀ ਸੋਬਤ ਵਿੱਚ ਪਲਿਆ, ਦੂਜੀ ਆਪਣੀ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਫਿਤਰਤ, ਬੱਸ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਹਰ ਔਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਯਾਸ਼ੀ ਲਈ ਵਰਤਨਾ ਤੇ ਫੇਰ ਚੂਪੇ ਹੋਏ ਅੰਬ ਵਾਂਗਰਾਂ ਸੁੱਟ ਦੇਣਾ। ਧਾਰੀਵਾਲ ਆ ਕੇ ਮੇਰੇ ਡੈਡੀ ਕੋਲ ਇਸਨੇ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਕਰ ਲਈ। ਫਿਰ ਆਪਣੀਆਂ ਫਰੇਬੀ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਤੇ ਪਟੂ ਪਾ ਲਿਆ ਕਿ ਸੈਂਡਰਾ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇਰਾ ਗੁਲਾਮ ਬਣਕੇ ਰਹਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਲਈ ਇਸਾਈ ਬਨਣ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡਾ ਈਸਾਈ ਧਰਮ ਤਾਂ ਨੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਮੇਰੇ ਡੈਡੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ, ਹਮੀਦੇ ਤੋਂ ਐਡਮ ਮਸੀਹ ਬਣ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਚਰਚ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ। ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਡੈਡੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਨਾਲ ਇੰਗਲੈਂਡ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਓਥੇ ਸਾਨੂੰ ਗੌਡ ਨੇ ਤਿੰਨ ਮਰੀਅਮ ਵਰਗੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਫਿਰ ਇਹ ਓਥੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਗੱਲ 'ਤੇ ਲੜਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਲੱਭਦਾ ਹੋਵੇ। ਕਦੇ ਇਸ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿੱਚ ਧੁੱਤ ਹੋ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਂਗ ਕੁੱਟਣਾ...ਕਹੇ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਤਲਾਕ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ..ਮੈਂ ਨਵਾਂ ਨਿਕਾਹ ਕਰਕੇ, ਆਪਣਾ ਵਾਰਿਸ ਬੇਟਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੀ ਕਹਿੰਦੀ ਉਹ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਾਰੇ ਬੜੇ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਇਹ ਕਮੀਨਾ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡਕੇ (ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ) ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਹਾਣਦੀ ਕਿਸੇ ਅਮੀਰ ਆਈਰਿਸ਼ ਚਾਰ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੀ ਇਸ ਉਸਦਾ ਖੂਬ ਮਾਲ ਚੱਟਿਆ। ਫੇਰ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸਦੀ ਵੱਡੀ ਕੁੜੀ ਯਾਨਿ ਕਿ ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਦੀ ਧੀ ਨੂੰ ਹੀ ਰੋਪ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਅੰਦਰ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਠੱਗੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਬੰਬਈ ਫਿਲਮ ਬਨਾਉਣ ਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਇਸਨੂੰ ਲੱਭਣ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਮਾਸੂਮੜੀਆਂ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਨਿਰਮੋਹੀ ਦਾ ਬੜਾ ਹੀ ਤੇਹ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਏਨੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਉ ਨਿਰਾ ਕਸਾਈ ਏ। ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਵਿਲਕਦੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਜਾ ਘਰ ਵਸਾਇਆ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਜੇਹਲ ਦੀ ਹਵਾ ਖਾਕੇ ਇਸਨੂੰ ਖਰੇ ਖੋਟੇ ਆਪਣੇ ਬਿਗਾਨੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਆ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਸੁਧਰ ਹੀ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਅਗੋਂ ਇਸਦੀ ਜਾਹਿਲ ਪਹਿਲੀ ਬੀਵੀ ਜਮੀਲਾ ਓਥੇ ਆਣ ਧਮਕੀ। ਉਸ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਖਾਹਮਖਾਹ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ

ਸਮਝੋ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜਾ ਤੇ ਕਾਹਦਾ ਸਾਰਾ ਗੁੱਸਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਫਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਏਨੇ ਵੱਡੇ ਮੁਕੱਦਸ ਪਾਦਰੀ ਜੀ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ... ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੱਪਲਾਂ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਾਉਣ ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਾਈ ਗੌਡ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਦੋ ਧੀਆਂ ਦਾ ਪਿਉ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੁੱਲਕੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਤੇ ਜਮੀਲਾ ਭੈਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖਰਾਬ ਨਾ ਕਰਦੀ। ਮੈਨੂੰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਕਸੂਰ ਸਾਡਾ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਜੋ ਅਕਸਰ ਹੀ ਅਸਲ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੜ ਲੜਕੇ ਮਰ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ।” ਨਾਲੇ ਸਾਂਡਰਾ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋਈ ਵੀ ਜਾਂਦੀ, ਵਿਚ ਵਿਚ ਪੱਲੂ ਨਾਲ ਨੱਕ ਤੇ ਅਖਾਂ ਪੂੰਝੀ ਜਾਂਦੀ। ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਭ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ। ਸਭ ਨੂੰ ਸਾਂਡਰਾ ਵਿਚਾਰੀ ਤੇ ਬੜਾ ਤਰਸ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਧਰ ਸਾਂਡਰਾ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਸੁਣਕੇ ਰਾਣੀ ਵਿਚਾਰੀ ਤੇਲੀਓਂ ਤੇਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਰਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਦਮ ਤਬੀਅਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਗੜਨ ਲਗੀ। ਉਸ ਲੰਬੇ ਤੇ ਉਖੜੇ ਸਾਹ ਭਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਫੇਰ ਫਟਾ ਫਟ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਤੇ ਸਾਂਡਰਾ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬੜਾ ਰੁਕ ਕੇ ਸਾਂਡਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ.. ਬਾਉ ਜੀ ਮੈਂ ਵੀ ਆਪਦੀ ਧੀਆਂ ਵਰਗੀ ਹਾਂ। ਰੱਬ ਕਰੇ ਤੁਹਾਡੀ ਬੱਚੀ ਕਦੇ ਅਜਿਹੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਾ ਗੁਜ਼ਰੇ। ਗੌਡ ਤੁਹਾਡੀ ਧੀ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਬਖਸ਼ੇ। ਨਾਲ ਬੈਠੇ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸਾਂਡਰਾ ਨੇ। ਅਮੀਨ ਦੀ ਮੋਹਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ। ਫੇਰ ਪਾਦਰੀ ਜੀ ਆਪੂ ਉੱਠ ਕੇ ਰਾਣੀ ਦਾ ਸਿਰ ਪਲੱਸਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਉਤਾਹ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਸੀਹ ਅਗੇ ਰਾਣੀ ਲਈ ਦੁਆ ਕੀਤੀ। ਸਾਂਡਰਾ ਨੇ ਫੇਰ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਿੰਦੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਕਮੀਨੇ ਨੇ ਹਾਲੇ ਕਿਨੀਆਂ ਕੁ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਖਰਾਬ ਕਰਨੀ ਨੇ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਸ਼ੰਕੁਤਲਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਠੰਡੇ ਪੈ ਗਏ। ਗਹਿਰੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬੀ ਨੇ, ਇਕ ਬਾਰ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਬੇਹਾਲ ਧੀ ਵਲ ਵੇਖਿਆ.. ਜਾਣੋਂ ਸੁੰਨ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਸਾਂਡਰਾ ਕਹਿੰਦੀ ਬਾਉ ਜੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਰੱਬ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਕਮੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਹੇ ਗੌਡ ਇਸ ਕਮੀਨੇ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕੀੜੇ ਪਾ ਪਾਕੇ ਮਾਰੀਂ... ਪਰ ਇਸ ਕੰਜਰ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਇਸਦੀਆਂ ਜੰਮੀਆਂ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲਕੇ ਨਾ ਦੇਵੀਂ। ਅਚਨਚੇਤ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ... ਅਕਸਰ ਰਾਖਸ਼ਸਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਕੰਜਕਾਂ ਦੇਵੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਫੇਰ ਉਹੀ ਕੰਜਕਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਖਸ਼ਸਾਂ ਦਾ ਸਰਵਨਾਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਅਮੀਨ!

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਹਥਲੇ ਕੰਮ ਨਿਪਟਾ ਕੇ ਮੈਂ ਤੇ ਗੋਰਾ ਪੰਜਾਬ ਆ ਗਏ। ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨ ਜਲੰਧਰ ਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਟਰਾਂ ਦੇ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਧੱਕੇ ਖਾਧੇ। ਫਿਰ ਆਪਣਾ “ਅੰਬਰੀ” ਦਾ ਐਲ ਪੀ ਲੈ ਕੇ ਚਾਈ ਚਾਈ ਜਲੰਧਰ ਰੇਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਗਿਆ। ਓਥੇ ਮੋਹਰਲੇ ਡੈਸਕ ਤੇ ਬੈਠੀ ਆਮ ਕਲਰਕ ਕੁੜੀ ਨੇ ਨਾ ਆ ਦੇਖਿਆ ਨਾ ਤਾ ਦੇਖਿਆ, ਲਤਾ ਮੰਗੇਸ਼ਕਰ ਜੀ ਦੇ ਕੰਜਰੀ ਰਹੀ ਮੈਂ ਕੰਜਰੀ ਦੇ ਗਾਣੇ ਤੇ ਕਾਲੀ ਮੋਟੀ ਲੀਕ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਬਬੇਰਾ ਰਡੀਓ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਤਰਲੇ ਮਿਨਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ.. ਰੱਬ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਬਾਰ ਪੂਰਾ ਗਾਣਾ ਤਾਂ ਸੁਣ ਲਵੋ.. ਇਹ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਸਰਸਵਤੀ ਦੀ ਮੂਰਤ ਲਤਾ ਜੀ ਨੇ ਗਾਇਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਐਰੇ ਗੈਰੇ

ਨਹੀਂ...ਪਰ ਮੇਰੀ ਕਿਸੇ ਨਾ ਸੁਣੀ। ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਟੁਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਾਣੋਂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਜ਼ਬਤ ਖੇਰੂ ਖੇਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਬਸ ਫੇਰ ਕੀ ਬਲਦੇਵ ਵੀਰ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਤੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਏਅਰ ਟਿਕਟਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਪਿਓ ਪੁੱਤ ਕਨੇਡਾ ਆ ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜਕੇ ਪਰਤਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਕੇ ਪਾੜ ਦਿੱਤੇ ਹੋਣ।

ਹੁਣ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਕ ਖ ਗ ਤੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਬਲਦੇਵ ਵੀਰ ਨੇ ਪੂਰੀ ਦਿਲੋਂ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਕਈ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ, ਪਰ ਬਰਕਤ ਕਿਤੇ ਨਾ ਪੈਂਦੀ। ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਰਲਕੇ ਮੈਨੂੰ ਟਰਾਂਟੋ ਤੋਂ ਡੇਢ ਦੋ ਸੌ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਇਕ ਚੰਗਾ ਵੱਡਾ ਬਿਜਨੈਸ ਲੈ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਪੈਟਰੋਲ ਪੰਪ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਵਸਤਾਂ ਦਾ ਸਟੋਰ ਲੈ ਦਿੱਤਾ, ਰਿਹਾਇਸ਼ ਵੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀ। ਪੰਜ ਛੇ ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਦਾ ਇਹ ਸਟੋਰ, ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਮੈਂ ਤੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੱਲ੍ਹੇ ਕਾਰੇ ਗੋਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ ਸੱਤ ਸਾਲ ਫਸੇ ਰਹੇ। ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਸਤੇ ਦਿਨ, ਰੋਜ਼ ਸਤਾਰਾਂ ਅਠਾਰਾਂ ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਟੁੱਟ ਟੁੱਟ ਮਰਨਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਕਈ ਬਾਰ ਵਕਤ ਦੀ ਘਾਟ ਕਰਕੇ ਪਿਉ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਭੁੱਖਿਆ ਹੀ ਸੌਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਨਵਾਂ ਕੰਮ, ਨਵੇਂ ਲੋਕ, ਨਵੀਂ ਹੀ ਜਗ੍ਹਾ, ਕੁਝ ਕੰਮ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ। ਜਦ ਕੰਮ ਦੀ ਸਮਝ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਅਚਾਨਕ ਬਲਦੇਵ ਵੀਰ ਦੀ ਮੌਤ ਨੇ ਸਾਡਾ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਲੱਕ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਹੁਣ ਹੋਰ ਵੀ ਘਰੇਲੂ ਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਝਮੇਲਿਆਂ ਨੇ ਮਨ ਇਥੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਉਚਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਅੱਕ ਕੇ ਸਟੋਰ ਘਾਟੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਚਣਾ ਪਿਆ। ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੀ ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਲਈ ਸਾਥ ਛੱਡ ਗਏ। ਹੁਣ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਾਣੋਂ ਅਰਥਹੀਣ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਜੀਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਨਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਕਲਮ ਕੱਲਾ ਉਦਰਿਆ ਓਦਰਿਆ ਜਿਹਾ ਦਰਖਤ ਤੋਂ ਟੁੱਟੇ ਸੁੱਕੇ ਪੱਤੇ ਵਾਂਗਰਾਂ ਦਰ-ਬ-ਦਰ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ। ਕਦੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਕਦੇ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ। ਮਨ ਦਾ ਸੱਖਣਾਪਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਠਾ ਉਠਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ। ਕਦੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਕਦੇ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਜਰਮਨੀ, ਕਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪਰ ਕਿਤੋਂ ਵੀ ਚੈਨ ਨਾ ਮਿਲਦਾ। ਅੰਦਰ ਅਜੀਬ ਜਿਹੀ ਖਿੱਚੋਤਾਈ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਸਿਹਤ ਵੀ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਖਸਤਾ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਖੀਰ 20-25 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਮੁੜ ਵਤਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜਾਗ ਪਈ। ਚਲੋ ਜਾਂਦੀ ਬਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸੱਜਣਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਆਈਏ। ਫਿਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਨਾਵ ਨਦੀ ਸੰਜੋਗੀ ਮੇਲੇ। ਬਿਰਕਦੇ ਦਮਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਕੀ ਭਰੋਸਾ। ਐਤਕੀਂ ਬੰਬਈ ਜਾਣ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕ ਹੀ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਦਾਦਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਉੱਤਰ ਕੇ ਗੁਪਤਾ ਹੋਟਲ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਅਰੋਮਾ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ। ਥੋੜਾ ਫਰੈਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੈਂਦੇ ਕਾਕਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਪਤਾ ਹੋਟਲ ਤੇ ਮਿਲਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਥੋੜੀ ਇੰਤਜਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਕਾ ਜੀ ਵੀ ਹੋਟਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਕਾ ਹੀ ਪਹਿਚਾਣਿਆਂ ਨਹੀਂ। ਤਕਰੀਬਨ 20-25 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਵੱਕਫਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਵੱਕਫਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਮੇਰਾ ਹੁਲੀਆ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬਦਲ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਿਹਨ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਓਹ ਪੁਰਾਣੀ ਤਸਵੀਰ, ਇਕ

ਕਲੀਨ ਸ਼ੇਵਨ ਹੀਰੋ ਨੁਮਾਂ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਸੀ। ਕਿਥੇ ਹੁਣ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਰਦਾਰ ਚਿੱਟੀ ਦੁੱਧ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਦਾੜ੍ਹੀ, ਚਿੱਟੀ ਪਗੜੀ, ਕਿਥੋਂ ਪਹਿਚਾਨਣਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਾਕਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਨਹੀਂ? ਮੈਂ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦਰ, ਉਰਫ ਬਿੱਲਾ, ਧਰਮ ਭਾ ਜੀ ਦਾ ਯਾਰ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਅਚਨਚੇਤ ਨਿਕਲਿਆ... ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਹਾਲੀ ਜਿੰਦਾ ਹੋ। ਮੈਂ ਹਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ “ਕਾਕਾ ਜੀ, ਜੀ ਹਾਂ ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਤਾਈਂ ਜੀਂਦਾ ਹਾਂ... ਵਨ ਪੀਸ ਓਹੀ। ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਵੋ, ਚੂੜੀ ਭਰਕੇ ਦੇਖ ਲਵੋ।” ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਮੈਨੂੰ ਬਾਂਹੋਂ ਫੜਕੇ ਆਪਣੀ ਕੈਬਨ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ ਤੇ ਕਿਹਾ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹਾਲੇ ਮਿਲੇ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਮੈਂ ਕੁਝ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਜੀ ਬੱਸ ਪਹਿਲੇ ਸਖਸ਼ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਹੋ। ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਬੋੜਾ ਹੋਰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਜਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਹਾਲੇ ਰੋਟੀ ਖਾਧੀ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹਾਲੇ ਖਾਣੀ ਹੈ। ਚਲੋ ਓਨ੍ਹੀਂ ਦੇਰ ਤੁਸੀਂ ਰੋਟੀ ਖਾਓ। ਮੈਂ ਬੋੜਾ ਹੱਥਲਾ ਕੰਮ ਨਿਪਟਾ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਫੇਰ ਇਤਮਿਨਾਨ ਨਾਲ ਬਹਿਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਹਾਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤੁਹਾਡੇ ਇਕ ਖਾਸ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸ਼ੁਕਲਾ ਸਾਹਿਬ ਸੀ। ਹਾਂ ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਹੈ। ਕੀ ਗੱਲ ਉਹ ਠੀਕ ਠਾਕ ਤਾਂ ਹੈਗੇ। ਹਾਂ... ਹਾਂ। ਉਹ ਠੀਕ ਨੇ। ਮੈਂ ਰੋਟੀ ਖਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਫੋਨ ਇਧਰ ਉਧਰੇ ਘੁਮਾਏ... ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ। ਸਾਨੂੰ ਸ਼ੁਕਲਾ ਜੀ ਤੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਅਚਾਨਕ ਐਕਸੀਡੈਂਟ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਐਵੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਗਲ ਮੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ ਲੋਕਾਂ ਨੇ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਦਾ। ਕਿ ਸਾਡਾ ਯਾਰ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਕਾਕਾ ਜੀ ਉਸ ਕੈਬਨਿਟ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ। ਭਲਾ ਸ਼ੁਕਲਾ ਜੀ ਪਹਿਚਾਨੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਕੌਣ ਨੇ? ਉਹ ਵੀ ਬੜੇ ਹੱਕੇ ਬੱਕੇ ਜਿਹੇ ਹੋਏ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਪਹਿਚਾਨ ਨਾ ਸਕੇ। ਆਖਿਰ ਮੈਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ.. ਬਾਊ ਜੀ ਮੈਂ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦਰ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਅਚਨਚੇਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਿਹਾ, “ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਬੱਚੇ ਤੂੰ ਜੀਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਬੁੜ੍ਹਾਪਾ, ਦੂਜੀ ਨਜ਼ਰ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਈ ਏ, ਤੀਜਾ ਤੇਰਾ ਹੁਲੀਆ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਬਾਬਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਾਲੇ ਤਾਈਂ ਪਹਿਚਾਨਿਆ? ਹੋਰ ਕਿਸ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ? ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਸਵਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕੋ ਸਾਹ ਪੁੱਛ ਮਾਰੇ। ਮੈਂ ਬਲਬੀਰ ਬੱਚੇ ਤੇਰੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ। ਕਿੱਥੇ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ?” ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਹੀ ਆਇਆ ਹਾਂ... ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਬੱਸ ਕਾਕਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦੂਜਾ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ। ਫੇਰ ਸ਼ੁਕਲਾ ਜੀ ਨੇ ਕਾਕਾ ਜੀ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਕਿਹਾ.. ਪਲੀਜ਼ ਇਸ ਮਿਲਨੀ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਰਾਜ਼ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਭ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੱਕਾ ਬੱਕਾ ਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਜਿਹਾ ਓਵੇਂ ਬੈਂਦਲਿਆ ਜਿਹਾ ਬਾਊ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਅਰੋਮਾ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਗਿੜਗਿੜਾਕੇ ਕਿਹਾ “ਬੱਚੇ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਤੇ ਦੇਣਦਾਰ ਹਾਂ। ਹੋ

ਸਕੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦੇਵੀਂ...ਮੈਂ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਫ਼ੋਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਸਿੱਧੀ ਹੋਟਲ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏਗੀ। ਫੇਰ ਬਹਿਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਬੱਚੇ ਇਕ ਜੁਗ ਬੀਤ ਗਿਆ ਏ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲੇ ਨੂੰ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀ ਤੇਰੀ ਆਸ ਹੀ ਲਾਹ ਛੱਡੀ ਸੀ।” ਅਸੀਂ ਹੋਟਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬਹਿਕੇ ਫੇਰ ਇਕ ਇਕ ਕੱਪ ਚਾਹ ਦਾ ਪੀਤਾ। ਜਦ ਨੂੰ ਰਾਣੀ ਵੀ ਘਬਰਾਈ ਪਸੀਨੇ ਪਸੀਨੀ ਹੋਈ ਓਥੇ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਮੈਂ ਉਸ ਲਈ ਵੀ ਇਕ ਕੱਪ ਚਾਹ ਹੋਰ ਮੰਗਵਾ ਲਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਇਆ। ਰਾਣੀ ਤਾਂ ਬਿੱਟ ਬਿੱਟ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵੇਖੀ ਜਾਵੇ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਇਹ ਕੀ ਵੈਰਾਗੀਆਂ ਵਾਲਾ ਭੇਸ ਬਣਾ ਲਿਆ ਏ। ਕਿਤੇ ਸਨਿਆਸ ਲੈਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਦਾ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਮੋਹ ਛੱਡੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਬੱਚੇ। ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਐਵੇਂ ਸਰਸਰੀ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਊ ਜੀ, ਕੋਈ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਹਾਲੇ ਤਾਈ ਕਿ ਨਹੀਂ...ਨਹੀਂ ਬੇਟੇ ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਤੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਦੱਸ ਦੇਵੀਂ...ਮੈਂ ਘਰ ਕਮਲ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਫੇਰ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਆਪੇ ਆ ਜਾਵੀਂ। ਬਾਊ ਜੀ ਫੇਰ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਵੱਲਾਂ ਨੂੰ ਝੁਕ ਗਏ। ਬੜੇ ਹੀ ਤਰਲੇ ਜਿਹੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ...ਬੱਚੇ ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਰੱਖ ਲਈ। ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਵੀ ਕਰ ਦੇਵੀਂ। ਬਜ਼ੁਰਗਵਾਰ ਬਾਊ ਜੀ ਦੀਆਂ ਡਬਡਬਾਈਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਿਆਕੁਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਬਾਊ ਜੀ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਟੈਕਸੀ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਕੇ ਜਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਮੁੜੇ...ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਢੋਅ ਕੇ ਬਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਮੇਰੇ ਗੱਲ ਨਾਲ ਚਿੰਬੜਕੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋਣ ਲੱਗੀ...ਉਸਦਾ ਤਾਂ ਰੋਣਾ ਹੀ ਨਾ ਬੰਦ ਹੋਵੇ। ਆਖਿਰ ਮੈਂ ਹੀ ਬੁਖਲਾਕੇ ਕਿਹਾ ਪਲੀਜ਼ ਇਹ ਰੋਣਾ ਧੋਣਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁੱਝ ਦਸੋਗੇ ਵੀ? ਕੀ ਕਿਹੜਾ ਏਡਾ ਪਹਾੜ ਟੁੱਟ ਪਿਆ ਏ। ਰਾਣੀ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪਾਣੀ ਪੀਓ, ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠੋ ਤੇ ਫੇਰ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਦੱਸਣਾ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ..ਕੀ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣ ਵੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਇਤਮਾਦ ਹੈ? ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ...ਰੱਬ ਵਰਗਾ..ਰਾਣੀ ਫੇਰ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਗਈ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਮੇਰੀ ਤਬਾਹੀ ਦੀ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਮੇਰੀ ਸਕੀ ਮਾਂ ਹੈ। ਜਿਸਦੀਆਂ ਗਰੀਬੀ ਨੂੰ ਗਲੋਂ ਲਾਹਣ ਦੀਆਂ ਕੋਝੀਆਂ ਤੇ ਹੋਛੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਕਾਰਨ ਉਸ ਆਪਣੀ ਹੀ ਧੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾਵ ਤੇ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਵੇਂ ਮਾਂ ਦੀ ਸਵਾਰਥੀ ਤੇ ਲੋਭੀ ਭੁੱਖ ਨੇ, ਉਸਨੂੰ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਅੰਨ੍ਹਿਆ ਬੋਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਅਰਮਾਨ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ਤੇ ਫਰੇਬੀ ਲੱਛੇਦਾਰ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਆਕੇ ਉਸਦੀ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਅਮੀਰ ਬਣਨ ਦੀ ਭੁੱਖ! ਕੁੱਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਕੇ, ਸਿੱਧੇ ਵਲੈਤ ਵਸਣ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈਣੇ। ਅਰਮਾਨ ਕੁਮਾਰ ਸੋਨੇ ਦੇ ਅੰਡੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮੁਰਗੀ ਨੂੰ ਮਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਹੱਥੋਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣ ਬੁੱਝਕੇ ਬਲੀ ਦਾ ਬੱਕਰਾ ਬਣਾਇਆ। ਆਪਣੀ ਅਣਭੋਲ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਇਕ ਕੁਆਰੀ ਮਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਮੈਂ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਮਾਂ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਮੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੀ ਰੱਖ...ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਹੁਣੇ ਸਾਫ਼ ਸਾਫ਼ ਸਾਰੀ ਗਲ ਦੱਸ ਦੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਗਲਤੀ ਦਾ ਹੁਣੇ ਹੀ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਵਾ

ਦੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਖਾ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਾ ਏ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸ਼ਾਤਰ ਸਮਝਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ... ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ, ਅਮੀਰ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਫਸਾਣਾ ਏ। ਹੁਣ ਜੇ ਤੂੰ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਜਾਏ, ਜਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਤੇ ਖਿਸਕ ਜਾਏ। ਇਕ ਬਾਰ ਤੂੰ ਔਖੀ ਸੌਖੀ ਹੋ ਕੇ ਬੱਚਾ ਜੰਮ ਲੈ, ਫੇਰ ਦੇਖੀ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਉਸਦੇ ਗਲ ਵਿੱਚ ਸਾਫਾ ਪਾਨੀ ਹਾਂ! ਕਿਥੇ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾਏਗਾ? ਤੱਦ ਤਕ ਉਸਦੀ ਫਿਲਮ ਵੀ ਕੰਪਲੀਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸੇ ਰਾਮ ਰੌਲੇ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਸੱਤਵਾਂ ਮਹੀਨਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਮੋਟਾਪੇ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਪੇਟ ਲੁਕਿਆ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਬੜੀ ਆਸ ਲੈ ਕੇ ਬੰਬਈ ਆਈ ਸੀ-ਕਿ ਮਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹੇ ਮੈਂ ਅਰਮਾਨ ਨੂੰ ਸੱਭ ਕੁਝ ਸੱਚ ਸੱਚ ਦੱਸਕੇ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾ ਲਵਾਂਗੀ... ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਅਪਨਾ ਲਵੇਗਾ... ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ... ਮੇਰੀ ਨਿੱਕੀ ਤੋਂ ਨਿੱਕੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕਿਨਾਂ ਖਿਆਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕੀ ਗਲਤ ਫਹਿਮੀਆਂ ਮੈਂ ਬੱਚੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਢਿੱਡ ਵਿੱਚ ਪਾਲੀ ਬੈਠੀ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਬੰਬਈ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਹਰ ਸੁਪਨਾ ਚਕਨਾ ਚੂਰ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਢੋਂਗੀ ਦਰਬਾਸ਼ਾ, ਕਮੀਨੇ ਦੇ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਕਾਰਨਾਮੇ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਪਹਿਲੀ ਉਸਦੀ ਮੁਸਲਿਮ ਬੀਵੀ ਜਮੀਲਾ ਬੇਗਮ ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਮਾਸੂਮ ਬਚੀਆਂ... ਫੇਰ ਦੂਜੀ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਾਲੀ ਸਾਂਡਰਾ ਕ੍ਰਿਸਚੀਅਨ ਬੀਵੀ, ਉਸਦੀਆਂ ਵਿਲਕਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਬੱਚੀਆਂ... ਤੇ ਤੀਜੀ ਗੋਰੀ ਬੁੱਢੀ ਉਸਦੇ ਮਾਂ ਦੇ ਹਾਣਦੀ... ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਉਸਦਾ ਘਿਨੌਣਾ ਕੰਮ... ਉਸੇ ਦੀ ਵੱਡੀ ਬੱਚੀ ਦਾ ਰੇਪ ਕੀਤਾ... ਉਫ਼ ਮੇਰਿਆ ਰੱਬਾ ਸੁਣਕੇ ਹੀ ਘ੍ਰਿਣਾ ਆਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਏ... ਛੀ ਛੀ ਏਨ੍ਹਾ ਗਿਰਿਆ ਤੇ ਗੰਦਾ ਗਲੀਜ਼ ਵਿਰਤੀ ਦਾ ਬੰਦਾ... ਜਿਸਦਾ ਗੰਦੇ ਮੂੰਹ ਢਿੱਡ ਵਿੱਚ ਲਈ ਫਿਰਦੀ ਸੀ-ਜੀ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਢਿੱਡ ਵਿੱਚ ਸੂਏ ਮਾਰ ਮਾਰਕੇ, ਆਪ ਵੀ ਮਰ ਜਾਂ ਉਸ ਪਾਪ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਕਾ ਦੇਵਾਂ ਫੇਰ ਅੰਦਰਲੀ ਆਤਮਾ ਕਹਿੰਦੀ, ਰਾਣੀ ਤੇਰਾ ਕੀ ਹੱਕ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਉਸ ਨੰਨ੍ਹੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਾਰਕੇ... ਮੈਂ ਕੰਬ ਜਾਂਦੀ...! ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੀਵੀਆਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਕੁੱਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਲੜਨਾ ਸ਼ਰੇਆਮ ਜੁੱਤੀਓਂ ਜੁੱਤੀ ਹੋ ਕੇ... ਪੂਰੀ ਔਰਤ ਜਾਤ ਨੂੰ ਛੱਜ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਛੱਟਣਾ! ਫੇਰ ਕਿਵੇਂ ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਵਿਚਾਰੀ ਜਮੀਲਾ ਨੂੰ ਵਕਤ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕਣੇ ਪਏ। ਕਿਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ, ਮਾਸੂਮ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰ ਧੀਆਂ ਇੰਝਾਣੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਰਾਂਡਾ (ਕੰਜਰੀਆਂ) ਬਣ ਗਈਆਂ।

ਫੇਰ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਦੀਆਂ ਕੋਝੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਧਰੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ। ਹੁਣ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਦੇਂਦਾ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹਣੀਆਂ ਪੈ ਗਈਆਂ। ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਸੱਪ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਕੋਹੜਕਿਰਲੀ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਕਿਹੜੇ ਖੂਹ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਜਾਵਾਂ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੀ ਸਕੀ ਮਾਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਅੱਧ ਵਿਚਾਲੇ-ਕਲੀ ਵਿਲਕਦੀ, ਸੂਲੀ ਤੇ ਟੰਗੀ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਵਾਪਿਸ ਪੰਜਾਬ ਤੁਰ ਗਈ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਕੁ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਐਵੇਂ ਫੋਕੇ ਜਿਹੇ ਬਹਾਨੇ ਲਾ ਕੇ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਬਾਊ ਜੀ ਨਾਲ ਲੜਕੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਬਬੇਰੀਆਂ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿ ਏਨੀਂ ਬੱਚੀ

ਬੀਮਾਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਤੂੰ ਜਾ ਰਹੀ ਏ..ਤੂੰ ਮਾਂ ਏ ਕਿ...ਡੈ...ਣ...ਬਾਉ ਜੀ ਮਾਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਗਏ...ਮੇਰਾ ਜੀ ਕਰੇ ਬਾਉ ਜੀ ਦਾ ਅਧੂਰਾ ਵਾਕ ਪੂਰਾ ਕਰ ਦਿਆਂ...ਕਿ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਡਾਇਣ ਏ...ਮਾਮਾਂ ਨਹੀਂ। ਮਾਂ ਦਾ ਕੱਚਾ ਚਿੱਠਾ ਖੋਲ੍ਹ ਤਾਂ ਦਿੰਦੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਗਰੀਬ ਬਾਉ ਜੀ ਦਾ ਡਰ ਮਾਰ ਗਿਆ..ਕਿਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋ ਨਾਂ ਜਾਏ! ਜਿਸਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਹੀ ਛੱਡ ਗਈ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੇ ਕੀ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਆਪਣੀ 'ਕੱਲੀ ਜਾਨ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਚੁਪਚੁਪੀਤੇ ਮਰ ਖੱਪ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਢਿੱਡ 'ਚ ਪਲਦੀ ਜੀਂਦੀ ਜਾਗਦੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮਾਰਦੀ....ਇੱਕ ਦਿਨ ਦੁਰਗਾ ਮਾਂ ਦੀ ਫੋਟੋ ਅੱਗੇ ਖੜ੍ਹਕੇ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਲਿਆ। ਐ ਦੁਰਗਾ ਮਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਇੱਕ ਨਿਰਬਲ ਲਾਚਾਰ ਮਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੇ ਹੋਵੇਗਾ ਹੁਣ ਦੇਖਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਵਿਚਾਰੇ ਬਾਉ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਕਿ ਰਾਣੀ ਤੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਸੈਰ ਆਦਿ ਕਰਿਆ ਕਰ। ਮੰਜੇ ਤੇ ਪਈ ਪਈ ਦੇਖ ਤੂੰ ਕਿੰਨੀ ਮੋਟੀ ਹੋ ਗਈ ਏ...ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਵੀ ਜਾਣੇਂ ਤੂੰ ਅੜੀ ਕਰਦੀ ਹੈਂ।

ਆਖਿਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਣ ਦਾ ਵੀ ਵੇਲਾ ਆ ਗਿਆ। ਓਧਰੋਂ ਘਰ ਵਾਲੇ ਦਾ ਵੀ ਨੋਟਿਸ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਗਲੇ ਮਹੀਨੇ ਆਪਣਾ ਐਂਗਰੀਮੈਂਟ ਖਲਾਸ (ਖਤਮ) ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਆਪਣਾ ਅਭੀ ਸੇ ਟਿਕਾਣਾ ਕਰ ਲਵੋ-

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾ ਕੇ, ਜੱਚਾ ਖਾਨੇ ਵਾਲੇ ਵਾਰਡ ਵੱਲ ਜਾਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਬਾਉ ਜੀ ਵਿਚਾਰੇ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ-ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਬਾਉ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਕੁਆਰੀ ਧੀ ਇੱਥੇ ਬੱਚਾ ਜੰਮਣ ਆਈ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਓਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਖਲੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹਾਰਟ ਅਟੈਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਬਾਉ ਜੀ ਨੂੰ ਸਟੈਚਰ ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਲੈ ਗਏ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਗਏ..ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਕਿਸੇ ਖਰੈਤੀ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਲਾਵਾਰਿਸ ਮਰੀਜ਼ ਸਾਂ। ਕੋਈ ਸਾਡੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ...ਬਸ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਰਹਿਮੇ ਕਰਮ ਤੇ ਅਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਜ਼ੇਰੇ ਇਲਾਜ਼ ਸਾਂ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਤੜਕਸਾਰ, ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਨੰਨੀ ਜਿਹੀ ਦੇਵੀ ਨੇ, (ਇੱਕ ਅਧੂਰੀ) ਔਰਤ ਨੂੰ ਸੰਪੂਰਨ ਮਾਂ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਨੁਆ ਧੁਆਕੇ ਪਹਿਲੀ ਬਾਰ ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੁਆਇਆ, ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਮੇਰੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਚੋਂ ਦੁੱਧ ਚੁੰਗਿਆ..ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਗਈਆਂ। ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਖੀਵੀ ਹੋ ਗਈ..ਜਾਣੋਂ ਮੈਨੂੰ ਜੀਣ ਦਾ ਮਕਸਦ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਦਿਲੋਂ ਦੁਰਗਾ ਮਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।

ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਬਾਉ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆਇਆ...ਫੇਰ ਬਾਉ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਦੋਵੇਂ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਦਾ ਬਾਰੀ ਬਾਰੀ ਮੱਥਾ ਚੁੰਮਿਆ ਤੇ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਦਿੱਤਾ। ਤਾਂ ਫਟਾਫਟ ਇੱਕ ਨਰਸ ਇੱਕ ਫ਼ਾਰਮ ਲੈ ਕੇ ਆ ਗਈ ਤੇ ਕਿਹਾ ਚਲੋਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਕਾਗਜ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈਏ। ਪਲੀਜ਼! ਬੱਚੀ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਲਿਖੀਏ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਮਲ ਲਿਖ ਦਿਓ। ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਬਚੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਬਾਉ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਮੇਰੇ ਸਹਿਮੇ ਹੋਏ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ...ਬੱਚੀ ਦੇ ਪਿਉ ਦਾ ਨਾਂ ਬਿਲ ਸਿਕੰਦ ਲਿਖ ਦਿਓ। ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਣਕੇ ਜਾਣੋਂ ਮੈਨੂੰ ਦੰਦਲ ਜਿਹੀ ਪੈ ਗਈ ਹੋਵੇ...ਫੇਰ ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹਾ

ਸੰਭਲ ਕੇ ਕਿਹਾ ਬਾਊ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਅਨਰਥ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ...ਮੇਰੀ ਗੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਭਲੇਮਾਨਸ ਦਰਵੇਸ਼ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਲਪੇਟ ਲਿਆ। ਫੇਰ ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਕੁਰਖਤ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ। ਹੋਰ ਮੈਂ ਉਸ ਕਮੀਨੇ ਅਰਮਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਖਵਾਂਦਾ, ਜਿਸਦੀ ਅਸਲ ਕਰਤੂਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਵੈਸ਼ੀ ਕੰਜਰ ਨੇ ਪੂਰੀ ਔਰਤ ਜਾਤ ਨੂੰ ਕਲੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਹਰਾਮੀ ਬਹੁਰੂਪੀਏ, ਅਰਮਾਨ ਤੇ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਮਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਹਾਂ ਬਿਲ ਸਿਕੰਦ ਦਾ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਜਦ ਵੀ ਉਹ ਮਿਲਿਆ ਉਸਦੇ ਪੈਰੀਂ ਪੈ ਕੇ ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾ ਲਵਾਂਗਾ। ਰਾਣੀ ਬਲਬੀਰ ਬੱਚੇ ਦਾ ਦਿਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਔਰਤ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉਸਾਰੂ ਸੋਚ ਹੈ। ਆਪਣੀ 'ਅੰਬਰੀ' ਫਿਲਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਉਸਨੇ ਇਕ ਨੱਚਣ ਵਾਲੀ ਕੰਜਰੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਸਕੀ ਭੈਣ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਕੱਲਾ ਲੜਦਾ ਰਿਹਾ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਰੀ। ਅਖੀਰ ਆਪਣੀ ਉਸ ਭੈਣ ਦੀ ਡੋਲੀ ਤੋਰੀ। ਦੇਖੀਂ ਉਸ ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਡਾ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਦੇਣਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਸੱਭ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਤਾਂ ਹੁਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਨਾ ਪੱਲੇ ਪੈਸਾ ਨਾ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤ ਰਹੀ ਨਾ ਹੀ ਪਲੇ ਪੱਤ ਰਹੀ, ਮਜ਼ਬੂਰ ਲਾਚਾਰ ਪਿਉ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿੰਨਾਂ ਕੁ ਜ਼ਲੀਲ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਥੋੜਾ ਵਿਚੋਂ ਡਰਦੀ ਸੀ ਕਿਤੇ ਵਿਚਾਰਾ ਬਾਬਲ ਨਮੋਸ਼ੀ ਮਾਰਿਆ ਆਤਮ-ਹਤਿਆ ਹੀ ਨ ਕਰ ਲਵੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਝਿਜਕਦਿਆਂ ਝਿਜਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ...ਮੇਰੀਏ ਕਮਲੀਏ ਧੀਏ..ਇਸ ਪਾਪ ਦੀ ਪੰਡ ਨਾਲ ਜਿੰਨਾਂ ਤੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੋਹ ਵਧਾਏਂਗੀ। ਓਨੀ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇਂਗੀ। ਆਪਾਂ ਇਥੋਂ ਹੀ ਇਸ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਨਾਥ ਆਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਦੇ ਆਨੇ ਹਾਂ। ਲੋਕਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜੀਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ..ਤਾਹਨੇ ਮਾਰ ਮਾਰਕੇ ਤੇਰੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਮੇਰੀ ਬੱਚੀਏ ਇਕ ਦਿਨ ਸੀਨੇ ਤੇ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਲੈ। ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਮਰਨ ਨਾਲੋਂ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਜਾਣੋਂ ਮੈਂ ਕੰਥ ਗਈ ਹੋਵਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਠੰਡੀਆਂ ਤ੍ਰੇਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧਰਾਲਾਂ ਵੱਗ ਉਠੀਆਂ। ਬਾਊ ਜੀ ਮੈਂ ਮਾਂ ਹਾਂ ਕੋਈ ਡਾਇਣ ਨਹੀਂ। ਪੂਰੇ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚ ਮਰ ਮਰਕੇ ਪਾਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਏਦਾਂ ਹੀ ਕਿਤੇ ਸਿਟਨਾਂ ਹੀ ਸੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਅਰਮਾਨ ਦਾ ਹੀ ਨਾਂ ਹੀ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿਣ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਦੁਰਗਾ ਮਾਂ ਜੋ ਵੀ ਕਰਦੀ ਏ, ਚੰਗਾ ਹੀ ਕਰਦੀ ਏ, ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਹੀ ਇਸ ਅਭਾਗੀ ਬੱਚੀ ਨਾਲ ਦਰਵੇਸ਼ ਬੰਦੇ ਦਾ ਨਾਂ ਜੋੜਕੇ, ਸਾਨੂੰ ਜੀਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਫੇਰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਕੱਠੀਆਂ ਜੀ ਨਾਂ ਸਕੀਆਂ ਤਾਂ ਕੱਠੀਆਂ ਅਸੀਂ ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਮਰ ਤਾਂ ਸਕਦੀਆਂ ਹਾਂ। ਬਾਊ ਜੀ ਵਿੱਚੋਂ ਵਿੱਚ ਥੋੜੇ ਘਬਰਾ ਜਿਹੇ ਗਏ..ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਮੁਸੀਬਤ ਗਲ ਨਾ ਪੈ ਜਾਏ। ਮਰਦੇ ਕੀ ਨ ਕਰਦੇ..ਬਾਊ ਜੀ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਸਾਨੂੰ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਆਏ। ਘਰ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਮੋਹਲਤ ਮਿਲੀ। ਮਾਲਿਕ ਮਕਾਨ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਮੂੰਹ ਦੀ ਚਾਹੇ ਕਿਨ੍ਹੀਂ ਕੌੜੀ ਸੀ ਪਰ ਦਿਲ ਦੀ ਬੜੀ ਨਰਮ ਬਾਈ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੀ ਤੇ ਤਰਸ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਕਈ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਔੜ੍ਹ ਪੌੜ੍ਹ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਥੋੜਾ ਬਹੁਤਾ ਜੀਣ ਜੋਗਿਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਏਨੇਂ ਨੂੰ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਤੁਹਾਡਾ ਇਕ ਪੁਰਾਣਾ ਦੋਸਤ ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਊ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਮਨ ਕਰੜਾ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਥੋੜਾ ਝੂਠ ਬੋਲਕੇ, ਉਸਨੂੰ ਭਰੋਸੇ ਵਿੱਚ

ਲਿਆ ਕਿ ਵਈ ਤੇਰਾ ਯਾਰ ਸਾਨੂੰ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿੱਚ ਫਸਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਾਈ ਉਹ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਤੂੰ ਮੇਰੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਆਸਰਾ ਦੇ ਦੇਵੇਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਉਪਕਾਰ ਕਦੇ ਨਾ ਭੁੱਲਾਂਗਾ।

ਜਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਡੁੱਬਦੇ ਨੂੰ ਤਿਣਕੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ। ਮੈਂ ਓਥੇ ਚਲੀ ਤਾਂ ਗਈ ਉਹ ਘਰ ਵੀ ਸਮਝੇ ਨਰਕ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਰਖੇਲ ਦੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਹ ਮੰਛੀਮਾਰ ਕ੍ਰਿਸਚੀਅਨਾਂ ਦੀ ਬਸਤੀ ਸੀ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਮੱਛੀ ਦੀ ਬੋ ਹੀ ਬੋ ਆਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ..ਕੁਝ ਉਸਨੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸੂਰ, ਕੁਝ ਮੁਰਗੀਆਂ ਪਾਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਇਕ ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਪਾਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕੁਕੜੀਆਂ ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ...ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਠਾਂ ਨੂੰ ਚੱਟਨ ਸੂਰ ਧੁੱਸ ਮਾਰਕੇ ਅੰਦਰ ਆ ਵੜਦੇ। ਉਸ ਘਰ ਵਿੱਚ ਦਾਲ ਸਬਜ਼ੀ ਤਾਂ ਕਦੇ ਬਣਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਰੋਜ਼ ਮੱਛੀ ਕਦੇ ਕਦੇ ਸੂਰ ਬਣਦਾ। ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਜਨਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਿਆ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਤਾਂ ਉਸ ਬੇਰਹਿਮ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਬੜੇ ਸਿਤਮ ਢਾਢੇ...ਮੈਥੋਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਨੌਕਰਾਣੀਆਂ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕਰਵਾਣਾ। ਫੇਰ ਬੜਾ ਹੀ ਅਹਿਸਾਨ ਜਿਤਾਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸੂਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬੱਦਤਰ, ਬੋਹਾ ਤਿਬੋਹਾ ਖਾਣਾ ਦੇਣਾ। ਕਈ ਬਾਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡਿਬੋਕੇ ਸੁਕੀਆਂ ਰੋਟੀਆਂ ਨਾਲ ਬੋ ਮਾਰਦੇ ਬਾਸੇ ਚੌਲ ਖਾਣੇ ਤਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੀ ਲਈ ਦੋ ਧਾਰਾਂ ਦੁੱਧ ਦੀਆਂ ਉੱਤਰ ਆਉਣਗੀਆਂ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਸ ਬੰਦੇ ਦੇ ਅਹਿਸਾਨ ਮੇਰੀ ਇੱਜ਼ਤ ਤਾਈਂ ਪੁੱਜਣ ਲੱਗੇ। ਮਰਦੀ ਕੀ ਨ ਕਰਦੀ। ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਜੀਂਦਾ ਰੱਖਣ ਲਈ..ਤਨ ਗਿਰਵੀ ਰਖਣਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਤੋਂ ਘ੍ਰਿਣਾ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਬੜੀ ਕਰੁਣਾ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜਕੇ ਦੁਰਗਾ ਮਾਂ ਅੱਗੇ ਗਿੜਗਿੜਾਣਾ...ਹੇ ਮਾਂ ਕੀ ਔਰਤ ਬਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਂ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ ਏ। ਇਕ ਮਰਦ ਦੀ ਵਾਸਨਾ ਪੂਰਤੀ ਲਈ, ਜਾਂ ਕੁੱਝ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਮਾਰਨ ਲਈ, ਜਾਂ ਹਰਾਮਦੇ ਪਾਲਨ ਲਈ ਜਾਂ ਰਾਂਡ ਬਣਕੇ ਜੀਣ ਲਈ। ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਦੁੱਖ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦਾ ਜਦੋਂ ਉਸ ਕਮੀਨੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਦਯਾ ਦਾ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਦਸਣਾ..ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਗੰਦੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢਕੇ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਹਿਕੇ, ਆਪ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਲੈਣੀ। ਤੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਅਹਿਸਾਨ ਵੱਖਰਾ ਜਿਤਾਉਣਾ। ਜਿਸ ਵੀ ਜਾਣੂ ਪਛਾਣੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ, ਮੈਨੂੰ ਤਰਸਯੋਗ ਬਨਾਉਣ ਲਈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੂਰਾ ਛੱਜ ਵਿੱਚ ਪਾਕੇ ਉਸ ਛੱਟਣਾ। ਫੇਰ ਮੇਰੀ ਜ਼ਖਮੀ ਆਤਮਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲਾਹਨਤਾਂ ਪਾਣੀਆਂ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਤਾਂ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਏਨ੍ਹੀਂ ਵਧ ਜਾਣੀ ਕਿ ਆਪਣੇ ਤੇ ਇਸ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਲੀਲਾ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵਾਂ...। ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਜੋਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਦੀਦੀ ਤੂੰ ਵੀ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮਾਂ ਹੈਂ..ਫੇਰ ਇਕ ਮਾਂ ਦੂਜੀ ਮਾਂ ਦਾ ਦਰਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਹਿਚਾਨਦੀ। ਤੁਹਾਡਾ ਯੂਸੂ ਮਸੀਹ ਵੀ ਤਾਂ ਇਕ ਕੁਆਰੀ ਮਾਂ ਮਰੀਅਮ ਦਾ ਬੇਟਾ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਜ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਪੂਜਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਈਸਾਈ ਲੋਕ ਤਾਂ ਬੜੇ ਹੀ ਦਿਆਲੂ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਡੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਹਰ ਗਰੀਬ, ਲਾਚਾਰ, ਲੋੜਵੰਦ ਨੂੰ ਨਿੱਘੀ ਬੁਕਲ ਵਿੱਚ ਲਕੋ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਵੀ ਤੇਰੀ ਪਨਾਹ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਈ ਸਾਂ।

ਪਰ ਦੀਦੀ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਇਹ ਬੁਆਏ ਫਰੈਂਡ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਹਵਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਭੁੱਬਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ। ਜੋਨਾਂ ਨੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮਰੀਅਮ ਮਾਂ ਬਣਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਗੱਲ ਲਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਦਲਾਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਜੋਨਾ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਗੰਦੀ ਜਿਹੀ ਗਾਲ ਕੱਢਕੇ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਰਦਾਂ ਨੂੰ ਔਰਤ ਦੀ ਇਕੋ ਚੀਜ਼ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। “ਯੇ ਹਰਾਮੀ ਮਰਦ ਵਹੀਂ ਸੇ ਨਿਕਲ ਕਰ ਵਹੀਂ ਫਿਰ ਘੁਸਨਾ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ। ਐਸੇ ਹਰਾਮੀ ਕੁੱਤੇ ਮਰਦੋਂ ਕਾ ਤੋਂ ਵਹੀ ਕਾਟ ਕੇ, ਚੀਲ੍ਹਾ ਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ..ਫਿਰ ਸਾਲੇ ਹਲਕਟ ਘੱਘਰੀ ਡਾਲਕੇ ਖੁਸਰੋਂ ਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਰ ਘਰ ਨਾਚਤੇ ਫਿਰੇਂ।” ਹੁਣ ਜੋਨਾਂ ਮੇਰੀ ਖਾਸ ਰਾਖੀ ਰੱਖਦੀ ਜਿਸ ਪਿੱਛੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਲੇਸ਼ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

ਫੇਰ ਇਕ ਦਿਨ ਪੁੱਛਦਾ ਪੁਛਦਾ ਗੋਰਾ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆ ਗਿਆ...ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਦਸੇ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਦੀਦੀ ਭਾਵੇਂ ਲੋਕ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹੀ ਜਾਣ...ਪਰ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੀ ਸਚਾਈ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ..ਕਿ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਸੱਚ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਰਮਾਨ ਦੀ ਪਾਈ ਗੰਦਗੀ ਸਾਰੇ ਉਸ ਵਿਚਾਰੇ ਸਿਕੰਦ ਦੇ ਗਲ ਮੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਬੱਸ ਮੈਥੋਂ ਇਹ ਅਨਰਥ ਨਹੀਂ ਸਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹੀਣਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਦਮ ਘੁੱਟਦਾ ਹੈ। ਗੋਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਦੀਦੀ ਮਨਜੀਤ ਬਲਬੀਰ ਭਾ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲ ਸਰਕਾਰੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਡੁੱਲ੍ਹਾ ਕਵਾਟਰ ਵੀ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਚੱਲਦੇ ਹਾਂ। ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਦੋ ਚਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ..ਗੋਰੇ ਵੀਰ ਜਦੋਂ ਮਾੜੇ ਦਿਨ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਸਾਊ ਬੰਦੇ ਦੀ ਵੀ ਬੁੱਧੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਜਾਂਦੀ ਏ..ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਯਾਰ ਹੀ ਸੀ। ਦੀਦੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਨਾਂ..ਫੇਰ ਮੈਂ ਜੋਨਾਂ ਦੀਦੀ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਪੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਜੋਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਬੜੀ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਰਾਣੀ ਮੇਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਜਦ ਵੀ ਜੀ ਕਰੇ ਆਪਣੀ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਕੋਲ ਵਾਪਿਸ ਆ ਜਾਵੀਂ। ਵੈਸੇ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਹੋਰ ਵੀ ਕਿਤੇ, ਪੱਕੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੇ ਬੱਚੀ ਦੀ ਚੰਗੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਦਾ ਜੁਗਾੜ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਫਾਦਰ ਨੂੰ ਕਹਿਕੇ ਫਿਟ ਕਰਾਂਗੀ...ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀਂ।

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਮਨਜੀਤ ਦੇ ਘਰ ਚੰਗਾ ਬੀਤਿਆ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਾ ਦੇਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਮ ਵਰਕ ਕਰਵਾ ਦੇਣਾ...ਆਦਿ ਤਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਤੇ ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ ਦਾ ਰਹਿਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਝ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਹੌਲੀ ਇਥੇ ਵੀ ਪੁਰਾਣਾ ਕਿੱਸਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ. ਮਨਜੀਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਵਹਿਸ਼ੀ ਮਰਦ ਪੁਣਾ ਜਾਗ ਪਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਆਨੇ ਬਹਾਨੇ ਆਪਣੇ ਅਹਿਸਾਨ ਦੀ, ਮੈਂ ਦੁਖਿਆਰੀ ਲਾਚਾਰ ਔਰਤ ਕੋਲੋਂ ਕੀਮਤ ਭਾਲਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਅਕਸਰ ਉਸ ਦਾਰੂ ਪੀ ਕੇ ਇਕ ਬੇਬਸ ਮਾਂ ਨੂੰ ਰੰਡੀ ਬਣਾਕੇ ਹਟਣਾ...ਕੀ ਮੇਰੇ ਮਹਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੱਲੀ ਮਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਇਕ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਪਾਲ ਸਕਦੀ। ਕਿਉਂ ਅੱਜ ਦਾ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਏਨਾਂ ਆਪ ਹੁਦਰਾ ਤੇ ਵਹਿਸ਼ੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਮੈਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਕਾਸ਼ ਇਥੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਕਹਿਣ

ਵਾਲੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਧੀ ਭੈਣ ਬੇਟੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਕੇ ਸੱਚਮੁਚ ਦੇਵੀ ਹੀ ਸਮਝਣ। ਰਾਣੀ ਜੀ ਸਾਡੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਤਾਂ 'ਸਿੰਗਲ ਮਦਰ' ਤਾਂ ਆਮ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਥੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੇ ਹਕੂਕ ਨੇ। ਕਿ ਉਹ ਪੂਰੇ ਸਵੈਮਾਨ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਓਲਾਦ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਭਾੜੇ ਦੇ ਪਿਉ ਬਿਨਾਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਪਾਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ ਮਾਸ਼ਰੇ ਦਾ ਕੋਈ ਮਿਹਣਾ ਤੇ ਲਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਘਸੇ ਪਿਟੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਵਜਾਏ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਵਧੀਆ ਸਹੂਲਤ ਤੇ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਾਸ਼ ਮੈਂ ਵੀ ਉਥੇ ਹੁੰਦੀ...ਪਰ ਇਥੇ ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਬੇਗਾਨਾ ਉਸਨੂੰ ਲਵਾਰਿਸ ਮਾਲ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸਦੇ ਜਿਸਮ ਨੂੰ ਗਿਰਝਾ ਵਾਂਗ ਨੋਚ ਨੋਚ ਕੇ ਚਰੂਡਨਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰ ਦਰ ਭਟਕ ਭਟਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਤੇ ਜਿਸਮ ਨੂੰ ਪਿੰਜ ਛੱਡਿਆ। ਹਾਲੀ ਤਾਂ ਬੱਚੀ ਤਿੰਨਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਮਸੀਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੈਥੋਂ 'ਕੱਲੀ ਕਾਰੀ ਤੋਂ ਇਸ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹਾਣਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੈਥੋਂ 'ਕੱਲੀ ਅਬਲਾ ਤੋਂ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚਾਰੀ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ। ਇਹ ਸੋਚ ਸੋਚ ਕੇ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਕੰਬ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਹੁਣ ਮਨਜੀਤ ਦੇ ਘਰ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦਾ ਕਲੇਸ਼ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਕ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਦਾਰੂ ਪੀ ਕੇ ਟੱਲੀ ਹੋਏ ਰਹਿਣਾ। ਕਦੇ ਗਲ ਗਲ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਉਸ ਲੜਨ ਪੈਣਾ..ਕਦੇ ਐਵੇਂ ਰੋਈ ਜਾਣਾ..ਕਦੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰੀ ਜਾਣਾ। ਜਾਣੋਂ ਉਹ ਕੁਝ ਹਿੱਲ ਜਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਲਿਵਰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਗਲ ਸੜ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸ਼ਰਾਬ ਤੇਰੇ ਲਈ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ..ਪਰ ਉਹ ਜ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬਸ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਖੂਨ ਦੀ ਉਲਟੀ ਆਈ..ਬੱਸ ਓਥੇ ਹੀ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੱਸਦਾ ਵੱਸਦਾ ਘਰ ਉਜੜ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਫੇਰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਨਹੂਸੀਅਤ ਅਖੜਨ ਲੱਗੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਮੈਂ ਸਚੀਂ ਮੁਚੀਂ ਨੇੜ ਤਾਂ ਨਹੀਂ...ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕੁਆਟਰ ਖੋਹ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਮਨਜੀਤ ਦੀ ਤਾਜੀ ਤਾਜੀ ਬਣੀ ਵਿਧਵਾ, ਰੋਂਦੀ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਸਦਾ ਲਈ ਪੇਕੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਿੱਥੇ ਜਾਂਦੀ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮੀ ਜਿਹੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ...ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਨਾਂ ਕੋਈ ਅਗੇ ਨਾ ਪਿੱਛੇ। ਭਲਾ ਹੋਵੇ ਗੋਰੇ ਵੀਰ ਦਾ..ਉਸ ਆਪਣਾ ਨਵਾਂ ਸਾਈਕਲ ਵੇਚਿਆ..ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮੁੜਕੇ ਜੋਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਬਾਰ ਜੋਨਾਂ ਨੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਕ ਠਿਕਾਣਾ ਲੱਭ ਤਾਂ ਲਿਆ ਪਰ ਫਿਰ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਅੜਚਨ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਆਸ਼ਰਮ ਸਿਰਫ ਵਿਧਵਾਵਾਂ ਤੇ ਯਤੀਮ ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਕਿਤੇ ਸਾਉਥ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਗੋਰੇ ਤੇ ਜੋਨਾਂ ਨੇ ਨੱਠ ਭੱਜ ਕਰਕੇ, ਇਕ ਐਫੀਡੇਵਿਟ ਬਣਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਿਸਟਰ ਬਿਲ ਸਿਕੰਦ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਪਤਨੀ ਰਾਣੀ ਸਿਕੰਦ ਹਾਂ..ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਬਿਲ ਸਿਕੰਦ ਦੀ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਰ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਵਿਧਵਾ ਇਕ ਯਤੀਮ ਬੱਚੀ ਦੀ ਮਾਂ ਹਾਂ। ਉਸਨੂੰ ਪਾਲਣ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ ਆਸਰਾ ਦਿਓ ਜੀ। ਮੈਂ ਪੂਰੇ ਤਨ ਮਨ ਨਾਲ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗੀ। ਫੇਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ

ਨੂੰ, ਜੋਨਾਂ ਦੀਦੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਜਾਣੂ ਫ਼ਾਦਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ੀਂ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਕੇ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਗਿਰੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਸੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਤੁਰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਜੋਨਾਂ ਦੀਦੀ ਤੋਂ ਵਚਨ ਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਅਤਾ ਪਤਾ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਮੇਰੇ ਬਾਊ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਭ ਕਦੋਂ ਦੇ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਸੱਚ ਜਾਨਣਾ, ਉਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੀਦੇ ਜੀ ਮਾਰਨ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਵਲੂੰਧਰੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਫੇਰ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਕੇ ਸਬਰ ਕਰ ਲਿਆ, ਚਲੋਂ ਬਲਬੀਰ ਵਿਚਾਰੇ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਤਾਂ ਮਰਨਾ ਨਾ ਪਉ। ਦੂਜਾ ਜਿਸ ਬੇਟੀ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਨਾਂ ਕਲੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਭਲਾ ਹੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਬਸ ਫੇਰ ਕੀ ਆਪਣੇ ਵਜੂਦ ਨੂੰ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਆਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਭੇਂਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਪਿੱਛੇ ਕਦੇ ਮੁੜਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ..ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ...ਮੇਰੀ ਕੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ। ਬਸ ਇਕ ਮਕਸਦ ਸਾਹਮਣੇ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੋਈ ਜਾਵੇ। ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੀਦਾ। ਬੱਚੀ ਨੇ ਵੀ ਸਦਾ ਆਪਣਾ ਅਹਿਸਾਸ ਜਿਉਂਦਾ ਰਖਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ...ਰੱਬ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਚੋਂ ਅੱਵਲ ਆਈ। ਫੇਰ ਈਸਾਈ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਦੇ ਵਜ਼ੀਫੇ ਨਾਲ ਉਸ ਅਗਾਂਹ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ..ਆਖਿਰ ਉਸ ਬਿਜਨੈਸ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ ਦੇ ਮਾਸੂਮ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਇਕ ਇਕ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲਿਆ ਤੇ ਸੰਤਾਪ ਹੰਢਾਇਆ ਦਿਨ ਖੁਦਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਮੇਰਾ ਬੜਾ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ...ਉਹ ਕਮਲੀ ਮੇਰੇ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣਾ ਹਰ ਨਵਾਂ ਦਿਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਉਸਨੂੰ ਮਰਦਾਂ ਤੋਂ ਏਨ੍ਹੀਂ ਨਫਰਤ ਹੋ ਗਈ ਏ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਸਰਦਾਰ ਜਾਂ ਸਰਦਾਰ ਦੀ ਫੋਟੋ ਦੇਖਕੇ ਉਸਦੇ ਤਨ ਮਨ ਨੂੰ ਜਾਣੋਂ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੇਰੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਕੁਤਾਹੀ ਰਹਿ ਗਈ, ਉਸ ਏਨ੍ਹੀਂ ਨਫਰਤ ਕਿਥੋਂ ਪਾਲ ਲਈ। ਬੜੀ ਬਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਕੁਝ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਹੋਟਲ ਦੀ ਵੱਡੀ ਅਫਸਰ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਏ। ਵਧੀਆ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਹੋਟਲ ਵਲੋਂ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਮੱਖੀਆਂ ਵਾਂਗ ਉਸਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਉਸਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ਾਮਦਾ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਬੱਕਦੇ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਊ ਜੀ ਮੇਰੀ ਗ੍ਰੇਟ ਬਿਟੀਆ। ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਸਭ ਵਕਤ ਵਕਤ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਸਹਾਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਫੇਰ ਵੀ ਵਕਤ ਤੇ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਲੜਕੇ ਆਪਣੀ ਨੰਨ੍ਹੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ ਤੁਖਮ ਸੀ। ਪਰ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਆਪਣਾ ਖੂਨ-ਮਿੱਝ ਅਤੇ ਤਕਲੀਫ਼ਾ ਝੱਲਕੇ ਪੈਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਉਸਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਕ ਬੋਝ ਤੇ ਕਲੰਕ ਹੀ ਸੀ। ..ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹਾਲਾਤ ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਸਕੀ ਮਾਂ ਹੀ ਮੇਰਾ ਅੱਧ ਵਿਚਾਲੇ ਸਾਥ ਛੱਡਕੇ ਭੱਜ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਫੇਰ ਵੀ ਉਸ ਨੰਨ੍ਹੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੁੱਖ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਾਰਿਆ। ਨਾਂ ਹੀ ਘਬਰਾਕੇ ਕਿਸੇ ਯਤੀਮ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਆਈ। ਹਰ ਹੀਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਲਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ, ਸੱਭ ਕੁਝ ਕੋਲ

ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕਿਵੇਂ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਰਨ ਲਈ ਅਮਾਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਮੰਦੜੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਜੇ ਮੈਂ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜੀਂਦਾ ਰੱਖ ਸਕਦੀ ਹਾਂ...ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ?

ਬਲਬੀਰ ਜੀ..ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੀ ਕਹਿੰਦੀ ਨੇ, ਉਸ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਫੜ ਲਏ। ਕੀ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਮੇਰੇ ਕਰਕੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਘੋਰ ਨਿਰਾਦਰ ਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੀਂਦੇ ਜੀ ਮਾਰਨ ਦਾ ਗੁਨਾਹ ਬਖਸ਼ਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ..ਕਦੇ ਨਹੀਂ...ਕਦੇ ਨਹੀਂ...। ਕੀ ਮੇਰੀ ਮਮਤਾ ਸਵਾਰਥੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਦਬ ਨਾਲ ਰੋਂਦੀ ਰੋਂਦੀ ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਉਤਾਂਹ ਚੁੱਕਿਆ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸੀਨੇ ਨਾਲ ਲਾ ਲਿਆ। ਰਾਣੀ ਜੀ ਕਦੇ ਬੱਚੇ ਹਰਾਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਨਾ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਹਰਾਮੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰਾਮੀ ਬਾਪ। ਜੋ ਆਪਣੀ ਕਰਤੂਤ ਤੋਂ ਭਗੌੜੇ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੇ ਨਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਜੁਰਤ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਤੇਰੇ ਵਰਗੀ ਦਲੇਰ ਸਿਰੜੀ ਮਹਾਨ ਮਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੈਰੀਂ ਹੱਥ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੀ ਸੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਸਾਧਨਾਂ ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਤਾਂ ਤੁੱਛ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਿਰਫ ਮੇਰੀ ਪਿੱਠ ਪਿਛੇ ਹੀ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੂੰ ਤਾਂ ਹਰ ਸੰਤਾਪ ਆਪਣੇ ਨੰਗੇ ਪਿੰਡ ਤੇ ਆਪ ਹੰਢਾਇਆ ਹੈ।

ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਫਾਈ ਦੇ ਕੇ..ਸਾਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਭੰਡ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਆਪਣਾ ਕਲੰਕਿਤ ਹੋਇਆ ਦਾਮਨ ਧੋ ਕੇ..ਉਸੇ ਕਲੰਕ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਸਾਡੇ ਮੂੰਹਾਂ ਤੇ ਪੋਚ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤੁਹਾਡੇ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਝੁਠਲਾ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਰਾਣੀ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਜੀ ਸਦਾ ਹੀ ਹੱਸਦੇ ਵੱਸਦੇ ਰਹੋ...ਇਹ ਮੇਰੀ ਦਿਲੀ ਦੁਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਮਰਿਆ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਓ। ਕੀ ਲੈਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੋਏ ਇਖਲਾਕ ਵਾਲੇ ਮੋਇਆਂ ਬੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਜੀਅ ਕੇ। ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਬੰਬਈ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਤਾਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਨਾਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਏ। ਹਾਂ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਲਈ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਤਾਂ ਵੀਹ ਬਾਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਰਿਆ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਓ। ਇਉਂ ਵੀ ਸਿਆਣੇ ਕਹਿ ਗਏ ਨੇ ਕਦੇ ‘ਗੱਡੇ ਮੁਰਦੇ ਨਹੀਂ ਉਖਾੜੀ ਦੇ’..ਕੁਝ ਬੇ ਮਾਰਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਹੀ ਲੱਭਦੀਆਂ ਨੇ। ਫੇਰ ਰਾਣੀ ਨੇ ਬੜਾ ਹੁੱਥ ਕੇ ਕਿਹਾ ਪਰ ਮੇਰਾ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਰਗਾ ਬਲਬੀਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਰ ਸਕਦਾ। ਜਿਸਨੂੰ ਦੂਸਰਿਆਂ ਲਈ ਜੀਂਦੇ ਜੀਅ ਮਰਨਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਰਾਣੀ ਕੀ ਮੇਰੇ ਤੇ ਇਕ ਉਪਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਏ..ਮੈਂ ਇਕ ਬਾਰ ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਭਰਦੀ ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਭਰ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਤੇਰੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿਵੇਂ ਹੀ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਨਾਂ ਉਸਤੇ ਬੋਝ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਂ ਤੋਂ ਉਸਨੂੰ ਚਿੜ੍ਹ ਹੈ..ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨਫਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਰਨੀ ਵੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹਾਂ ਉਸਦਾ ਹੱਕ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਨਫਰਤ ਜ਼ਿੱਲਤਾਂ, ਨਮੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਪਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੱਭ ਕੁਝ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ। ਕਦੇ

ਉਫ਼ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ...ਜਿਹੜੀ ਜ਼ਿੱਲਤ ਨਫ਼ਰਤ ਤੂੰ ਉਮਰ ਭਰ ਸਹੀ ਏ...ਮੈਂ ਪੰਜ ਦਸ ਮਿੰਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜ਼ਰ ਸਕਦਾ। ਰਾਣੀ ਜੀ ਤੁਹਾਡਾ ਬਲਬੀਰ ਏਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਜ਼ਬਤ ਤੋਂ ਸੱਖਣਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਅਪਣਾ ਅਪਮਾਨ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਲਵੋਗੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਜਰਾਂਗੀ ਤੁਹਾਡਾ ਅਪਮਾਨ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਲਾਡਲੀ ਧੀ ਦੇ ਹੱਥੋਂ..ਕੀ ਰਾਣੀ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਜ਼ਰਿਆ..ਅੱਜ ਆਖਰੀ ਬਾਰ ਸਹੀ...ਉਹ ਵੀ ਮੇਰੀ ਖਾਤਿਰ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਵੀ ਇਕ ਪੀਲੇ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ (ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ) ਦਾ ਗੁਲਦਸਤਾ ਲੈ ਕੇ ਬਾਊ ਜੀ ਨਾਲ ਰਾਣੀ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਤੇ ਪਿਆਰੀ ਜਿਹੀ ‘ਕਮਲ’ ਵਰਗੀ ਕੋਮਲ ਬਿਟੀਆ ਕਮਲ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਬੈਠੀ ਸੋਢੇ ਤੇ ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਸੁਣ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਬਾਊ ਜੀ ਨਾਲ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੀ ਆਮਦ ਦੇਖਕੇ, ਕਮਲ ਨੂੰ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਹੌਲੋ ਕਹਿਕੇ ਗੁਲਦਸਤਾ ਫੜਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ‘ਹੋਅ ਆਰ ਯੂ ਮਾਈ ਸਵੀਟ ਕਿੱਡ’...ਅਗੋਂ ਉਸ ਬੜੀ ਬੇਰੁਖੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ‘ਆਈ ਐਮ ਓਕੇ’। ਉਸ ਗੁਲਦਸਤਾ ਵੀ ਪਰਾਂ ਟੇਬਲ ਤੇ ਸਿੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਚਾਰੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਫੁੱਲਾਂ ਤੇ ਵੀ ਇਕ ਆਪੂ ਫੁੱਲ (ਕਮਲ) ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਤਰਸ ਨਾ ਖਾਧਾ। ਬਾਊ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ..ਕਮਲ ਬੇਟੇ ਇਹ ਮੇਰੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤਰ ਕੈਨੇਡਾ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਨੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ...ਬਾਹਰ ਹੀ ਮਿਲ ਲੈਣਾ ਸੀ, ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਏ...ਅੱਜ ਅਚਾਨਕ ਕਿੱਥੋਂ ਆਣ ਟੱਪਕੇ। ਬਾਊ ਜੀ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਆਪਨੂੰ ਸੌ ਬਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਕਿਸੇ ਐਰੇ ਗੈਰੇ ਫਿਲਮੀ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਹੀਂ। ਨਾਂ ਹੀ ਮੈਂ....ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਉਹ ਵੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਸਰਦਾਰ ਬੰਦੇ ਨੂੰ। ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਤੁਸੀਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਹਿਮਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲ ਲੈਂਦੇ। ਕਮਲ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਉੱਠਕੇ ਜਾਣ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਰਾਣੀ ਨੇ ਰੋਕ ਲਿਆ..ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਘਰ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਾਦਰ ਨਹੀਂ ਕਰੀਦਾ। ਉਹ ਵੀ ਏਨ੍ਹੀਂ ਦੂਰੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਆਏ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ। ਵੈਸੇ ਜੇ ਤੂੰ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗ ਲਵੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲਗੇਗਾ। ਕਮਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਰੋਹ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗਾ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਕੋਲੋਂ। ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ ਮਾਂ ਇਕ ਕਮੀਨੇ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਖੂਨ ਦੇ ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਰੁਆਇਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਿਹੜਾ ਕਿਹੜਾ ਨਹੀਂ ਉਸਦਾ ਆਪਣੀ ਨੰਗੀ ਰੂਹ ਤੇ ਸੰਤਾਪ ਝੱਲਿਆ। ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਉਹ ਕਬੰਧਤ ਕਿਸੇ ਕਾਰ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਤੜਫ਼ ਤੜਫ਼ ਕੇ ਸੜਕ ਤੇ ਹੀ ਦਮ ਤੋੜ ਗਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਹੁਣ ਤਾਈਂ ਜੀਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਾਰ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਕ ਦਮ ਹੀ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਬੇਟੀ ਕਮਲ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਲੈ ਮੇਰੀਏ ਧੀਏ ਰਾਣੀਏ, ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਓਹੀ ਕਮੀਨਾ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣਾ ਗੁੱਸਾ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ ਲੈ। ਮੈਂ ਪੱਗ ਲਾਹ ਕੇ ਉਸ ਕੰਜਕ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ। “ਲੈ ਅੱਜ ਮੇਰੀਏ ਬੱਚੀਏ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਉਮਰ ਭਰ ਦੇ ਰੋਸਿਆਂ ਦੀ ਭੜਾਸ ਕੱਢ ਲੈ। ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਤੇਰਾ ਭੱਖਦਾ ਹਿਰਦਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਬੱਚੇ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿਓਗੇ ਮੈਂ ਹੱਸ ਕੇ ਜਰਾਂਗਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਨਫ਼ਰਤ ਸਮੁੱਚੀ

ਸਰਦਾਰ ਕੌਮ ਲਈ ਘਟ ਜਾਏਗੀ।” ਜਿਵੇਂ ਰਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਬਤ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਟੁਟ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਕਮਲ ਬੇਟੇ ਅੱਜ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਉਮਰ ਭਰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸੰਸਕਾਰ, ਪਲਾਂ ਛਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਛਿੱਕੇ ਟੰਗ ਦਿੱਤੇ ਨੇ। ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਏ...ਘਰ ਵਿੱਚ ਆਏ ਕਿਸੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਹਿਮਾਨ ਦਾ ਇਉਂ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰੀਦਾ ਏ। ਕਮਲ ਪੂਰੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਉੱਠੀ...ਤੇ ਉਹੀ ਗੁਲਦਸਤਾ ਬਾਬੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਾਰ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ।

“ਦੇਖਿਆ ਬਾਊ ਜੀ ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਪਤਨੀ ਦੀ ਕਰਤੂਤ। ਜਦ ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ ਆਪ ਬਣ ਗਈ..ਤਦ ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਉਸ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ..ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਮਾਸੂਮ ਬੱਚੀ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ, ਈਰਖਾ ਦਵੇਸ਼ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਭਰਕੇ, ਉਸਦਾ ਜ਼ਿਹਨ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਸਾਰੀ ਹਕੀਕਤ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਵੀ। ਇਸ ਫਫੇਕੁਟਣੀ, ਸਵਾਰਥੀ, ਨਿਰਲਜ, ਔਰਤ ਨੇ ‘ਕੱਲੇ ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪੂਰੀ ਸਰਦਾਰ ਕੌਮ ਨੂੰ ਘ੍ਰਿਣਾ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਮਾਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਏ। ਉਸਦੀ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਦੀ ਬੂਠੀ ਸੁਚਮ ਕੀ ਕਰੂ, ਜਿਸਦੀ ਕਰਨੀ ਏਨੀਂ ਨੀਂਚ ਹੋਵੇ।”

“ਬਲਬੀਰ ਜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਮਿਲਿਆ ਇਉਂ ਆਪਣੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦੁਖੀ ਤੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਣਾ ਪਿਆ।” ਨਹੀਂ ਰਾਣੀ ਜੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਨਿਰਾਦਰ ਦਾ ਸਵਾਦ ਹੀ ਚੱਖਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਏਨੀ ਡੂੰਘੀ ਪੀੜ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਨਾਲ ਤਿਲ ਤਿਲ ਮਰਕੇ ਜੀਏ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਧੰਨ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਗਿਲਾ ਨਹੀਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਰੱਬ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਯਤੀਮ ਹੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਫੇਰ-ਤੇਰੇ ਵਰਗੀ ਸਿਦਕੀ ਮਹਾਨ ਮਾਂ ਦੀ ਹਰ ਯਤੀਮ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦੇਵੇ। ਅਮੀਨ। ਰਾਣੀ ਜੀ ਇਹ ਆਖਰੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ। “ਮੇਰੀ ਇਸ ਤੁੱਛ ਜਿਹੀ ਭੇਂਟ ਦਾ ਮਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖਣਾ। ਤੁਸੀਂ ਜਦ ਵੀ ਕਮਲ ਬੇਟੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰੋਗੇ। ਬੱਸ ਇਹ ਇਕ ਮੋਏ ਪਿਤਾ ਵਲੋਂ ਕੰਨਿਆ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਣਾ।”

.....

ਬੱਸ ਮੈਂ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਮਿਲੇ ਹੀ ਬਰੰਗ ਲਿਫਾਫੇ ਵਾਂਗ, ਚੋਰਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਲੁਕਦਾ ਛੁਪਦਾ ਵਾਪਿਸ ਬੰਬਈ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਆ ਕੇ ਵੀ ਮਨ ਡਾਢ੍ਹਾ ਉਚਾਟ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ।

ਜਹਾਂ ਭੀ ਜਾਤੇ ਹੈਂ, ਹਮੇਂ ਵਹੀ ਬੇਕਰਾਰੀ ਹੈ।

ਅਬ ਨ ਜਾਨੇ, ਕਹਾਂ ਜਾਨੇ ਕੀ ਤਿਆਰੀ ਹੈ॥

ਫੇਰ ਮੈਂ ਮੁੜਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਪਰਤ ਆਇਆ। ਬਥੇਰਾ ਮਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਉਲਝਾਣ ਦੀ ਨਾਕਾਮ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਕ ਇਕ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆਂਦੀ..ਜਾਣੋਂ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਕੰਡਿਆਂ ਤੇ ਘੜੀਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ। ਆਖਿਰ ਮੇਰਾ ਕੀ ਕਸੂਰ ਸੀ। ਏਨ੍ਹੀਂ ਨਫਰਤ ਏਨ੍ਹਾਂ ਨਿਰਾਦਰ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ ਏਨਾਂ ਸਸਤਾ, ਘਟੀਆ ਤੇ ਕਮੀਨਾਂ ਬਣਕੇ ਵਿਚਰਿਆ ਹਾਂ..ਜੋ

ਪਿਛਲੇ 20 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮਰਕੇ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅੱਤ ਘ੍ਰਿਣਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਵੀਹ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਕਾਰਨ ਮਰ ਗਿਆ ਸੀ। ਫੇਰ ਅੱਜ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਕਿਸ ਲਈ ਜੀਂਦਾ ਹੈ? ਤੁਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਤਾਂ ਭੂਤ ਪਰੇਤਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਲੋਕ ਡਰਦੇ ਨੇ। ਪਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘਾ ਤੇਰਾ ਤਾਂ ਨਾਂ ਵੀ ਅਪਮਾਨ ਲਾਹਤਨਾਂ ਤੇ ਨਮੋਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਮਣਾਂ ਮੂੰਹੀ ਕੂੜੇ ਥੱਲੇ ਦੱਬਕੇ, ਕਦੋਂ ਦਾ ਦਮ ਤੋੜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਅਚਾਨਕ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਦਿਨ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦੇ ਕਰੀਬ...ਪਹਿਲਾਂ ਫੋਨ ਦੀਆਂ ਘੰਟੀਆਂ ਵਜਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਤਾਣ ਲਾਕੇ ਫੋਨ ਚੁੱਕਿਆ...ਤਾਂ ਏਨ੍ਹੇਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਫੋਨ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਅੱਧੇ ਕੁ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਫੋਨ ਵਜਿਆ। ਮੈਂ ਫੋਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕੰਨ ਨੂੰ ਲਾਇਆ ਤੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਮੈਂ ਹੈਲੋ ਹੈਲੋ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਅੱਗੋਂ ਸਿਸਕੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ...ਫੇਰ ਰੋਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਚੀ ਹੋਰ ਉੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਹੀ ਬੋਝਲਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ...ਰੱਬ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋਗੇ ਵੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਹੋ? ਤੇ ਕਿਉਂ ਰੋ ਰਹੇ ਹੋ...ਸੁੱਖ ਤਾਂ ਹੈਂ...? ਫੇਰ ਰੋਂਦਿਆਂ ਰੋਂਦਿਆਂ, ਹਿਚਕੀਆਂ ਭਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ...ਪਲੀਜ਼ ਫੋਨ ਬੰਦ ਨਾ ਕਰਨਾ...ਮੈਂ...ਮੈਂ...ਮੈਂ ਕਮਲ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹਾਂ...ਤੁਸੀਂ ਬਲਬੀਰ ਸਿਕੰਦ ਹੀ ਹੋ ਨਾ...? ਮੈਂ ਇਕ ਦਮ ਸਕਤੇ ਜਿਹੇ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ...ਮੈਂ...ਮੈਂ...ਨਹ...ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਉਹ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਦਾ ਮਰ ਮੁੱਕ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਰੱਬ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਪਲੀਜ਼ ਇਉਂ ਨਾ ਕਰੋ। ਮੇਰੀ ਮੰਮੀ, ਮੇਰੀ ਜਾਨ, ਮੇਰੀ ਰੱਬ, ਮੇਰੀ ਸਭ ਕੁਝ...ਅੱਜ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਯਤੀਮ ਕਰਕੇ ਕਿਤੇ ਦੂਰ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਚਲੀ ਗਈ ਏ। ਤੁਹਾਡੀ ਰਾਣੀ, ਤੁਹਾਡੀ ਸਭ ਨਾਲੋਂ ਕਰੀਬੀ ਦੋਸਤ, ਤੁਹਾਡੀ ਹਮਰਾਜ਼, ਜੋ ਮਰਦੇ ਮਰਦੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ਼ (ਹਕੀਕਤ) ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ ਗਈ ਸੀ। ਕਿੰਨਾਂ ਉਸਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਆਪਦੇ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਜੀਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਐਬ ਕਜੇ। ਕਿਵੇਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਜੀਂਦੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੀਂਦੇ ਜੀਅ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਜੋ ਆਪਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਮੈਂ ਅਭਾਗਣ ਮੂਰਖ ਨੇ ਵੀ ਘਰ ਆਏ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਰੱਜਕੇ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ। ਅੱਗੋਂ ਤੁਸੀਂ ਉਫ਼ ਤੱਕ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੇ ਘਟੀਆ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਗਿਲਾ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ...ਸਗੋਂ ਗੁਪਤ ਇਕ ਲੱਖ ਦਾ ਚੈਕ ਮੇਰੇ ਵਿਆਹ ਲਈ ਕੰਨਿਆ ਦਾਨ ਵਜੋਂ ਦੇ ਕੇ ਗਏ ਸੀ।

ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਜ਼ਬਤ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਜਾਣੋਂ ਖੇਰੂ ਖੇਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਇਕ ਦਮ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਭੁੱਬਾਂ ਮਾਰਕੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਰੋ ਪਿਆ। ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਤੱਕ ਡੂੰਘੀ ਮੇਰੀ ਹਮਦਮ, ਮੇਰੀ ਦੋਸਤ, ਮੇਰੀ ਰਾਣੀ।...ਤੂੰ ਇਹ ਕੀ ਕਹਿਰ ਕਮਾਇਆ...ਇਕ ਗੁਮਨਾਮ...ਮਰੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜੀਂਦਾ ਕਰਨ ਲਈ...ਆਪਣੀ ਪੰਝੀ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਤਪੱਸਿਆਂ ਤੇ ਜ਼ਬਤ ਦੀਆਂ ਧੱਜੀਆਂ ਉੜਾਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਰਾਣੀ...ਤੂੰ ਇਹ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਮਰੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਕਿਉਂ ਲਿਖ ਲਿਆ। ਅੱਜ ਦੇ ਜੁਗ ਵਿੱਚ ਰਾਣੀ ਤੂੰ ਇਕ ਮਹਾਨ ਮਾਂ ਹੋ ਨਿਬੜੀ ਏਂ। ਜਿਸਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਜੀਣਾ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਏ...ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਲਈ ਮਰਨਾ ਵੀ ਆਉਂਦਾ

ਏ।

ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਲੱਖਾਂ ਭੈਣਾਂ, ਧੀਆਂ, ਮਾਵਾਂ ਬਣਕੇ ਆਪਣੇ ਢਿੱਡ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਨੇ...ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਰਾਣੀ ਦੇ ਸਿਦਕ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਮੀਨ!

ਹੌਲੇ-ਹੌਲੇ ਹਾਲੇ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਮੁੱਕੀ ਨਹੀਂ...ਮੈਨੂੰ ਕੰਨਿਆ ਦਾਨ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ...ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੇਟ ਪਾਪਾ ਦਾ ਨਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ...ਆਪ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਲੀਜ਼....।

ਚੰਗਾ ਚੰਗਾ ਹੁਣ ਰੋਣਾ ਨਹੀਂ...ਮੇਰੀ ...“ਰਾਣੀ ਕਮਲ ਸਿਕੰਦ” ਧੀਏ...

ਥੈਂਕ ਯੂ...ਪਾਪਾ...ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਸਲ ਪਹਿਚਾਣ ਮਿਲ ਗਈ ਏ!!

ਰਾਣੀ ਕਮਲ ਸਿਕੰਦ

ਅੱਜ ਫੇਰ ਕਾਫੀ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ ਫੋਨ ਦੀਆਂ ਘੰਟੀਆਂ ਵੱਜੀਆਂ...ਮੈਂ ਫੋਨ ਚੁੱਕਿਆ...ਰਾਣੀ ਰਾਣੀ ਕਮਲ ਬਿਟੀਆ...ਮੈਂ ਆਵਾਜ਼ ਪਹਿਚਾਣ ਲਈ ਸੀ।

ਕਮਲ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ...ਹਾਂ ਪਾਪਾ ਇਕ ਖੁਸ਼ਬਰੀ ਹੈਂ...ਮੈਂ ਆਪਦਾ ਉਹ ਕੰਨਿਆਦਾਨ ਵਾਲਾ ਚੈਕ ਕੈਸ਼ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਹੈ।...ਅੱਗੋਂ ਮੈਂ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ...ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਹੈ।...ਨਹੀਂ ਪਾਪਾ ਮੈਂ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ...ਬੱਸ ਆਪਣੀ ਫ਼ੈਮਿਲੀ ਬਣਾ ਲਈ ਏ।...ਹੈਂ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ...ਫ਼ੈਮਿਲੀ ਬਣਾ ਲਈ ...ਕਿਤੇ ਤੂੰ ਝੱਲੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਈ।

ਸ਼ਾਇਦ ਪਾਪਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਯਾਦ ਹੁਣਾ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜਮੀਲਾਂ ਆਂਟੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕੁੜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਦੋਨੋਂ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਏਡਜ਼ ਦੀ ਨਾਮੁਰਾਦ ਬੀਮਾਰੀ ਨਾਲ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀੜਤ ਸਨ। ਕਈ ਸਾਲ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਤੇ ਏਡਜ਼ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਰੁਲ ਰੁਲ ਕੇ ਮਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਵਰਸ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛੋਟੀ ਬੇਟੀ ਅਸਮਾਂ ਦੇ ਯਤੀਮ ਬਚੀਆਂ ਛੱਡਕੇ ਮਰ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਦੋ ਬੱਚੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਯਤੀਮ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਫ਼ੈਮਲੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਏ।

ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਧੀਏ! ਇਹ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਚੰਗਾ, ਤੇ ਨੇਕ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਏ...!

ਵੇਖੀਂ ਰਾਣੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਬੜੀ ਹੀ ਤਸਕੀਨ ਮਿਲੇਗੀ...ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਤੇ ਗਰਵ ਹੈ॥ ਅੱਛਾ ਪਾਪਾ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ...ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰ ਜਰਾ ਵੱਡਾ “ਕੰਨਿਆਦਾਨ” ਭੇਜਣਾ...। ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਫ਼ੈਮਿਲੀ ਹੋਰ ਵੱਡੀ ਕਰ ਲਵਾਂਗੀ...!!

ਖੂਨ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਲੋਂ, ਅਹਿਸਾਸ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ-ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ॥

-੦-